

مکمل او مدلل

دالمانحه مسټلي

د قرآن او احاديثو په رڼا کي

مؤلف

مولانا محمد رفعت قاسمي

د ديوبند د دارالعلوم استاد

پښتو ترجمه

مولوي ميرزا محمد شڪيب

مکتبہ رحمانیہ

ارگ بازار کشفه مارا فغانستان



گفایت دینی کتب خانہ



رابطہ نمبر

گفایت اللہ ٹیلی گرام واٹس

ایب نمبر

+923247442395

واٹس ایب

+923052488551

180

1

مکمل او مدلل

د لمانځه مسئلې

د قرآن او احاديثو په رڼا کي

مؤلف

مولانا محمد رفعت قاسمي

د ديوبند د دارالعلم اوستاد

پښتو ترجمه

مولوي ميرزا محمد شقيب

خپرونکی

رشيديه کتابخانه سرکي روډ کوټه

د کتاب پيژندنه :-

د کتاب نوم

مؤلف

پښتو ترجمه

د کمپوز او ترجمې چاري

خيروونکي

تصحیح او ديزاين

دوهم چاپ

چاپ ځای

د چاپ کال

خيروونکي

د لمانځه مسئلې

مولانا محمد رفعت قاسمي

مولوي ميرزا محمد شکيب

د نور القرآن ادارې د کمپوز خانګه

رشيديه کتابخانه سرکي روډ کوټه

ابو خالد مولوي عبدالاحد «مجروح»

۲۰۰۰ ټوکه

لاهور

۲۰۰۸ د جولایي مياشت

محمد ساجد

- د مؤلف خبرې ۱۱
- د کتاب په اړه د مترجم څو خبرې ۱۲
- د نور القرآن ادارې یادښت ۱۵
- د لمانځه پېژندنه ۱۶
- لومړنۍ ترتیلولو لومړۍ چا اداء کړي ؟ ۱۹
- د لمانځه اصلي هدف ۲۱
- د لمانځه اجزاي ۲۳
- د لمانځه دوهم جزء قیام د الله په وړاندې دریدل دي ۲۴
- لومړنۍ ولې یو جامع عبادت دی ؟ ۲۸
- د لمانځه د صحت شرطونه ۳۳
- په رکوع کې د شاملیدلو پر مهال د تکبیر تحریمه حکم ۳۹
- د غلیظه او خفیه نجاست تعریف ۳۹
- د نجاست غلیظه حکم ۴۰
- د خفیه نجاست مسکې مراد دی حکم ۴۱
- د څو مصطلحو الفاظو معنی ۵۰
- د جماعت (جمع) بیان ۵۱
- د جماعت لاندې قضائل ۵۲
- د جماعت نظام ولې مېنځ ته راغلی ؟ ۵۴
- د جماعت د وجوب شرطونه ۵۶
- د جماعت د پېژندلو لاندې غږونه دي ۵۶
- د جماعت احکام ۵۸
- د خسوف په لمانځه کې جماعت ۵۹
- په مسجد کې دوهمه جمع (جماعت) ۵۹
- د جماعت د لاس ته راوړلو طریقه ۶۰
- په پایندی سره د لمانځه اداء کولو طریقه ۶۲
- لومړنۍ باید په څنگه خولې کې اداء شي ؟ ۶۳
- په لمانځه کې پرېږد او جامه لاس تیرول ؟ ۷۰
- په لمانځه کې د سرو او سپینو استعمال ۷۰
- د عقشې او امام په اړه مسائل ۷۱
- آیا په امامت کې د نسب خیال مسائل ضروري دي ؟ ۷۵

- مسبوق امام کیدلای نشي ۷۷
- مسجد ته د داخلیدلو پر وخت سلام اچول ۸۷
- مسجد ته د ننوتلو او وتلو پر وخت دعاء ۷۹
- له امام سره د دښمنۍ په وجه جماعت پریښودل ۷۹
- لومړنۍ ماتول په کوم وخت کې جائز دي ؟ ۸۰
- که پخپل مسجد کې له یو سړي نه جماعت تیر شي څه به کوي ؟ ۸۱
- په مسجد کې به په جماعت کې څنگه خلک اشتراک نه کوي ؟ ۸۲
- له چاڅخه چې د جماعت لومړنۍ تیر شي لومړنۍ به چیرته کوي ؟ ۸۳
- یوازې سړي به لومړنۍ په کور کې کوي که په مسجد کې ؟ ۸۵
- په کور کې مستقل جماعت کول ۸۶
- په حرامو پیسو جوړ شوي مسجد کې لومړنۍ څه حکم لري ؟ ۸۶
- که مسجد لری وي ، د جماعت حکم څه دی ؟ ۸۷
- د انظار روژه ماتي، په وجه جماعت خنډول څنگه دی ؟ ۸۷
- په کوم مسجد کې چې امام او مؤذن معلوم نه وي ۸۸
- مسجد ته د ننوتلو ۸۸
- په کور کې له ښځینه ورو سره جماعت کول څنگه دی ۸۸
- پر هغه مصلی لومړنۍ کول چې تصویر لري ؟ ۸۹
- د رکعت د تیریدلو د ویرې په وجه جدا نیت ترل او دریدل ۹۱
- که په صف کې ځای نه وي وروسته به چیرې درېږي ؟ ۹۱
- د تجارت یا کاروبار په وجه د جماعت پریښودل ۹۲
- د تمرین لپاره په ماشومانو جماعت کول ۹۲
- لومړۍ صف کوم یو دی ؟ ۹۲
- په زور سره په لومړۍ صف کې ځان خایول ۹۳
- د تکبیر اولی ثواب تر څه وخته پورې دی ؟ ۹۳
- د صفونو په اړه مسائل ۹۴
- معدور سړي به په صف کې چیرې درېږي ؟ ۱۰۰
- جماعت باید په مسجد کې دننه اداء شي ، که د باندې په انگر کې ؟ ۱۰۵
- په مسجد کې پای زاړه پریښودل څنگه دی ؟ ۱۰۷
- لومړنۍ باید پر خالی څمکه ادا شي او که پر پوړۍ یا بل شي ؟ ۱۰۷
- د نامسلمان په لاس جوړ شوي فرش باندې لومړنۍ ۱۰۸

- ۱۰۹ د جماعة د صحت لپاره شرطونه
- ۱۱۸ د اقامت پر وخت به مقتدی کله دریږي؟
- ۱۲۰ هغه صورتونه چې اقتداء پکښې صحی نه ده
- ۱۲۳ له امام څخه مخکې د رکن اداء کول
- ۱۲۴ معذور سړی پخپل کور کې به امام پسې اقتداء کولای شي؟
- ۱۲۵ آیا له تلویزون نه اقتداء کیدای شي؟
- ۱۲۶ به لمانځه کې د امام پیروي به څه وخت کې ضروري ده؟
- ۱۲۷ به فرضی اعمالو کې پیروي کول
- ۱۲۸ به کومو ځایونو کې چې امام پیروي باید ونشي
- ۱۳۱ د لمانځه په مخکې تیریدل
- ۱۳۳ د لمونځ کوونکې به وړاندې د تیریدلو اندازه
- ۱۳۴ د لمانځه فرائض
- ۱۳۷ د لمانځه د فرائض خلاصه
- ۱۳۷ د لمانځه واجبات
- ۱۴۲ د سنت تعریف (پیژندنه) او حکم نې
- ۱۴۳ د لمانځه ستونه
- ۱۴۸ د لمانځه مستحبات
- ۱۴۹ د لمانځه فرائض
- ۱۵۱ هغه فرائض چې په هغوی کې اختلاف دی
- ۱۵۲ د رکعتونو شمېر او د لمانځه طریقه
- ۱۵۶ د هغه لمانځه طریقه چې تردوه رکعت زیات وی
- ۱۵۸ په تشهد (التحیات) کې به د شهادت گوته پر کوم لفظ را ټیټوی؟
- ۱۵۹ به لمانځه کې د سلام ګرځولو مسنونه طریقه
- ۱۶۰ ښځې به لمونځ څنګه آداء کوی؟
- ۱۶۱ ښځه به د ولادت (ما شوم) پیږیدنې، پروخت لمونځ څنګه آداء کوی؟
- ۱۶۲ له لوب سره لمونځ کول څه حکم لري؟
- ۱۶۲ د لیکوریا په ناروغۍ اخته ښځې لمونځ څه حکم لري؟
- ۱۶۳ د ښځو د لمانځه په اړه مسائل
- ۱۶۷ به لمانځه کې که ښځه له نارینه سره بیا بړه ودریږي؟
- ۱۷۰ د مسجدې او رکوع په اړه مسائل

- ۱۷۵ د تکبیرونو سنت طریقه
- ۱۷۶ د قومي او جلسي مسنونو طریقه
- ۱۷۹ په قوم او جلسه کې د دعاء حکم
- ۱۷۹ له لمانځه وروسته دعاء
- ۱۸۳ د امام له دوهم سلام څخه وړاندې د مقتدی زا ګرځیدل
- ۱۸۶ لمونځ ولی په سلام ویلو ختمیږي؟
- ۱۸۷ لمونځ چې په کومو شیانو فاسدیږي
- ۱۹۶ د لمانځه د قساد په اړه مسائل
- ۲۰۲ به کومو شیانو لمونځ مکروه کیږي؟
- ۲۰۸ د قضائي لمونځونو بیان
- ۲۱۲ ترتیب تر کومه وخته پوری وی؟
- ۲۱۲ د ترتیب له ختمیدلو وروسته حکم څه دی؟
- ۲۱۶ له لمانځه وروسته دوهم ځل د هغه لمانځه آداینه
- ۲۱۸ د قضائي لمونځو په آداینه کې څنګه
- ۲۱۸ د قضائي لمانځه نیت
- ۲۱۸ که تر مړینې له مخه قضائي لمونځ راونه ګرځول شي
- ۲۱۹ د قضائي لمونځونو غډیه به کله آداء کیږي؟
- ۲۲۰ قضائي لمونځ به څه وخت کې آداء کول جائز نه دی؟
- ۲۲۱ د مړي له طرفه لمونځ، روزه آداء کول
- ۲۲۲ د مرض الموت په حالت کې پخپله غډیه ورکول
- ۲۲۲ که یو مړند دویم ځل اسلام قبول کړي، څنګه لمونځ به کوی؟
- ۲۲۳ آیا قضائي لمونځونه به پټه باید آداء کړل شي؟
- ۲۲۴ د سنتو او نوافلو بیان
- ۲۲۵ د نوافلو یوه خاصه ګټه
- ۲۲۵ د سنتو شمېر او د آداء کولو طریقه نې
- ۲۲۹ د سهار او ماښین د سنتو په قضاء کې توپیرولی شته؟
- ۲۲۹ په جماعة کې د ګډون لپاره سنت کوونکي ته انتظار
- ۲۲۹ د سهار سنت د جمع په وخت کې ولی نه پرېښودل کیږي؟
- ۲۳۰ د کومي قاعدې له مخې سنت دومره فضیلت لري؟
- ۲۳۵ آیا له سنتو وروسته نورې دعاګانې کیدلای شي؟

- ۲۳۸ که فرض د و هم ځل ادا کيږي نو د وروستيو سنتو حکم ؟
- ۲۳۹ د و ترو مسائل
- ۲۴۰ د ناروغ د لمانځه احکام
- ۲۴۱ د مريض لپاره د تيمم حکم
- ۲۴۲ د ناروغ او معذور لمونځ
- ۲۴۳ انسان څه وخت معذور بلل کيږي ؟
- ۲۴۴ د معذور په اړه مسائل
- ۲۴۵ له سجدي او رکوع څخه د معذرت حکم
- ۲۴۶ هغه مريض چې رکعتونه او ارکان نه ورپه ياد کيږي
- ۲۴۷ د سترگيو اشاره لمونځ کول
- ۲۴۸ د ليوني او بي هوښه سري د لمانځه حکم
- ۲۴۹ د بنگو يا شرايو په وجه د عقل له مينځه تللو په صورت کې د لمانځه حکم
- ۲۵۰ د ناروغۍ په وخت کې دروغتيا د وخت قضائي لمونځونه راگرځول
- ۲۵۱ د مريض او معذور قبله
- ۲۵۲ که د يوې لمانځه سري له لوري څوک ندي ورکړي څنگه به وي ؟
- ۲۵۳ که چا د وصيت سره سره ندي ورکړي نو ؟
- ۲۵۴ د لمونځونو قديه څومره وي ؟
- ۲۵۵ د مريض په ژوند کې د لمونځونو قديه ورکول څنگه دي
- ۲۵۶ د اسقاط حيله
- ۲۵۷ بيلابيل مسائل
- ۲۵۸ چيري چې بيخي د ماخستن وخت پيدا نشي نو د لمانځه حکم څه دی ؟
- ۲۵۹ په سپوږمۍ او مريض کې د لمانځه حکم او طريقه
- ۲۶۰ خپل اولاد پر لمانځه مجبور کول
- ۲۶۱ د لمانځه لپاره د بل چاراپورته کول
- ۲۶۲ سورة فاتحه په يوه ساويل
- ۲۶۳ د لمانځه په حالت کې که کوم ليکل شوی شی ولو ستل شي لمونځ څنگه دی ؟
- ۲۶۴ د وخت د تنگۍ په وجه تيمم وهل څنگه دي ؟
- ۲۶۵ د سهار له لمانځه وروسته د کتاب مسائل بيانول
- ۲۶۶ له نيمې شپې وروسته د ماخستن لمونځ کول
- ۲۶۷ په لمانځه کې بسم الله ويل

- ۲۷۱ په لمانځه کې قرائت څومره او څنگه ويل پکار دی ؟
- ۲۷۲ امام به په قرائت کې آواز څومره لوړ وي ؟
- ۲۷۳ يوازي لمونځ کوونکي منفرد، به قرائت په څومره لوړ آواز وايي ؟
- ۲۷۴ د جهر او سر سوکه او په زوره تشریح
- ۲۷۵ ضالين، په دواړو ويل څنگه دی ؟
- ۲۷۶ په بندو شونډانو قرائت لوستل ؟
- ۲۷۷ په کعبه شريفه کې دننه لمونځ کول
- ۲۷۸ آيا يوازي فرض لمونځ کافي دی ؟
- ۲۷۹ تر نامه لاندې زير نانه و يشتا نو نه کمو لو په صورت کې د لمانځه حکم
- ۲۸۰ روند سري په لمانځه کې قبلې ته برابرول
- ۲۸۱ په لمانځه کې وسوسې راتلل او د هغوی علاج
- ۲۸۲ د جماعه په لمانځه کې د سورتونو په اخير کې مستبونه اذکار ويل ؟
- ۲۸۳ د سهار په لمانځه کې د قرائت اندازه
- ۲۸۴ د رکعت د نيولو لپاره په منډه څغستل
- ۲۸۵ لمونځ به څه مهال مانوی ؟
- ۲۸۶ تر امام وړاندې پور کول ؟
- ۲۸۷ امام که د چا په مراعت قرائت اوږد کړي ؟
- ۲۸۸ په لمانځه کې سترگی بندول
- ۲۸۹ په هغه ځونه کې چې تصوير او يا د اور بليد لو ځای وي لمونځ کول څنگه دی ؟
- ۲۹۰ د قبر په وړاندې لمونځ کول
- ۲۹۱ په لمانځه کې غاړې تازه کول
- ۲۹۲ په لمانځه کې د اودس ماتيدل
- ۲۹۳ په لمانځه کې نهغه په زوره خندا کول ؟
- ۲۹۴ په لمانځه کې دستر لځيدل
- ۲۹۵ د خراغ يا شمعی په وړاندې لمونځ کول
- ۲۹۶ که د سهار په لمانځه کې لمر او خيژي ؟
- ۲۹۷ د لمر اخللو وروسته، به د قضاء راوړلو لپاره څومره انتظار کوي ؟
- ۲۹۸ د ماښام لمونځ تر څه وخته پوري اداء کيدلای شي ؟
- ۲۹۹ له غټو نوکانو سره لمونځ کول
- ۳۰۰ د نامسلمان په کور کې لمونځ کول

- د بدې ورثه، خورونکې د لمانځه حکم ۲۹۲
- د گونګې سرې د لمانځه حکم ۲۹۲
- که د لمونځ کونکې په وړاندې د روضې مبارکې تصویر وي ۲۹۲
- په لمانځه کې د نبي کریم ﷺ د نامه په اوږدو سره درود ويل ۲۹۲
- که څوک د سهار لمونځ اداء کړي او وروسته بيا پر خپلو کالو منې وويني ۲۹۵
- تر لمانځه وروسته له صف څخه لږ شاته کيدل ۲۹۵
- څلورويشت ساعته لمونځونو ته يوه څغلندۍ کتنه فرض لمونځونه ۲۹۶
- واجب لمونځونه ۲۹۶
- ست لمونځونه ۲۹۶
- مستحب لمونځونه ۲۹۷
- د شکرانې د لمانځه طريقه ۳۰۱
- د خايت لمونځ ۳۰۱
- د خوف او کسوف لمونځ ۳۱۷
- د سجده سهري اصول ۳۲۲
- امام ته د فتح ورکولو حکم ۳۲۷
- په لمانځه کې د قرائت د غلطۍ يوه کليه قاعده ۳۲۲
- لمونځ د ترتيب خلاف اداء کول ۳۳۱
- په لمانځه کې د تجويد له رعايت کولو پرته قرائت ويل ۳۳۲
- يو سوره په دوو رکعتونو کې ويل ۳۳۲
- د اوقافو پر نښه باندې دريدل يانه دريدل ۳۳۲
- په ځينو الفاظو کې دوه قرائتونه ويل ۳۳۲
- د واحد صيفه جمع او د جمع صيفه واحد ويل ۳۳۲
- په قرائت کې د سهو مسائل ۳۳۲
- که په لمانځه کې يوازي فاتحه او يا يوازي سوره ولوستل شي ۳۳۶
- سوره فاتحه دوه ځله ويل ۳۳۶
- د «التحيات» پر ځای «الحمد» او يا بالعکس ويل ۳۳۷
- د الحمد لاله ويلو وروسته تر يوه پورې چپ دريدل ۳۳۸
- په لمانځه کې هغه فعل چه د فرض او يا واجب د تاخير سبب شي ۳۳۸
- که د فرض په اخيري رکعتونو کې هيڅ وده ويل شي ۳۳۹
- د فرض لمانځه په لومړيو رکعتونو کې د سوره هيريدل ۳۳۹

- په خفيه لمانځه کې په زوره قرائت ويل ۳۴۰
- د سجده تلاوت په تاخير سره د سجده سهوي حکم ۳۴۱
- د شک په وجه سجده سهو کول ۳۴۲
- په سجده سهو کې ټول لمونځونه برابر دي ۳۴۲
- په سنت او نوافلو کې د لومړي قعدې (ناستي) حکم ۳۴۵
- د قرائت په منځ کې آيه پرېښودل ۳۴۶
- که چيري د رکعتونو په شمير کې شک پيداشي ۳۴۶
- په اوله ناسته کې په هيره سلام گرځول ۳۴۸
- که د قيام په حالت کې التحيات وويل شي ۳۴۹
- د دريو حالتونو يو حکم ۳۵۰
- په ناسته (قعه) کې د سهو مسائل ۳۵۱
- په اذکارو او تصبيحاتو کې د سهوي مسائل ۳۵۲
- په رکوع او سجده کې د سهو مسائل ۳۵۲
- که په امام پسې ولاړ وي، رکوع او يا سجده ورځنۍ پاتې شي؟ ۳۵۶
- په رکوع کې د سجدې تسبيح ويل ۳۵۷
- په سجده کې شک پيدا کيدل ۳۵۸
- په سجده سهو کې شپه پيدا کيدل ۳۵۸
- د تکبيراتو صحيح طريقه ۳۵۸
- د رکوع او سجود د تکبيراتو صحيح او مستونده طريقه ۳۶۰
- له تکبير تحريره وروسته به لاس پرېږدي که به نې تړي؟ ۳۶۰
- د رکوع او سجدې تسبيحات په زوره ويل ۳۶۲
- په تکبيراتو کې د سهو مسائل ۳۶۲
- د مسبوق او لاحق پيژندنه او په هغوی پورې اړوند مسائل ۳۶۲
- په مسبوق پسې اقتداء کول ۳۶۹
- پر مسبوق باندې د سجده سهوي حکم ۳۷۱
- پر منفرد او مقتدي باندې د سجده سهو حکم ۳۷۱
- مقيم، مقتدي به په مسافر امام پسې سجده سهو څنگه کوي؟ ۳۷۱
- پر لاحق باندې د سجده سهوي حکم ۳۷۲
- که په لمانځه کې له خطا کيدلو وروسته د امام او دس هم مات شي؟ ۳۷۵
- په لمانځه کې د بي اودسۍ بيان ۳۷۵

- ۲۷۷ که امام سورة الناس ولولي نو مسبق به کرم يو وايي ؟
 ۲۷۸ د جماعت په راځرځولو کې دنوی لمونځ کونکي شرکت
 ۲۷۹ د دعا فضائل او آداب
 ۲۸۲ د دعا د اجابت (قبليدلو) وختونه
 ۲۸۵ د دعا د مقبوليت ځيني خاص حالات
 ۲۸۷ د دعا د قبليدلو خاص ځايونه
 ۲۸۷ هغه خلک چې دعا نه زیاته مقبوله وي
 ۲۸۸ د اسقاط د حيلي شرعي حيثيت

اللهم اختتم لنا بالخير والسعادة والبشارة والايمان

د دعا محتاج «ابو خالد»

د مؤلف خبري

الحمد لله رب العلمين والصلوة والسلام على سيد المرسلين وعلى آله واصحابه اجمعين

۱۵۱ بعد: د الله تعالى عظيم احسان او مهرباني ده چې د مسائلو
د انتخاب دا سلسله په عوامو او خواصو کې نه يوازي دا چې
مقبوله گرزيدلي بلکې د دوی ګټورو مشورو موږ ته هم ښه حوصله
او توانمندي رابخښلي ده. فجزاهم الله خيرا لجزاء.

د لوی خدای ﷻ په مرسته د دې لړۍ دغه ديارلسم کتاب دی چې
ستاسو محرمو لوستونکو په وړاندې يې ږدو. په دې کتاب کې د
لمانځه په اړه له تکبير تحریمه څخه نيولې تر دعا پورې ټول
ضروري مسائل راغونډ کړل شوي دي چې مجموعي شمېر يې
تقریبا ۱۵ سوه مسائلو ته رسيږي.

دا ټول د الله تعالى فضل وکرم او د محرمو استاذانو پاملرنه او د
هغوی د دعا ګانو برکت دی خصوصا د فقيه الامت حضرت مولا
نامفتي محمود حسن صاحب دامت برکاتهم د زيات شفقت اولزبنوونو
نتيجه ده. الله تعالى دې د دوی ټولو د عاطفت سایه تر ډېره زموږ پر
سرونو ولري. آمين څرنگه چې هيڅ بشر له هيرې او خطا څخه معصوم
نه دی، خو ما تر ډېره حده پوره زيار ايستلی چې غلطۍ ونلري؛ ولی
بيا هم کيدای شي څه غلطۍ تاسې ته په مخه درشي، نو که له هغې
څخه مو خبر کړئ عند الله به مажور ياست. ان شاء الله

محمد رفعت قاسمي

خادم التدريس دارالعلوم ديوبند نيټه ۲۷/رمضان المبارک ۱۴۱۶ھ

مطابق ۱۷/فروري ۱۹۹۶ ميلادي

د کتاب په اړه د مترجم ژور خبري

حامد او مصليا وېد:

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: ان أول ما يحاسب به العبد يوم القيامة من عمله صلوته فان صلحت فقد أفلح وأنجح وان فسدت فقد خاب وخسر»

بی له شکه چې د قیامت په ورځ به له بنده سره تر هر څه لومړی د لمانځه حساب کتاب کیږي، که چیرې هغه په دې خپل عمل کې کامیاب وي نو د نجات یوه نیکمرغه لاره یې وموندله او که داسې نه وي نو یوه لویه بدمرغي یې په برخه شوه.

حقیقت دا دی چې لمونځ ام الاعمال بلل شوی، د دین بنیادی ستون بلل شوی، د الله تعالی د ټولو عباداتو یوه بهترینه مجموعه ګڼله شوي. او د مؤمن معراج بلل شوی دی. لمونځ د الله تعالی د محبت او رحمت یوه عظیمه وسیله ده. د ګناهونو کفاره ده. لمونځ انسان د اخروی تجلیاتو قابل ګرځوي. لکه چې رسول کریم ﷺ فرمایي: نژدې ده، تاسو به خپل خالق ووينئ، پس که پر تاسو باندې (دنیاوی) مشاغل غلبه ونه مومي نو له لمرختو او لمر لويډو مخکې ټول لمونځونه په ښه توګه اداء کړئ»

که څوک د دې ستر عبادۍ په حقیقت پوه شي او هغه له خپلو ټولو تفرقو سره په ښه توګه اداء کړي نو هغه بنده به د الله تعالی په ذمه کې وي، په دنیا کې به یې رزق ور زیاتوي، د قبر له عذابو به نجات مومي، جنت ته به یې الله تعالی داخلوي او بالاخره د دنیا او آخرت نیکمرغي به یې په برخه وي. خو د لمانځه په سبب به د دې ټولو انعاماتو مستحق هغه څوک وي چې د لمانځه په ټول حقیقت او مسائلو باندې پوه وي او هغه له خپلو ټولو حقوقو سره اداء کوي.

کله خو داسې هم وي چې ځینې خلکو ته دا خپل لمونځ د غاړې طوق وي، هغه له دې کبله چې دوی لمونځ په ښه توګه نه وي اداء کړی او نه یې د هغه په ضروري مسائلو ځان پوه کړی وي. او په دې توګه یې د ټول عمر کړی عبادۍ عبث شي.

په هر حال د لمانځه په اړه فضائل او حکمتونه په کتابونو کې ډېر زیات بیان شوي دي چې دلته د ټولو ذکر کول ناشونی کار دی. خو موږ به صرف د دې کتاب په اړه څو لنډې خبرې وکړو:

دغه ستاسو په لاس کې کتاب «د لمانځه مسائل» دا د حضرت مولانا محمد رفعت قاسمي صاحب تالیف دی. نوموړی چې د هندوستان د «دارالعلوم دیوبند» مدرس دی. د خپل عصر یو جید نامتو محدث او فقیه عالم دی؛ ده پر هره دیني موضوع باندې مستقل کتاب لیکلي چې په دې یوه (فقهی) سلسله کې یې د تالیفاتو شمېر اوس ۱۸ ته رسېږي.

پر دې کتاب باندې چونکه ډېر زیاتو جیدو علما، کرامو جدا جدا تقریظونه کړيدي لکه: حضرت مولانا مفتی محمود حسن صاحب مفتی اعظم دارالعلوم دیوبند، مولانا مفتی نظام الدین صاحب باني ومفتی دارالعلوم دیوبند، حضرت مولانا مفتی محمد ظفیر الدین صاحب مرتب فتاوی دارالعلوم دیوبند، مفتی محمد سعید احمد صاحب محدث دارالعلوم دیوبند او داسې نور... چې د داسې جیدو علماؤ له نظره هم دا کتاب د ډېر اهمیت درلودونکی دی. خو موږ د هغوی تقریظونه ځکه ټول رانقل نکړل چې د کتاب حجم زیاتوي. او دلته یوازې د هغو پر یادونه اکتفاء کوو.



د نور القرآن ادارې یادښت

د لمانځه مسئلې دوهم چاپ

لوی خدای ﷻ لره دی حمدوي چې دنور القرآن اداره په خپل هوډ کې د لوی خدای ﷻ په پوره مرسته کامیابه ارسوبښه شوه. همدا مسائلو کتابونه یادوو چې د لمانځه مسائل ددې لړۍ اولنۍ کتاب وو چې یو چاپ یې ختم او اوس دوهم ځل لپاره چاپیږي. اودا هم په داسې وخت کې چې ددې کتاب په سربزه کې موږ یادونه کړي وه چې دنور القرآن اداره هره لړۍ چې درفعت قاسمې صاحب اتلس کتابونه ټول په پښتو ترجمه کړي نو د لوی خدای ﷻ په مرسته دا کار وشو چې د حج او عمرې مسائل یې اخیرنۍ کتاب ددې چې تر چاپ لاندې دی.

محترموا لوستوونکو څرنگه چې د لړۍ پای ته ورسیده ﷻ الحمدلې کتابونو دوه مجبویت پیدا کړ چې موږ یې اټکل نشو کولای نو موږ هم اراده لرو چې ددې کتابونو په تصحیح او چاپي کې نور زیات زیار ویاړو چې تردې مخکې د (قریاني مسئلې) هم دوهم ځل تصحیح او چاپ شوي او دا دي اوس د لمانځه مسئلې دوهم ځل لپاره تصحیح او چاپیږي له تاسو محترمو موږ مخکې هم خواست کړی وو چې که تاسو غلطې په نظر درځي موږ ترې خبر کړي ځکه دا کتابونه زموږ په کمپیوټري کتابتون کې تروخته وخته انشاء الله پراته وي چې دوهم چاپ له مخې یې نوي اصلاح کولای شو. په همدې پس به انشاء الله ټول کتابونه ورو ورو دوهم چاپ لپاره نوي اصلاح او تصحیح کیږي دا کار زموږ په توان نه بلکه د لوی خدای ﷻ په مرسته او ستاېدو دعاگانو په برکت.

دنور القرآن ادارې خادم

ابو خالد مولوی عبدالاحد «مجروح»

د هجرت مینه پښتون آباد کوټه

۲۰۰۸ میلادی کال / د جولای میاشت

نو د دې لپاره چې دغه ګټور کتابونه له اردو ژبې څخه پښتو ته وژباړل شي او زموږ مسلمانان وروڼه ورڅخه استفاده وکړي؛ د «نور القرآن ادارې» د تالیف او ترجمې څانګې دې کار ته ملا ترلې ترڅو لومړۍ دغه اتلس فقهي کتابونه او بیا ورپسې نور ګڼ مختلف کتابونه په پښتو ژبه ترجمه، کمپوز او چاپ ته تیار کړي. چې د چاپ لګښت او د هغوی خپرول به د «رشیديې کتابخانې» لخوا ترسره کیږي.

نو «د لمانځه مسائل» د دې سلسلې لومړنی کتاب دی چې دا دی اوس له چاپه راوتلی دی او ورپسې یې نور کتابونه لکه «د زکوة مسائل»، «د روزې مسائل»، «د امامت مسائل» او داسې نور... چاپ ته چمتو دي.

له لوی خدای ﷻ څخه مو ارزو دا ده چې زموږ مسلمانان وروڼه له دې کتاب څخه اعظمی استفاده وکړي ترڅو د لمانځه او دغه رنگه د دین په نورو فريضه او وجیبه مسائلو ځان پوه کړي او په هغوی باندې عمل وکړي. آمین.

په اخیر کې مو له درنو لوستونکو څخه هیله ده چې د مؤلف، ژباړونکي، خپرونکي او نورو ټولو هغو وروڼو په حق کې چې په دې کار کې یې خوارۍ کښلې؛ د اجر او مغفرت دعاګاني وکړي.

والسلام

ژباړونکي

تاریخ // ۱۴۸۵ / حمل / هـ ش

۱۴۲۷ / ربیع الاول / هـ ق

۲۰۰۶ / مارچ / میلادی

د لمانځه پيژندنه

اقِمُوا الصَّلَاةَ وَلَا تَكُونُوا مِنَ الْمُرْكِينَ

(لمونځ قائم کړئ او له مشرکینو څخه مه کېږئ)

لمونځ یو داسې عبادت دی چې د ټولو انبیاءو په پیغمبرانو کې موجود وو. له حضرت آدم علیه السلام څخه نیولې تردې وخته پورې د هر نبي پر امت باندې لمونځ فرض دی البته په کیفیت او د اداء کولو په طریقه کې یې تغیر شته.

د نبي کریم ﷺ پر امت باندې په لومړي سر کې دوه وخته لمونځ فرض و، یو د لمر ختلو نه مخکې او بل یې د لویدلو نه مخکې ادا کیده. خود هجرت څخه یو نیم کال وړاندې د نبي کریم ﷺ معراج ته د تللو پر مهال بیا لمونځ پنځه وخته فرض کړی شو.

سهار، ماښام، مازیگر، ماښام او ماڅستن. چې دا پنځه وخته لمونځونه یوازې په همدې امت پورې خاص دي. ولی پر نورو امتونو، پر چا باندې صرف د سهار لمونځ فرض و، پر چا د ماښام او پر چا د مازیگر. (علم الفقہ ص ۱۰۲)

لمونځ د اسلام یو ستر رکن دی. حتی چې د اسلام د اړوندو پيژندلو لمانځه باندې دې پر هر بالغ، عاقل مسلمان باندې پخپله هره ورځ کې د څله لمونځ فرض عین دی. که امیروي، که فقیری، روعوی یا ناروغ، مسافروی که مقیم. تردې چې کله د دښمن سره جگړه روانه وي، هغه مهال هم د لمانځه پرینودل جائز نه دی. ښځې ته د ولادت پروخت چې یو سخت مصیبت دی، هم لمونځ پرینودل روا نه دی. او

کوم څوک چې د لمانځه له فرضیت نه منکر شي، نو یقیناً هغه کافر دی، د لمانځه د تاکید او د هغه د فضائلو په اړه په قرآن کریم او احادیثو کې ډېر زیات آثار موجود دي. چې د لمانځه په پرتله د بل عبادت دومره تاکید نه دی شوی.

د نبي کریم ﷺ عظیم صحابی، امیر المؤمنین حضرت عمر فاروق رضی الله تعالی عنه د لمانځه پرینودونکي ته کافرویلې. د ثور و صحابه کرامو او امام احمد رحمه الله هم همدا مسلک دی. د اراز امام شافعی رحمه الله د هغه د قتل (وژلو) فتوی ورکړی، د امام اعظم ابوحنیفه رحمه الله په نزد که څه هم لمونځ پرینودونکي کافرنه دی، مگر د سخت تعزیر قول ورځینی رانقل شوی دی.

کوم احادیث چې د لمانځه تاکید او فضیلت په کې بیان شوي؛ که سره یوځای کړل شي؛ نو هرو مرو دا نتیجه ورڅخه راوځي چې لمونځ پرینودونکي د خدای او رسول ستر دښمن ډېر گناهکار او نافرمانه بنده دی. (علم الفقہ ص ۱۰۲، درمختار ص ۹۱ کتاب الصلوة)

د صلوة معني: صلوة په لغت کې دعائو وایی او په شریعت کې د هغه ځانگړی عبادت نوم دی چې له یو شمېر ارکانو او شرایطو سره د څو مخصوصو اقوالو او افعالو په صورت کې ادا کېږي. چې په تکبیر سره پیل او په سلام سره پای ته رسیږي. چې په پښتو کې ورته لمونځ ویل کېږي. (مظاهر حق ص ۱۰۵ ج ۱)

د پنځو لمونځونو ثبوت:

الله ﷻ فرمایي: «إِنَّ الصَّلَاةَ كَانَتْ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ كِتَابًا مَوْفُوتًا»

(بيشڪه، لمونڊ ٻن مڙن مان فرض ڪرڻ شري دي، ڇي وختونه ٻي ٽاڪل شويدي)

په دي آيت ڪي ڪتابا په معني د مڪتوب يعني مفروض دي. يعني هر هغه امر ڇي فرض ڪرڻ شري وي. او د موقوت د لفظ معني دا ده ڇي گويا په دي ڪي د هريوه لپاره د وخت حد مقرر شري دي. په دي آيت ڪريمه ڪي ويل شري ڇي لمونڊ ٻن مڙن مان فرض ڪرڻ شري او په وختونو ٻي رسول ڪريم ﷺ خبر او عالم دي. او الله ﷻ هغه ته حڪم ڪري ڇي په دي اڙه ڇي د الله تعاليٰ له لوري هر ڇه ورباندي نازل شي، هغه دي خلکو ته ورسوي.

ڪيدا اي شي له ڇيني خلکو سره دا پوئستنه وي ڇي په قرآن ڪريم ڪي خويوازي د لمانڇه فرضيت ثابت دي. خود رکعتون او وختونو د شمير او په خاصه طريقه سره ٻي دا دا ڪولو په باره ڪي قرآن ڪريم هيڻ نه دي ويلي؟

د دي لپاره جواب دا دي ڇي نبي ڪريم ﷺ ته حڪم دا دي ڇي ڇه شي د الله له لوري رانازلبي: هغه خلکو ته ووايي او ورسره خلکو ته هم دا حڪم شري ڇي د رسول ڪريم ﷺ په هر ڇه ڪي پيروي وڪري. الله ﷻ فرمايي: «وَمَا آتَاكُمُ الرَّسُولُ فَخُذُوهُ وَمَا نَهَاكُمْ عَنْهُ فَانْتَهُوا» (پ ۲۸ سورة العنبر)

(هغه ڇه ڇي د رسول الله ﷺ فرمان وي، پر هغه عمل وڪري او له ڪومي خبري ڇي منع راغلي وي، له هغه نه ڇان و سائي.

له عبادي ڪبله ده ڇي هر ڇه رسول ڪريم ﷺ د الله تعاليٰ له خوا بيان ڪري، گويا هغه عينا له قرآن ڇه ثابت دي. له ٻيو صحيح احاديثو

نه دا ثابت ده ڇي د لمونڊونو وختونه پنڇه دي؟ او دا احاديث ٻول د نعتون ٻه درجه ڪي دي. ڇي دا ورڇيني ثابتي ڇي لمونڊونه پنڇه دي.

(ڪتاب الفقه على المذاهب الأربعة ص ۲۸۶، در مختار ص ۶۱، فتاوى دار العلوم ص ۲۳ ج ۲)

لمونڊ ٽرٽولو لومري چا اداء ڪو؟

د هدايي په شرح «عيني» ڪي راغلي ڇي د سهار لمونڊ ٽرٽولو لومري حضرت آدم عليه السلام هغه مهال اداء ڪري ڇي له جنت ڇه رادباندي شراو د شهي د تياري نه وروسته سهار شو. او د ماڻهين لمونڊ ٽرٽولو لومري ابراهيم عليه السلام هغه وخت ادا ڪري ڇي ڪله ورته د خيل گران زوي حضرت اسماعيل عليه السلام د ذبح ڪولو حڪم راغلي. او د مازيگر لمونڊ ٽرٽولو اول حضرت يونس عليه السلام هغه مهال ادا ڪري ڇي ڪله نوموري د ماهي له گيدي ڇه روغ رمت راووتی. او د دوهم خل لپاره ٻي ژوند په برخه شو.

او د ماڻهين لمونڊ ٽرٽولو له مخه حضرت عيسيٰ عليه السلام د شڪري په توگه ادا ڪري او د ماڻهين لمونڊ حضرت موسيٰ عليه السلام هغه وخت ادا ڪري ڇي له مدين ڇه بهر ووتی. نو اوس پرمور ٽولو مسلمانانو بادي دا پنڇه وخته لمونڊونه فرض دي. (در مختار ص ۷ ج ۱ - ڪتاب الصلوة)

د لمانڇه فضيلت: نبي ڪريم ﷺ فرمايلي ڇي د اسلام بنياد پر پنڇو شيانو دي: ۱- د توحيد او رسالت اقرار ڪول ۲- لمونڊ ادا ڪول ۳- زڪوة وركول ۴- د رمضان المبارڪ روڙي نيول ۵- (د قدرت لرلو په شرط) حج ڪول. (بخاري او مسلم)

نبی کریم ﷺ فرمایلی چې د ایمان او کفر ترمنځ حد فاصل یوازې لمونځ دی. (مسلم)

همداراز نبی کریم ﷺ فرمایي: چا چې لمونځ په قصدی توګه پرېښود ، هغه کافر سو. (مشکوٰۃ)

حضرت ابوذر رضی الله عنه فرمایي: پوه ورځ نبی کریم ﷺ د خزان په موسم کې چې د یخنی شپې ورځې وې؛ دباندې راووت او د یوې ونې د وې ښاخلې (څانګې) یې ونیولې او وېې ښورولې چې دېری پانې ورځینې راتوی شوی بیا هغه ﷺ وفرمایل: ای ابودره! څوک چې د زړه له اخلاصه لمونځ ادا کوي نو د هغه ګناهونه به دا ډول تویږي لکه د دې ونې پانې چې تویږي. (مسند امام احمد)

حضرت ابن مسعود رضی الله تعالی عنه فرمایي چې ما یو ځل له نبی کریم ﷺ څخه وپوښتل چې الله تعالی ته تر ټولو غوره عبادت کوم یو دی؟ هغه ﷺ وفرمایل: لمونځ. (بخاری و مسلم، علم الله ص ۵ ج ۲)

د الله ﷻ په نزد تر ټولو ستر عبادت لمونځ دی. پر خپلو بندګانو یې پنځه وخته فرض کړي؛ په ادا کولو یې زیات ثوابونه او په پرېښودلو سره یې د سخت عذاب وعده ورکړي.

په حدیث شریف کې راځي: څوک چې په ښه طریقه سره اودس تازه کړي، او په ښه اخلاص سره لمونځ ادا کړي، د قیامت په ورځ به الله تعالی د هغه ستړی او وړې ګناوې ټولې وبخښي. او په بدل کې به یې جنت ورپه برخه کړي. او آنحضرت ﷺ فرمایي چې لمونځ د دین ستن ده. نو چا چې هغه په ښه توګه ادا کړ، ګویا دین یې ښه ثابت کړ.

او چا چې دا ستن ړنګه کړه (یعنې لمونځ یې ونکړ) ګویا هغه دین برباد کړي. داراز آنحضرت ﷺ وفرمایل: چې د قیامت په ورځ به تر هر څه وړاندې د لمانځه پوښتنه کېږي او په هغه ورځ به د لمونځ کوونکو، لاس، مخ او پښې د لمر په څیر څلیري. چې بې لمانځه به له دې نعمت څخه محروم او بې برخې وي. همدارنګه لمونځ کوونکي به د قیامت په ورځ د انبیاءو، شهیدانو او وولیانو په ډله کې راپاڅیږي. او بې لمانځه به له قارون، فرعون، هامان او نورو غټو کافرانو سره راپورته کېږي. نو ځکه لمونځ کول دیر ضروري امر دی، چې په نه کولو یې د دنیا او آخرت نقصان دی. (پشتي زیور ص ۹ ج ۲ بحواله مسلم)

د لمانځه اصلي هدف

د لمانځه اصلي مقصد دادي چې د کائناتو د خالق د عظمت او لوټي نقشه پکې رسم شي، تردې چې د الهي عذاب څخه د ویرې له امله د هغه په ټولو احکامو تعمیل او له مواعیدو څخه یې پرهیز وکړای شي، په دې کې د ټولو انسانانو ګټه ده، ځکه چې کوم سړی چې په نیکو باندې عمل کوونکي وي اوله بدونه یې ځان ساتلی وي، له هغه نه به بد کاري هیڅکله نه صادريږي، او کوم سړی چې لمونځ ادا کوي، خوزره یې له الله ﷻ څخه غافل، یعنې پوره توجه یې برابره نه وي، په نفسی خوا هڅاتو او جسماني لذتونو کې را ایساروي، نو د هغه لمونځ د ځینو آئمه ووپه قول، تنها فرض اداء شول، ولې د لمانځه هغه اصلي موخه او هدف حاصل نه شو، په اصل کې کامل لمونځ هغه ده چې الله ﷻ فرمایي: «قَدْ أَفْلَحَ الْمُؤْمِنُونَ الَّذِينَ هُمْ فِي

صَلَاتِهِمْ خَاشِعُونَ، یعنی هغه مسلمان چې لمونځ په خشوع (عاجزی) سره اداء کوي، هغه بريالی او کامياب دی. مطلب دا چې د لمانځه حقیقي هدف، په رښتیني توګه د الله ﷻ د عظمت اعتراف کول دی، همدا وجه ده چې په رښتیا سره هیڅوک لمونځ کوونکې نشي جوړیدای ترڅو ټي په پوره ډول توجه خدای ﷻ ته نه وي، د هغه تعالی ویره ټي په زړه کې قایمه وي، له باطلو خیالاتو ټي ځان ساتلی وي، درحمت په امید وي، د دنیا او نورو فکرونو څخه ټي ذهن خالی وي، یوازی او یوازی خداوند متعال ته متوجه وي، نو هغه مهال چې کله دا ټول کیفیت موجود وي، نو بیا د لمانځه په وجه د هغه د باطني او ظاهري اعمالو اصلاح او جوړښت کیدلای شي، په همدې حالت کې به ټي له الله ﷻ سره رابطه وي او له هغه ناوړه کارونو څخه به ټي الله ﷻ د لمانځه په وجه وساتي چې الله ﷻ ورځینی منع کړی وي لکه چې الله ﷻ فرمایي: «إِنَّ الصَّلَاةَ تَنْهَى عَنِ الْفَحْشَاءِ وَالْمُنْكَرِ» یعنی بیشکه لمونځ سړی له منکر او فحشاء څخه راګرځوي. لنډه دا چې کوم لمونځ چې سړی له ناوړه کارونو څخه ساتي، هغه هغه لمونځ دی چې سړی پکې د خپل رب د عظمت اعتراف وکړي، د هغه له عذاب څخه په زړه کې ویره ولري او د هغه تعالی درحمت امیدوار ووسی، له داسې لمانځه نه هر سړی د دومره فیض احساس کوي چې خود بخوده ټي زړه د الله تعالی طرفته مائل کیږي، او د الله ویره ټي په زړه کې ځای نیسي، ځکه چې الله د خپلو بندګانو په زړونو عالم او خبر وي. الله پاک فرمایي: «واقم الصلوة لذكري» (یعنی لمونځ په داسې ډول ادا کول پکار دی چې، الله

پاک په ذکر کې مستغرق وي) او هغه څوک چې د لمانځه پرمهال ټي زړه له الله تعالی څخه غافل وي، نو هغه ته عبادت کوونکې نشي ویل کیدی، په حقیقت کې داسې لمونځ کوونکې نه دی، لکه چې رسول کریم ﷺ فرمایي: «لا ينظر الله الى صلوة لا يحضر الرجل فيها قلبه مع بدنه» (یعنی الله تعالی د هغه چا لمانځه ته نه ګوري ترڅو ټي زړه او بدن په پوره توګه الله ته متوجه کړي نه وي.) د دین له نظره لمونځ همدا دی. او همدا لمونځ دی چې انساني نفوس او د هغوی اخلاق جوړوي، ځکه چې د لمانځه په هر جزء کې د بشري فطري فضائلو د برترۍ دستور العمل او د انساني غوره اخلاقو د یو څه خصلت تمرین او مشق پکې موجود وي. اوس موږ د لمانځه د څه اندازې اعمالو یادونه کوو، چې د بشري نفوسو ته په جوړولو کې د هغوی څومره اغیز دی.

د لمانځه اجزاي

په دې اجزاوو کې یوهم نیت دی، چې مطلب ټي د الله ﷻ د حکم د اداینې (لمانځه) په پوره ډول د پرخای کولو اداره کول دی، یعنی داسې لکه الله تعالی چې ټي حکم کړی دی. نو که هغه تنها د الله تعالی د خوښی لپاره وي. اوس که یو سړی دا ټول عمل په شپه او ورځ کې پنځه ځله انجام کړي نو هرو مرو دا کیفیت د هغه په طبیعت کې ځای نیسي او له نیکو صفتونو څخه ټي ګرځي، چې ډیر ښه اغیز ټي په انفرادي او ټولنیز ژوند کې پریږدي.

د بشري ټولنې لپاره تردې بل ستر او ګټور شئ نشته چې پخپل قول او عمل کې ټي د نیت خلوص د تل لپاره پروت وي، که چیرې دا.

شئ وجود ولري، يقينا چې ټولنه به د يو نیکمرغه او هوسا ژوند څخه برخمنه وي، او د دنيا او آخرت خوښي به يې په برخه وي،

د لمانځه دوهم جزء قیام (د الله په وړاندې دریدل دی)

لمونځ کوونکی قلباً او جسماً دخپل پروردگار په حضور کې په عاجزانه ډول درېږي او دخپل نجات غوښتنه له الله څخه کوي، الله بنده ته دهغه ترېسارگ ډیر ورنژدی دی، نو هرڅه چې بنده وایی الله پاک یې ډیر ښه اوري، څه چې یې په زړه کې وزگرځي په هغه باندې الله پاک خبروي، نو هیڅ شک نشته، کوم بنده چې دا عمل (لمونځ) په شپه او روځ کې پنځه ځله تکراروي الله پاک به دهغه په زړه کې ځای ولري. د الله تعالی د حکم تعمیل به کوي، او له منځنیاتو څخه به یې ځان ساتي، نتیجه به یې دا وي چې له دې شخص څخه به د بشریت پر ضد هیڅ ډول جنایې عمل نه صادرېږي، نه دهغه پر ځان، او نه یې پرمال، نه به یې د چا دین او عقیدې ته زیان رسیږي، او نه به یې عزت او ابروت ته.

درېیم جزء قرائت دی

یعنی په لمانځه کې قرآن پاک لوستل، د آئمه کرامو په نژد.

د لمانځه اړوند مسائل او احکام به مخکې راشي، اوس به دا ووايو چې تلاوت کوونکي ته نه ښایي چې پر ژبه قرآن وایی او زړه یې غافل وي، بلکې لازمه دا ده چې څه په خوله وایی باید دهغه په حقیقت او مطلب کې غور او فکر وکړي، او پند ورڅخه واخلي، او دا چې د کوم چا پر ژبه د الله پاک ذکر جریان لري، پکار ده چې دهغه په زړه او دماغ کې د خدای پاک د عظمت او قدرت، هیبت پروت وي، لکه

چې الله پاک فرمائي: «إِنَّمَا الْمُؤْمِنُونَ الَّذِينَ إِذَا ذُكِرَ اللَّهُ وَجِلَتْ قُلُوبُهُمْ وَإِذَا تُلِيَتْ عَلَيْهِمْ آيَاتُهُ زَادَتْهُمْ إِيمَانًا» یعنې، د مؤمنانو ښه داده چې کله د الله ذکر کېږي نو د دوی پر زړه دهغه تاثیر او هیبت پروت وي او کله چې د قرآن آیاتونه د دوی په وړاندې تلاوت کېږي نو ایمان یې نور هم قوي کېږي.

همدا راز کله چې د الله د رحمت او احسان د صفتونو یادونه کېږي، نو واجب ده چې انسان په زړه کې دا فکر وکړي چې هغه څنګه کولای شي خپل ځان اصلاح کړي آنحضرت ﷺ فرمائي: «تخلقوا باخلاق الله فهو سبحانه كريم غفور عادل لا يظلم الناس شيئا» یعنې ای خلکو! تا سو پخپلو ځانونو کې الهی اخلاق پیدا کړئ هغه پاک ذات بخښن کوونکی، معافي کوونکی، مغفرت کوونکی، عادل دی، او هیڅکله پر هیچا ظلم نه کوي.

له همدې امله انسان مکلف دی چې پخپل ځان کې همدا اخلاق پیدا کړي اوس که کوم سړی د قرآن کریم هغه آیاتونه تلاوت کوي چې د الله کریمه صفتونه پکښې ذکر وي، او دې دهغو په مطلب او حقیقت ځان پوه کړي او دا عمل شپه او ورځ ډیر ځله تکرار کړي نو هرومرو یې هغه پر طبیعت اثر غورځوي او ځي کله پر طبیعت دغه جمیله صفتونه اغیز وکړي، نو سمدلاسه دې پخپله پر همدې ښائسته صفتونو سره متصف گرځي، خلاصه دا چې د نفس او اخلاقو د تهذیب او ښایست لپاره تر ټولو غوره او لنډه لاره همدا ده.

خلوړم جزء وگورئ او سجده ده

يعنی د الله تعالى په وړاندې سرتيتول او پرځمکه ايسودل دی. دغه ډول عمل د خالق تعالى د تعظيم نښه ده. مگر د لمونځ کوونکي لپاره يوازي دا کافي نه ده چې صرف د عادت په ډول د اعمل اجراء کړي، بلکې د هغه زړه بايد له دې څخه پوره واقف وي چې دى نبي يواډنې عاجز بنده دى او د عظيم خداى په وړاندې د تعظيم سر تيتوي. لمونځ کوونکي ته چې دا تصور په شپه او ورځ کې څوځله پيداشي نو د هغه زړه د تل لپاره د الله تعالى له عذاب څخه په ويره کې وي او هيڅکله به داسې کار چې الله پاک ته ناخوښه وي؛ ځينې صادر نه شي. لمونځ کوونکي چې کله د خپل خالق په وړاندې سر پر سجده او تندي پرځمکه ږدي؛ نو دا د خپلي بندگۍ اظهار کوي، په داسې حال کې نو هغه ته پکار ده چې د بندگۍ په نهايت عجز او د پروردگار چې معبود برحق دی؛ له عظمت څخه اگاه او خبر وي. پکار ده چې الهی خوف او ويره به نبي په زړه کې موجوده وي او له ناوړه کارونو نه به نبي ځان ژغورلی وي.

له دې پورتنیو اجزاؤ نه پرته په لمانځه کې نور هم ډير عظيم الشانه او گټورې خبرې شته، چې يو ئې هم په جماعت سره لمونځ ادا کول دي، اسلام په جماعت سره د لمانځه ادا کولو حکم کوي، او نبي کریم ﷺ د هغه ترغيب (هڅونه) داسې فرمايې: «صلوة الجماعة افضل من الصلوة الفردية و عشرین درجۃ» (يعنی په جماعت سره لمونځ ادا کول تر جدا جدا کولو ۱۷ اوه ويشت درجې بهتر دی.) په صف کې د سیده او برابر دريدلو باندې تاکيد د دې خبرې

بنسکارندويي کوي چې په ليري والي او چپه وراسته دريدلو کې زړونه يود بل سره ليرې کيږي او کينه پکښې ځای نيسي؛ نو په صف کې برابر دريدل د اتحاد (يووالې) او اتفاق و سيله گرځي، زړونه يوبل ته نژدې کيږي. چې دا ډير گټور عمل دی او الله ﷻ په دې اړه داسې فرمايې:

«وَاغْتَصِمُوا بِحَبْلِ اللَّهِ جَمِيعًا وَلَا تَفَرَّقُوا» يعنی ای خلکو د الله ﷻ رسي منځمه ونيسئ او پخپل منځ کې تفرقه (بيل والي) مه کوئ. داراز په جماعت سره لمونځ کول هغه اخوت او ورورولي مسلمانانو ته يادوي چې الله پاک نبي داسې يادونه کوي: «إِنَّمَا الْمُؤْمِنُونَ إِخْوَةٌ» يعنی ټول مؤمنان پخپلو کې سره وروڼه دي. نو بس هغه مسلمانان خودې هرو مرو دا خبره له ياده نه باسي چې دوی د خالق تعالى عبادت ته يوځای راټوليږي؛ چې دوی پخپل منځ کې سره وروڼه دي. نو هغوی ته لازمه ده چې مشران پر کشرانو شفقت ولري او کشران دى بيا د خپلو مشرانو د احترام خيال وساتي، څوک چې امير وي، هغه دى د غريبانو ستونزې ورحل کړي او چې څوک غښتلی وي، هغه دى د کمزورۍ او بينچاره مرسته وکړي. او صحت مند دى د ناروغانو پوښتنه او لاس نيوى وکړي، ترڅو د رسول الله ﷺ په دې ارشاد عمل وشي چې فرمايې: «المسلم اخو المسلم لا يظلمه ولا يثلمه من كان في حاجة أخيه كان الله في حاجته ومن فرج عن مسلم كربة من كرب الدنيا فرج الله عنه كربة من كرب يوم القيامة ومن ستر مسلماً ستره الله يوم القيامة» ژباړه: يو مسلمان د بل مسلمان ورور دی. بس هغه ته پکار ده چې نه پر بل ظلم وکړي او نه کوم نقصان ور

ورسوي، څوک چې د ضرورت او اړتيا بړوخت دخپل ورور پکار ورشي الله پاک به د قيامت په ورځ دهغه ستونزي ور حل کړي، چا چې د کوم مسلمان پرده خوندي کړه، الله پاک به د قيامت په ورځ دهغه پرده خوندي کړي.

لنډه دا چې که موږ هڅه وکړو چې د لمانځه ټولې بنسټګنې بيان کړو نو امکان لري چې په څو څو دا ډول کتابونو کې هغه راتولي نکرای شو. نو له همدې کبله موږ اوس په همدې اکتفاء کوو، او الله ﷻ ته دا دعاء کوو چې موږ ټولو ته پر دين حنيف باندې د عمل کولو وس او توان راپه برخه کړي.

آمين يارب العالمين. (کتاب الله ص ۲۷۵ تر ص ۲۷۸ پورې ټوټه).

لمونځ ولې يو جامع عبادت دی؟

که څه هم له ايمان بالله څخه وروسته د اسلام مدار پر دغو پنځو عباداتو قائم دی، لکه: لمونځ، روژه، حج، زکوة، جهاد فې سبيل الله. مګر دا چې دلته زموږ موضوع دانه بلکې يوازي د لمانځه بحث او څيړنه ده نو ځکه له هغې موضوع څخه صرف نظر کوو او د لمانځه پر مسائلو او فضائلو پر غيږو.

لکه مخکې مو چې وويل: لمونځ د څو مخصوصو اقوالو او افعالو مجموعه ده چې د خداي ﷻ د عظمت اظهار پکې مقصد وي. دغه مجموعه چې د تکبير تحریمه په ويلو سره پيل او د سلام په ګرځولو پاي ته رسېږي؛ بنده دخپل خالق په وړاندې دخپلې عاجزۍ او نيازمندي او دخداي ﷻ د عظمت او دهغه د انعامود اعتراف څرګندونه کوي، او دخپلو ټولو مشکلاتو حل له الله ﷻ غواړي دغه

ډول عبادت اسلامي شريعت پر هر عاقل بالغ مسلمان، که نړوي او يانېځه آزاد وي که غلام، پرتولو فرض ګرځولي دي، هر سړي دخپل وس مطابق له هغه نه ګټه پورته کوي. دا هغه عظيم الشان عبادت دي چې پريښوونکي ته ئي امام احمد بن حنبل رحمه الله کافر ويلي دي. او امام شافعي رحمه الله ئي د قتل خبره کړې ده. او امام اعظم ابو حنيفه رحمه الله ئي تر توبې ايستلو د حبس او بندي کولو وړ وګرځيده.

دا د اسلامي ملت هغه شعار دي چې که سړي ئي په له منځه تللو سره د اسلام له منځه تلل وګڼي نو هم پر ځاي خبره ده. دا هغه عبادت دي چې د تهذيب نفس او اخلاق تر ټولو ګټوره نسخه ده. چې زړونه له هر ډول ناس کيو څخه ساتي او د اخروي تجلياتو لپاره ئي اراسته کوي. د بدې - بدې بېکۍ رامنځ ته کوي. لکه چې په حديث شريف کې راځي: د حضرت: په زمانه کې يو سړي يوه اجنبي نسخه پرمخ مچ کړه، وروسته ئي د يوې ډيرې لويې خطا او ګناه اجناس وکړ. او په خپل پاک زړه کې ئي يو بد ډول ظلمت محسوس کړ، نو د نبی کریم ﷺ په خدمت کې په داسې حال کې چې سخته پېښماني او شرمندګي ئي څرګندوله؛ حاضر شو او خپله کړې غلطۍ ئي ورته بيان کړه، پخپل فکر ئي داسې انگيرله چې دا له ما څخه صادره شوی ګناه د بښلو قابل نه ده، نو ئي په بيرد بيرد وويل: «هلکت هلکت» تباہ شوم هلاک شوم آنحضرت ﷺ پرته له دې چې ځواب ورکړي، د لمانځه تر ادا کولو پورې ئي سکوت غوره کړ، چې په لمانځه کې دغه سائل هم شامل شو، دده د ډيرې عاجزۍ او د

خجالت د احساس په وجه الله پاک پر نبی کریم ﷺ دا آیه را نازل کړه: «
وَأَقِمِ الصَّلَاةَ طَرَفَيِ النَّهَارِ وَزُلْفًا مِّنَ اللَّيْلِ إِنَّ الْحَسَنَاتِ يُذْهِبْنَ
السَّيِّئَاتِ» د ورځي په داورو او رځونو کې او د شپي په يو څه برخه
کې لمونځ قائم ساته ځکه چې نيکي، بدی له مينځه وړي. نور رسول
کریم ﷺ سمدستي هغه سائل ته د اذيرنې واوراوه، او وېي فرمايل: «ان
الله قد غفر لك ذنبك» يعنې بيشکه چې الله پاک ستا گناه و بېخښله
بيا دې سائل وپوښتل چې آيا دا حکم يوازي زما لپاره دی؟ آنحضرت
ﷺ وويل: نه. دا حکم زما د ټول امت لپاره ده. او بيا آنحضرت ﷺ د دې
خبري په ترڅ کې وفرمايل: «لوان نهر ابياب احدکم يغتسل فيه كل يوم
خمسا حل يبقی من درته شی قالوا لا قال فذلک مثل الصلوة الخمسة يمحو
الله بها الخطايا» که چيرې په تاسو کې د کوم سړي د کور ترمخ د اوبو
نهر (ويا له) جاري وي او سړی د ورځي پنځه ځله ور کې غسل کوي،
نو آيا د هغه پر بدن به کوم خيري پاتې شي؟ صحابه کرام ورضی الله
تعالی عنهم عرض وکړ: نه! هغه ﷺ وفرمايل: همدا سړی پنځه وخته
امونځونه هم دی چې خداي تعالی په لمانځه سره د سړي ټولې بدې،
ليړي کوي او بياني همدا رنگه وفرمايل:

«الصلوات الخمسة والجمعة الى الجمعة ورمضان الى رمضان مكفرات
لما بينهن اذا اجتنبت الكبائر».

يعنې که چيرې له گناه کبیره څخه سړی پرهيز وکړي، نو پنځه
لسونځونه او جمعه تربلي جمعي او روژه تربلي روژي پورې په منځ کې
د ټولو گناهونو ليړي کوونکي دي.

3

چې همداراز الله تعالی پخپل مقدس کتاب کې فرمايي: «ان الصلوة
تنهى...» بيشکه چې لمونځ سړی له بني حيائي او بدو خبرو څخه
ژغوري

د خپل امت ټولو گناهکارانو ته پوره ډاډ ورکوي چې کوم شخص چې
لمونځ په پاک نيت، په ښه توجه قلبی او په کامله خشوع او خضوع
سره هروخت اداء کړي، نو يقينا چې داسې د الله تعالی د رحمت
غير متناهي درياب ته ورسيد، چې له امله به يې د ده واره واره
گناهونه د خس او خاشاک په څير سوځول کيږي او د زړه له پردې څخه
ني گناهونه داسې توثيري، لکه د خزان د موسم د ونو پاني چې
توثيري.

پردې برسیره لمونځ يو داسې عبادت دی چې د اسلام نور ارکان هم
په ضمن کې ورسره نيسي، د مثال په توگه په روژه کې روژه دار ته
حکم دا دی چې له سهاره تر ماښامه پورې له خوراک، څښاک
او جماع څخه ځان وژغوري، نو همداراز په لمانځه کې هم عينا د
همدې شيانو خيال ساتل ضروري حکم دی. څرنگه چې په دغه ذکر
شويو شيانو سره روژه ماتيږي، داراز لمونځ هم له مينځه ځي، حتی
چې په لمانځه کې ئي تاکيد د يريزيات دی. تردې چې په لمانځه کې
به سړی د سترگو تر څنگ هم چاته نظرنه کوي دا ځکه چې توجه ئي
غیر الله ته نشي او صرف الله تعالی ته متوجه و اوسي پر ژبه به ئي ذکر
او تلاوت وي او د بدن هر غړی به له بيخايه حرکت ساتي، چې لمونځ
ئې فاسد يږي، په داسې حال کې چې دا ټول امور داسې دي چې
روژي ته مخل نه واقع کيږي. همدا رنگه د حج افعال هم په لمانځه کې

مونډل کيږي، که په حج کې احرام ترلې دی. نو په لمانځه کې تکبير تحریمه دی. که هلته د کعبې طواف او پر عرفات دریدل دی، نو په لمانځه کې استقبال القبلة او قیام ده، که په حج کې د صفا او مروه ترمنځ سعی ده نو په لمانځه کې د رکوع او سجدي حرکات دی.

همداراز څرنگه چې په زکوة کې له ټول نصابی مال څخه یوه معلومه اندازه د خدای ﷻ په لاره کې صرف کول ضروري دی؛ داراز لمونځ کوونکي ته هم دا حکم دی چې د خپلې شپې ورځې له وختونو څخه دی یوه اندازه معین وخت د خدای ﷻ د رضا، لپاره د خدای په عبادت کې تیر کړي. مطلب دا چې لمونځ هغه عبادت دی چې ټولو عباداتو ته جامع او شامل دی. د قرآن تلاوت، شهادت، ذکر، دعاء او تسبیح ټول په لمانځه کې شته نو مطلب تر لمانځه افضل عبادت نشته. لکه چې له رسول الله نه همدا وپوښتل شول: «أی الأعمال أفضل؟» (په ټولو اعمالو کې کوم یو عمل بهتر دی؟) نو هغه ﷺ وفرمایل: «الصلوة لوقتها» یعنی لمونځ پر وخت آدا کول.

او کله چې د محشر په ورځ د مخلوقاتو د راغونډولو په غرض د صور شپیلۍ پوک کړله شی، او ټول خلک د حساب کتاب لپاره راټول شی، نو تر هر څه وړاندې به د لمانځه محاسبه کيږي، له همدې کبله ده چې د ایمان او عقیدې تر ضحمت او اصلاح وروسته لومړی مقام د لمانځه دی. آنحضرت ﷺ د دې ارشاد فرمایلي چې د عمر په ابتداء کې باید په همدې عبادت سرې عادت کړای شی چې والدینو (مور او پلار) ته داسې فرمایي: «مروا اولادکم بالصلاة وهم أبناء سبع سنين واضربوهم علیها وهم أبناء عشر سنين» یعنی ستاسو اولادونه

چې د ۷ کالو عمر ته ورسېږي نو تاسو ئې په لمانځه امر کوئ او چې کله بیا لسو کالو ته ورسېږي، نو د لمانځه پخاطر وهل ورکوئ. غرض دا چې په قرآن او حدیث کې د لمانځه د پرزیات فضائل ذکر شوی او شارع علیه السلام د هغه د وختونو، ارکانو، شرائطو او آدابو په بیانولو کې تر ټولو عباداتو د پراختیام کړی دی، پس رښتیني او کامل انسان هغه دی چې له شرک او مخلوق پرستی څخه ځان بیزاره بښي او د خپل حقیقي پروردگار عبادت په اکمله او احسنه طریقه سره ادا کړي. همدا رنگه د خپل هوا او هوس په فکر کې نشي، بلکې د خپل خدای ﷻ د شکر په اداینه کې تیار او مستعد واوسي، او د الله تعالی او امر او نواهیو ته متوجه واوسي.

حضرت شاه عبد العزیز محدث دهلوی رحمه الله د «فصل لربک» د تفسیر کولو په ترڅ کې فرمایلي چې لمونځ یو داسې عبادت دی چې په دنیا کې د کوثر نمونه ده. (له «الرشید» رسالې څخه اخیسته شوال المکرم کال ۱۳۳۲ هـ)

د لمانځه د صحت شرطونه

څرنگه چې لمونځ تر ټولو اهم عبادت دی. له همدې امله ئې شرائط هم د پرزیات دي. خودلته موږ صرف هغه شرطونه بیانوو چې په هر لمانځه کې ئې اړتیا وي، ځینې هغه شرائط چې له خاصو لمونځونو سره تعلق لري، لکه د جمعی لمونځ هغوی به پر خپل ځای ذکر کړو، او هغه شرائط د مرتب په یوه بل کتاب «مسائل نماز جمعه وعیدین» کې هم مطالعه کولای شی.

لومړی شرط: طهارت (پاکي) د لمونځ کوونکي بدن باید له سپکې او درنې لیدونکي او نالیدونکي مردارۍ څخه پاک وي، خو که دا

نجاست دومره کم وی چې د بخښنې قابل وی؛ بیا پروانلری. مگر ښه داده چې له ډیر وړو کي نجاست څخه هم باید سړی ځان وساتي. همدارنگه د نجاست حکمي له دواړو فردونو (حدث اکبر او حدث اصغر) څخه هم باید سړی پاک وی، د بدن ډپاکۍ تر څنگ باید سړی دخپلو جامو د صفائي خیال هم وساتي. همدارنگه هغه ځای چې لمونځ ورباندې کیږي؛ هم باید پاک وی. خو که کم وي بیا څه حرج نشته د لمانځه د ځای څخه مطلب هغه ځای دی چې پښي ورباندې ږدي د سجده په حالت کې د څنگنود اینسودلو او په سجده کې د تندي او پوزي د اینسودلو ځای مراد دی. (درمختار)

مسئله: که چیرې پریو ناپاک ځای باندې څادر او یا بل توکر د لمانځه لپاره وغورول شي نو په هغه کې شرط داده چې دا توکر به دومره نرۍ نه وي چې لاندې ځمکه او یا بل شي تر لاندې ښکاره شي.

(بحر الرائق شرح الوقایه، علم الفقہ ص ۲۴ ج ۲ هدايه ص ۵۸ ج ۱ شرح تنقیه ص ۶۲ ج ۱ وکیري ص ۱۷۷ او نماز مستون ص ۲۶۵)

دوهم شرط: ستر العورة (د فرجو پټول) یعنې د لمانځه په حالت کې به سړی د بدن هغه برخه پټوي چې ښکاره کول يې شرعاً حرام دی. دا که یوازې لمونځ کوی او یا يې د چاپه وړاندې ادا کوی. که چیرې یو سړی په توره شپه کې او یا په یوه یرتنها مکان کې لمونځ ادا کوی په داسې حال کې هم پرده (ستر العورة) فرض دی که څه هم د بل چا د لیدلو احتمال يې نه وي. خو که پخپله يې نظر پر خپلو فرجو د لمانځه په حالت کې ولگيږي، نو څه پاک نشته. (بحر الرائق، درمختار، مراقی الفلاح، علم

الفتا ص ۲۶ ج ۱، کیري ص ۲۱۰ کتاب الفتا ص ۲۸۲ ج ۱)

مسئله: د نارینه لپاره له نامه څخه کښته، د څنگانه تر سترگیو پورې پټول فرض دی، ولی د ښځي بیا له مخ، لاس او پښو نه پرته ټول بدن پټول فرض دی. (هدایه ص ۵۸ ج ۱، شرح تنقیه ص ۶۲ ج ۱ وکیري ص ۲۱۰ کتاب الفتا ص ۲۸۲ ج ۱)

درېیم شرط: استقبال القبلة: (قبلي ته مخ کول) یعنې په لمانځه کې د شرط دی چې مخ او سینه به د کعبې شریفې پر لوري سیده کوی، هغه که حقیقتاً وي، که حکماً او کعبې ته مخ بالکل برابرول سنت دی، مگر شرط نه دی، که چیرې یو سړی صرف مخ کعبې څخه وگرځوي، او نور سیده وي، هم لمونځ وکړي، لمونځ يې اداء کیږي، مگر د خلاف سنت په وجه مکروه تحریمی گرځي. او هغه چاته چې کعبه ښکاری؛ یعنې کعبې ته نژدې وي، په منځ کې بل کوم حایل نه وي نو پر هغه فرض دی چې خاص به وکعبې ته مخ وگرځوي او لمونځ به اداء کوی، یعنې بالکل کعبې ته سیده دریدل ورباندې فرض دی. (علم

الفتا ص ۲۸ ج ۲ هدايه ص ۶۱ ج ۱، شرح تنقیه ص ۶۱ کیري ص ۲۱۲، کتاب الفتا ص ۲۰۹ ج ۱)

مسئله: قبلي ته مخ گرځول او لمونځ کول واجب دی خو په دوه شرطه، یو دا چې قدرت به يې وي او بل دا چې د امن خطر به ورته نه وي. (فتا

ص ۲۲۴ ج ۱)

څلورم شرط: نیت. یعنې په زړه کې د لمانځه د اداء کولو قصد ته نیت وائي، په ژبه سره هم ویل افضل کاردی، (نیت خوف قطد ارادې نوم دی چې محل يې زړه دی، نه ژبه.) که چیرې فرض لمونځ ادا کیده، نو دهغه وخت د فرض تعین کول هم په نیت کې ضروري دی. مثلاً که د ما پښین لمونځ اداء کوی نو په زړه کې دا قصه کول چې ما پښین لمونځ ادا کوم، او داسې نور... او که واجب لمونځ وي، نو هم يې د تعین نیت

ضروري دي، چې دا کوم واجب دي، وتردي، د اختر لمونځ دي، که د نذر لمونځ؟!

همداراز مقتدي ته د امام د اقتداء نيت کول هم شرط دي، او امام به صرف د خپل لمانځه نيت کوي، د امامت نيت ورته شرط نه دي. مگر که چيري له شانبځه د نارينه ووسره برابره په صف کې پسي ودرېږي، او دا لمونځ د جنازي يا اخترانو او جمعي نه وي؛ نو د هغې د اقتداء د صحت لپاره امام ته د هغې د امامت د صحت لپاره نيت پکار دي او که له نارينه ووسره په صف کې برابره نه وي ولاړه ياد اجنازي، اخترانو او د جمعي لمونځ وي، نو بيا امام ته د هغې د امامت نيت کول شرط نه دي. د جنازي په لمانځه کې د نيت کول اړين دي چې ووايي زه دا لمونځ د الله تعالي د خوښي پخاطر اودې مري ته د دعاء په نيت اداء کوم که چيري مقتدي ته د معلومه نه وي چې دا مري نارينه دي که ښځينه، نو بيا دا ورته کافي ده چې ووايي: زما امام چې د چا د لمانځه نيت کړی وی زما همغه نيت دی. (علم الله ص ۲۰ ج ۲)

مسئله: نيت له تکبير تحریمه سره يوځای ترل کيږي، خو که تر تکبير وړاندې شي بيا هم صحيح دي. په دې شرط چې د نيت او تکبير ترمنځ بل کوم داسې فاصل نه وي چې د لمانځه سره منافي وي. مثلاً خوراک څښاک خبرې اتري. او که چيري همدا شرط پرځای شي؛ بيا که نيت تر وخت هم لمخه وترل شي پروا نلري صحيح دي. خو تر تکبير تحریمه وروسته نيت کول صحت نلري، دغه نيت ته هيڅ اعتبار نشته. (علم الله ص ۲۱ ج ۱، علم الله ص ۲۲۵ ج ۱ د.)

که چيري لمونځ کوونکې په زړه کې د لمانځه اراده وکړي او په ژبه څه ونه وايي، نو لمونځ يې درست دي، البته د عامه خلکو لپاره د زړه دنيت تر څنگ په ژبه هم ويل بهتر او ښه کار دي. ځيني خلک داسې وي چې د نيت اوږده او لنډ الفاظ سره کتار کړي، د ښه نه دي، ځکه چې امام قرائت شروع کړي، دي لا په نيت لگياوي. (رفت قاسمي)

نيت دې ته وائي، چې سړي د خدای لپاره د لمانځه د ادا کولو اراده وکړي، په داسې طرز سره چې له دنيوي امورو څخه هيڅ شئ پکې شامل نه وي. (کتاب الله ص ۲۲۲ ج ۱، بحر ص ۲۸۲ ج ۱)

پنځم شرط: تکبير تحریمه: يعنی د لمانځه د شروع په وقت کې الله اکبر ويل يا دې ته په معنی کې ورته لفظ ويل، څرنگه چې له دې تکبیره وروسته لمونځ پيل کيږي، دلته خوراک، څښاک، تلل راتلل، خبرې کول، ډيري داسې شيان چې له لمانځه بهر جايز وي او س هغه حراميږي، نو ځکه دي تکبير ته تکبير تحریمه وائي.

د تکبير تحریمه لپاره اته شرطونه: (۱) دغه تکبير به له نيت سره يوځای وي، که حقيقتاً وي، يعنی په يوه وخت کې نيت او تحریمه به دواړه وي. که حکماوي، يعنی د نيت او تحریمې ترمنځ کوم د لمانځه منافي شي فاصل نه وي، خودوی دوه وي سره بيل، بايد وويل شي چې د نيت څخه وروسته د لمانځه لپاره کښيनाستل پورته کيدل، تلل راتلل، اودس کول اوداسې نور بايد د لمانځه سره منافي ونه گڼل شي، په داسې ډول فاصل سره نيت صحت ته هيڅ خلل نه پېښيږي، مگر بهتره داده چې نيت او تحریمه حقيقتاً سره يوځای

وشی. (مراقی الفلاح) (۲) په کومو لمونځونو کې چې قیام یعنی دریدل فرض وی، نو د هغوی تکبیر تحریمه هم په ولاړی ویل فرض دی، او په نورو لمونځونو کې چې ټي څنګه زړه وي. مګر ددې خبرې باید حتمي خیال وساتل شي چې په هر لمانځه کې ضروري ده چې تکبیر تحریمه د رکوع په حالت کې او یار کوع ته نژدې د انحناء په حالت کې ونه ویل شي، که چېرې ټي څوک په همدې حالت کې چې رکوع ته تر ولاړی نژدې وي او وټي وایی نو تحریمه ټي قطعاً نه صحی کیږي او که ولاړی ته نژدې وي نو تحریمه صحیح کیږي. (مراقی الفلاح)

مسئله: ځینی ناخبره خلګ چې کله مسجد ته راشی امام د رکوع په حال کې ووينی، نو په ډیره بیره (تلوار) سره راځغلی، په امام پسې تیتېږي، په همدې حالت کې تحریمه هم وائي، نو ددې سړی لمونځ نه صحی کیږي، ځکه چې تکبیر تحریمه د لمانځه د صحت لپاره شرط دی، چې کله دا شرط درست نه وي، نو لمونځ به څنګه صحی شي، یعنی لمونځ ټي ونشو.

۳- تحریمه به تر نیت له مخه نه وي، یعنی لمړی به نیت تړل کیږي بیا به تحریمه وي که تحریمه له نیت څخه مخکې کړي نو تحریمه نه صحیح کیږي. (مراقی الفلاح)

۴- تکبیر تحریمه به په دومره اوچت آواز لوستل کیږي چې پخپله ټي واوري، په دې شرط که کون نه وي. د ګونګي لپاره د ژبي خوځول ضروري نه دی، په ژبه د هغه تکبیر ویل معاف دی.

۵- تکبیر تحریمه په داسې انداز کې ادا کول، چې د خدای د عظمت څرګندونه ورځني کیږي.

۶- د الله اکبر همزه یا «با» به نه لوړه وي، که چېرې کوم څوک «الله اکبر» الله اکبار» ووايي نو تکبیر ټي درست نه دی.

۷- په الله کې له «لام، څخه وروسته به «الف» وایی. که چېرې ټي څوک ونه وایی تکبیر ټي نه دی صحیح.

۸- د تکبیر تحریمه لپاره بسم الله او یا نور الفاظ نه لوستل کیږي. که چېرې څوک د تحریمه پر ځای بسم الله الرحمن الرحيم او یا بل څه ووايي، نو تکبیر ټي صحت نلري. (درمختار، مراقی الفلاح) او تکبیر تحریمه به قبلې ته مخامخ وائي، که عذر ټي نه درلود. (علم الفقه ص ۳۲ ج ۲)

په رکوع کې د شاملیدو پر مهال د تکبیر تحریمه حکم

مسئله: که چېرې امام په رکوع کې وي، او یو سړی غواړي چې په رکوع کې ورسره شامل سي، نو مسنونو طریقو دا ده چې د تکبیر تحریمه د ویلو وروسته بل تکبیر ولولي او بیا رکوع ته ولاړ شي او که فرضاً د سړی دویم تکبیر ونه ویلای شي، خور رکوع ټي له امام سره پیدا کړه، نو دده لمونځ صحیح شو او رکعت ټي وموند. (اګر چه سنت طریقه ورځینی پاتې شوه).

(درمختار بر حاشیه شامی ص ۲۲: ټوک اول)

د غلیظه او خفیفه نجاست تعریف

نجاست غلیظه د امام ابوحنیفه رحمه الله علیه په نزد هر هغه نجاست ته ویل کیږي چې په فردار والی کې ټي دلائل متفق وي. د علماؤو که اختلاف وي پکښې او که نه وي. دا راز که بلوی عامه وي

، يانه وی ، او نجاست خفیفه هر هغه مرداري ته ویل کیږي چې دلائل پکښې متعارض وی.

«ان الامام قال توافق علی نجاسته الادلة فمغلظ سواء اختلف فيه العلماء وکان فيه بلوی أم لا والا فمخفف»

(مخطاوی علی العراقی ص ۸۲ هکذا فی فتح القدیر ص ۲۰۲ ج ۱ و بحر الرائق ص ۲۲۹ ج ۱ والشامی ص ۲۱۱ ج ۱)

د صاحبینو په نزد غلیظ نجاست هر هغه مرداري ته ویل کیږي چې په مرداروالی کې ټی اتفاق وی د علماؤو ، او پکښې بلوی عامه نه وی ، که چېرې د علماؤو اختلاف وی او یا عمومي بلوا وي ، نوییا دې نجاست ته خفیفه ویل کیږي . «وقالا ما اتفق العلماء علی نجاسته ولم یکن فیہ بلوی فمغلظ والا فمخفف ولا نظیر للادلة»

(مخطاوی علی العراقی ص ۸۲ فتح ص ۲۰۲ ج ۱ بحر الرائق ص ۲۲۹ ج ۱ ش ص ۲۱۱ ج ۱)

د نجاست غلیظه حکم

که چېرې داسې نر مه او یا بیهیدونکې غوندي مرداري پرېدن یا جامه ولگيږي ، نو که دیوه درهم په اندازه یا تر هغه کم وي ؛ نو څه باک نلري معاف ده له پرېمنځلو پرته لمونځ صحی کیږي لیکن نه پرېمنځل اود اشان لمونځونه کول مکروه دي . پرېمنځل ټی ښه کار دی او که له یوه درهم څخه زیات ځای خراب کړي نوییا معاف نه دی . پرېمنځل ټی ضروري دی له پرېمنځلو پرته لمونځ نه دی روا او که چېرې غلیظ نجاست یو څه سخته لنده مرداري پرېدن یا جامه ولگيږي لکه د چرګ یا بل دغسې شی مرداري ، نو که وزن ټی څلور نیم ماشه او یا له هغه څخه کم وي نوییا له پرېمنځلو پرته لمونځ کامل درست دی او که

چېرې ټی وزن له دې اندازې څخه زیات وي ؛ نو له پرېمنځلو بغیر ټی لمونځ هیڅ صحت نلري .

(کفا فی الطحاوی الکبیر و الشامی و ایضاً فی البحر)

د خفیفه نجاست (سپکې مرداري) حکم

دغه نجاست که چېرې پرېدن یا جامه ولگيږي ، نو پر کومه برخه چې لگیدلی وي ؛ که له څلورمې برخې څخه کم وو ، بیامعاف دی . باک نلري ، او که پوره څلورمه حصه او یا تر هغه زیاته وه . نوییا نه بخښل کیږي ، پرېمنځل ټی ضروري دی ، مثلاً پر لستونې ولگیده ، نو د لستونې څلورمه حصه شمیرله کیږي ، داسې نه چې ټول کمیس حسابیږي .

(کفا فی الطحاوی ص ۸۲ شامی ص ۲۱۲ کبیر ص ۱۲۵ بحر الرائق ص ۲۳۰ ج ۱ تبیین الحقائق ص ۲۵ ج ۱)

(ج ۱) محمد طاهر عفا الله عنه مفتی دارالعلوم دیوبند

د لمانځه وختونه : څرنګه چې لمونځ د الله ﷻ د هغو نعمتونو په بدل کې د شکر اداینه ده چې هره شېبه د بنده په خدمت کې وي ، نو له همدې امله دهغه مقتضاء داده چې هیڅ کله باید انسان له دې عبادۍ څخه وخت خالی تیر نکړي ، مګر دا چې شرعي ضروري حوائج پوره کړي په هغه کښي حرج راځي . همدا وجه ده چې لږ لږ شیبه وروسته په ورځ کې داغه پنځه وخته لمونځونه فرض کړل شوي دي : (۱) سهار ، ماښام ، ماښام ، ماښام ، ماښام ، ماښام .

د سهار وخت : له صبح صادق (رښتیني سهار) څخه پیل کیږي بیا تر لمر ختلو پوري دی . (بحر الرائق ، درمختار ، هدايه ، ص ۵۰ ج ۱ ، شرح نقایه ص ۵۴ ج ۱ کبیري

ص ۲۲۶)

د شپې په وروستۍ برخه کې د اسمان په څنډه کې یوډول سپینه روښنایي راپورته کیږي، او پیاوړتیا شیبه وروسته بیرته تیاره جوړیږي سپین والی ورک شي. نودې ته صبح کاذب (ذروغجن سهار) ویل کیږي. له دې نه وروسته بیا د اسمان په څنډو کې یو سپین والی راڅرګند یږي، چې وایه وار زیاتیري، هغه ته صبح صادق (رښتینی سهار) ویل کیږي، له همدې سهاره څخه د لمانځه وخت پیل کیږي بیا تر لمر ختلو پوري.

د نارینه وو لپاره د سهار لمونځ په داسې وخت کې ادا کول مستحب دی چې روښنی ښه زیاته شي او په لمانځه کې څلویښت، پنځوس آیتونه تلاوت کړي، اوله لمانځه نه فارغ سي، بیا هم دومره وخت لمر ختو ته پاتې وي چې که بیرته لمونځ راګرځول وغواړي، نو بیرته ټي څلویښت پنځوس آیتونو په تلاوت سره راوګرځولای شي. مګر د ښځو لپاره همیشه په تیاره کې د لمانځه ادا کول مستحب دی او د نارینه وو لپاره یوازې په حج کې په مزدلفه کې د سهار لمونځ په تیاره کې ادا کول مستحب دی. (علم الفقه ص ۸ ج ۲، درمختار، مراقی الفلاح، وشرح وقایه، ص ۱۲۰ ج ۱ شرح نقایه، ج ۱ ص ۵۲ نائی شریف ص ۵۰ ج ۱)

د ماښام وخت: د غه وخت د لمر د زوال نه پیل کیږي بیا تر هغه وخته پوري چې د هر شې سایه د خپلې اصلي سایې نه پرته دوه چنده شي، دوام لري. مګر احتیاط دا دی چې د یوه مثل په دننه دننه کې د ماښام لمونځ اداء کړی شي.

د ارازه جمعې د لمانځه وخت هم همدا دی. ولی یوازې فرق دا دی چې د ماښام لمونځ د گرمیو په موسم کې باید په لږ تاخیر سره اداء

شي، که گرمي وي کنه ۱ او ذیخنی په موسم کې بیا په پیره او پروخت اداء کول مستحب دی. (ثامی، یح، علم الفقه ص ۹ ج ۱)
مسئله: د هر شې له اصلي سایې نه پرته که د هغه سایه تر دوه مثله ورسیري نو نور د ماښام وخت پای ته رسیږي. (هدایه ص ۲۹ ج ۱، کبیری ص ۲۲۲)

د مازیګر وخت: د مازیګر وخت د ماښام له ختمیدلو څخه سمدستي پیل کیږي بیا تر لمر لویدلو پوري دوام کوي. د مازیګر د لمونځ اداء کولو لپاره مستحب وخت هغه دی چې په لمر کې د ژړوالی ښه نه وي پیدا شوی، خوروښنایی ټي دومره کمه شوی وي چې که ورته وکتل شي، سترګې د غرمې په څیر نه پري سوځي. یعنی سړی ورته کتلای شي. له دې وروسته اداء کول ټي مکرود دی، خود مازیګر لمونځ که په گرمي کې وي او که په یخنی کې په تاخیر سره اداء کول ټي ښه دی، خود دومره ناوخته نه چې په لمر کې ژړوالی څرګند شي، او په کومه ورځ چې ورپېځ وي، په دغه ورځ بیا پیره او تلوار پکاردی چې وختی ادا شي. (درمختار) چې د ساعت پایه بله وسیله د وخت تعیین ممکن نه وي. (علم الفقه ص ۹ ج ۲، هدایه ص ۲۹ ج ۱، کبیری ص ۲۲۲، کتاب الفقه ص ۲۹۱ ج ۱)

د ماښام وخت: د ماښام وخت له لمر لویدلو څخه پیل بیا تر هغه پوري چې د اسمان په څنډو کې د شفق سپین والی وي. (بحر الرائق، ملخصاوی، حاشیه مراقی الفلاح)

د ماښام لمونځ د وخت له پیل کیدلو سره سم اداء کول مستحب دی. هغه وخت چې ستوری په ښه توګه پر آسمان راښکاره شي. د لمانځه

اداء کول مکروه دی. مگر په کومه ورځ چې ورېځ وی، که تاخیر وشي ترڅو د وخت دننه داخلیدو احتمال ختم شي، او یقین شي چې ماښام داخل دی، نو بیا تاخیر (ځنډول) مستحب کار دی.

د ماښام وخت بالکل د سهار بالعکس دی، هغه دا چې په سهار کې لومړی سپیدې (سپین والی) راښکاره کیږي، بیا وروسته سور والی راځي. خو په ماښام کې اول سرخی بیا سپین والی راځي. (علم الفقه ص ۱۰ ج ۲)
مسئله: د ماښام د لمانځه وخت له لمر لویدو څخه بیا د شفق تر لویدو پورې دی. (کتاب الفقه ص ۲۹۲ ج ۱ و هدايه ص ۲۹ ج ۱، شرح نقایه ص ۵۲ ج ۱ کبیری ص ۲۲۸)

مسئله: له لمر لویدو څخه د شفق تر لویدو پورې وخت، د شفق د سپین والی لویدل مراد دی، چې اندازه یې پیاوړي یا یو ساعت یا له یو خود قیقتو نور هم زیات کیږي. (هدایه ص ۲۸ باب المواقیت، تفصیل امداد الاحکام له ص ۲۰۱ څخه تر ص ۲۱۹ ج ۱)

مسئله: ماښام له لمانځه نه پرته په څلور رکعتیز لمونځونو کې د آذان او تکبیر ترمنځ دومره فاصله مستحب ده چې یو څوک خوراک څښاک او یا بل دارنگه کوم ضرورت پوره کړای شي. (الجواب العتین ص ۱۱۰، میان امر حین رحمة الله تعالى علیه)

د ماښام د لمانځه لپاره که څه وخت وی، خو مناسب نه ده چې سېری تاخیر (ځنډ) کوي. مگر په روژه مبارکه کې د افطار (روژه ماتې) په وجه تاخیر جائز دی، هیڅ حرج په کې نشته ځکه چې وخت هم وی، نو د یوه ضروري کار په وجه که څه هم تاخیر وشي، هیڅ باک نلري.

(ماخوډ، فتاوی دارالعلوم ص ۲۵ ج ۲، بحواله علمگیری ص ۱۶ ج ۱) - (دفعت قاسمی)

د ماځستن وخت: د ماځستن وخت د شفق تر لمری کیدلو وروسته پیل کیږي، بیا ترڅو چې صبح صادق نه وي راختلی. (بحر الرائق، فتح القدیر)
مسئله: د ماځستن لمونځ د شپې د دریمې برخې نه وروسته او یا نیمې شپې تیریدلو نه مخکې اداء کول مستحب دی. له هغه نه وروسته مکروه دی. (شامی)

په کومه ورځ کې چې ورېځ وی نو په هغه ورځ د ماځستن لمونځ وختی ادا کول مستحب دی. (درمختار، علم الفقه، ص ۱۰ ج ۲، هدايه ص ۵۱ ج ۱، شرح نقایه ص ۵۵ و کتاب الفقه ص ۲۹۲ ج ۱)

مسئله: د ماځستن تر لمانځه وړاندې ویده کیدل، او تر لمانځه وروسته غیر ضروري خبرې او مجلسونه مکروه دی. (شرح نقایه ص ۵۵ ج ۱)
ځکه چې په همدې وجه د ماځستن او د سهار پر لمانځه اثر غورځول کیږي. (دفعت قاسمی)

د وترو وخت: و ترد ماځستن تر لمانځه وروسته اداء کیږي، څوک چې د شپې په اخیر کې راپاڅیدلای شي، نو مستحب داده چې د شپې په اخیر کې و تر اداء کړي، او که ئې یقین نه وو، چې راپورته کیدای شي نو بیا پکار ده چې د ماځستن تر لمانځه وروسته ئې سمدستي اداء کړي.

(مراقی الفلاح، درمختار، علم الفقه ص ۱۰ ج ۲، هدايه ص ۵۰ ج ۱، شرح نقایه ص ۵۲ ج ۱ کبیری ص ۲۲۹)

د وترو وخت د ماځستن د لمانځه وروسته تر صبح صادق پورې شته د اختر وخت:

دا اختر د لمانځه وخت له هغه وخته څخه پیل کیږي چې لمر ښه راپورته شي، او بیا د لمر تر زوال پورې دوام لري، د لمر ښه راپورته

کیدامطلب دادی چې د لمر هغه ژړوالی پر ختمیدو شی، او د لمر سترګې ته سړی کتلای نشی، ددې اندازی لپاره فقهاؤ و لیکلی چې لمر دیوې نیزې په اندازه راپورته شی. دا خبر لمونځ ژر ادا کول مستحب دی.

(مراۍ الفلاح شامی، علم الفقه ص ۱۰ ج ۲ هدایه ص ۱۱۹ ج ۱، شرح نقایه ص ۱۲۸ ج ۱)

د جمعی د لمانځه وخت: د جمعی د لمانځه وخت همغه د ماپښین وخت دی. (نماز منون ص ۵۰۴)

مسئله: د احنافو په نزد د جمعی او اخرونو په لمانځه کې جماعت شرط دی، په تراویح او د جنازې په لمانځه کې کفایي سنت دی. او په نفل لمونځونو کې مطلقاً مکروه دی، او د رمضان المبارک د میاشتي نه پرته و تر لمونځ په جماعت سره مکروه دی او د اشان که په نفلي لمونځو کې تر درې کسان زیات وی نو جماعت مکروه دي. (کتاب

الفقه ص ۵۰ ج ۱ فتاوی دارالعلوم ص ۲۳۲ ج ۲)

د تفصیل لپاره د احقر مرتب کړده «مسائل تراویح» او مسائل نماز جمعه و تپوری (دفت. مکروه وختونه: «۱» د لمر د راختلو مهال، تر هغه وخته پوری چې د لمر ژړوالی زائلېږي او سړی ورته کتلای نشی. او دا حالت د لمر دیوې نیزې په مقدار پورته کیدو سره حاصلېږي

۲- ټیک د غرمې وخت چې لمر زوال نه وی کړی.

۳- په لمر کې د ژړوالی د راپیدا کیدو څخه تر لمر لویدو پوري.

۴- د سهار د لمانځه له ادا کولو وروسته تر لمر ختو پوري

۵- د مازیګر له لمانځه وروسته تر لمر لویدو پوري

۶- د سهار وخت، پرته له خپلو دوو سنتو د نور لمانځه لپاره مکروه ده

4

۷- د ماښام وخت او د ماښام تر لمانځه وړاندی.

۸- کله چې امام خطبې ته پورته شی، که د جمعی خطبه وی، که دا خترو وی، د نکاح، حج او یا هم د بل شي خطبه وی.

۹- کله چې د فرض لمانځه تکبیر وویل شی، مګر یوازې د سهار سنت که چانه وو اداء کړې او یقین شي وو چې د جماعت یو رکعت نیولای شي نو بیا سنت کول مکروه نه دی.

۱۰- دا خبر تر لمانځه وړاندی وخت مکروه دی، که په کور کې وی او که په عیدگاه کې.

۱۱- دا خبر د لمونځونو وروسته په عیدگاه کې لمونځ اداء کول مکروه دی.

۱۲- په عرفه کې د مازیګر او ماپښین تر منځ او یا له هغوی وروسته وخت.

۱۳- په مزدلفه کې د ماښام او ماخستن تر منځ او یا له هغوی وروسته.

۱۴- کله چې د لمانځه وخت ډیر لنډ او تنګ شی، پرته د خپل وخت له فرضونه، نور لمونځونه مکروه دی. که څه هم قضاء ئي واجب الترتیب وی.

۱۵- د غټویا وړو بولو او یا خروج ریح د ضرورت په وخت کې لمونځ مکروه دی.

۱۶- د ډوډی ترتیا ریدلو وروسته، که د هغه طبیعت ډوډی ته کیده او گمان ئي دا وو چې که تر مخه لمونځ اداء کړی، بیاني ډوډی ته زړه نه کیږي. او دا حکم په ټولو هغو شيانو کې چې صورت ئي داوی؛

يعنې د لمانځه تر اداينې وروسته ئې او طبيعت ځينې ماتيرې ، مگر که وخت کم وي نو بيا لمونځ مکروه نه ، بلکه ضروري دی . (طحاوی)
۱۷- له نیمې شپې وروسته د ماخستن لمونځ کول .

۱۸- کله چې ستوری په اسمان کې ډیر راڅرګند شي ، بيا د ماښام لمونځ کول مکروه دی .

په دغو پورتنیو ټولو وختونو کې لمونځ مکروه دی ، مگر د نوره خبره ده چې په لومړۍ ، دوهم ، درېیم ، پنځلسم شپاړسم وختونو کې ټول لمونځونه مکروه دي . فرض وي که نفل . که واجب ، سجده تلاوت یا سجده سپوږمې وړول لمونځ پکې کراهیت لري .

په اوږدو وختونو کې که لمونځ شروع هم شي ؛ باطل دی . شروع ئې ناسمه ده . که چیرې سړی لمونځ پیل کړی وي . له دې وختونو یو ورباندې راوړسېږي ، لمونځ ئې باطلیږي . لیکن شپږ شیان داسې دي چې د هغوی شروع په دې وختونو کې هم صحیح ده .

۱- د جنازې لمونځ ، په دې شرط چې جنازه په همدې دزیو وختونو کې راوړله شوی وي .

۲- د تلاوت سجده : په دې شرط چې د سجدې آیه په همدې دریو وختونو کې تلاوت شوی وي .

۳- د هغې ورځې د مازيګر لمونځ .

۴- نفل لمونځ .

۵- هغه لمونځ چې نذر کړل شوی وي ، خوند ژني په همدې دریو وختونو کې یو وخت شوی وي .

۶- د هغه لمانځه قضاء چې په دغو دریو وختونو کې فاسد شوی وي . يعنې شروع ئې مخکې شوی وي بيا دا وخت ورباندې راوړسیدلې وي . د جنازې د لمانځه شروع يې له کراهته صحي بلکه افضل ده .

او د تلاوت د سجدې شروع د تنزیهې کراهت سره سره صحت لري .

او د نورو پاتې دریو شروع کول له کراهت تحریمې سره صحي ده .

مگر دا چې هغوی باطل کړل شي بيا يې په صحیح وخت کې راڅرخول ، واجب دی ، په دوو وختونو کې صرف د لمونځو اداء کول مکروه

دی . او په پاتې نورو کې یوازې نوافل اداء کول مکروه دی ، فرض او

واجب اداء کیدلای شي . د دوو وختونو لمونځ پریوه ځای اداء کول

صحي نه دی . مگر په دوو وختو کې : یو په عرفات کې د ماښام او

مازيګر لمونځ د ماښام په وخت کې . (۲) په مزدلقه کې د ماښام او

ماخستن لمونځ په ماخستن کې . (شامي ، علم الفقه ص ۱۲ ج ۲ ، هدايه ص ۵۲ ج ۱ ، شرح

نقایه ص ۵۷ ج ۱ ، کبیری ص ۲۲۸ ، کتاب الفقه ص ۲۹۶ ج ۱)

مسئله : که پرچا باندې د سهار په لمانځه کې لمر راوڅیږي ، لمونځ

ئې فاسد شو او قضا يې هغه وخت راوړي چې لمر ښه يعنې یوه نيزه

راپورته شي ، ژړوالی ئې ورک شي . (فتاوی دارالعلوم ص ۲۷ ج ۲ ، رد المحتار

ص ۲۲۶ ج ۱ کتاب الصلوة)

مسئله : د مازيګر لمونځ که چېرې پوره آدا نشي ، يعنې د لمانځه په

شروع کې پرسري لمر ولوړيږي ، نو لمونځ دی پسې پوره کړي ، صحت

لري . مگر قصد ا به داسې نه کوي . چې دا ګناه ده .

(فتاوی دارالعلوم ص ۲۲ ج ۲ بحواله هدايه ص ۲۸ ج ۱ کتاب الصلوة)

داځکه چې په حديث شريف کې راځي چې د طلوع او غروب (لمر ختو اولويدو) په وخت کې کافران د لمر عبادۀ کوي، نو په دې وختونو کې بايد لمونځ اداء نشي (مشعوه ص ۹۲ ج ۱)

د څو مصطلحو الفاظو معنی

(۱) د لمر زوال، يعنی لمر چې کله د آسمان بلکل پر نيمايي ودریږي؛ چې هغې ته استواء الشمس ويل کيږي، او پس که له دې ځايه يعنی د آسمان له نيمايي څخه د غروب پر لوري لږ وځوځيږي؛ نو دې ته زوال افتاب ويل کيږي.

۲- اصلي سایه. دا د شې هغه سایه ده چې د زوال په وخت کې ټي ولري. دا سایه د هر ښار په اعتبار مختلفه وي، په يو ځای کې لږ زياته په بل کې کمه او په ځينو کې خوبېځي اصلي سایه وجود نلري. لکه په مکه مکرمه او مدينه منوره کې. د زوال او اصلي سايبې د پيژندلو لپاره اسانه تذيير او لاره چاره داده چې يوه سيده لکړه په هزاره ځمکه کې ووهله سي، بيا چې تر کومه ځايه د هغې لکړي سایه ورسیده؛ پر هغه ځای باندې يوه نښه ودروله شي. بيا وکتل شي چې دا سایه نوره کميږي او که زياتيږي، که چيرې پر ځای ولاړه وي نو پوهه شه چې غرمه يعنی د استواء وخت دی. او که چيرې د دانښې سایه له خپلې اصلي سايبې څخه د لويديز پر لور روانه ده نو زوال شوی دی او که د ختيځ طرفته ميلان لري نو پوه شه چې زوال نه دی سوی.

۳- يو مثل، د هر شې له اصلي سايبې څخه علاوه که ټي نوره سایه د هغې خپلې سايبې په اندازه برابره شوه، نو دې ته مثل وائي.

۴- دوه چنده: هغه زياته سایه چې د اصلي سايبې څخه علاوه دوه برابره شي.

۵- مدرک: هغه سړی ته ويل کيږي چې په امام پسې په ټولو رکعتونو کې شريک وي. چې دې ته مقتدي او مؤتم هم ويل کيږي.

۶- مسبوق: هغه چاته ويل کيږي چې يو رکعت يا زيات جماعت ورځينی تير شوی وي له هغه وروسته په جماعت کې شريک شي.

۷- لاحق: هغه چاته ويل کيږي چې له امام سره په لمانځه کې شريک شوی وي له شرکت وروسته بيا ټول رکعتونه او يا يو څو رکعتونه د څه عذر په وجه ورځينی تير شي.

عمل کثير: په لمانځه کې هغه فعل (کار) ته ويل کيږي چې يو بل سړی په دې نه پوهيږي چې دغه کس لمونځ کوي که بل څه، او نور لمونځ کوونکي ټي ټول ځان ته متوجه کړي وي، هغه که په دواړو لاسونو عمل کوي او يا هم بل اندام. يو تعريف ټي داهم دی: چې په لمانځه کې هغه کار چې په دواړو لاسونو تر سره شي لکه لنگوټه تړل او ياداسی بل شي، دې ته عمل کثير ويل کيږي.

۹- عمل قليل: هغه فعل چې لمونځ کوونکي ټي پخپل ذهن ډير ونه گڼي.

۱۰- اداء: هغه لمونځ چې پر خپل وخت اداء شي.

۱۱- قضاء: هغه لمونځ چې پر وخت ونشي، بيا وروسته اداء شي، مثلاً د ما پښين لمونځ، مازيگر راوگر څول شي. (علم الفقه ص ۶ ترم ۸ پوری ج دوم).

د جماعت (جمع) بيان

څرنگه چې په جماعت سره لمونځ اداء کول واجب يا سنت مؤکد دی، نو له همدې وجې د هغه ذکر د لمانځه د واجباتو او سنتو څخه وروسته اوله مکروهاتو او نورو څخه وړاندې مناسب دی.

جماعت لږ تر لږه دوو سړيو څخه جوړېږي يعنې داچې کم تر کمه دوه سړي يوځای په يوه امام پسې لمونځ اداء کړي. همدا راز که دوه تنه وي، يو متبوع يعنې امام او بل تابع يعنې مقتدي شي، لمونځ اداء کړي، د دوی لمونځ هم صحيح او جماعت ورته ويل کېږي، دغه تابع يعنې مقتدي که نړوي، يا ښځه، غلام وي يا آزاد. او که نابالغ ماشوم وي، مگر د جمعې او نورو لمونځونو کې له امام نه پرته دوه سړي ضروري دي، تردې کم جماعت نه ضحي کېږي. (بحر الرائق، درمختار، شامي، د تفصيل لپاره - مکمل او مدلل مسائل نماز جمعته و نورو)

د جماعت د صحت لپاره د اهم ضروري نه ده چې فرض لمونځ به وي، بلکې که نفل وي هم دوه نفره په همدې شکل چې يو تابع او بل متبوع شي، اداء کړي، نو جماعت کېږي، نور که دوی دواړه (امام مقتدي) نفل کوي او که يوازي مقتدي نفل کوي. (شامي، علم الفقه ص ۶۳ ج ۲ کتاب الفقه ص ۶۲۹ ج ۱)

مگر د احنافو په نزد نفل لمونځ په جماعت سره د دوو درو افرادو جائز دی، خو که تردې تنه زيات وي بيا مکروه تحریمي دی. (فتی قاسمي غفر له)

د جماعت لنډ فضائل

د جماعت د فضيلت په باره کې دومره شمېر صحيح احاديث وارد شوي چې که سره يوځای کړل شي نو ډير ستر کتاب تري جوړېدای شي، نو دومره احاديثو ته په پام سره د انتيجه تر لاسه کېږي چې يقينا جماعت د لمانځه د تکميل لپاره يواهم شرط دی، نبی کریم ﷺ هيڅکله جماعت پرې ايښی نه دی، ان تردې چې د ناروغۍ په حالت

کې چې مسجد ته د تگ توان پي نه درلود؛ نو د دوو تنو په مرسته ئي تر مسجد څخه ځان رساوه او په جماعت ئي لمونځ اداء کړ. تارک الجماعة د نبی کریم ﷺ ډير بد ايسيده حتی چې زړه ئي غوښتل تارک الجماعة سړی ته ډيره سختښه سزا ورکړي. په دې کې شک نشته چې په محمدي شريعت کې د جماعت ډير زيات اهتمام شويدي چې پکار هم همدا دی، ځکه چې د لمانځه غونډی عظيم الشان عبادت همدا تقاضا ده چې دمکمل ئي هم په هماغه شان اهتمام وشي (يعنې هغه چې لمونځ ورباندې کاملېږي) جماعه.

۱- نبی کریم ﷺ فرمایي چې: د جماعه لمونځ تر تنها لمانځه ۲۷ درجې زيات ثواب او اجر لري. (صحيح بخاری، مسلم)

۲- آنحضرت ﷺ فرمایي چې: تر يوازي لمانځه له يوه سړي سره لمونځ کول بهتر دی، اوله دوو سړيو سره يوځای اداء کول بيا نور بهتر دی، او څومره چې جماعت زياتېږي هغومره د الله تعالی په نزد قدر پيدا کوي. (ابوداؤد)

۳- نبی کریم ﷺ فرمایي: څومره وخت چې د لمانځه په انتظار کې تيرېږي، هغه ټول په لمانځه کې شميرل کېږي. (صحيح بخاری)

د ډيرو احنافو په نزد جماعت مؤکد سنت دی. خود واجب په حکم کې ده. حقيقت داده چې دا دواړه قولونه درست دي.

(علم الفقه ص ۷۲ ج ۲ مظاهر حق ص ۵۲ ج ۲، حجة الله البالغة ص ۲۹۲)

۴- نبی کریم ﷺ فرمایي: جماعت پريښودل ترک کړئ (يعنې د جماعه لمونځ مه پرېږدئ) کنه نو الله ﷻ پر زړونو مهر لگوي او تاسي

به له هغوی څخه وگرځي چې خدای پاک غافل گرځولی دی. (ابن ماجه مری ص ۱۲۶ ج ۱)

۵- آنحضرت ﷺ په یو حدیث کې فرمایي: زما زړه غواړي چې ځوانانو ته حکم وکړم چې لرگی راتول کړي، بیا زه هلته ورشم، هغه څوک چې له عذره پرته په کور کې لمونځ اداء کوي؛ هغوی سره د کورنۍ له خلکو وسوځم. (ابوداؤد شریف ص ۸۸ ج ۱)

تاسو فکر وکړئ، دهغه چالپاره چې لمونځ کوي څو مسجد ته نه حاضرېږي؛ نبی کریم ﷺ په اور کې د سوځولو خبره کړې، نو دهغه سړي چې بیخي لمونځ نه کوي سزابه ئې څه وي؟ او څومره سترگناه کار به وي (فتاوی رحیمه ص ۲۱۲ ج ۱)

په مخکینيو زمانو کې یو ستر بزرگ عالم د جماعه په تیریدلو دوامه غمجن کیده چې تر ۷ اوه ورځو پورې به ئې ماتم او غمرازی کوله، او که تکبیر اولی به ځینی فوت شو، نو درې ورځې به ئې غم او ماتم کاوه.

(احیاء العلوم ص ۱۵۱ ج ۱)

له همدې کبله پر مسلمانانو لازمه ده چې پنځه وخته لمونځ په جماعه سره اداء کړي او د تکبیر اولی ثواب ترک نکړي. (فتاوی رحیمه ص ۲۱۲ ج ۱)

د جماعه نظام ولی مینځ ته راغلی؟

رسول کریم ﷺ پر هر مسلمان چې ناروغی او یا یو بل شرعی عذر ونلري؛ دا لازمه کړي چې په جماعه سره لمونځ اداء کړي. په دې کې

یو خاص حکمت او راز پروت دی. هغه دا چې په دې توګه د امت وګړي هره ورځ بلکه په ورځ کې پنځه ځله د هغوی احتساب وي. مشاهده، تجربه او پوهه یې زیاتېږي. د جماعه د دې نظام په وجه ډېر هغه خلګ چې پخپلو انفرادي کارونو کې پابندي نشي کولای. د پنځه وخته لمانځه پابندي په هغه کې د کمزوري له مینځه وړي.

پر دې برسیره د امت د وګړو لپاره دا جماعه یو داسې نظام دی چې د هغوی ډېرې ګټې او فائدي پکې نغښتي دي او د بل په حال احوال خبریدلای شي د روغ ناروغ پوښتنه کولای شي، ترمنځ ئې اتحاد او اتفاق ټینګېږي. همدارنګه جماعه یوه هغه وسیله ده چې بنديګان تربل هرځای د الله تعالی قربت حاصلولای شي. او توجه الی الله هلته ډیره زیاته وي، چې په نتیجه کې الله تعالی رحمتونه ورباندې نازلوي او زړونه ئې د خدای په عبادت سره ژوندي کړي، او داسې نورې ډېرې بې شمیره ګټې پکې ځوندي دي. چې شمیرل ئې ګران کاردی. همدارنګه د جماعه په برکت سړي له فریستو سره یوځای کیدای شي چې نبی کریم ﷺ په ډېرو احادیثو کې فرمایلي چې په جماعه کې دخلکو ترڅنګ فریستي هم برخه اخلي نو دا نیکمرغي صرف د همدې نظام برکت دی.

پر دې برسیره د جماعه د نظام په برکت په امت کې یو اجتماعیت ټولنیز ژوند پیدا کیدلای شي. د سیمې (محلي) د چم او ګاونډو خلګ په ورځ کې پنځه ځله سره یوځای کیږي په هره جمعه کې یو ځل ډیر خلګ د جمعي لمانځه لپاره سره یوځای کیږي، او په کال کې خودوه ځله د اخترونو په لمونځونو کې غټې اجتماعګانې جوړیږي او تر

ټولو بيا ستره اجتماع د حج ده چې په دې ټولو کې مسلمان يود بل سره د اخوت او ورورولۍ اظهار کوي او ترمنځ ئې ډيرې معاملې سره حل او فصل کيږي، يود بل په حال سره خبريږي، يوله بل سره د خوښۍ او خپګان ټولې پيښې شريکوي. ترمنځ ئې ديني محبت او ايماني اخوة راپيدا کيږي، چې دا د اسلامي شريعت ستر هدف دی او په قرآن کریم او احاديثو کې ئې ځای پر ځای تاکيد او فضيلت ذکر شوی. (مفاهي حق ص ۵۲ ج ۲)

د جماعه د وجوب شرطونه

- ۱- اسلام. پر کافرانو باندې جماعه واجب نه دی.
- ۲- نارينه به وي. پر ښځو باندې جماعه واجب نه دی. (بحر الرائق در مختار)
- ۳- بلوغ. پر نابالغو ماشومانو جماعه واجب نه دی. (بحر الرائق)
- ۴- عقل. پر ليونی، بيهوشه، مست باندې جماعه واجب نه دی. (بحر الرائق، در مختار)
- ۵- آزاد. پر غلام باندې جماعه نشته.
- ۶- بې عذره. د شرعي عذر په حالت کې پر سړي جماعه واجب نه دی. خو که ئې اداء کړي، به تر کار دی. په نداء کولو سره د جماعه له ثوابه محروم گرځي. (ثامی)

د جماعه د پرېښودلو ۱۵ عذرونه دي.

- ۱- د لمانځه د صحت له شرطونو څخه د يوه نه موجوديت، لکه طهارت، يا ستر العورة...

۲- تيز باران. (که څه هم په دې وخت کې مسجد ته نه تلل جائز دی؛ مګر بهتره داده چې مسجد ته ولاړ شي لمونځ په جماعه سره اداء کړي. -- رفعت قاسمی)

۳- ډيره زياته يخني. په لاره کې خټې او يابل د غسې مانع چې د غورځيدلو، يا ناروغ کيدلو او يانې د اضافه کيدلو ويره وي.

۴- مسجد ته په تللو کې د مال او سامان د غلا کيدلو خوف موجود وي.

۵- مسجد ته په لاره کې د دښمن د مخامخ کيدلو خطر وي.

۶- مسجد ته په تلو کې دا احتمال وي چې کوم قرضدار (پورې) به در سره مخ شي په داسې حال کې چې پر قرض ورکولو قدرت نلري، که ئې قدرت و و نو بيا ظالم بلل کيږي.

۷- ډيره تياره وي. لاره نشي ليدل کيدای.

۸- شپه وي او سخت باد او طوفان وي.

۹- د مريض په حفاظت او خدمت مصروف وي، په تګ سره ئې ناروغ ته تکليف رسيږي، (بل څوک هم غمخوار نه وي)

۱۰- خواره تياروي، سړي وږي وي و لمانځه ته په تللو سره ئې اشتها ختمیږي يا بې په لمانځه کې د طبيعت د نه لگيدو ويره وي.

۱۱- د پيشاب اثرات راښکاره شي.

۱۲- د سفر اراده ئې وي، او په جماعه سره ورباندې ناوخته کيږي او قافله ورځينی روانیږي. (د اورګاډي او موټر مسئله بايد پر دې

قياس نکل شي ولی که ډيره مجبوري نه وي، نو په بل کې هم تلای شي)

۱۳- د فقه او دين د نورو کتابونو په لوستلو او تدريس کي مصروف وي، تردی چې هيڅ فرصت ورته نه پيدا کيږي. په دې شرط چې کله ناکله يې له قصده جماعه ورځيني پاتي کيږي.

۱۴- يوه داسي ناروغي وي چې له امله يې سري تگ راتگ نشي کولای، او يا روند وي. (علم الفقه ص ۸۲ ج ۲، کتاب الفقه ص ۸۲ ج ۱، فتاوی دارالعلوم ص ۵۵ ج ۲، درمختار ص ۲۸۸ ج ۱)

مسئله: پر هر عاقل بالغ غير معذور باندي جماعت واجب دي که يو سري معذور وي يعنې داسې عذر ورته بيش وي چې دهغه له وجې مسجد ته ولاړې شي او په جماعت کي گډون نشي کولای پرده باندي جماعت واجب نه دي فقهاء کرامود جماعت پريښودلو د عذرونه بيان کړي دي. (مقار حق ص ۵۲ ج ۲)

د جماعه احکام

جماعه د جمعي او اخترانو په لمونځونو کي شرط دی. (بحر، درمختار)
جماعه د پنځه وخته لمونځونو لپاره واجب دی، که په کور کي اداء شي، او يا په مسجد کي، په دې شرط چې کوم عذر ونلري، او د جماعه د پريښودلو ۱۵ عذرونه دي چې مخکي ذکر شول.
جماعه په تراويح کې سنت مؤکد دی که څه هم يو قرآن کریم له جماعه سره پوره شو. او د کسوف د لمانځه لپاره هم جماعه مستحب دی. (بحر الرائق)

د روژې مبارکې په مياشت کې د وترو لمونځ په جماعه سره مستحب دی. له روژې پرته په جماعه سره وتر کول مکروه دی، خوش شرط پکې داده چې په مواظبت (پابندۍ) سره وشي، که

مواظبت نه وي، بلکې کله ناکله، دوه درې تنه سره يوځای شي، په جماعه سره وتر اداء کړي، نو دامکروه نه دی. (د تفصيل لپاره مکمل و مدلل مسائل تراويح باب الوتر و موزي)

د خسوف په لمانځه کې جماعه

(يعنې چې سپوږمۍ تندر ونيسي) او په نورو نوافلو کې جماعه کول مکروه تحریمي دی.

په دې شرط چې د فرض لمانځه غوندي اهتمام يې وشي. يعنې آذان و اقامت ورته وشي او خلک په څه ترتيب سره راغونډ کړل شي، او که د غسې په ناڅاپي ډول دوه درې تنه يا زيات سره زيوځای شي د خوف لمونځ يا نور نوافل په جماعت سره اداء شي نو څه جرح نشته.

په مسجد کې دوهمه جمع (جماعه)

کله چې په مسجد کې جماعه اداء شي، بيا د هغه فرض د اداء کولو لپاره دويم جماعه تحریمي مکروه دی، مگر په دې لاندینو څلورو شرطونو:

۱- مسجد د کلی يا محلي وي. پر عامه لويه لاره نه وي. ۲- اول جماعه د آذان او اقامه په لور او از سره ادا شوی وي. ۳- لومړی جماعه هغو خلکو کړی وي چې د دغې سيمې او محلي او سيدونکي وي. او د مسجد واک او اختيار يې په ولکه کې وي.

۴- دوهم جماعه هم په هماغه شکل چې اول جماعه شوی وي؛ اداء شي. يعنې آذان اقامت وشي، امام بيا هم په محراب کې ودریږي، او داسې نور که چيرې په دې څلورو شرطونو کې يو ونه موندلای شي مثلاً مسجد د محلي او يا کلی نه وي پر لويه لاره وي، نو دويم جماعه

نه بلکې دریم څلورم جماعة هم مکروه نه دی. د ازا د انور شرطونه در واخله. (ردالمحتار، علم الفقه ص ۹۰-۹۱ ج ۲)

مسئله: د کعبې شریفې په دننه او دباندې خواو شاګې او پرنور و لور وځایونو او یا خپله د کعبې پر سطح لمونځ ضحیح دی. البته د کعبې پر پام باندې لمونځ د بې ادبۍ په وجه مکروه دی. (کتاب الله ص ۲۲۶ ج ۱)

مسئله: که چیرې یو مقتدی له امام سره د لمانځه په هره برخه کې شریک شي. جماعة ئې پیدا کړي، که څه هم په اخیره قعده (ناسته) کې وي، یعنی تر سلام ګرځولو مخکې ئې په امام پسې تحریمه وویلې. که څه هم د ولاری موقع پیدا نکړي، مګر هغه ثواب چې په تکبیر اولی کې ورته وي؛ هغه نشي موندلای، د مطلق جماعة ثواب ئې پیدا کړي. (کتاب الله ص ۲۹۸ ج ۱)

مسئله: دغه سړی چې تر اول سلام مخکې له امام سره ګډ شوی وي، جماعة خو ئې پیدا کړي. مګر که تکبیر اولی ووايي، بیا هیڅ شې په امام پسې د رکوع تکبیر هم وړاني، امام لاله رکوع پورته شوی نه وي، ئې په رکوع کې ورسره شریک شي. نو دغه سړی بیا رکعت هم پیدا کړي، خو که دی تکبیر وائي امام راپورته شي له ده څخه رکعت تیر دی. (کتاب الله ص ۲۰۹ ج ۱)

۱. جماعة د لاس ته راوړلو طریقه

۱- که د یو سړي ز مسجد ته نژدې وي، دی مسجد ته د اسی وخت ورسپړي چې جماعة تیر شوی وي؛ نو کوشش دی وکړي چې بل مسجد ته د جمع په نیت ولاړ شي چې دامستحب کاردی. اودائی هم

خوښه ده چې بیرته کور ته راشي. د کور خلک سره راټول کړي، په جماعة لمونځ اداء کړي. (شامی وغیره)

۲- که یو سړی په خپل کور کې فرض لمونځ اداء کړي، بیا وروسته پوه شي چې همدا فرض هاغه دی په جماعة سره اداء کړې؛ نو دی دی ورسره شریک شي. په دې شرط چې د سهار، مازیګر، ماښام لمونځ نه وي، ځکه چې سهار او مازیګر کې تر فرض وروسته نقل نشته. او د ده داپه جماعة کې شریک لمونځ نقل ګرځي. خپل فرض ئې تنها اداء شوی دی. او د ماښام له فرض وروسته که څه هم نقل کیدای شي خو فرض ئې بیادری رکعت نه دی، چې نقل خودری رکعت نه نشته. (شرح وقایه وغیره)

۳- که چېرې یو سړی خپل فرض لمونځ شروع کړي او پر څنګ ئې جماعة ودریږي نو دی به سمدستی خپل لمونځ پرېږدي او په جماعة کې به ګډیږي، په دې شرط که چیرې د سهار لمونځ وو، اوده د دوهم رکعت سجده نه وه کړې، او یا د بل وخت لمونځ وو، اوده د دریم رکعت سجده نه وه کړې، که ئې دا کړې وو نو بیا پکار داده چې لمونځ پوره کړي، سلام و ګرځوي. له دې ورسته که جماعة پاتی وو او د ماښام یا ماخستن وخت و، نو په جماعت کې دی ورسره شریک شي. که د مازیګر، ماښام، یا ماخستن لمونځ و، نوموړی صرف د اول یادوهم رکعت سجده هم کړي وه نو لمونځ به باطله وي نه، دوه رکعت به پوره کوي بیا به سلام ګرځوي. (علم الفقه ص ۹۸ ج ۲)

مسئله: که څه هم په هغه مسجد کې چې خلګ ډیر جمع کیږي، لمونځ زیات ثواب لري. خود کلی یا محلی مسجد د سړي لپاره تر هغه

مسجد چې خلک په کې دیروي؛ افضل دی، ځکه چې دغه مسجد پر سړي حق لري یعنې پر هغه چا چې ددې ځای اوسیدونکې وي. نو پکار ده چې د مسجد حق اداء کړي یعنې لمونځ په بل مسجد کې نه بلکه پخپل مسجد کې وکړي. (فتاوی محمودیه ص ۱۰۵ ج ۱۲)

په پابندی سره د لمانځه د اداء کولو طریقه

سړي دی په دی خبرو کې فکر وکړي چې د تارک الصلوة لپاره څومره وعیدونه ذکر شوي دي. رسول الله چې دغه سړي ته چې لمونځ نه کوي؛ کافر ویلي دي (که څه هم په تاویل سره وي) او دغه سړي به ځای دوزخ وي، له فرعون، قارون، هامان او نورو کافرانو سره به راپاڅیږي، د قیامت په ورځ به لومړی پوښتنه د لمانځه کیږي. د دوزخ د حالاتو په باره کې دی لوستل او اوریدل پیل کړي نو انشاء الله د لمانځه سره د بې پروایۍ عادت به ختم سي، اوله دی بد مرغی ناروغۍ څخه به وژغورل شي.

۲- د لمانځه د قضاء کیدلو په وجه دی پر ځان یوه اندازه چې نه ډیر کم وي او نه ډیر زیات (مالي جرمانه) مقرره کړي. چې کله لمونځ ورځینی پاتی شي، نو هغه جرمانه دی پر غریبانو ویشي، او د اصورت له سنت سره بالکل موافق دی، او یادی پر ځان بدنې جرمانه وټاکي، چې که لمونځ ورځینی پاتی شي نو دی به نور شل رکعاته نفل اداء کوي. یاد اچي د یوه لمانځه په قضاء کیدلو سره به د یوه وخت خوراک څښاک پرېږدي، د دوو وختونو پر وخت به دوه وخته خوراک پرېږدي، او داسی نور... څرنگه چې د ایوگران کاردی پر نفس

باندی. نو ان شاء الله چې په همدې توگه به ئي ناروغی ورکه شي. (اغلاط النوام ص ۶۶)

لمونځ باید په څنگه خولی کي اداء شي؟

مسئله: کومه خولی چې یو سړي پر سر کوي اوله هغی خولی سره دمشرانو خلکو په غونډه او مجلسو کې گډون کوي، نوله هغی خولی سره لمونځ اداء کول او جماعه ورکول جائز دی.

مسئله: د څرمنی خولی پر سر کول او د څرمنی شی اغوستل مباح دی او لمونځ پکښی روا دی.

مسئله: په مساجدو کې چې کومی خولی پرته وي، هغه که ښه صفا او سپیڅلي وي، نو لمونځ ورسره کول جائز دی. خو که زړې، څیړي او څیړني وي نو بیا درست کار نه دی. ځکه چې یو سړي په نورو وختونو کې د اډول خولی پر سر د ځان عیب گڼي او پری شرمیږي، نو د احکم الجاکمین ذات په دربار کې په همدې خولی او لباس کې دریدل لویه بی ادبی ده.

مسئله: له موزو سره لمونځ اداء کول صحیح دی. (آپ کي مسائل ص ۲۱۱ ج ۲) که په موزو کې پوندې پټی وي نو هیڅ حرج نشته. (رفعت قاسمی)

مسئله: د کاغذ څخه جوړه شوی خولی باندی لمونځ اداء کول صحیح دی خو په دې شرط لکه مخکې چې وویل شول. په همدې خولی کې په بازار او نورو ځایونو کې له پر سر کولو څخه د شرم احتمال نه وي. کنه بیا مکروه دی. (فتاوی دارالعلوم قدیم ص ۵۲ ج ۱)

مسئله: د ستمال، روی مال او دې ورته بل شی پر خولی باندی تړل مکروه نه، بلکه د بگړۍ حکم لري. تړونکي یې مستحق ثواب دی. (فتاوی دارالعلوم ص ۱۸ ج ۲)

مسئله: په خولۍ باندې امامت ورکول هېڅ ډول کراهت نلري. البته لنگرته تړل، بيا لمونځ ورکول افضل او بهتر کار دی. مگر په خولۍ هم صحت لري. (فتاوی دارالعلوم ص ۹۷ ج ۲ غنیة المستملی ص ۳۳۷)

مسئله: که د پکړۍ ول د سجده په حالت کې پرتندی راشي او تندي بيا هم پر ځمکه لگيدلای شي، نو باک نلري سجده صحي ده. که چيرې تندي ځمکې ته نه پرېږدي نو بيا سجده نه اداء کيږي، (يعنې په داسې ډول چې له ځمکې سره تندي هېڅ ډول تماس نشي پيدا کولای. هسې خوا غاڅه دی پزېل کالی هم تندي لگيږي، خو تماس ئې ځمکې ته رسيږي). (کيري ص ۲۸۷)

مسئله: جالۍ لرونکې خولۍ وی يعنې په خولۍ کې داسې سوري وی چې سرتري ښکاره کيږي؛ نو د اکراهت نلري، لمونځ صحي دی. (فتاوی محموديه ص ۲۵۹ ج ۱۰)

مسئله: که څوک پوځي خولۍ پر سر کې لمونځ ورسره صحي دی، په جامه او خولۍ کې کوم خاص طرز شرط نه دی. بلکې د هر ملک او سيمې د خلکو چې کوم ډول عادت او رواج وی، د هغوی مطابق لباس اغوستل او لمونځ کول درست دی. په حديث شريف کې راځي: څه چې دی زړه غواړي، خوره او اغونده مگر له حرامو ځان ساته او تکبر او اسراف مه کوه. (البته پرفوجي خولۍ يانور لباس که د ژوندی شي تصوير وی؛ بيا جواز نلري. (فتاوی دارالعلوم ص ۱۰۲ ج ۲))

مسئله: له جالۍ دارې خولۍ سره لمونځ مکروه نه دی، د نارينه وو هغه جامه چې سوري لري هم صحيح دی، خو په دی شرط چې د کشف العورة احتمال ئې نه وي.

يعنې هغه حصه (ستر العورة په هر صورت ضروري دی) بايد پټه وي. مطلب نو له جالۍ دارې جامې سره لمونځ کول جائز دی.

(فتاوی دارالعلوم ص ۱۲۸ ج ۲)

مسئله: د عاجزۍ پخاطر لڅ سر لمونځ کول هېڅ کراهت نلري.

(فتاوی دارالعلوم ص ۹۲ ج ۲ رد المحتار ص ۵۹۹)

مسئله: له خولۍ پرته لڅ سر که د سستۍ په وجه وي، نو لمونځ مکروه تنزيهي دی. که خولۍ نلري او يائي عجز او انکساري مطلب وي، نو هېڅ جرح نشته. (نماز متون ص ۲۲۹، بهشتی زبور ص ۶۶ ج ۱، عالمگیری ص ۱۰۵ ج ۱)

مسئله: که په لمانځه کې له سرې څخه خولۍ وغورځي څه به کوي؟ درکوع او قيام په حالت کې غورځيدلی خولۍ راپورته کول بيا پر سر کول جائز نه دی. عمل کثير گنجل کيږي. چې هغه لمونځ فاسده وي. البته د سجده په حالت کې که له سر سره نژدې لويديلي وي او په دې حالت کې پرسر شي نو دا عمل قليل بلل کيږي. مثلاً په يوه لاس خولۍ را اوچته شي، دا صحيح ده بلکې افضل ده. لمونځ نه خرابيږي. (فتاوی رحيميه ص ۲۲۸ ج ۲، شامي ص ۶۰۰ ج ۱، کيري ص ۲۱۹)

مسئله: له کرتې يا قميص پرته يوازی بنیان، صدری او داسې بل شي سره د نارينه وو لپاره لمونځ صحت لري، په دې شرط چې له نامه تر څنگنو پورې برخه ئې لڅه نه وي. (نماز متون ص ۱۶۸)

مسئله: د لمانځه په وخت کې که چا جبه (چپنه) اغوستي وي، لاسونه به له لستونو څخه باسي د ننه به ئې په چپنه کې نه نغاړي چې دامکروه دی. (فتاوی دارالعلوم ص ۱۲۲ ج ۲ بحواله رد المحتار ص ۵۹۸ ج ۱)

مسئله: که چاغلا شوي جامې په قيمت واخيستی، لمونځ پکښې درست دی خو قصد اېده د غلا جامې ته اخلی، مناسب نه دی چې سړی لمونځ پکښې ادا کړی خو که بيا هم لمونځ ورسره وشي؛ څه حرج نشته (فتاوی دارالعلوم ص ۲۶ ج ۲، ردالمحتار ص ۱۸۰ ج ۱)

مسئله: د رشوت په جامو کې لمونځ ادا کيدلای شي، خوله کراهت سره. يعنې هغه سړی گناه کار دی چې په حرام شي کې لمونځ کوي. (فتاوی دارالعلوم ص ۲۸ ج ۲، بخواله ردالمحتار ص ۲۹۲ ج ۱)

مسئله: که په لمانځه کې د نارينه گريوان خلاص وي، لمونځ نه مکروه کېږي. (فتاوی محموديه ص ۲۷۸ ج ۱۰ شامي ص ۴۳۰ ج ۱، امداد الفتاوی ص ۲۳۲ ج ۱)

مسئله: د نصار او و کارول شوي (مستعمل شوي) جامې سره لمونځ جائز بلل شوی دی. پرته له ازار او پرتوگ څخه چې په غالب گمان هغه اکثرا مردار وي. نو د ټولو جامو پرېمنځل ښه احتياطي دی، ولي د ازار او پرتوگ پرېولل اشد ضروري دی. (فتاوی دارالعلوم ص ۱۲۶ ج ۲، شامي ص ۲۲۲ ج ۱)

مسئله: په هغه جامه کې چې تصوير (انځور) وي، که د ذی روح (ژوندي) شي وي، بيا لمونځ نه صحيح کېږي او که د غير ذی روح وي، بيا لمونځ صحيح دی. (فتاوی دارالعلوم ص ۱۳۷ ج ۱ ردالمحتار ص ۶۰۵ ج ۱)

مسئله: په خيرونو جامو کې لمونځ صحيح دی، په دې شرط چې پاکي وي. (فتاوی دارالعلوم ص ۱۳۹ ج ۲ ردالمحتار ص ۵۹۹ ج ۱)

مسئله: روپۍ، نوټ او پوستي کاره باندې اکثرا تصويروي؛ له هغه سره لمونځ ادا کيدای شي، صحت لري، چې په جيب کې وي اولمونځ ورسره وشي. (فتاوی رحيميه ص ۱۸۲ ج ۲، بخواله ردالمحتار ص ۶۰۷ ج ۱)

مسئله: تر څنگلو پورته لستونې پورته کول، ياداسی کميس او دريشی اغوستل چې لستونې ئې لنډ وي يعنې تر څنگلو پورته وي، لمونځ ورسره مکروه دی، که د اوداسه په وخت کې لستونې پورته شوي وي، دی په بېره په جماعه کې شرکت وکړي. لستونې ئې هيرشي، نو ورو ورو دې په لمانځه کې په يوه لاس را کښته کړي. په دواړو لاسونو، نه، چې بيا عمل کثير گرځي اولمونځ فاسدېږي. اوداهم بايد په ياد ولرو چې د گرمۍ په موسم کې ځينې خلک د گرمۍ په وجه لستونې پورته کوي او دا عمل کثير دی، لمونځ فاسدېږي، له دې څخه اجتناب او پرهيز پکار دی.

مسئله: د پيسو نوټ، پاسپورټ، تذکره، ويزه اوداسی نور... پردې باندې تصويرونه شته، د مجبوري او اضطراري حالت په وجه، گناه يوازی پر هغه چا ده چې دا کار ئې کړي، استعمالوونکي ته څه پاک نلري. (شرح تقيّه ص ۱۹۶ ج ۱، کيږي ص ۲۵۲)

مسئله: که څنگلی خلاصي وي، لمونځ له کراهته سره اداء کېږي که چېرې د پتيدلو لپاره جامه موجوده وي. که نه وي، بيابې له کراهته صحت لري. (فتاوی دارالعلوم ص ۱۰۰ ج ۲، عالمگیری ص ۱۰ ج ۱)

مسئله: که په جيب کې د رشوت پيسې وي، لمونځ ورسره صحی دی. او کراهت هم ځکه نه لري چې د رشوت گناه جدا لده، او که چېرې د رشوت (حرام مال) په پيسو بدن لپاره جامې جوړې شوي وي. نو په دې سېره لمونځ مکروه دی. لکه څرنگه چې په مغصوبه ځمکه کې لمونځ مکروه دی. (فتاوی دارالعلوم ص ۱۰۲ ج ۲، ردالمحتار ص ۳۸۴ ج ۱)

مسئله: په کوټ، کورتي، دريشۍ کې لمونځ صحی دی، که پاک وي. (فتاوی دارالعلوم ص ۲۲۲ ج ۲، بخواله ردالمحتار ص ۲۷۲ ج ۱)

مسئله: د ورېښمو جامه او سره په دې خاطر چې استعمال يې د نارينه وو لپاره په هر حالت کې حرام دی؛ نو لمونځ ورسره صحې نه دی. مگر دا چې هغوی ناپاک نه دی، نو که لمونځ ورسره وشي؛ ادا کيږي.

(فتاوی دارالعلوم ص ۱۲۲، ج ۲، الاشباه والنظائر ص ۱۹۲ ج ۱)

مسئله: په نویو جامو کې چې له بازاره راوړلي شي؛ لمونځ پکښې جائز دی، بې له پرېمنځلو هم. (فتاوی دارالعلوم ص ۱۲۳ ج ۲ بحواله الاشباه والنظائر ص ۷۵)

مسئله: تمباکو که چیرې پخپله ناپاک نه وي او یا ناپاک شي پکښې کې نه وي. لمونځ ورسره صحیح دی. (فتاوی دارالعلوم ص ۱۰۷ ج ۱)

مسئله: مذي، نجس دی، پر کوم کالي یا بدن چې ولگيږي، هغه نجس دی، لمونځ ورسره صحت نلري. او د یوه درهم یا کم په دوی کې هم معاف دي، خو پرېمنځل يې په هر صورت بهتر کار دی.

(فتاوی دارالعلوم ص ۱۲۳ ج ۲ بحواله ردالمحتار ص ۱۹۱ ج ۱)

مسئله: په لمانځه کې که پایڅي یا نوره جامه تړيونه یو لاندې وڅیړي، نو لمونځ ورسره مکروه دی، اوله ثواب څخه محروم گرځي، له لمانځه پرته هم پونډۍ لوڅول ضروري دی، په حدیث کې د داسې سړي لپاره سخت وعید ذکر شوی دی. فتاوی دارالعلوم ص ۱۰۵ ج ۲

ردالمحتار ص ۵۹۸، فتاوی رحیمیه ص ۲۸۲ ج ۲)

مسئله: په لمانځه کې په وار وار پرتوګ پورته کول ښه کار نه دی، لمونځ صحیح دی. (فتاوی دارالعلوم ص ۱۰۸ ج ۲، هدایه ۱۲۲ ج ۱)

مسئله: ځینی خلک په لمانځه کې سجدي ته د تګ پروخت، پرتوګ پورته کوي، اوله سجدي څخه چې راپورته شي، د خپل قميص د شالمن کښته کوي، دا ډول حرکت یقیناً چې مکروه دی. خودا هم

لیری نه ده چې فعل کثیر وگرځي او لمونځ فاسد شي. نو پرهیز ورځینی لازم دی. (فتاوی رحیمیه ص ۳۲۹ ج ۲)

اتفاقاً که کله داسې وشي، څه پاک نلري، خو عادت گرځول غلط کار دی. (رفت قاسمی)

مسئله: د لمانځه په حالت کې کرته (قمیض) درېشي، خولۍ او داسې بل شي ... که په لمانځه کې وایستل شي او بیا بیرته په لمانځه کې واغوستل شي؛ که په عمل قلیل سره وي یعنې ډیر کار ونه غواړي په یوه لاس تر سره شي او څوک دا گمان ونه کړي چې دی په لمانځه کې دی، کنه؟ نو بیا صحت لري. او که په عمل کثیر سره وشي، نو مکروه ده. او ښکاره خبره ده، چې دغه شیان په عمل قلیل سره نه اغوستل کيږي، نو ځان سیاتل ځینی پکار دی.

(فتاوی دارالعلوم ص ۱۰۰ ج ۲، ردالمحتار ص ۵۸۳)

مسئله: که په یوه لاس باندې نه کيږي، نو په لمانځه دي سلام وگرځوي، دغه شیان دي واغونډي او بیا دې په لمانځه کې شریک شي. (فتاوی دارالعلوم ص ۲ ج ۲)

مسئله: که په لمانځه کې د چا پای زار په پښو وي؛ لمونځ یې صحیح دی، خو په دې شرط چې نجاست ورباندې نه وي لگیدلی، که پر لگیدلی هم وي، نو صاف کرل شوی وي، په دې ډول وروسته لمونځ ورسره صحیح دی، مگر دا چې په اوس زمانو کې په جماتونو کې فرشونه، قالیني، او کمپلي هواري وي، له پای زار سره ورتلل د هغه د خرابیدو احتمال زیات وي او په عین حال کې بې ادبي هم ښکاري. نو ښه دا ده چې لمونځ ورسره اداء نه کړي. (فتاوی دارالعلوم ص ۱۱۰ ج ۲ ردالمحتار ص ۶۱۵ ج ۱ باب احکام المساجد)

مسئله: که پای زار پاک هم وی، بیا هم د مسجد د احترام په وجه به کار نه دی په عیدگاه کې که پروښو او شگو لمونځ کیږي، نو هلته تر سعده کیدای شی، مگر احتیاطاً دفتني د مختیوي په خاطر که هلته هم په پښه نشي؟ ښه به وی. (فتاوی محمودیه ص ۶۷ ج ۱۲)

په لمانځه کې پر پریره او جامه لاس تیرول؟

پوښتنه: امام صاحب د لمانځه له شروع کیدلو وروسته پر خپله پریره، مخ او کالیو باندې لاس تیروي؟ د دې حکم څه دی؟
جواب: امام ته پکار دی چې له دې ډول ناکاره حرکتونو څخه ډار وساتي، دا پرکراحت برسيره عمل کثيرونه هم نژدې کیږي چې لمونځ فاسدوي، او خپل او د مقتديانو لمونځونه ور خرابوي.

(فتاوی رجبیه ص ۲۲۲ ج ۲ کیری ص ۲۲۷)

مسئله: لمونځ په خشوع او خضوع سره اداء کول پکار دی، غله حرکات کول مکروه تحریمی دی، بلکه فساد ته نژدې کیږي.

(فتاوی رجبیه ص ۲۹۰ ج ۲، اغلاط العلوم ص ۱۰۰)

په لمانځه کې د سرو او سپینو استعمال

مسئله: دنارینه وولپاره په لمانځه او هر بل وخت کې د سرو او سپینو استعمال ناجائز دی، یوازې د څلور ماشو په اندازه د سپینو گوټې، گوته کول جائز دی. خو سره په هر صورت حرام دي، له سرو او سپینو څخه جوړ شوي زیورات اوسیکې که په جیب کې وي، اولمونه ورسره وشي، څه پاک نلري، روادی. همدارنگه که د لاس په سانه (گړي) کې یوه یادوي پرزي د سپینو وی او نوزه و سپینه وی، نو دا حرج نشته. (فتاوی رجبیه ص ۱۸۲ ج ۱، آپ کی مسائل ص ۲۱۰ ج ۲)

سوال: که یو سړی پخپل کور کې لمونځ کوي او تر څنگ یې نژدې ناپاک کالی پروت وي، د رکوع او سجدي په حالت کې که یې دا ناپاکه جامه د بدن له یوې برخې سره ولگيږي، نو لمونځ صحت لري کنه؟

جواب: که چیرې دغه ناپاک کالی تردومره وخته ده له بدن سره نښتی وي، چې یو رکن اداء کیږي، نو لمونځ نه صحیح کیږي، خو که له بدن سره ولگيږي او فورا جلاشي، بیا لمونځ صحت لري. (فتاوی محمودیه ص ۲۰۵ ج ۲)

مسئله: پای زار که د لمونځ کوونکې په مخ کې پراته وي، لمونځ صحیح دی، خو پکار داده چې پای زار د باندې له نجاست او خاورو څخه پاک شي او بیا مسجد ته راوړل شي. (آپ کی مسائل ص ۱۸۲ ج ۲)

مسئله: هغه څوک چې په روغتون کې ملازمت یا وظیفه لري، د کار پروخت چې یې کومی جامې اغوستي وي، پر هغوی طبعاً ناپاکي لگيږي، د لمانځه لپاره به هغه جامې بدلوي، نوري به اغونډي. (فتاوی دارالعلوم ص ۱۲۱ ج ۲ ردالمحتار ص ۲۲۲ ج ۱)

د مقتدي او امام په اړه مسائل

۱- مقتديانو ته پکار ده چې په ټولو حاضرو خلکو کې چې د امامت لپاره څوک ښه مناسب وي، هغه د لمانځه لپاره مخته کړي. که چېرې یې ډیر داسې وگړي حاضر وي چې هغوی د امامت لپاره مناسب وي؛ نو دې بیا هغه سړي چې د ډیرو رایه ورته متوجه وي؛ امام کړي. که داسې ونکړي یعنې مناسب سړی موجود وي خودوی نالائق مخکې کړي، نو داسې سنت ترک کړل چې دا ګناه ده.

- ترټولو وړ او مناسب سړی د امامت لپاره هغه څوک دی چې د لمانځه په مسائلو بڼه پوهیږي او مسنون قرائت وریادوی په دې شرط چې ظاهراً کوم فسق یا فساد پکښې نه وي.
- ۲- بیا هغه سړی چې قرآن کریم بڼه تلاوت کولای شي، یعنې په بڼه آواز او د تجوید د قواعدو سره سم.
- ۳- بیا هغه تن چې بڼه پرهیزگار او متقی وي.
- ۴- بیا هغه شخص چې بڼه اخلاق ولري.
- ۵- بیا هغه شخص چې عمر ئې لوړ وي.
- ۶- بیا هغه نفر چې بڼه جوړ، روغ او ښائسته وي.
- ۷- بیا هغه سړی چې بڼه جامه ئې په تن وي.
- ۸- بیا هغه سړی چې سر ئې غټ وي.
- ۹- بیا هغه تن چې د سفر کوونکو په نسبت زیات مقیم وي.
- ۱۰- بیا هغه شخص چې له اصله آزاد وي.
- ۱۱- بیا هغه څوک چې له حدث اصغر څخه ئې تیمم کړی وي. د هغه چاپه پر تله چې له حدث اکبر څخه ئې تیمم وهلې وي. په کوم سړی کې چې دوه څخه پیدا شي؛ هغه زیات مستحق دی. تر هغه چې یو و صف پکښې وي. مثلاً هغه سړی چې د لمانځه په مسائلو هم بڼه پوهیږي او قرآن هم تلاوت کولای شي زیات مستحق دی تر هغه چې د لمانځه په مسائلو پوهیږي خو قرآن نشي سم لوستلای.
- ۱۲- که د چاپه کور کې جماعت کیږي نو مستحق د امامت کور والاوي، وروسته بیا هغه څوک چې دوی ټول ئې خوښ کړي، په دې

- شرط چې کوروالا بیخي جاهل نه وي، یعنې د لمانځه په یوه مسئله هم نه پوهیږي. (درمختار، شامی او نور...)
- په کوم جومات کې چې د مسجد امام موجود وي، بل چاته د امامت حق نشته، خو که خپله دغه امام بل څوک مخکې کړي. بیا څه پاک نشته.
- ۱۳- د خلکو له خوښۍ پرته هغوی ته امامت ورکول، مکروه تحریمی دی، مگر که د امامت د استحقاق او صاف پکښې ډیر وي، په بل چا کې نه وي. نو بیا څه کراهت نلري. د قاضي او باچا په حضور کې بل څوک د امامت مستحق نه دي (درمختار و غیره...)
- ۱۴- د فاسق او بدعتی امامت مکروه تحریمی دی، خو که چېرې خداوند خواسته له دوی پرته بل داسې څوک پیدانشي چې امامت وکړای شي، نو بیا څه پاک نلري. (درمختار، شامی او نور...)
- فاسق هغه څوک دی چې د مناهیهو مرتکب شي، یعنې هغه اعمال ترسره کوي چې په شریعت کې منع وي. لکه شراب، چغلی، غیبت او داسې نور... بدعتی هغه چاته ویل کیږي چې یو داسې فعل چې په قرآن، حدیث، اجماع او قیاس کې ئې هیڅ اصل وجود نلري؛ خودی دغه فعل عبادت ګڼي او عمل په کوي. د فاسق او بدعتی ترمنځ توپیر صرف دا دی چې فاسق ګناه، ګناه بولي او ترسره کوي ئې. خو بدعتی بیا ګناه عبادت بولي او عملی کوي ئې. نو ځکه بدعتی تر فاسق بدتر دی. او د هغه په امامت کې لمونځ کول زیات کراهت لري (محمد زکریا عثماني غفر له)

۱۵- سارایی (صحرائی)، غلام (کہ خہ ہم آزاد شدہ وی)، روند، شیکور (چپ پتیارہ کی لیدل نشی کولای) او ولد الزنا (حرامی) د دغو اشخاصو امامت مکروه تنزیہی دی، مگر کہ چیری دغه خلکو علم او پوهه درلوده، د خلکو نفرت نه ځینی راته، نو بیا کراحت نلری. همدارنگه د یو حسین ځوان چپ زیره ئی نه وی راغلی، او د بی عقل ناپوه امامت مکروه تنزیہی دی. او په هغه چاکې چپ یو ډول مرض وی او د خلکو کرکه ځینی کیږی لکه په بدن کې سپین داغونه، فیس او داسی نور. د هغوی امامت هم مکروه تنزیہی دی.

(درمختار، علم الفقه ص ۹۲ ج ۲ هدایه ص ۷۷ ج ۱، کبیری ص ۲۶۵، شرح نقایه ص ۸۶)

د دې ډول خلکو امامت ځکه مکروه دی، چپ زیاتره غلام، سارایی، او حرامی ته د علم دین د تربیت فرصت نه وی، غلام (مری) د خپل بادار په خدمت کې مصروف وی، سارایی ته کوم استاذ په صحرا کې نه پیدا کیږی، ولد الزنا د روزني او تربیت څوک نلری، پردې برسېره له دې خلکو څخه خلک یو ډول کرکه او نفرت هم کوی. (والله اعلم - رفعت قاسمی غفرله)

۱۶- د لمانځه فرائضو او واجباتو کې مقتدی ته د امام موافقت کول واجب دی، مگر په سنتو کې موافقت واجب نه دی. او س که چیری امام شافعی المذهب وی او رکوع ته د تګ په وخت کې لاسونه پورته کوی، نو حنفی مقتدی ته لاس پورته کول ضروری نه دی، ځکه چپ د لاسونو پورته کول د هغوی په نزد هم سنت کار دی. همداراز د سهار په لمانځه کې شافعی امام قنوت وائی نو حنفی مقتدی ته نه ده ضرور چپ متابعت ئی وکړی مگر په وترو کې دعایی قنوت واجب

دی، له دې کبله که شافعی له رکوع څخه وروسته دعایی قنوت ووايي د خپل مذهب موافق نو د حنفی مقتدیانو لپاره له رکوع څخه وروسته ویل پکار دي.

۱۷- د امام لپاره په لمانځه کې غټ غټ سورتونه چپ تر مقدار سنت هم ورزیات وی، یا په رکوع او سجده کې ډیر ځنډ کول مکروه تحریمي دی، له دې نه ځان وژغورئ، بلکې د مقتدیانو د ضرورت او اړتیا خیال وساتئ، په دوی کې چپ څومره ضعیف وی د هغه مراعت دی وکړئ.

حتی چپ د ډېر ضرورت په وخت کې تر مسنون مقدار هم کم قرائت ولولی؛ بهتره ده. تر څو پر خلکو بوج نشي او د جماعه د لږ والی باعث ونه گرځي. (علم الفقه ص ۹۲ ج ۱، بخاری ص ۹۲، مسلم ص ۱۸۸ ج ۱)

په حدیث شریف کې راځي چپ امام ته ډیر تخفیف او آسانی کول پکار ده. حضرت معاذ بن جبل رض یو ځل نبی کریم ﷺ ډیر تهدید کړ ځکه چپ په لمانځه کې ئی غټ غټ سورتونه ویل او د خلکو خیال ئی نه ساته، یو ځل نبی کریم ﷺ د یوه ماشوم چیغی واوریدلی، سمدستی ئی د سهار په لمانځه کې صرف معوذتین (قل أعوذ برب الفلق او قل أعوذ برب الناس) باندی اکتفاء وکړه. چپ د هغه ماشوم مور په لمانځه کې وه. (حاشیه علم الفقه ص ۹۲ ج ۲)

آیا په امامت کې د نسب خیال ساتل ضروری دی؟

مسئله: په امامت کې د نسب او ذات خیال ساتل ضروری نه دی. افضلیت مهم دی. د دې لپاره چپ په جماعه کې کمی رانشی او خلک ونه شیندل شی؛ لمونځ کوونکو ته پکار ده چپ څوک په دوی

کې افضل وی هغه د امامت مستحق دی، امام دي کړي، ترڅو لمونځ په ښه طريقه سره اداء شي، نو که د داسې یو قوم عالم چې خلک د اقوم ذلیل گنې او دا علم د علم او تقوا په لحاظ تر ټولو ښه او لوړ وي، په همدې خاطر ټي خلک ادب او احترام کوي، نو بیشکه هغه د امامت مستحق دی، باید امام ټي کړي. هیڅ ډول کراهت د قوم او نسب په وجه نلري، مگر که خپله دده اخلاق ناسم وي بیا لمونځ ورپسې مکروه دی.

د سم سړي په امامت کې بله گټه داده چې خلک ورسره رغبت کوي او په جماعه کې زیات گډون کوي. او افضل امام هغه دی چې په شرعي احکامو تر هر چا ښه خبر وي، قرآن مجید په قرائت او تجوید لوستلای شي، متقی وي، صحیح العقیده وي، د ښه نسب او کورنۍ غړی وي. ښکلی او ښائسته وي، ښه اخلاق ولري، بدن او جامې ټي ښه سپیڅلي وي، دده په وجه خلک جماعه کې د گډون لپاره زړه ښه کوي. (فتاوی رحیمیه ص ۲۸ ج ۲ بحواله شرح نقایه ص ۸۶ ج ۱) تکمیل الایمان ص ۷۸

مسئله: که چیرې په یوه جومات کې دوه امامان مقرر وي، ترڅو یو نیم خلکو ته لمونځ ورکړي او دا بل امام بیا نور و پاتی خلکو ته لمونځ ورکړي، نو دا صحیح نه دی. مکروه عمل دی. او که د دې په خاطر وي چې کله دا یو امام ضرورت ولري، نو دا بل لمونځ ورکړي بیا هیڅ باک نلري. (فتاوی دارالعلوم ص ۲۶۹ ج ۲، عالمگیری ص ۵۱ ج ۱)

مسئله: ځینی وخت په ځینو جوماتونو کې امامان داسې وي چې په خپل لمونځ هم نه پوهیږي، خو خلکو امام کړي وي او لمونځونه همیشې د ټولو فاسدوي، نو په دې گناه کې نه یوازې امام صاحب

بلکې د مسجد هغه خلک هم راگډ دي چې د امام په انتخابولو کې اختیار لري، صرف یاد څه خپلوي او یاد لږو پیسو او یا بله ناجائزه وجه باندې یې هغه مخته کړي وي. (اغلاط النوام ص ۶۹)

په داسې حال کې چې د خپلو د نیوی کارونو لپاره خوداسې سړي تلاش کوي چې ډیر تکړه او با استعداد وي او په هر کار پوهیږي، خود خدای په وړاندې چې د دوی ټولو په ضمانت الله تعالی ته رسیږي، هغه داسې سړي گوري چې په څه نه پوهیږي، چې دایوه لویه گناه او د خدای په وړاندې ستره بې ادبی ده. (محمد رفعت قاسمی غفر له)

مسبوق امام کیدلای نشي

مسئله: د امامت د صحت له شرطونو څخه یو داده چې یو سړی په امام پسې په اخیری رکعت یا ناسته کې شریک شي، د امام له سلام څرځولو وروسته دی خپل پاتی رکعتونه یا لمونځ پوره کوي، بل سړی له د باندې راشي په دغه سړي پسې اقتداء وکړي نو دا اقتداء او لمونځ ټي صحت نلري. ځکه یو سړی په یوه لمانځه کې امام او مقتدی نشي کیدلای. دغه درېیم سړی به خپل لمونځ جدا کوي. مطلب دا چې په مسبوق پسې اقتداء قطعاً نه صحیح کیږي که د یوه رکعت مسبوق وي، که د ډیرو، مگر دومره کیدلای شي، چې یو سړی وروسته راشي، د ډیر ازدهام په وجه په اخیری صفا کې ودریږي او د امام په هیڅ حرکت او آواز نه خبریږي، نو دی د بل کوم څنګ لوري مقتدی حرکت ته گوري او خپل لمونځ ته دوام ورکوي، خودا داسې نه ده چې د اقتداء په نیت ده. که د اقتداء په نیت وي لمونځ ټي خراب دی. (کتاب الفقه ص ۶۵۹ ج ۱).

سوال :... که چیری په کوم ښار کې جماتونه ډیر خو لمونځ کوونکي کم وي؛ په هر مسجد کې خلک د امام د مقررولو توان نلري، نو که د دغو مساجد وټول یا یوڅه خلک سره یو ځای شي، نور مساجد بند کړي او یو مسجد آباد کړي دا به څنگه وي؟

جواب :...: بېتره خوداده چې تر خپله وسه ټول جوماتونه آباد وساتل شي، که څه هم خلک پکې لږ لږ وي، خو د مجبوري په صورت کې داسې کولای شي، څه باک نشته. (فتاوی دارالعلوم ص ۶۲ ج ۲ بحواله رد المحتار ص ۶۱۲ ج ۱ باب المساجد)

مسئله : که چیری مقتدی پروخت مسجد ته راوړنه رسیږي نو امام ته پکار دی چې تر آذان او اقامت وروسته تنها خپل لمونځ اداء کړي، د جماعه ثواب ده ته رسیږي او د هغه مسجد حق اداء کیږي، د ترک جماعه گناه د مقتدي ده.

مسئله : په کوم مسجد کې چې آذان و شي، نو په هغه مسجد کې لمونځ آداء کول پکار دی، بل مسجد ته به نه شي. (فتاوی دارالعلوم ص ۲۳ ج ۲)

مسجد ته د داخلیدلو پروخت سلام اچول

مسئله : که په مسجد کې خلک په لمانځه، وظیفه، تلاوت او نور څه مشغول نه وو، نو سلام و اچوئ، او که مصروف و یا څوک بیخي موجود نه وو، نو چې کله داخلېږئ مسجد ته په دې ټکو سلام ووايست: «السلام علينا من ربنا وعلی عبادالله الصالحين» (فتاوی عالمگیری ج ۵) او که ځینی فارغ ناست وو اوله هغو مشغولو خلکو څخه دومره لیري وو، چې په سلام اچولو یا د هغوی په ځوابولو سره نور و ته کوم تکلیف نه رسیدی، نو د سلام اچولو اجازه شته، کنه نو نشته. (فتاوی رحیمیه ص ۲۱۲ ج ۲)

مسجد ته دننوتلو او وتلو پروخت دعاء

آنحضرت ﷺ فرمایي: له تاسو نه چې کوم یو مسجد ته ننوزي نو دا دعاء دې لولي «اللهم افتح لی ابواب رحمتک من فضلك» او چې کله له جمات څخه راوړئ نو دا دعاء وایاست: «اللهم انی استئک من فضلك» (مظاهر حق ص ۶۰۲ ج ۱)

مسئله : په حدیث شریف کې راغلي چې نبی کریم ﷺ ته دیدا وفرمایيل چې: ماداسی اراده کړي، کوم خلک چې جمات ته د لمانځه لپاره نه راځي د هغوی کورونو ته اوړ واچوم، ولی د ښځو او ماشومانو په وجه مې داسی ونکړل. له دې نه معلومېږي چې اوس اوړ وراچول روانه دی، ځکه چې نبی کریم ﷺ ځاکار کړی نه دی. نو د جماعه پر پرېښودلو که قصدا مواظبت کوي بلا عذر، دا گناه کبیره او د فسق موجب گرځي. مگر که یو یا دوه ځله داسی وشي، گناه کبیره نه ده. (فتاوی دارالعلوم ص ۵۸ ج ۲ بحواله مشکوٰه ص ۱۵ ج ۱، رد المحتار ص ۵۱۵ ج ۱ باب الامامت)

مسئله : له یو شرعي عذره پرته پر کور لمونځ کول او مسجد ته نه تلل ډیره ستره محرومي او د اسلام د ستر شعار پرېښودل دی. په حدیث شریف کې د دې لپاره سخت وعید ذکر شوی دی. په یو حدیث کې د هغه لمونځ ناقابل اعتبار بلل سوی دی.

(فتاوی محمودیه ص ۱۸۶ ج ۲ بحواله ابوداؤد شریف ص ۸۱ ج ۱)

له امام سره د دښمنۍ په وجه جماعه پرېښودل

پوښتنه : یو مؤذن چې له امام سره څه دښمنی او خفگان لري، له همدې وجې ئې په هغه پسی لمونځ پري ایښی. نو د ده خپل لمونځ جدا صحت لري کنه او آذان ئې مکروه دی که څنگه؟

جواب: ... د غه د جماعة د پرېښودلو لپاره قطعاً غلط او بي بنياده ده. د جماعة پرېښودل عادت گرځول يوفسق دی، او د فاسق آذان مکروه دی. اعاده (راگرځول) ئې مستحب ده. (فتاوی دارالعلوم ص ۲۵ ج ۲ بحواله شمس ص ۲۶۵ ج ۱)

(که څه هم د ده هغه لمونځ چې جدائي کوي، بې له جماعة جائز دی، مگر د جماعة له ثواب څخه محروم گرځي، او د جماعة د پرېښودلو گناه بيله ده. (رفت)

مسئله: د فقهې په کتابونو کې راځي، که چيرې امام کوم قصور ونلري، نو د مقتديانو ناخوښي کوم اغيزنلري، د امام لمونځ بې له شکه صحت لري، گناه صرف پر مقتدي ده، او که امام قصور او نقصان ولري، او مقتدي په همدې وجه ځينې ناراضه وي، نو بيا مواخذه پر امام ده، او د ده امامت مکروه دی. او د حديث مورد هم (من تقدم قوما...) که چيرې دغه امام وي چې خلل او نقصان پکښې وي، کنه نو مقتدي گناه کار دی چې ناحقه ناراضه دی.

(فتاوی دارالعلوم ص ۱۰۲ ج ۲ بحواله ردالمحتار ص ۵۲۲ ج ۱)

لمونځ ما ټول په کوم وخت کې جائز دی؟

د لمانځه ماتول کله حرام، کله مستحب، کله واجب او کله بيامباح وي. که داسې کوم غدرنه وي، نو بياني ماتول حرام دی. او په جماعت کې د گله ون پخاطر مستحب دی. او که کله مال د ضائع کيدو په حال کې وي؛ نو د لمانځه ماتول مباح دی، او د ځان د ژغورلو په وجه واجب دی. (ردمختار ص ۶۴۱ ج ۱)

پوښتنه: ... د محلی په مسجد کې که د لمانځه پوره نظم او ترتيب نه وي نو په بل ليري مسجد کې د جماعة لمونځ اداء کول څنگه دی؟

جواب: د خپل مسجد حق د نورو په پرتله زيات دی نوږېري ته پکار نه ده چې خپل مسجد پرېږدي او بل مسجد ته ولاړشي، په شامي کې راغلي چې که سړي تنها هم شي، نو دغه سړي دې آذان وکړي او پخپل مسجد کې دې لمونځ اداء کړي، بل مسجد ته دې نه ځي.

«لان له حقا عليه فهو يؤديه». (فتاوی دارالعلوم ص ۳۲ ج ۲ بحواله ردالمحتار ص ۶۱۷ ج ۱)

که چيرې ئې د خپل مسجد د ورانيدلو خطر نه وي، بيا بل مسجد ته په تگ کې څه حرج نشته. (رفت)

مسئله: که دوه مسجدونه يوځای وو، نو په داتژدي مسجد کې لمونځ اداء کول پکار دی. چې داتژدي جماعت پرده حق لري. او ثواب هم په دې کې زيات دی. (فتاوی دارالعلوم ص ۱۵۱ ج ۲، بحواله ردالمحتار ص ۶۱۷ ج ۱، کتاب الله ص ۲۶۲ ج ۱)

که پخپل مسجد کې له يو سړي نه جماعة تير شي؛ څه به کوي؟

مسئله: که په يوه مسجد کې له سړي څخه جماعة تير شوی وي، او اميد لري چې په بل جماعة کې ئې موندلای شي، نو پکار ده چې هغه بل جماعة ته ولاړ شي، او جماعة اداء کړي، چې داموجب د ثواب گرځي، د امت مخکنیو بزرگانو به هم داسې کول چې په يوه جومات کې به جماعة ځينې تير شوی و، نو په بل جومات کې به ئې تلاش کاوه. (فتاوی دارالعلوم ص ۶۵ ج ۲ بحواله ردالمحتار ص ۵۱۸ ج ۱، علم الله ص ۹۸ ج ۲ امداد الاحکام ص ۵۰۰ ج ۱)

مسئله: سړی که مسجد ته ورسید هلته ورته معلوم سو چې جماعة شوی دی. نو واجب نه ده چې بل مسجد ته به سمدستی روانیږي، (مگر که غواړي چې ولاړشي؛ تللای سي. منع نه ده.)

(فتاویٰ رحیمیه ص ۲۲۲ ج ۲، بحواله مسائل ارکان ص ۵۵ آپ کی مسائل ص ۲۲۲ ج ۲)

مسئله: که یو شیعه مذهب سړی د سني مسلمانانو په جماعة کې گډون وکړي؛ او خلکو ته په لمانځه کې کوم خلل او نقصان نه راځي، نو پاک نلري، خو په راتلونکې کې به هغه پوه کوي چې یا خوتوبه وپاسي رافضي به نه وي، سني کیږي به او یا به د سنيانو په جماعة کې شرکت نه کوي، او هغه به پخپل قبرستان او هدیره کې نه دفن کوي، (فتاویٰ دارالعلوم ص ۶۲ ج ۳)

مسئله: شیعه د سني په مسجد کې اوسني د شیعه په جومات کې لمونځ اداء کولای شي، لمونځ ئې صحت لري. (فتاویٰ دارالعلوم ص ۹۸ ج ۲، مشکوة ص ۵۱۲ ج ۱)

مسئله: د لوبو په میدان کې (لکه فتيال، کرکت، والیبال او نور...) عامه لاره کوڅه، د لمبیدلو ځای، د اوبسانو او نورو عامو ژویو (حیواناتو) د حلالیدلو (مذبح) په ځای کې لمونځ مطلقاً مکروه دی. که څه هم له نجاسته پاک وي. (کتاب الفقه ص ۲۲۰ ج ۱)

په مسجد کې به په جماعة کې څنگه خلک اشتراک نه کوي؟

مسئله: کوم سړی چې په راتگ سره ئې د خلکو امن ته تاوان رسیږي، د شر او فساد موجب گرځي، لمونځ کوونکو ته تکلیف او ایذاء رسان وي، او په جماعة کې راپارونکي اعمال ترسره کوي، نو د ټول سړی له مسجد څخه منع کول د شریعت د قانون سره سم عمل

دی. په دې اړه ډېر آثار او احادیث او د فقهاؤ و اقوال موجود دي. رسول کریم ﷺ هغه څوک چې خامه اوږه او خام پیاز به ئې خوړلي وو؛ له مسجد څخه منع کړیدي، بلکه ایستلي دي، داراز نبی کریم ﷺ هغه ښځي چې خوشبویه ئې لگولي وه؛ د فتنې د رامنځ ته کیدو د وېرې له امله؛ له مسجد څخه منع کړیدي، همدارنگه نبی کریم ﷺ هغه چاته چې د لمونځ کوونکي په مخ کې تیریدي او د هغه په خشوع او خضوع کې نقصان رساوه، ویلي دي چې و «دریږ» دغه رنگه آنحضرت ﷺ هغه سړی چې په مسجد کې ئې د قبلې په لوري نارې توکړي وي؛ له امامت څخه معزول کړ او هغه ئې د خدای او رسول مؤذی وگاڼه، فقهاؤ و هم دا څرگنده کړي چې د خامو پیازو او خامي وږي خوړونکي او هغه څوک چې له خولې بوی ځي، او قیث سړی جذام، او مافي خرڅوونکی. لنډه دا چې هر هغه څوک چې مؤذی (ضرر رسونکی) وي که څه هم په ژبه دغه زیان رسوي؛ له جوماته بندول ئې ضروري دی.

(فتاویٰ دارالعلوم ص ۵۵ ج ۲ بحواله مسلم شریف ص ۲۰۹ ج ۱ مشکوة شریف ص ۹۶ ج ۱)

مسئله: هغه څوک چې د خولې مرض لري یعنې د خولې ئې بوی ځي؛ په جماعة کې دي شرکت نه کوي، جدا دي لمونځ وکړي.

(فتاویٰ دارالعلوم ص ۲۲۲ ج ۲ رد المحتار ص ۶۱۹ ج ۱)

مسئله: د جذامی لپاره حکم دادی چې مسجد ته رانشي او په جماعة کې گډون ونکړي، په کور کې دې یوازی لمونځ وکړي د جماعة د پریشودلو گناه هم پرده باندې نشته، بلکې په جماعة کې گډون ئې

مکړو د دی. یعنې له ده څخه جماعة او جمعه ساقط دي. او هغه خلک چې له جذامی څخه ځان ساتي هیڅ ملامتی او گناه ورباندې نشته.

(فتاوی دارالعلوم ص ۲۱ ج ۲ بحواله ردالمحتار ص ۶۱۹ ج ۱)

مسئله: مجذوم ته پر کورباندې لمونځ کولو کې هم د جماعة ثواب رسیږي، چې هغه په زړه کې د جماعة سره شوق او مینه لري. (امداد الاحکام ص ۵۰۴ ج ۱)

مسئله: مسلمان حلال خوربنګي، په مسجد کې په جماعة سره لمونځ اداء کولای شي او د مسجد د حوض په اوبو هم اودس کولای شي. (فتاوی دارالعلوم ص ۲۸ ج ۲)

ولی مسجد ته د راتلو پروخت به دومره خیال ساتي چې پاکې جامې به اغوندي، جسم به پاکوي بدیوی او ناپاکې به ئي نه پر جسم وي او نه پر کالیو، چې د دېولو خلکو لپاره ضروري ده. (دفت)

له څاخڅه چې د جماعة لمونځ تیر شي لمونځ به چیرته کوي؟

پوښتنه: له کوم سړي چې جماعة تیر شوی وي، دی به خپل لمونځ په مسجد کې اداء کوي. که په کور کې، کوم یو بهتر دی؟

جواب: که د باندې چیرې جماعة کیندلاي شي، خو هغه بهتره ده. او که نه نو د فرضو لپاره مسجد تر هر ځای افضل دی.

(فتاوی دارالعلوم ص ۵۴ ج ۲، بحواله ردالمحتار ص ۲۶۲ ج ۱)

مسئله: که کله اتفاقاً جماعة په مسجد کې له سړي څخه تیر شي، نویيادي په کور کې ماشومان او ښځینه راتول کړي، جماعة دې وکړي، لکه چې په حدیث کې راځي نارینه وو ته په کور کې نه دی پکار چې جماعة وکړي، بلکې مسجد ته به راځي او په جماعة کې به

شرکت کوي، خو که کله ناڅاپه جماعة ورڅخه تیر شي نویياد کولای شي، کورني ادا کړي په هغه صورت چې ذکر شو، داسی نه چې د مسجد جومات پرېږدي او په کور کې جماعة وکړي، داد سنت خلاف دی. (فتاوی دارالعلوم ص ۲۴ ج ۲ بحواله ردالمحتار ص ۵۱۸)

مسئله: د هغه چالپاره چې تنها په کور یا مکان کې لمونځ کوي، د نژدې مسجد آذان او اقامة ورته کافی دي، مگر کول ئي ورته بهتر دی. او د ښځو لپاره مکروه دی. (فتاوی رحیمیه ص ۱۶ ج ۲، نورالایضاح ص ۶۱)

مسئله: که یو سړی له امام سره د مخالفت (د ښمنۍ) په وجه جلا لمونځ کوي په داسی حال کې چې جماعة هم شروع وي؛ نو د دې سړي لمونځ کیږي، خو گناهکار او فاسق دی.

(فتاوی دارالعلوم ص ۵۲ ج ۲ بحواله ردالمحتار ص ۵۱۶ ج ۱ باب الامامة)

یوازي سړي به لمونځ په کور کې کوي که په مسجد کې؟

پوښتنه: زید په مسجد کې یوازي لمونځ کوي او بکر په کور کې یوازي لمونځ کوي. د دوی دوو ترمنځ په ثواب کې څه فرق شته کنه؟
جواب: هغه سړی چې د جماعة لمونځ پرېږدي، په کور کې ئي لمونځ عادت وي، او د جماعة پر پرېښودلو باندې مصرهم وي، نو دغه سړی فاسق دی. آنحضرت ﷺ فرمایي: که چیرې د ماشومانو او ښځو خیال نه وای زا سره نو ما به د هغه چا کور ته اوراچولی وو، چې مسجد ته راشي خو لمونځ په جماعة نه کوي، نو دغه سړی چې په مسجد کې تنها لمونځ کوي او د جماعة پروا نه کوي، او یا په کور کې د لمانځه عادي وي.

دغه دواړه ناسق او د حرام کار مرتکب دي. په دوی کې یوه ته دا نشته چې دا د زیات ثواب مستحق دی، یاداً، دواړه گناهکار دي. دواړو ته لازمه ده چې د جماعه پابندي وکړي، نه په کور کې یوازی لمونځ وکړي او نه په مسجد کې، او که د مجبوري په وجه اتفاقاً کله جماعه قوت شي نو دا بیا جدا خبره ده.

(فتاوی دارالعلوم) ص ۷۱ ج ۲ بحواله مشکوٰۃ ص ۱۷ ج ۱ باب الجماعة وغیته ص ۲۷۲

په کور کې مستقل جماعه کول

مسئله: د همیشه لپاره مسجد پرېښودل او په کور کې جماعه کول جائزه دی، بلکې معصیت دی، او پردی ترک جماعه باندې اصرار کول بیا فسق دی. د داسې سړي شهادت هم بیا نه قبلېږي.

(فتاوی دارالعلوم ص ۲۷ ج ۲ بحواله رد المحتار ص ۵۱۸ ج ۱)

په حرامو پیسو جوړ شوي مسجد کې لمونځ څه حکم لري؟

مسئله: د زانیې ښځې جوړ شوی مسجد، د مسجد حکم لري، تردې چې بیا په هغه کې د وارثانو حق منقطع کېږي، د هر چا تصرف پکښې ناجائز او خلاف وقف دی، نه هغه نړولای شي، او نه داسې چې خرج ئې کړي او قیمت ئې په بل مسجد کې ولگوي لیکن دومره خبره چې په دغه مسجد کې د لمانځه پوره ثواب نه موندل کېږي، صرف فرض له ذمې څخه ساقطېږي. (امداد الاحکام ص ۲۲۱ ج ۱)

مسئله: په دغه مسجد کې لمونځ کېږي، په کور کې تر یوازې لمانځه دلته په جماعت سره لمونځ کول بهتر کار دی. (فتاوی دارالعلوم ص ۷۵ ج ۲)

مسئله: په غصب کړي شوې ځمکه کې لمونځ کېږي، مگر که سړی پوهیږي هم چې دا مقصوبه ده او مجبوري هم نه وي نو لمونځ پکې

اداء کول له کراهت څخه خالی نه دی. که له خپل (اصلی مالک څخه اجازه وغوښتله شي، ښه به وي.)

(فتاوی رحیمیه ص ۲۷۵ ج ۲، عالمگیری ص ۶۹ ج ۱، طحاوی ص ۲۰۹ ج ۱)

که مسجد لري وي، د جماعه حکم څه دی؟

مسئله: که چیرې یو بازار د یو میل په اندازه پراخ وي او په دې کې صرف یو مسجد وي نو پر ټولو باندې د جماعت لمونځ سنت مؤکد دی. خو که څوک یو عذر ولري مثلاً، ناروغ وي، باران، خټي، یخنی او داسې نور... څه وي؛ بیا د جماعه پرېښودل درست دی، څه باک نلري.

(فتاوی دارالعلوم ص ۲۶ ج ۲ بحواله عالمگیری ص ۷۷ ج ۱)

د افطار (روژه ماتې) په وجه جماعه ځنډول څنګه دی؟

پوښتنه: د روژه ماتې پروخت ځینی خلک ژر ځان فارغ کړي او جمع ودروي، خو ځینی بیا پر خوراک څښاک نور هم وځنډېږي، بیا بل جماعه کوي، د اجماعه څنګه دی؟

ځواب: بهتره دا ده چې په لمړي جماعه کې ورسره شریک شي، هلته جمع تیرېږي او هلته دوی په خوراک څښاک بوخت وي، د اسم کار نه دی «الابضرة شديدة» او دا نور و خلکو ته هم پکار ده چې لږ نوره وقفه او انتظار وکړي، جماعه تر هغو پورې ونه دروي، تر څو دانوز فارغ شي، او په ګډه جماعه وکړي او دا انتظار به دومره هم نه کوي چې وخت مکروه ته ورسېږي. (فتاوی دارالعلوم ص ۲۷ ج ۲، بحواله عالمگیری ص ۵۲ ج ۱)

مسئله: فقهاء کرامو لیکلي چې کله ناکله دي امام د یو شریر سړي مراعت هم کوي، چې کله د یو فساد او شرارت اندېښنه ځینی وینی.

(فتاوی دارالعلوم ص ۶۸ ج ۲ بحواله رد المحتار ص ۲۷۲ ج ۱)

په کوم مسجد کې چې امام او مؤذن معلوم نه وي

مسئله: په داسې مسجد کې چې امام، مؤذن او جماعة معلوم نه وي، دويم جماعة پکښې جائز دی.

(فتاوی دارالعلوم ص ۵۱ ج ۲ بحواله، ردالمحتار ص ۵۱۶ ج ۱، فتاوی محمودیه ص ۱۰۵ ج ۱۴)

مسئله: په جومات کې د جماعة له کیدلو وروسته، په کور، ځنگل یا صحراء کې په جماعة لمونځ بهتر دی. هلته آذان او تکبیر ویل افضل دی. خویوازی تکبیر هم کافی دی، که څوک په کور کې لمونځ کوي نو دغه له کور سره د مجلی د مسجد آذان ورته کافی دی. که جماعة کوي نو یوازې تکبیر کفایت کوي، د مسجد په منځ کې حوض، او یا د جومات بام دا ټول د مسجد په حکم کې دي او داسه او داسې نور ځایونه چې له مسجد څخه خارج ګڼل کیږي؛ په هغوی کې دويم جومات درست دی.

(فتاوی دارالعلوم، ص ۵۲ ج ۲ بحواله عالمگیری ص ۵۲ ج ۱ امداد الفتاوی ص ۲۶۲ ج ۱ امداد الاحکام ص ۹۹۷ ج ۱)

مسجد ته د ښځو تلل

مسئله: په اوسنۍ زمانه کې، بلکې له ډیر پخوا څخه د ښځو ګډون په جماعة کې، په جومات او یا عیدگاه کې ممنوع او مکروه ګڼل شوی دی، د صحابه کرامو رضی الله تعالی عنهم په زمانه کې منع کړل شوي وو. (فتاوی دارالعلوم ص ۴۹ ج ۲ بحواله مسلم شریف ص ۱۸۲ ج ۱ باب خروج النساء الى المساجد)

په کور کې له ښځینه وو سره جماعة کول څنګه دی؟

مسئله: د ښځو جماعة تنها مکروه تحریمي دی، یعنې داسې چې امام او مقتدی دواړه ښځینه وي، هغوی دې جماعة نه کوي، بلکې سړي دي لمونځ ورکوي خو هغه هم پدې صورت کې چې کله اتفاقاً

په مسجد کې جماعة تیر شوی وي، نو په کور کې دې ماشومان او ښځې سره راټول کړي او جمع دې وکړي، داسې نه چې د مخه جماعة ورته پریږدي، او پر کورونو ئې شروع کړي، داسنټ طریقه نه، بلکه ناوړه طریقه ده، لکه چې علامه شامی رحمه الله یوه قصه نقل کړې چې یو ځل آنحضرت ﷺ یو قوم ته د هغوی د جوړې روغې لپاره ورغلی وو، چې بیرته راته؛ جماعة ځینې تیر شوی وو، نو هغه خپل کور ته راغی او اهل و عیال ئې را جمع کړل په جماعة سره ئې لمونځ اداء کړ، له دې نه ثابت شوه چې په کور کې جماعة په داسې حالت کې کیدلای شي چې د مسجد دا ځینې تیر شوی وي؛ د څه عذر له امله. (فتاوی دارالعلوم ص ۲۲ ج ۱ بحواله مشکوٰه ص ۹۵ ج ۱ ردالمحتار ص ۵۱۸ ج ۱)

مسئله: میړه او ښځه که پخپل کور کې جدا جدا لمونځ کوي، هیڅ کراهت نلري، په دې کې دا شرط هم نه دی چې یوه یادوې لویشتې ځمکه فاصله به ئې ترمنځ وي. (آپ کی مسائل ص ۲۲۲ ج ۲)

مسئله: له خپلې میړمنې او محرمې ښځې سره په جماعة لمونځ جائز دی هغوی دې شاته ودریږي او محرمې ښځې ته د پردې اړتیا هم نشته، که چیرې ئې جماعة کاوه، نو ښځه دې برابره نه ورسره درېږي بلکې په یو بل جدا صف کې دې شاته ودریږي. (آپ کی مسائل ص ۲۲۸ ج ۲)

په هغه مصلی لمونځ کول چې تصویر لري؟

مسئله: پر مصلی که د کعبې مکرمې تصویر وي، نو پر هغه باندې د لمونځ کولو شرعاً هیڅ حرج نشته، نه پر هغه باندې د کالې اچولو اړتیا شته، نه د هغه د څرخولو ضرورت شته، او په دې سره د کعبې شریفې بې عزتې هم نه راځي، ځکه چې تصویر د عین شئ حکم نلري

بل داچی په خانه کعبه کې چې لمونځ کیږي، نو هلته هم د ځمکې لاندې کیدل له پښو څخه د تعظیم منافی نه ده. (فتاویٰ سعیدیه ص ۱۱۱ ج ۲، ج ۲۱۲ ص ۲۱۲)

په جماعه کې صف بندی ضروري ده، د لمانخه لپاره چې د جمع نظام په دې شکل خاص کرل شوی؛ د دې لپاره رسول کریم ﷺ دا طریقه بنودلي چې خلک دې صفونه جوړ کړي او یو دې له بل سره برابر او سیده ودریږي، ښکاره خبره ده چې د لمانخه غوندې ټولنیز عبادت لپاره، دا ډېر په زړه پوري او سنجیده صورت غوره کرل شوی دی. بیاني دهغه د تکمیل لپاره آنحضرت ﷺ پردې ډیر تاکید کړی، چې صفونه بلکل سیده ودریږي، نه یو شاته وی او نه مخته، لومړی دې اول صف پوره کړي او بیا دې دوهم صف شروع کړي.

مشران، او اهل علم کسان دې په مخکنی صف کې د امام تر څنگ د دریدلو کوشش کوی، کشران او ماشومان دې په دوهم او درېیم صف کې دریږي، او که چیرې ښځې په جماعه کې وي، نو د هغوی صف دې تر ټولو وروستی وی، امام به د ټولو خلکو نه مخکې او د صفونو پر منځنۍ محاذه دریږي.

حقیقت دادي چې د دې ټولو خبرو هدف د جماعه تکمیل او ښه په مؤثره او گټوره طریقه سره دهغه ترتیبول دی.

آنحضرت ﷺ به پخپله هم د دغو شیانو خورازیات اهتمام کاوه او امت ته به یې هم دهغه تلقین کاوه، وخت پروخت به یې دهغه اهتمام ثوابونه ورته بیانول، او هغه چاته به یې د عذاب خبره کوله چې د دې خیال نه ساتی. (معارف الحديث صفحه ۲۰۲ جلد ۳)

درکعت دتیریدلو دویری په وجه جدانیت تړل او دریدل

پوښتنه: که امام د رکوع په حالت کې وي، یو سړی وره سته راشي نو اوس که هغه صف ته ځان رسوي، رکعت ورځینی تیريږي، نو دې جدانیت وتری او ودریږي، په دې کې څه حرج شته کنه؟

جواب: په صف کې د خالی ځای سره سره، که هغه بل ځای دریږي نو لمونځ یې مکروه دی. نو صف ته به ځان رسوي که څه هم رکعت ځینی تیرشي، ځکه د فضیلت د ترلاسه کولو په نسبت له مکروه څخه ځان ساتل بهتر او اولی کار دی. (فتاویٰ رحیمیه ص ۲۰۶ ج ۱، کیری ص ۵۲۵)

مسئله: په ځینو مساجدو کې کړکۍ او یادروازي اکثر د ښیښو وي او د لمانخه پر مهال د سړي عکس پکې ښکاري، نو که چیرې دا عکس د لمونځ کوونکي توجه اړوي، بیا مکروه دی، او که یې په توجه کې د عکس په وجه څه تغیر نه راته بیا پراوتلری. (په دې مای ص ۲۱۲ ج ۲)

که په صف کې ځای نه وي وروسته به چیرې دریږي؟

پوښتنه: که په صف کې ځای نه وي نو شاته به پرکوم ځای دریږي، په منځ کې او که ښي یا کین اړخ ته؟

جواب: که په صف کې ځای نه وي نو د امام تر رکوع دې انتظار وکړي که بل څوک راپیداشي، نو دې په گډه په امام پسې سیده شاته بل صف جوړ کړي او که څوک رانشي، نو پخپله دې پر همدې ځای تنها ودریږي، صف دی ښاکړي. (فتاویٰ رحیمیه ص ۲۰۶ ج ۲، دعوات شام ص ۵۲۱، امداد احکام ص ۵۲۲ ج ۱)

مسئله: ځیني وخت د ځای د تنگۍ په وجه یو سړی له دیوال سره ډیر نژدې دریږي، رکوع او سجده ته د تللو او یا راپورته کیدلو په

وخت کې له دیوال سره لګیرې؛ نو مجبوراً شاوخوا مخ ته لږ غونډي حرکت کوي، چې په دې سره لمونځ نه فاسد یږي. (فتاویٰ محمودیه ص ۲۵۸ ج ۱)

د تجارت یا کاروبار په وجه د جماعه پریشودل

پوښتنه: یو سړی، تاجر او یادو کانداری، د جماعه وخت رارسېږي دې خپل کاروبار یوازې پریشودلای نشي او پر شریک یا ملګري ټي اعتماد نه وي، که لمانځه ته ولاړشي، فکر ټي په کاروبار کې بندوي، توجه ټي خرابه وي، نو د دې سړي لپاره څه حکم دی؟

جواب: که د نقصان اندېښنه وي او دوکان یا کاروبار ورته بندول گران کار وي، نو بیادې دا سړی پر خپل دوکان لمونځ وکړي.

(فتاویٰ دارالعلوم ص ۶۲ ج ۲ بحواله ردالمحتار ص ۵۱۹ ج ۱)

د تمرین لپاره په ماشومانو جماعه کول

مسئله: که ماشومان د تعلیم لپاره مسجد ته له ځان سره بیول کيږي، او جماعه باندې وشي، نو د امام د مصلی او محراب څخه دې لیرې دروي او تکبیر ویل دي وربښي. (فتاویٰ محمودیه ص ۶۱ ج ۲)

لومړی صف کوم یو دی؟

پوښتنه: که څیړی د تنګۍ په وجه یو صف لږ وروړاندې کړي، تردې چې منبر ته ورسېږي، د منبر په وجه سره پري شي، امام ټي تر منځ شي، مقتدیان ټي پریوه او بل څنګ شي، نو دا اول صف دی، که له دې وروسته صف اول بلل کيږي، او د ځای د تنګۍ په وجه دا ټول طریقې جوړول سمه ده ګڼه؟

جواب: صف اول دا دی چې امام ته نژدې وي، مؤذن د اقامت لپاره د امام تر شا ودریږي، له هغه سره چې یو بل اړخ ته کوم مقتدیان ولاړ وي

هغه ته اول صف ویل کيږي، نور که د مسجد په خوا و شا صحن (انګړ) کې او یا پر چټ (بام) باندې ځای ختم شي، او یو څه خلک امام ته ډیر نژدې ودرول شي، نو بلا کراهت درست دی، په دې شرط چې د ګوتو سرونه ټي د امام له پوندو څخه شاته وي، دا په هغه صورت کې چې ځای نه وي، که د ځای باوجود څوک داسې کوي، نو مکروه تحریمي دی، ځکه چې مسئله داسې ده چې که مقتدیان تر یوه زیات وي، نو هر وروڼه د امام شاته دريږي، نو که ۲ مقتدیان وي او امام ټي په منځ کې ولاړ وي، دا مکروه تنزیهې دی. او که مقتدیان تر ۲ زیات وي او امام ټي په منځ کې ودریږي، دا مکروه تحریمي دی. (رد المحتار مع شامی ص ۵۲۱ ج ۱)

همدارنگه د کراهت یوه بله وجه ټي داده چې دا ټول جماعه چې امام د مقتدیانو په منځ کې ولاړ وي، له بشخو سره مشابهت راځي. (فتاویٰ رحیمیه ص ۲۲۶ ج ۲)

په زور سره په لومړي صف کې ځایول

مسئله: کله چې لمونځ کوونکی د لمانځه اراده وکړي او مسجد ته راشي، نو کوشش دي وکړي چې په اول صف کې چې ځای خالی وي؛ هلته کښیښي، او دا چې سړی په اول وار شاته کښیښي او بیا وروسته د جماعه د دریدو پروخت په زور سره په تیلو او تمبو اول صف ته ځان تنباسي دا ډیر تاوړه او مکروه حرکت دی، د خلکو د کرکني او نفرت سبب ګرځي له دې څخه هر وروڼه ځان ساتل پکار دی. (فتاویٰ رحیمیه ص ۲۲۲ ج ۲)

مسئله: کوم بالغ هلک یا سړی چې معتوه یا کم عقل وی، لیوني ته ورته وی د لمانځه او خلکو په احترام نه پوهیږي، پيڅایه حرکات ځینی صادرېږي او لمونځ کوونکو ته د ده په وجه تکلیف رسیږي نو دغه سړی دې د لویانو په صف کې له دریدلو څخه منع کړای شي، که بیا هم ودریږي نو شاته دې کړي. فقهاء کراموداسی شخص د ماشومانو په حکم کې داخل کړیدی. (فتاویٰ رحیمیه ص ۳۲۵ ج ۲، بحواله شامی ص ۵۲۱ ج ۱ باب الامامة)

د تکبیر اولی ثواب تر څه وخته پوری دی؟

مسئله: د لومړي رکعت ترکوع پوری که سړی په جماعه کې شامل شي نو د تکبیر اولی ثواب موندلای شي.

(فتاویٰ دارالعلوم ص ۵۰ ج ۲ بحواله شامی ص ۲۵۲ ج ۱، امداد الفتاویٰ ص ۱۸۵ ج ۱)

مسئله: د تکبیر اولی فضیلت د هغه چا لپاره ده چې له امام سره د تحریمه په وخت کې موجود وي، ځینو بیا ویلي چې کوم سړی د قرائت د شروع کیدلو څخه مخکې په جماعه شریک شي. او ځینو بیا تر هغه هم ورزیات کړي چې وائي د قرائت تر ختمیدلو وړاندې شریک شي؛ هغه هم فضیلت پیدا کولای شي. (آپ کی مسائل ص ۱۹۲ ج ۳)

د صفونو په اړه مسائل

مسئله: سنت طریقه داده چې مقتدیان په لمانځه کې بالکل جوخت سره ودریږي، د قدمونو د نښلولو څخه هدف دادی چې گویا ټول په صف کې یو برابر او سیده سره ودریږي، یو تر بل یوه ذره هم مخکې یا وروسته نه وي.

مسئله: پوندی به د یو بل له پوندیو سره او اوږې به ټي سره برابري وي چې په دې توگه صف ښه سیده کیږي.

7

مسئله: پوندي او پونډي چې سره برابري شي، نود مخکې گوتو برابرول د یو ضروري ته دی د چاپښي غټی او د چا کوچنی وي.

(فتاویٰ محمودیه ص ۹۶ ج ۷، فتاویٰ دارالعلوم ص ۳۲۷ ج ۲ بحواله رد المحتار ص ۵۲۱ ج ۱ باب الامامة)

مسئله: امام دی مقتدیانو ته لارښوونه کوي چې صفونه سره برابر کړي او پخپلو منځو کې خالي ځای مه پرېږدي، اوږې او پونډي سره برابري کړي، که په اول صف کې ځای وي، لومړی هغه پوره کړي، بیا دوهم صف جوړ کړي، که په اول صف کې ځای تنگ وي، نو نورولمونځ کوونکو ته د تکلیف نه ورکوي له دی کراهته دی ځان وساتي، په وروستی صف کې دی ودریږي. (فتاویٰ دارالعلوم ص ۲۴۰ ج ۲ بحواله رد المحتار ص ۵۲۲ ج ۱ باب الامامة)

مسئله: نابالغ هلکان که د پړوي نو په دوهم او درېیم صف کې باید ودریږي او که یو وي، نوله لویانو سره دریدل ټي درست دی. مگر فقهاء کرامو، امر د صبیح الوجه (لر غټ، ښائسته نابالغ هلک) له غټانو سره په صف کې برابر دریدل د لمانځه د فاسدیدلو حکم ورکړي. که څه هم صحیح حکم دادی چې لمونځ فاسد یږي نه، خود شهوت په نظر ورته کتل ټي حرام بللی دی. ښه او افضل کار دادی چې په صف کې یو ځای له غټانو سره ونه درېږي.

په هر صورت دا معلومه شوه، که چیري یو نابالغ هلک د بالغینو په منځ کې ودریږي نو د دي بالغینو په لمونځونو کې څه کراهت اوفساد نه راځي.

(فتاویٰ دارالعلوم ص ۳۲۲ ج ۲ بحواله رد المحتار ص ۵۲۹ ج ۱ باب الامامة، فتاویٰ رحیمیه ص ۱۹۰ ج ۱ شامی ص ۲۵۲ ج ۱)

مسئله : که د غټانو اول صف پوره شوی نه وي او شاته ماشومان (زابلغان) بل صف جوړ کړي ، نو بل څوک چې اوس له بهره راشي ، هغه به هم لومړی صف ته تیريږي ، په دې شرط چې د هلکانو صف څخه د تیریدو لاره وي او هغه صف ته خلل ونه رسیږي ، که چیري د دوه په تیریدلو سره اول صف ته ، د هلکانو په صف کې خرابي راتله او د هغوی د تکلیف او د توجه د گډوډولو سبب گرځي ، نو بیا دې په حمد غه صف کې ودریږي ، لمونځ ئي صحت لري که څه هم د ماشومانو په صف کې وي او په اول صف کې هم ځای وي . (فتاوی دارالعلوم ص ۲۵۴ ج ۳)

مسئله : بنځي که څه هم له محرماتو څخه وي ، په جماعه کې به هغوی له نارینه سره برابري نه دريږي ، چې په دې سره د نارینه لمونځ فاسد یږي . (فتاوی دارالعلوم ص ۳۶۲ ج ۳ ، بحواله ردالمحتار ص ۵۲۵ ج ۱)

مسئله : میره او بنځه که یوازی جماعه کوي او د واره سره برابرو دریږي لکه د یوه مقتدی په صورت کې چې حکم دی ، دا صحت نلري ، په دې صورت کې د دواړو لمونځ فاسد گرځي . (فتاوی دارالعلوم ص ۲۲۲ ج ۲ ، فتاوی رحیمیه ص ۱۹۱ ج ۱ ، شامی ص ۵۲۵ ج ۲ ، فتاوی محمودیه ص ۲۱۱ ج ۱۲)

(او که چیري د بنځي قدم له نارینه څخه ښه وروسته وي ، بیا صحت لري) (محمد رفعت قاسمی غفرله)

مسئله : په صف کې د لمونځ کوونکو ترمنځ که ځای خالی پرېښودل شي ، لمونځ کیدلای شي ، صحت لري مگر دا د سنت خلاف عمل دی ، باید خلک اوږي او پوندي سره برابري کړي

تر څو صف کوږ نشي او بالکل نژدی نژدی سېره ودریږي ، چې خالی ځای پاتې نشي . (فتاوی دارالعلوم ص ۲۲۸ ج ۳ بحواله ردالمحتار ص ۵۳۳ ج ۱)

مسئله : له ضرورته پرته دستنوپه منځ کې دریدل مکروه دی ، مگر لمونځ صحت لري او د جماعه ثواب هم موندلای شي ، او که چیري یو څو خلک د دوو دستنوپه منځ کې په خالی ځای کې ودریږي ، داسي چې ، کوچني جماعه ورځینی جوړشي ، او ضرورت ئي هم وي ، نو بیا ظاهراً کوم کراهت نلري . (فتاوی دارالعلوم ص ۲۲۲ ج ۳ بحواله مسنون ص ۲۵ ج ۲)

مسئله : که یو مقتدی په مسجد کې د خپل ځان لپاره ځانگړې مصلی هواره کړي وي ، په دې کې څه حرج هم نشته ، او څه ضرورت ئي هم نشته . (فتاوی دارالعلوم ص ۲۲۲ ج ۳)

په دا جد مصلی هوارولو کې د انسان لوڼي محسوسیږي ، نو که ضرورت نه وي ، مثلاً یو قسم ناروغي ونلري ، بیاني اړتیا نشته ، نه دي غوړوي . (محمد رفعت قاسمی غفرله)

مسئله : که چیري یو سړی مسجد ته مخکې راسی په اول صف کې یابل ځای چیري کښینی ، بیا د ضرورت په خاطر اوداسه او یا بل څه ته ولاړ شي او پر خپل ځای یوشي کښیږدي لکه د ستمال ، څادر یا بل شي ، او بیا بل سړی راشي پردی ځای ودریږي ، هغه اول سړی د دې ځای مستحق دی ، کولای شي چې دا دویم سړی له ځایه پاڅوي او پخپله پر ودریږي ، او که چیري ئي خپل یوشي ورباندې ایښي نه وو ، نو بیا حق نلري ، ښه کار نه دی چې هغه ولاړه وي . (فتاوی دارالعلوم ص ۲۳۵ ج ۲)

کوم سړی چې اول راشي د خالی ځای هغه مستحق دی ، نو که بیا د اوداسه او بل داسی ضرورت په وجه ووزي ، نو د ځای بندول ورته

جائز دی، او که دی ځای په دستمال یا بل شی بند کړی، پر خپله مخه کور یا بلی خواته ولاړ شی، دا ناجائز دی. (رفعت قاسمی غفرله)

مسئله: په اول صف کې هم په اعتبار د دې چې کوم طرف یا کومې خواته نژدی ده، په ثواب کې زیاتوالی او کموالی وی، کوم سړی چې په امام پسی بلکل متصل ولاړ وی د هغه ثواب د نورو په پرتله زیات دی، او بیا چې ښي اړخ ته وی او نژدی وی، او که چیرې دغه سړی د نورو د تکلیف باعث شی، په صف کې، بیا ثواب نلری، نو پکار ده چې نور په زحمت نکړی او دا ځای پرېږدی، او بل هغه څوک د زیات ثواب مستحق دی چې ترتولو لومړی مسجد ته راشی.

(فتاوی دارالعلوم ص ۳۵۰ ج ۲)

مسئله: د صف په ښي اړخ کې ثواب زیات دی، خودا هم ضروري ده چې د صف په چپ (کین) اړخ کې به هم خلک درېږي، ترڅو د صف توازن وساتل شی او هر یو طرف ته خلک ډیر نشی. (آپ می سائل ص ۲۱۸ ج ۲)

مسئله: که د باران یا گرمۍ داسې ضرورت له امله مقتدی په امام پسی دومره نژدی دریدلای شی چې صرف ۴ گوتی راشاته وی، یعنی لکه د یوه مقتدی په صورت کې چې درېږي، لمونځ ئي صحیح دی

(فتاوی دارالعلوم ص ۲۵۱ ج ۲)

مسئله: په امام پسی که اهل علم او پوه خلک نژدی ودرېږي، دا بهتر ده مگر که نور خلک مخکې دریدلي وو، نو بیا د هغوی د لیرې کولو اړتیا نشته ځکه چې لمونځ هر ډول صحت لری.

(فتاوی دارالعلوم ص ۲۷۵ ج ۲، فتاوی رحیمیه ص ۲۶۲ ج ۷)

مسئله: مخنث (نرینه) د خلکو په جماعت کې شاملیدلای شی، مگر دا چې د صفونو په شا کې به درېږي، د دوی په شاملیدلو سره د خلکو لمانځه ته کوم نقصان نه رسیږي، او په مسجد کې د هغوی پیسې خرج کول درست دی. (فتاوی دارالعلوم ص ۲۵۲ ج ۲ بحواله درمختار ص ۲۱۱ ج ۱)

مسئله: که چیرې یو نابالغ وی، د بالغانو په صف کې دریدلای شی. (فتاوی محمودیه ص ۲۵ ج ۱)

مسئله: که د مصلی او صف سوز (پراخوالی) کم وی، چې سجده نشی ورباندې کیدلای، نو بیادې یا مخکې کړی یا وروسته، دواړه صورته درست دی، که پښې پر مصلی ږدی او سجده پرفرش لگوي او یا پښې پرفرش ږدی، سجده پر مصلی لگوي.

(فتاوی دارالعلوم ص ۲۵۲ ج ۲، فتاوی محمودیه ص ۲۲۰ ج ۲، کبیری ص ۳۲۲)

مگر د ځای پاکوالی ضروري دی، د مصلی غټوالی، کوچنیوالی مهم نه دی. — رفعت قاسمی

مسئله: د کوم سړی په مخکې چې ځای خالی وی، که دی خپل ځای پرېږدي هلته ولاړ شی، نو څه گناه نشته باندې، خو که د خالی ځای د شته والی باوجود ږدی شاته ناسته اختیار کړی، نو دا خلاف اولی کار کوي.

(فتاوی دارالعلوم ص ۲۴۵ ج ۲، ردالمحتار ص ۵۳۲ ج ۱، فتاوی رحیمیه ص ۲۶۲ ج ۷)

مسئله: چې جماعه شروع وي او یو سړی وروسته راشی، په مخکني صف کې څه خالی ځای وويني او د صفونو په څنګ کې په یو ترتیب ځان ورتیر کړي، نو څه گناه نشته باندې، په دې شرط چې چاته په لمانځه کې مخل واقع نشی. (فتاوی دارالعلوم ص ۲۵۲ ج ۲)

مسئلہ : کہ پہ مخکنی صف کې، د کوم چا اودس مات شی، یا بل عذرو رته پینش شی، نو کولای شی چې د وروستیو صفونو په منځ کې په یو ډول ځان وباسی. (فتاوی دارالعلوم ص ۲۰۲ ج ۳)

معذور سړی به په صف کې چیرې درېږي؟

پوښتنه : زموږ په مسجد کې دوه تنه معیوب دي چې په ولاړې لمونځ نشي اداء کولای، که په لمړي صف کې د مؤذن په خوا کې کښی، نو د یرزیات ځای نیسي، او په صف کې ډیره خلا هم پاتی کیږي، دا راز نورو لمونځ کوونکو ته هم تکلیف رسیږي، د داسې خلکو لپاره حکم څه دی؟

جواب :- په دغه مسئله صورت کې د داسې خلکو لپاره بهتره دا ده چې په اخیری صف کې او یا چیرې په څنډه کې چې ځای وي؛ لمونځ اداء کړي، ان شاء الله د جماعه او لومړي صف دواړو کامل ثواب به ورته رسیږي، په شامې کې راځي، که چاته د دې اندیښنه وه چې بل چاته تکلیف ورځینی رسیږي نو هغه ته بهتره داده چې په وروستی صف کې ودرېږي، ځکه چې نبی کریم ﷺ فرمایي: که څوک د دې اندیښنی له امله چې څوک مسلمان ورځینی په تکلیف نشي، اول صف پرېږدي، نو هغه ته د اول صف دوه چنده اجر ورکول کیږي. (فتاوی رحیمه ص ۲۶۲ ج ۷، شامې ۵۲۲ ج ۱)

مسئلہ : د ډیری عوامو خلکو معمول دا وي چې ناروغ په جماعه کې شرکت وکړي نو د ټول صف په څنډه کې پرچپ طرف کښی، گویا په منځ کې د مریض کښناستل، بدگني او کرکه ځینی کوي، چې داسرا سړیو غلط عمل دی. (اغلاط انعام ۶۷ ص)

یعنې په مینځ کې هم کښیناستلای شي، په لمانځه کې هیڅ خرابي نه راځي. (رفت)

مسئلہ : که چیرې له امام سره یو مقتدی وي، بیا بل سړی راشي نو بهتره داده چې اول مقتدی راشانه شي او دواړه یوځای برابر په امام پسې ودرېږي

خو په دې شرط چې د دې مقتدی د لمانځه د فساد احتمال نه وي، که دا احتمال وو چې په راشاته کیدلو سره به ټي لمونځ فاسد شي، نو بیادې نه شاته کیږي. له دې نه څرگنده شوه چې د شاته کیدلو ضرورت هغه وخت وي چې دا معلومه وي، چې لومړی مقتدی شاته کیږي او هغه ته مسئله معلومه وي. (فتاوی دارالعلوم ص ۲۵۸ ج ۳)

مسئلہ : په دې حالت کې که امام لږ مخکې شي او یا مقتدی راشاته شي دواړه جائز دي، مگر که مقتدی راشاته شي دا بهتره ده تردی چې امام مخکې کیږي. (فتاوی دارالعلوم ص ۲۵۲ ج ۲ بحواله رد المحتار ص ۵۳۱ ج ۱)

مسئلہ : د امام لپاره سنت په محراب کې او یا د قوم په منځ کې دریدل دي، نو که چیرې د باندې په انگر کې درېږي نو هم د محراب پر محاذ او به درېږي، که څه هم لمونځ په هر ترتیب کیدلای شي، خو سنت طریقه هم داده چې ذکر شوه.

مسئلہ : که چیرې د مسجد صحن یوې یا بلې خواته پراخ شي، نو امام ته د صحن په اعتبار بیا هم په منځ کې دریدل پکار دي، یعنې که د باندې ولاړ وي، نو د صحن (انگر) خیال دی وساتي.

(فتاوی دارالعلوم ص ۲۶۱ ج ۲ بحواله رد المحتار ص ۵۳۱ ج ۱)

مسئله : امام که د صف په منځ کې ودریږي ، نو داسنت دی ، او که مقتدیان ټول یوه اړخ ته ودریږي نو لمونځ صحت لري خو سره له کراهته . (فتاوی دارالعلوم ص ۲۶۴ ج ۲ ، ردالمحتار ص ۵۲۱ ج اول)

مسئله : که امام په درکې ودریږي (یعنی د دو سنتو منځ) په داسی توګه چې پښی یې هم دننه وي ، او مقتدیان پرفرش وي ، نو دامکروده دی ، لکه څنګه چې په محراب کې دننه امام ته دریدل مکروه دی ، خو که پښی دباندې پرفرش وي ، بیا څه خبره نه ده کراهت نلري .

مسئله : امام ته په منځ کې دریدل پکاردی ، دواړو طرفونو ته برابر مقتدیان درول پکاردی . چې طرف ته زیات مقتدیان دزول د سنت خلاف دی .

سنت طریقه دا ده چې څه وخت جماعت ودریږي ، دواړو طرفونو ته دی برابر مقتدیان دریږي . بیا چې څوک وروسته راځي او په جماعه کې شرکت کوي ، هغوی ته هم پکار ده چې حتی الوسع د دواړو طرفونو د توازن خیال وساتي . (فتاوی دارالعلوم ص ۲۲۷ ج ۲ ، عالمگیری ص ۸۲ ج ۱)

مسئله : د مقتدی د سجدي ځای او د امام د ولاریدو ځای (یعنی د مقتدی او امام) ترمنځ باید دومره فاصله وي چې سره نژدې وي او نور کوم خاص تحدید نشته . (فتاوی دارالعلوم ص ۲۲۷ ج ۲ بحواله ردالمحتار ص ۵۲۰ ج ۱)
(یعنی د امام او مقتدی ترمنځ به دومره فاصله وي چې د مقتدی سر د رکوع او سجدي ته د تللو پرمهال له امام سره ونه لګیږي -
محمد رفعت قاسمی غفرله) .

مسئله : که چیري د امام لمونځ ونه شو ، (یعنی فاسد شو) نو د مقتدیانو لمونځ هم نه کیږي . پرتولو یې را ګرځول لازم دی . یوازی د امام په را ګرځولو سره د مقتدیانو لمونځ نه کیږي .

(فتاوی دارالعلوم ص ۲۷۲ ج ۲ ، ردالمحتار ص ۳۵۳ ج ۱)

(که چیري مقتدی تللی وي ، نو امام به ټولو ته خبر ورکوي چې بیا پرهغوی د لمانځه را ګرځیدل لازمی دی . که چیري خبر یا اطلاع ورته ونه رسیده ، نو مقتدی معذور دی ، هیڅ مواخذه نشته باندې .
محمد رفعت قاسمی غفرله)

مسئله : دا خبره په غلطه مشهوره شوی چې وایی که څوک پرچارپایی لمونځ وکړي ، بیزو کیږي . دا محض یو بی اصل او بی بنیاده خبره ده .

(اغلاط العوام ص ۵۲)

مسئله : پرچارپائی (پلنگ) باندې که یو څوک د صحت په حالت کې لمونځ وکړي ، فرض یا نفل ، نو لمونځ صحت لري . -

(فتاوی دارالعلوم ص ۱۲۲ ج ۲ ، بحواله ردالمحتار ص ۲۶۸ ج ۱ ، باب صفة الصلاة ، امداد الاحکام ص ۵۶۲ ج ۱)

(مګر پلنگ که ښه سخت وي د دی لپاره چې په سجده او نورو کې د ملا (کمر) توازن صحیح واوسي ، په اوس وخت کې د اوسپنې یو ډول پلنگونه دي چې دا بلکل درست دي . لکن که د کوم ناروغۍ په وجه پرداسی عام پلنگ باندې لمونځ ادا کړي ، نو صحت لري ، چې په کوم کې دی استراحت کوي . (محمد رفعت قاسمی)

مسئله : هغه مصلي چې د ښایست لپاره انځورونه او نقشونه ورباندې جوړ شوي وي ، لمونځ باندې صحیح دی . په دې شرط چې د

ذی روح تصویر نه وی، که ذی روح تصویر وی بیا لمونځ جائز نه دی. او بل دا چې دا نقش داسی وی چې د سړي توجه اړوی نو بیا هم لمونځ مکروه دی. (فتاوی دارالعلوم ص ۱۲۲ ج ۲، ردالمحتار ص ۲۰۷ ج ۱)

مسئله: د تصویر حکم د اصل نه دی. نو پر هغه مصلی باندی لمونځ کول چې د بیت الله تصویر پری نقش شوی وی. داسی نه ده لکه چې سړی گواکې پر بیت الله لمونځ کوی، لهذا په دی سره د بیت الله اهانت او سپکاوی نه کیږي. (فتاوی محمودیه ص ۲۰۳ ج ۱۲)

مسئله: پر کچه مصلی یا جای نماز کې چې د مرغه تصویر وی؛ نو چې پر هغه باندی برسیره بل کالی هوار شی، بیا لمونځ ورباندی جائز دی، بلاکراهت. (فتاوی دارالعلوم ص ۱۲۹ ج ۲، ردالمحتار ص ۶۰۶ ج ۱)

مسئله: هغه پوست چې پوخ کړل شوی وی؛ مصلی ځینی جوړول او لمونځ پر کول روا دی. بلاکراهت.

(فتاوی دارالعلوم ص ۱۰۰ ج ۲، فتاوی المعیری ص ۲۲ ج ۱، باب المیاء)
مسئله: د مسجد بندول مکروه دی، مگر که د سامان د غلاکیدلو ویره وی، بیا د لمانځه د وختونو څخه پرته مسجد بندول درست دی. (فتاوی دارالعلوم ص ۱۲۹ ج ۲، ردالمحتار ص ۱۲ ج ۱، باب احکام المسجد)

(او دا د کلی یا د محلی خلکو پوری اړه لری، څه وخت چې دوی مناسب گڼي؛ د لمانځه له وختونو پرته؛ بندوی دی) - دفت قاسمی غفر له
مسئله: که له اجازی پرته د بل سړی په ځمکه کې څوک لمونځ وکړي، لمونځ نی کیږي. (فتاوی دارالعلوم ص ۱۲ ج ۲، ردالمحتار ص ۲۵۲ ج ۱)

که چا د بل چا ځمکه غصب کړه او لمونځ نی پکې اداء کړ، لمونځ نی وشو، خود غصب کولو سزا ئی لا پر ځای ده - محمد دفت قاسمی غفر له

مسئله: پروښو باندی لمونځ کول درست دی. (فتاوی دارالعلوم ص ۱۵۲ ج ۲)
مسئله: که په لومړي صف کې ځای وی، بیا په دویم صف کې لمونځ کول مکروه دی. (کتاب الفقه ص ۲۲۰ ج ۱)

مسئله: د زکوة په پیسو اخیستل شوی صف (فرش) کې لمونځ صحیح دی، لیکن زکوة ئی اداء شوی نه دی.

(فتاوی دارالعلوم ص ۵۱ ج ۲ بحواله ردالمحتار ص ۸۵ ج ۱) (ملاحظه ۹۲ مخ)
(د زکوة ورکوونکې زکوة څکه اداء نشو چې په زکوة کې تملیک شرط دی، او په مسجد کې دا وړتیا نشته چې څوک دې د مسجد مالک شی.)

د تفصیل لپاره (مکمل او مدلل مسائل زکوة وگورئ محمد دفت قاسمی غفر له)
مسئله: د مسلمان یا غیر مسلمان په کور کې که د چارپایانو د امبار څخه پر پاک شوی وچ ځای باندی پاک کالی هوار کړل شی، او لمونځ پری وشي، نو په دې کې هیڅ حرج نشته، لمونځ صحیح او جائز دی. (فتاوی رحیمیه ص ۲۲۱ ج ۱)

جماعة باید په مسجد کې دننه اداء شی، که د باندی په انگر کې؟
پوښتنه: په مسجد کې دننه او یا د باندی په صحن کې لمونځ کول سره برابردی؛ په ثواب کې ئی څه فرق شته ګڼه؟ څکه چې د گرمۍ په موسم کې لمونځ اکثر د باندی په صحن کې اداء کیږي؟

جواب:- تر کومه ځایه چې ځمکه د مسجد لپاره یعنی د لمونځ کولو لپاره وقف کړی شوی وی؛ هغه ټوله په ثواب کې سره برابره ده، کله چې په مسجد کې دننه صف بندی وشي او ځای پاتی نشي، نو رځلک د باندی صفونه جوړ کړي په جماعه کې شریک شی، نو هغوی

ته هم د مسجد د داخل خلکو په خیر پوره اجر و رګول کيږي ، مطلب دا چې د مسجد د دننۍ او د باندې هیڅ فرق نشته مګر فقهاء کرام و د مسجد د بام فرق ذکر کړی دی . چې وائي پر چت باندې هغه ثواب چې په مسجد کې دننه شته ، هلته نشته ، گویا د اعتکاف په حکم کې هغه هم مسجد دی . (امداد الاحکام ص ۲۲۲ ج ۱)

مسئله : مسجد هغه بولي چې وقف کړل شوی وي ، او هغه چې وقف نه وي مسجد نشي بلل کیدای ، په هغه کې د جمع ثواب خو موندل کيږي مګر د مسجد ثواب نشته پکښې . مکان صرف د لمانځه په اجاز سره مسجد نشي ګرځیدای . او که چیرې له مسجد پرته په کور یا بل ځای کې جماعة وشي ، د ۲۷ لمونځونو اجر لري ، او د مسجد ثواب بیا پر هغه بر سیره دی . (امداد الاحکام ص ۲۲۶ ج ۱)

مسئله : پر مسجد باندې پورته لمونځ جائز دی ، په دې شرط چې لاندې ډګ شوی وي . (امداد الاحکام ص ۲۳۹)

مسئله : که د باندې په صحن (انګړ) کې جماعة ودریږي نو د جماعة په وخت کې د مسجد دننه دروازي بندول ضروري دی . (فتاویٰ محمودیه ص ۲۴۶ ج ۲)

مسئله : که چیرې شاوخوا نژدې ډیر مساجد وي ، او د سړي په محله کې وي نو په دې ټولو کې چې هریو ډیر پخوانی وي ، هغه به تر دې لمونځ پکې فضیلت لري ، او که په دې کې ټول سره برابر وو او یا دا معلومه نه وه چې کوم یو ډیر پخوانی دی ؟ نو بیا چې کوم یو ډیر سړي ته نژدې وي ، هغه افضل دی . (امداد الاحکام ص ۲۵۹ ج ۲)

په مسجد کې پای زار ایښودل څنګه دی ؟

مسئله : که چیرې پر پایزار باندې نجاست (ناپاکی) نه وي ، نو بیاني په مسجد کې ایښودل جائز دی ، مګر که د غلایا ورک کیدلو ویره نه وي ، بهتره داده چې له مسجد څخه د باندې کیښودل شي ، او که چیرې نجاست وي باندې ، بیا خوښي په جومات کې ایښودل جواز نلري . (امداد الاحکام ص ۲۲۲ ج ۱)

لمونځ باید پر خالي ځمکه ادا شي او که پر پوزي یا بل شي ؟

له آنحضرت ﷺ څخه د دواړو ثبوت راغلی دی ، د لیلة القدر له حدیث څخه ثابتیږي چې آنحضرت ﷺ پر ځمکه لمونځ اداء کړ ، تردې چې د هغه ﷺ تندې مبارک په خاورو سپیره شو . او په شرح المنیه کې بیا راځي چې د آنحضرت ﷺ لپاره د لمانځه پروخت د خرما یو پوزي وغورول شو . (کبری ص ۲۸۲ ج ۱)

له دې نه څرګنده شوه چې دواړي طریقې سنت دي ، هره یوه چې غوره کړي ؛ سمه ده مګر د یخني یا گرمۍ په وجه که له خالي ځمکې څخه د تکلیف تشویش وي نو بیا پوزي یا فرش غورول افضل دی ، همداراز که پر خالي ځمکه د کالیو د خرابیدلو احتمال وو ، بیا هم پوزي یا فرش هوارول افضل دی ، ځکه په دې کې د مال تحفظ دی او شرعاً د مال د ساتنې اجازه شته ، په لمانځه کې . او دا چې تندې یا پوزه ، لاس نې په خاورو ککړ شي ، له دې څخه ئې په طبیعت کې کرکه نلري ، نو بیا پر ځمکه لمونځ ځکه افضل دی چې تواضع او انکساري پکښې شته . (فتاویٰ دارالعلوم ص ۵۸ ج ۱ ، مع امداد المفتیین)

حضرت ابوسعید خدری رضی اللہ تعالیٰ عنہ روایت دی چې وایی
: یوه ورځ نبی کریم ﷺ ته ورغلم ومی لیدل چې هغه څه پرپوزی لمونځ
کوی او پر هغه سجده لگوی.

تشریح: له دې حدیث شریف نه دا معلومیږي چې کوم شی، د لمونځ
کوونکي او د ځمکې ترمنځ حائل وی پر هغه باندې لمونځ کول جائز
دی. نور که هغه د نباتاتو څخه وی لکه جامې، وړی او داسې نور... په
حدیث کې که څه هم حصیر یعنی پوزی ذکر راغلی دی. لکن علماء د
ځینو نورو دلائلو په اساس د پوزی څخه علاوه پر جامه او نورو داسې
شیانو لمونځ جائز بللی دی. په دې شرط چې پاک وی او نجاست نه
وی پری لگیدلی. (فتاویٰ دارالعلوم ص ۱۳۹ ج ۲)

د نامسلمان په لاس جوړ شوي فرش باندې لمونځ

سوال :- آیا هغه صفونه (فرشونه) چې د هندو یا بل نامسلمان په لاس
جوړ شوی وی پرې منځلې پکار دی، کنه؟ ځکه چې هغوی زیاتره
وخت ناپاکي اوبه باندې اچوی ولی چې هغوی په کوم لوبښي کې
اوبه ږدي او بیا د فرش ورباندې پرې منځی، په هغه کې اکثرًا سپي هم
اوبه څښي، مطلب دا چې هغوی احتیاط نه کوی؟

جواب: که په یقین سره دا معلومه وی چې په ناپاکو اوبو جوړ شوی او
یابل ناپاکې ورباندې لگیدلی وی، نو بیاني پر یو لږ ضروري دی، که شبه
پکښی وی، بیا احتیاط بنده چې پرې منځله شی، او ځینی وخت په ځینو
ځایونو کې عام یقین او گمان داسی وی، چې د ناپاکي احتمال نه وی،
نو بیا ضروري نه ده چې پرې منځلی شی، لمونځ ورباندې صحیح دی.

(امداد الاحکام ص ۲۹۹ ج ۱ فتاویٰ دارالعلوم ص ۱۳۲ ج ۲)

مسئله: په زندان کې د یو بندی په لاس جوړ شوی جای نماز باندې
لمونځ صحیح دی. (فتاویٰ دارالعلوم ص ۱۳۸ ج ۲، درمختار ص ۲۶۲ ج ۱)

سوال: که په مسجد کې ایرکنډیشن نصب شوی وی، او د
ایرکنډیشن لپاره ضروري داده چې دروازی به تړلی شوی وی، په
داسې حال کې چې په مسجد کې څو کله ناکله خلک زیات شی او د
باندې ودریږي نو د دې لپاره بیا باید دروازی خلاصی وی، نو دلته
حکم څه دی؟

جواب: که دروازی بندی وی، لیکن د باندې خلکو ته د امام د
انتقالاتو (تکبیرونو) پته لگېږي نو اقتداء درست ده، همدارنگه که
دروازې د بنښنو څخه جوړې شوی وی، نو بیا هم اقتداء صحیح ده،
په دې چې د امام د تکبیر آواز مقتدیان اوریدلای شی. (فتاویٰ دارالعلوم ص ۲۳۸ ج ۲)

د جماعة د صحت لپاره شرطونه

مسئله: مقتدی ته پکار ده چې د خپل نیت د تړلو په ترڅ کې په امام
پسې د اقتداء نیت هم وکړي، یعنی په زړه کې دا اراده وکړي چې زه
په دې امام پسې د فلاني وخت لمونځ ادا کوم.

مسئله: د امام او مقتدی د مکان (ځای) یو والی ضروري دی، هغه
که حقیقتا وی، که حکما، حقیقتا لکه په یوه مسجد یا یوه کور کې
دریدل، حکما لکه داسې چې امام د سیند په یوه غاړه وی او
مقتدی پر بله غاړه، خو په دې منځ کې پرېل باندې نور صفونه وی
چې د امام او دغه مقتدی پورې وسیدلی وی، نو دده اقتداء او
لمونځ صحیح دی او دی ته حکما د مکان یو والی ویل کیږي،
حقیقتا که څه هم سره متحد نه دی ځای ئي.

مسئله: که چیری د امام او مقتدی ترمنځ دومره فاصله خالی پاتی وی چې دوه صفه پکې راتلای شی، او څوک هم پکې نه وی، نو ۸ دا اقتداء او لمونځ صحت نلری، د دې خیال ساتل ضرور پکار دی، داسی نه چې څوک چیری اساني او سهولت وینی، هلته نیت تری، نو چې کله اقتداء درست نه وی. لمونځ هم نه صحیح کیږی. (دغه ستره)

مسئله: د مقتدی او امام لمونځ به سره بیل نه وی، مثلاً امام د مایین لمونځ کوی او مقتدی د مایینګر اقتداء وکړی، یا امام د پرون مایین قضائی راګرځوی او مقتدی د نن مایین خپل لمونځ ادا کوی او یا داسی بل صورت. مګر که دواړه د یوه بل تیر وخت قضائی راګرځوی بیا درست ده. مطلب دا چې په لمانځه کې به ټی مغایرت نه وی. (موافی القلاح، شامی)

مسئله: که امام فرض لمونځ کوی او مقتدی د نفل نیت پسی وتری (ځکه چې مقتدی فرض مخکې اداء کړی وی) نو اقتداء صحیح ده. ځکه چې دا لمونځونه سره مغایر نه دی. (نقل له هر فرض لمانځه سره کیدلای شی) (په سپار او مایینګر کې به شرکت نه کوی).

مسئله: د امام لمونځ به صحیح وی، که چیری د امام لمونځ له څه وجی څخه فاسد شی، نو د ټولو مقتدیانو لمونځ فاسد ګرځی، نور که دغه فساد د لمانځه تر ختمیدلو مخکې معلوم شی او که وروسته.

مسئله: که چیری د امام لمونځ د څه وجی څخه فاسد شوی وی، او خلکو ته دا معلومه نشی چې لمونځ فاسد دی، نو پر امام صاحب دا ضرور دی چې خلک به خبروی تر خپله وسه پوری، ترڅو هغوی خپل لمونځونه راوګرځوی که په هره وسیله ټی خبرولای شی. د مخامخ

وینا په ذریعه یاد بل چاپه واسطه او یا د خط او یا تلیفون یا بله ذریعی سره، حتی الوسع به کوښښ کوی. داپه هغه صورت کې چې مقتدیان چیری لیری تللی وی. (درمختار)

مسئله: که چیری د امام او مقتدی مسلک (مذهب) یو نه وی، مثلاً امام شافعی، یا مالکې مسلکه وی او مقتدی حنفی وی نو په دې صورت کې دا کافی ده چې د امام لمونځ د هغه د خپل مذهب سره موافق صحت ولری. د مقتدی له مذهب سره موافق که صحیح وی که نه وی. په هر حال اقتداء بلا کراهت صحیح ده مګر که د امام لمونځ د خپل مذهب له نظره صحت ونلری، یعنی دا چې د ده په مذهب کې دا د ده لمونځ فاسد وبلل شی، نو بیا د مقتدی لمونځ هم نه صحیح کیږی، که څه هم د مقتدی د مذهب موافق د ده په لمانځه کې کومه خرابی رانشی.

او دا حکم په دې کې هم ده چې د غیر مقلدینو تر شا لمونځ کول څنګه دی؟ یعنی د مقلد لمونځ به غیر مقلد پسی بلا کراهت صحیح دی. هغه که د مقتدی د مذهب خیال وساتی، که یې ونه ساتی. (علم الله ص ۱۵۳، ۲، کتاب الله ص ۱۶۱، ۱۶۲، ۱۶۳)

مسئله: مقتدی به له امام څخه وړاندی نه دریږی، که مخکې شی نو اقتداء صحت نلری. د مقتدی مخکې دریدل هغه وخت معلومیږی چې د مقتدی د پښو پوندی د امام تر پوندو مخکې نه وی. نوره پښه یا ګوتی که یې د غټوالي په وجه تیری وی څه باک نلری. اقتداء درست ده. مطلب دا چې پوندی به یې د امام له پوندو څخه وروسته وی. -- (درمختار)

مسئله: مقتدی ته ضروری ده چې د امام له انتقالی حرکتو څخه به خبریږي، مثلاً له رکوع څخه سجدي ته او یا داسی نورو... څخه په خپله به مستقیماً امام وینی، آواز به یې اوري او یا به د بل مکبر په واسطه یې تکبیر اوري او یا بل کوم څنگلوري مقتدی ته په نظر کولو سره معلومات ورته کیږي، په هر صورت دا ضروری ده. که چیري مقتدی ته د امام له حرکتو هیڅ معلومات نه کیږي، نه یې آواز اوري، نو اقتداء قطعاً صحی نه ده. (درمختار)

مسئله: مقتدی ته دا هم ضروری ده چې د امام له حالت نه به خبروی چې مقیم دی که مسافر؟ که له لمانځه نه مخکې ورته معلومه شی او که له لمانځه نه... (درمختار)

مسئله: مقتدی... کي شرکت کوي پرته له قرائت نه. که امام سره یوځای یې دایمي وي که وروسته وي، که مخکې په دی شرط چې د هغه رکن تراخیزه پوري امام له ده سره شریک پاتی شی.

د لومړي صورت مثال: له امام سره به یوځای رکوع، سجده وغیره کوي.

د دوهم صورت مثال: امام چې رکوع پوره کړي او راپورته شی، له هغه وروسته مقتدی ورپسې راپورته شی.

د درېیم صورت مثال: له امام څخه مخکې رکوع ته ولاړشی خو په رکوع کې دومره وځنډیږي چې د امام رکوع ورسره مکمله شی. (ردالمحتار)

که چیري په یو رکن کې له امام سره شرکت ونشی مثلاً امام رکوع وکړي او مقتدی یې ونکړي یا امام دوی سجده پوره کړي، مقتدی یوه سجده وکړي یا مقتدی په یو رکن کې مخته سې او له مخه ورځینی راپورته سې، مثلاً مقتدی تر امام مخکې رکوع ته ولاړشی بیا د امام رکوع تر پوره کیدلو مخکې راپورته شی. په دی دواړو صورتونو کې اقتداء صحب لري.

مسئله: مقتدی به له امام سره برابریا کم وی ورځینی زیات به نه وی. مثلاً ۱- هغه څوک چې قیام کولای شی اقتداء یې په هغه چا پسې درست ده چې له قیام څخه عاجز وی.

۲- هغه څوک چې تیمم یې وهلی وی، په هغه پسې د اودس لرونکي اقتداء صحیح ده ځکه چې د تیمم، اوداسه او غسل حکم د طهارت (پاکي) په برخه کې یوډول دی. یو له بل څخه زیات نه دی.

۳- په مسح کوونکې پسې د پرېمنځونکي اقتداء درست ده. هغه که پر موزه یې کړي وی، که پر زخم پټی باندی. ځکه چې دا هم یعنی مسح او پریولل دواړه یوه درجه او مرتبه لري په طهارت کې یو پر بل فوقیت نلري.

۴- د معذور اقتداء په معذور پسې صحیح ده، په دی شرط چې دواړه په یوه عذر مبتلا وی.

۵- د اُمی (نالوستی) اقتداء په بل اُمی پسې درست ده. په دی شرط چې په دوي کې بل کوم قازي یا تعلیم لرونکي نه وی.

۶- د ښځی یا نابالغ کس اقتداء په بالغ سړي پسې صحیح ده.

۷- د ښځی اقتداء په ښځه یا مخنث (نرښځی) پسې سمه ده.

۸۔ نابالغی بنی یا نابالغ نارینه اقتداء پہ نابالغ سری پسی صحی دہ۔
۹۔ نفل کوونکی اقتداء پہ ہغہ چا پسی درست دہ چہ واجب

لمونخ کوی

۱۰۔ نفل کوونکی اقتداء پہ نفل کوونکی پسی صحت لری۔
حاصل داشو چہ کله مقتدی ترا امام کبستہ او یا ورسره برابر وی نو
اقتداء بی وری پسی صحی دہ۔ (علم الفقہ ص ۸۲ ج ۲)

مسئلہ : د امام یوہ یا بل جانب تہ د دی رو مقتدیانو دریدل مکروه
تزیبی دی۔ (فتاوی محمودیہ ص ۲۲۵ ج ۲)

مسئلہ : کہ چیری لہ امام سرہ صرف یوسری او یا باشعوره ہلک وی ؛
نو مستحب دادہ چہ د امام پہ بنی اریخ کی لرشاتہ ودریری،
برابر ورسره دریدل مکروه دی او دغہ راز پہ کین اریخ کی ئی دریدل او
یاشاتہ یوازی دریدل مکروه دی۔ او کہ چیری دوه تنہ وی نو
بیامستحب دادہ چہ دوازه د امام شاتہ ودریری۔

ہمدارنگہ دیوہ سری او یوہ ہلک پہ صورت کی ہم ہمداسی کول
پکار دی۔ او کہ چیری یو نارینه او یوہ بنیخہ وی نو نارینه دی د امام
بنی اریخ تہ لرشاتہ ودریری او بنیخہ دی د ہغہ شاتہ پسی ودریری۔
ہمدامسئلہ د ہلک ہم دہ۔ کہ چیری دلته نارینه، ہلک، مخنث،
بنیخہ وی نو دی مخکی سری ودریری بیا دی پہ ہغہ پسی ہلک، بیا
دی مخنث او لہ ہغہ وروستہ دی بنیخہ ودریری۔ (کتاب الفقہ ص ۶۹۱ ج ۱)

مسئلہ : کہ یو مقتدی وی، ہغہ کین اریخ تہ او یا شاتہ ودریری لمونخ
صحی دی مگر خلاف سنت پہ وجد اسائت مرتکب گرخی۔
(فتاوی رحیمہ ص ۲۲۵ ج ۲، عینی شرح کنز ص ۳۹ ج ۱)

مسئلہ : امام تہ پکار دہ چہ د صف پہ مخکی پہ داسی خای کی
ودریزی چہ ہغہ د صف مینخ وی تہ داچہ یوہ یا بل طرف تہ، چہ
د طریقہ د سنت خلاف دی۔ او کوم خلک چہ پہ جماعہ کی افضل
وی، ہغہ باید پہ اول صف کی او د امام پسی نژدی ودریری۔ د دی
لپارہ چہ امام تہ د حدث او یا بل ضرورت د ورپینیدو پہ صورت
کی د امامت ورتیا ولری۔

مسئلہ : لمری صف پردویم، دویم پردویم او داسی نور ہریو مخی تہ
پروروستہ افضلیت لری۔

مسئلہ : لہ امام سرہ کہ یو مقتدی وی، ہم جماعہ کییری او د جماعہ
پورہ ثواب ورکول کییری۔ (فتاوی دارالعلوم ص ۳۲ ج ۲ بحوالہ درمختار ص ۵۱۸ ج ۱)
مسئلہ : کہ بالغ مقتدیان نہ وی، نو ماشومانو تہ ہم جماعہ ورکولای
شی، او د جماعہ کامل اجرا و ثواب لری۔ (فتاوی دارالعلوم ص ۲۲ ج ۲ بحوالہ
الاشیاء ص ۲۸۰)

مسئلہ : کہ چیری یوسری پہ داسی وخت کی راشی چہ امام
پر رکوع وی، او پہ وروستی یا بل صف کی خای خالی وی، نو دہ تہ
پکار دہ چہ ہغہ خالی خای تہ خان ورسوی نیت دی وتری او تکبیر
تحریمہ دی وواپی، ترہغہ پوری چہ صف تہ نہ وی رسیدلی دباندی
وی؛ تکبیر بہ نہ وایی، کہ خہ ہم رکعت خینی تیرییری۔ (کتاب الفقہ ص ۶۹۲ ج ۱)

مسئلہ : کہ د لمانعہ د شروع پرمہال یو مقتدی وی او ہغہ د امام پہ
بنی اریخ کی ودریری لہ دی وروستہ نور مقتدیان راشی؛ نو لمری
مقتدی تہ پکار دہ چہ راشاتہ شی ترخو پہ تولو برابر یو صف
جوړ کړی، کہ ہغہ خپلہ راشاتہ نشی نو دا نور مقتدیان دی پہ لرحرکت

سره دغه راشاته کړي، که بيا هم راشاته نشي، په ناپوهۍ سره ټیو يا بل څنگ ته دریدلی وي، نو بيا امام ته پکار ده چې مخکې شي، ترڅو خلک له هغه مقتدي سره برابر ودریږي او صف جوړ کړي. همدارنگه که د مقتدي د راشاته کیدلو زمینه نه وي، نو په دغه صورت کې به هم امام مخته کيږي.

مسئله: که مقتدي ښځه وي او يا نابالغه نجلۍ، نو هغوی ته پکار ده چې د امام پسې له شا ودریږي، که یوه وي او که ډیري. (یعني پر څنگ به نه ودریږي)

مسئله: که چیري په جماعه کې بیلابیل خلک وي، څه نارینه وي، څوک ښځي، څوک مخنث او څوک نابالغ وي. نو امام ته پکار ده چې په همدې ترتیب د هغوی صفونه برابر کړي و لمړي د نارینه وو صف، بیا د نابالغ هلکانو، بیا د مخنثو، بیا د نابالغ مخنثو، بیا د بالغو ښځو، او بیا د نابالغو نجونو.

مسئله: امام ته پکار ده چې د صفونو په برابرولو کې پوره اهتمام وکړي یعني چې خلک سره شاو مخ ته نه وي، اوږي او پونډۍ سره برابرې وي، په منځ کې د هر یوه خالي ځای پاتې نه وي، یو بل سره ډیر نژدې ودریږي. مگر د مخنثانو (نرښځیانو) په صف کې به داسې نه وي چې یو له بل سره ډیر نژدې او ښتی وي، بلکې داسې به وي چې د دوو په منځ یو بل کس هم ځاییدلای شي. دا ځکه چې په هر مخنث کې د نراوښځي دواړو احتمال وي نو داسې چې ډیر نژدې یو له بل سره ودریږي، نو لمونځ ئې فاسد ږي.

مسئله: تنهاده یوه سړي شاته دریدل مکروه دي، نو په داسې وخت کې که اول صف پوره شي، یوازې یو سړي پاتې شي، هغه به له اول صف نه یو سړي راشاته کړي او دویم صف به په ګډه سره ښاکړي، (په داسې حال کې په اول صف کې ځای وي) په دوهم صف کې دریدل مکروه دي، مگر دا چې هغه خالي ځای ډک شي.

مسئله: که چیري جماعه یوازې د ښځو وي، یعني امام هم ښځه وي، نو امام به د مقتديانو په منځ کې درېږي د نارینه وو د جماعه غونډۍ به مخکې نه درېږي. که یو مقتدي وي او که زیات وي، امام به ئې ښځه وي. (او صحیح خبره داده چې صرف د ښځو جماعه مکروه نه، بلکې جائز دي.)

مسئله: که ټول جماعه یوازې د مخنثو وي، نو امام به ئې تر مقتديانو مخکې درېږي په منځ کې به ئې نه وي، او نه ورسره برابر درېږي، که څه هم یو مقتدي وي، که امام له مقتديانو سره برابر ودرېږي نو لمونځ فاسد ږي، چې وجه ئې له مخکې تیره شوه.

مسئله: نارینه ته د ښځو امامت کول هغه وخت مکروه تحریمي ده چیري چې نه بل نارینه وي او نه کومه محرمه ښځه، لکه دده مور، خور، ښځه او یا داسې بله. مگر که چیري یو نارینه موجود وو او یا محرمه ښځه وه نو بیا مکروه نه بلکې صحت لري: (درمختار و غیره)

مسئله: که چیري یو سړي تنهاده سهار، ماښام یا ماڅستن فرض لمونځ په ټیټ (خفیه) آواز سره وایه، په دې وخت کې بل سړي ورپسې اقتداء وکړه نو پرده باندې واجب ده، چې په لور او آواز سره به قرائت وایی، که ئې سورة فاتحه او بل سورة په خفیه آواز سره ویلی

وو، نو دوهم ځل به ئي بيا په لوړ آواز وايي، ځكه چې په دغو دريو وختونو كې په جهر قرائت كول واجب دي، ليكن د سورة فاتحي د تكرر له امله سجده سهو ورباندې لازمه گرځي. (درمختار، علم الفقہ ص ۹۲ تر ۹۵ ج ۲، فتاوى رجبیه ص ۴۵ ج ۲)

د اقامت پړوخت به مقتدي كله دريږي؟

مسئله: د «قد قامت الصلوة» پړوخت امام او مقتدي دواړو ته په لمانځه شروع كول مستحب او له آدابو څخه ده. ليكن دا چې دغه اقامت كوونكي (مؤذن) له امام سره لمونځ نشي پيل كولاي؛ نو ځكه بڼه داده چې كله اقامت ختم شي ټول دي لمونځ شروع كړي چې دي ته اصح ويل شوي دي. همداراز د صفونو د برابرولو چې ډېر تأكيد راغلي او په ندرعايت كولو يې ډېر وعيدونه دي، د هغوي په نظر كې نيولو سره بايد چې د اقامت د شروع سره سم خلك د صف په برابرېدلو پيل وكړي، نه دا چې د «حي على الفلاح» څخه وروسته ولاړ شي، ځكه چې هغه وخت بيا صفونه نشي برابرېدلای صفونه همغسې كارېده واپه پاتې كيږي په دانسي حال كې چې په احاديثو كې يې پر سميدلو ډېر زيات تاكيدات راغلي دي.

په يو حديث كې راځي چې: صفونه سيده كړئ، خپلني اوږې سره سره برابرې كړئ او په خپل منځ كې جوخت ودرېږئ، په مابين كې خالي ځاي مه پرېږدئ. (الحديث - مشکوٰه ص ۹۹ ج ۱)

خلاصه دا چې د «حي على الفلاح» څخه وروسته ولاړيدل له آدابو څخه دي، مگر په پرېښودلو كې يې هيڅ كراهت نشته ولي چې د صفونو د برابرولو ډېر ټينگار شوي دي. پر ندرعايت باندې يې ډېر

وعيدونه ذكر شوي دي. نو له همدې امله له كراهت څخه او له هغو وعيدونو څخه د خلاصون پخاطر، پكار داده چې د اقامت له پيل سره سم بايد جماعة ته خلك ودرېږي او دا افضل دي. ځكه چې له صحابه كرامو رضی الله تعالى عنه څخه هم په دغه مهال دريدل ثابت دي. نو بيا ولي دي ته مكروه ويل كيدای شي.

(مصنف عبدالرزاق ص ۵۰۷ ج ۱، فتح الباري ص ۹۹ ج ۲)

په بحر الرائق (ص ۳۰۴ ج ۱) كې د «حي على الفلاح» پړوخت د ولاړيدلو علت دا بيان شوي چې په - حي على الفلاح - كې حكم دا دي چې (راشي كاميابي) ته نو ځكه دا افضل ده چې د - حي على الفلاح - پر مهال خلك ودرېږي.

له دي نه معلومېږي چې پر حي - على الفلاح - باندې ولاړيدل مستحب دي. مطلب يې دا دي چې له دې امر وروسته كټيناستل خلاف ادب دي. دا نه چې تردې مخكې ولاړيدل بي ادبي ده. ولي چې مخكې ولاړيدل بيا نور هم افضل گڼل كيدای شي. يعنې مقصد دا شو چې په ولاړي كې تر هغه پوزي چې - حي على الفلاح - ويل كيږي تاخير كول څه باكنلري. په همدې اساس علامه طحطاوي رح له دي وروسته فرمايي كه د اقامت له شروع سره سم سړي ودرېږي نو په دي كې هيڅ جرح نشته.

(طحطاوي على الدر المختار ص ۲۲۱ ج ۱، فتاوى رجبیه ص ۲۲۲ ج ۲، امداد الفتاوى ص ۱۸۵ ج ۱)

مسئله: دا ضروري نه ده چې امام به خپلي مصلی ته راځي، هغه وخت به د اقامت تكبيرات شروع كيږي، بلكې امام چې په جومات

کې هر چیرې موجود وی تکبیر ویل درست دی. امام چې تکبیر واورې پخپله مصلی ته راځي. (فتاوی دارالعلوم ص ۱۱۲ ج ۲)

مسئله: که چیرې د امام آواز تر ټولو خلکو پورې نه رسېږي نو بیا مؤذن چې اقامت یې کړې وی او یا هم بل څوک کولای شي، تکبیر له امام سره په لوړ آواز ووايي ترڅو یې نور خلک واورې، په دې شرط چې دغه مکبر د تکبیر تحریمه پرمهال دانیت هم کړې وي چې تکبیر به په لوړ آواز وایي ترڅو یې خلک واورې او د لمانځه نیت به یې هم کړې وي او که یې د لمانځه نیت نه وي کړې صرف د تکبیر لوړولو نیت یې کړې وي، نو دده لمونځ هم باطل دی او د هغو خلکو هم چې دده په تکبیر انتقالات کوي. خو په دې شرط چې که لمونځ کوونکو ته دا معلومه وه چې مکبر د لمانځه نیت نه دی کړې، (کتاب الله ص ۲۰۲ ج ۱)

دغه صورتونه چې اقتداء پکښې صحیح نه ده

دلته به لاندې هغه صورتونه بیان شي چې تر امام مقتدي زیات وی او اقتداء په دې صورت کې صحت ونلري:

۱- د بالغ اقتداء (که نارینه وی او که ښځه) په نابالغ پسې درست نه ده.

۲- دروغ سړي اقتداء په لیوني، مست، بی هوښه او بی عقل پسې.

۳- د مخنث اقتداء په مخنث پسې. (کیدای شي څوک چې امام دی، ښځه وي او څوک چې مقتدي دی؛ نروي. ځکه چې په مخنث کې دواړه احتمال وې.)

۴- د هغې ښځې چې د خپل حیض موده ورته معلومه نه وي؛ په همدغې ښځې پسې صحیح نه ده. (دا ځکه چې کیدای شي، د هغه

امام د حیض همدا شپې وی او ورپسې د مقتدي د طهارت شپې وی، لکه څنگه چې د بالعکس امکان لري.)

۵- د مخنث اقتداء په ښځه پسې، په دې خیال چې کیدای شي مخنث وي.

۶- د جوړ، پاک سړي اقتداء په ناپاک ناروغ پسې، مثلاً په هغه چاپسی چې د سلسل البول او یا دا ډول بله ناروغی لرونکې وي.

۷- د یوه عذر لرونکې اقتداء په دوه عذره والا پسې.

۸- د قاري اقتداء په نالوستي پسې.

۹- د نالوستي اقتداء په نالوستي پسې، په دې شرط چې هلته کوم قاري هم موجود وي درسته نه ده.

۱۰- د نالوستي (امی) اقتداء په گونگي پسې، ځکه چې امی که څه هم بالفعل قرائت نشي لوستلای، قادر خودی پر لوستلو، ولی په گونگي کې خودا احتمال له سره نشته.

۱۱- د هغه سړي چې بدن یې پټ وې په جامه؛ اقتداء یې په هغه چاپسی چې لڅ وې، صحیح نه دی.

۱۲- رکوع او سجده کوونکې اقتداء په هغه چاپسی چې د ادواړه نشي کولای که چیرې یو سړی رکوع کولای شي خویوازی سجده نشي کولای؛ په هغه پسې بیا هم اقتداء درست نه ده.

۱۳- د فرض لمونځ کوونکې اقتداء په نفل کوونکې پسې.

۱۴- د نذر د لمونځ کوونکې اقتداء په نفل کوونکې پسې صحت نلري، ځکه چې د نذر لمونځ واجب وي.

۱۵- د نذر د لمونځ کوونکي اقتداء په هغه چاپسی چې د قسم لمونځ اداء کوي. صحيح نه ده. ځکه چې د نذر لمونځ اداء کول واجب دی. او د قسم اخیستونکي اختیار لري، که لمونځ اداء کوي له قسم څخه ځان خلاصوي، او که په فديه ورکولو سره د قسم کفار اداء کوي.

۱۶- هغه څوک چې په لمانځه کې پوره واضح حروف نشي اداء کولای یا نو د بل پرځای اداء کوي مثلاً (ث) پرځای (س) وایی او یا داسې نور. حروف سره رد او بدل وایی، په داسې سړي پسې د هغه چا اقتداء صحيح نه ده چې حروف بڼه سم اداء کولای شي. (مگر که په ټول قرائت کې یو یا نیم حرف سم اداء نشي نو بیا هم اقتداء صحبت لري.)

۱۷- امام به د چا مقتدي نه وي (د امامت کولو په وخت کې) ځکه چې یو سړی چې هم امام وي، هم مقتدي، دانشي کیدلای. (یعنې که یو څوک په بل چاپسی مقتدي وي، بیا بل سړی په هغه مقتدي پسې اقتداء پیل کړي، صحت نلري.) (علم الفقه ص ۸۷ تر ۸۹ پوری ج ۲)

مسئله: د نارینه اقتداء په ښځینه او نابالغ پسې نه صحيح کیږي.

مسئله: د نابالغ ماشوم پسې، فرض، تراویح، وتر، نفل او بل هیڅ

ډول لمونځ صحيح نه دی. (هدایه ص ۷۸ ج ۱، شرح وقایه ص ۸۷، کبیری ص ۵۱۶، کتاب الفقه ص ۶۵۲)

مسئله: که چیرې یو مقتدي د «الله» لفظ له امام سره اداء کړي او «اکبر» تر امام وړاندې ختم کړي، یا مقتدي امام د رکوع په حالت کې پیدا کړي، نیت پسې وتری، لفظ الله د قیام په حالت کې ووايي، او اکبر په رکوع کې ووايي، نو په دې دواړو صورتونو کې اقتداء

درست نه ده، لکه څرنگه چې د هغه سړي اقتداء صحت نلري چې د «الله» لفظ له امام سره ووايي او «اکبر» تر امام مخکې ختم کړي. (در مختار ص ۲۷ ج ۱ کتاب الصلوة)

(په اول صورت کې د نه صحت وجه داده چې ترڅو پوری امام پوره جمله اداء کړي نه وي د لمانځه شروع کوونکي نه گڼل کیږي. او مقتدي خو مخکې له دې چې امام په لمانځه پوره شروع وکړي، ده د «اکبر» ټکي پوره کړي، چې دا درست نه ده.) او په دوهم صورت کې د نه صحت علت داده، چې مقتدي تحریمه (الله اکبر) د قیام په حالت کې نه ده ویلي چې یو ضروري شرط دی، بلکې صرف «الله» ټکي ویلي، او اکبر ټکي په رکوع کې اداء کړي، او دا چې هغه د اقتداء په نیت داخل شوی وو، لهدا په دې دواړو صورتو کې تنها هم شروع کوونکي نه گڼل کیږي، (دقت)

مسئله: که چاله نیت پرته لمونځ پیل کړ، بیا ورته یاد شوه چې نیت ټکي نه وو کړي او یا ټکي غلط نیت کړي، مثلاً د ما پښین پرځای ټکي د مازدیگر نیت ترلی وو. نو اوس د نیت وخت تیر شوی، د لمانځه له شروع کیدلو وروسته نیت څه اعتبار نلري، له سره به نیت تېري او تکبیر تحریمه به وایی بیا به لمونځ پیل کړي. (فتاوی رجبیه ص ۲۰۲ ج ۲، شمس ص ۵۸۷ ج ۱)

له امام څخه مخکې درکن اداء کول

مسئله: که چیرې یو مقتدي کوم رکن د خپل امام تر اداينې له مخه اداء کړي، مثلاً مقتدي تر امام مخکې رکوع ته ولاړ شي، ترڅو چې امام ورځي دی بیرته راپورته سي، یعنی مقتدي نه ده هغه رکوع له امام سره اداء کړه او نه ټکي تر هغه وروسته اداء کړه، له امام سره ټکي یو

ځای سلام و ګرځاوه نو په دې صورت کې د مقتدی لمونځ ونه شو.
(در مختار ص ۵۲۶ ج ۱)

مسئله: امام لا تراوسه په اوله سجده کې ده، مقتدی بیا دواړه سجده پوره کړي، نو دده دغه دوهمه سجده اعتبار نلري، بله سجده راګرځول ورباندې واجب ده، ګننه نو لمونځ ټی فاسد دی. (در مختار ص ۶۶۲ ج ۱)

معذور سړی پخپل کور کې په امام پسي اقتداء کولای شی؟

پوښتنه: زه یو معذور ویم د جمعې د لمانځه لپاره مسجد ته نشم تللی، جوړمات می کور ته ډیر نژدې دی، د جماعه لمونځ پوره اوړیدلای شم، نو آیا زه کولای شم چې له کوره په امام پسي اقتداء وکړم؟

جواب: - د اقتداء لپاره صرف دا شرط نه دی چې د امام آواز به اوړیدل کیږي. بلکه دا هم ضروري ده چې صفونه به تر هغه ځایه پوری رسیږي چې دې ولاړ وي؛ په منځ کې به کوم خائل نه وي، که چیرې ټي په منځ کې نهر، یا سرک یا دیوال وي، نو د مقتدی اقتداء نه صحي کیږي، نوله همدې کبله ستا اقتداء په امام پسي چې هغه په جوړمات کې وي، صحت نلري. خودا چې ته مسجد ته نشي تللی د عذر له امله، نو خپل د ما پښین لمونځ په کور کې اداء کړه.

(آپ ټي مائل ص ۲۶۳ ج ۲)

که چیرې تر کوره او یا تر هغه ځایه پوری چې ته لمونځ کوي، صفونه در ورسیري په منځ کې موکومه خلا پاتی نشي، نو په دې صورت کې دا اقتداء صحي ده. -- (محدث رفت)

ایا له تلویزون نه اقتداء کیدای شی؟

سوال: کله ناکله پر تلویزون باندې مستقیماً د حرم شریف څخه جماعه ښکاره کوي، نو که سړی تلویزون نهم کښیږدي آواز ټي لوړ شي، اقتداء پسي صحي ده ګننه؟ لمونځ کیدلای شی؟

جواب: دا کومه طریقه چې تا ذکر کړه په دې توګه نه اقتداء صحیح ده او نه ستا لمونځ اداء کیږي. (آپ ټي مائل ص ۲۶۳ ج ۲)

مسئله: جماعه د مسجد په دننه کې کیږي او پردرو باندې پردې څریري (یعنې د دوو ستونو تر منځ) تردې د باندې دخلکو جماعه صحت لري. (فتاوی دارالعلوم ص ۳۲۸ ج ۱، بحواله ردالمحتار ص ۵۲۸ ج ۱)

(یعنې د پردې تر شا لمونځ صحیح دی په داسې حال کې چې دېته ځای نه وي، -- محدث رفت)

مسئله: که امام پر مصلی باندې وي او مقتدی پر فرش ولاړ وي، صحت لري.

مسئله: که امام پر چوکۍ باندې او مقتدیان پر فرش وي، نو که چوکۍ د یو لویشتي په اندازه لوړه وي نو مکروه ده او که تردې کمه وي، بیا صحیح ده. (فتاوی دارالعلوم ص ۲۲۳ ج ۲ بحواله ردالمحتار ص ۶۰۲ ج ۱)

مسئله: که نور خلک د لمړ په گرمۍ کې پر لمانځه ولاړ وي او یو تن له گرمۍ څخه د ځان ساتلو په غرض سایي ته ودریږي، لمونځ ټي درست دی. (فتاوی دارالعلوم ص ۲۶۱ ج ۲)

مګر داسې کار کول نامناسب دی، ځکه په دې سره به هرومرو دې له صفونو څخه لږ بیلیږي، چې دا ښه عمل نه دی، ولی د گرمۍ لپاره

هم بايد نوري لاري چاري ولټولي شي، ترڅو لمونځ كوونكو ته تكليف نه وي. (محمدرافت)

مسئله: كه ټي په زړه كې مازيگروى او ترخوله ټي ماپښين ووزي، نو په دې كې څه خرج نشته، لمونځ وشو. (فتاوى رجب ص ۲۰۲ ج ۲ بحواله رد المحتار ص ۲۲۵ ج ۱)

په لمانځه كې د امام پيروي په څه وخت كې ضروري ده؟

مسئله: په لمانځه كې د امام پوره متابعت كول د مقتدي لپاره د امامت له شرائطو څخه دى. د احنافو په نزد له امام څخه د مقتدي پيروي، ۳ قسمه لري. يو دا چې د مقتدي عمل به د امام له عمل سره بلكل متصل وي، (يعنې كوم وخت چې امام نيت وتړي، مقتدي به هم سمدستي نيت ورسره تړي) د امام له ركوع سره به سمدستي ركوع كوي او چې هغه سلام گرځوي، نو دى به هم سلام ورسره گرځوي، كه كله داسې پيښه سي چې مقتدي له امام نه مخكې ركوع ته ولاړ شي، تر هغو پورې وځنډيږي، ترڅو امام هم ركوع ته ورشي. ركوع ورسره پوره كړي دواړه راپورته شي، نو د صورت هم د امام په پيروي كې حساب دى.

دويم دا چې مقتدي د امام له عمل څخه ورسته عمل پيل كړي، په دې توگه چې په هر ركن باندې شروع اول د امام وي، خو چې هغه لا پوره شوى نه وي په پاتې حصه كې مقتدي ورسره پوره شركت وكړي.

درېم دا چې مقتدي د امام پيروي كوي خو په تاخير او ځنډ سره، دارنگه چې كله امام يو عمل انجام كړى نو مخكې له دې چې امام په

9

بل ركن پيل كړي وي مقتدي هم هغه عمل انجام كړي، په دې ټولو صورتونو كې دا تسليميږي چې مقتدي د امام پيروي كړې ده. مطلب دا چې امام ركوع وكړه، او ورسره ورسره مقتدي هم ركوع پوره كړه. يانې له هغه نه وروسته وكړه چې له امام سره په ركوع كې شامل شوى و.

او يا دا چې له ركوع څخه د امام د پورته كيدلو نه بعد وي، ليكن مخكې له دې چې امام سجدي ته د ټيټيدو ميلان وكړي، نو مقتدي د امام پيروي وكړه، په دغو دريو صورتونو كې په هريوه كې متابعت ترسره شو. (كتاب الفقه ص ۶۶۸ ج ۱)

په فرضي اعمالو كې پيروي كول

مسئله: په لمانځه كې چې كوم شيان فرض دي، په هغوى كې د امام پيروي كول فرض دى، او چې كوم واجب دى په هغوى كې متابعت كول واجب دى، او كوم چې سنت دى په هغوى كې متابعت سنت دى مثلاً اوس كه په ركوع كې د امام پيروي پريښودله شي، په دې توگه چې له امام سره ركوع ته ولاړ شي، خو تر امام مخكې راپورته شي، نو په دې ركوع او د راتلونكې ركعت په ركوع كې هم همداسې شموليت وكړي، نو لمونځ باطل شو، ځكه چې په فرض عمل كې ټي متابعت ونكړ چې فرض و، داراز تر امام وړاندې ټي ركوع او سجده وكړه نو دغه ركعت چې د اول عمل پكې وشو، رايجان (بيكاره) ولاړي، فرض اداء نشو.

د دويم ركعت افعال لومړى ته، د درېم ركعت افعال دويم ته، د څلورم دا درېم ته منتقل كيږي او د ده پر دمه يو ركعت پاتې كيږي چې

د امام له سلام څخه وروسته ټي ورباندې اعاده واجب ده. که ټي داسې ونکړل (يعني وروسته ټي دغه يو رکعت اداء نکړ، نو لمونځ باطل گرځي)

همداراز که ټي په قنوت (د وترو دوعا) کې د امام متابعت ونکړ، نو گناه ټي وکړه، ځکه چې واجب ټي ترک کړ، او که د رکوع په تسبیح کې ټي متابعت ونکړ، نو سنت ټي ترک کړ. (کتاب الفقه ص ۶۶۹ ج ۱)

مسئله: په اوله ناسته کې که چیرې امام د مقتدي د تشهد (التحيات) پوره ویلو نه مخکې ولاړ شي، نو مقتدي به خپل تشهد پوره ولولي او بیا به ولاړ شي، او د وترو په قنوت کې که چیرې امام د مقتدي د قنوت ختمیدلو نه وړاندې رکوع ته ولاړ شي، نو متابعت به ټي کوي، د دې دواړو صورتو ترمنځ فرق دادي چې دعاء قنوت چې څومره اندازه وويلی شي واجب پري اداء کېږي مگر تشهد پوره ويل واجب دی. (فتاوی دارالعلوم ص ۲۷۰ ج ۲، شامي ص ۸۶ ج ۱)

مسئله: په اخيره ناسته کې چې کله امام سلام وگرځوي، مقتدي به هم سلام وگرځوي، البته که کوم مقتدي تشهد پوره ویلی نه وي، نو هغه دې پوره کړي بیا دې سلام وگرځوي. (فتاوی دارالعلوم ص ۲۶۸ ج ۳)

په کومه ځایونو کې چې امام پیروي باید ونشي

مسئله: څلور خبرې داسې دي چې په هغوی کې متابعت لازمي نه دی

۱- دا چې امام عمدا یوه سجده زیاته وکړي نو په هغه کې به متابعت نه کېږي.

۲- د اخترونو په لمانځه کې که چیرې امام تکبیرونه له شپږو نه زیات ووايي، کوم چې له صحابه کرامو څخه مروی وی نه دی، متابعت ټي نه کېږي.

۳- که امام د جنازې په لمانځه کې تکبیرونه زیات کړي، متابعت به ټي نه کېږي.

۴- څلورم کله چې امام د فرضوله مکمل کولو او اخيره ناستی له پوره کولو نه وروسته په هر بل رکعت ته ولاړ شي دغه مهال دې هم د امام پیروي نه کېږي. که امام بیا هم داسې وکړي او هغه زیات رکعت پسې پوره کړي سجده وکړي، نو مقتدي دې پر خپل سر سلام وگرځوي له لمانځه څخه دې جدا شي، او که چیرې بیا امام سجده ونکړي بیرته اخیری ناستی ته راوگرځي او بیا سلام وگرځوي، نو مقتدي ته هم پکار ده چې دلته ځینی جدا نشي، له امام سره یو ځای سلام وگرځوي، مگر که امام له اخیری قعدې (ناستی) پرته سیده، بل فاضل (زیات) رکعت ته اوچت شو او سجده ټي هم وکړه نو د ټولو لمونځ باطل شو. دالاندینی نه خبرې داسې دي چې که چیرې امام هغه پریږدي، نو مقتدي ته پکار ده چې په هغه کې د امام پیروي ونکړي (يعني پري یی نږدي. چې هغه نه (۹) خبرې دا دي:

په تکبیر تحریمه کې دواړه لاسونه پورته کول، ثناء (سبحانک اللهم) ویل، د رکوع لپاره تکبیر ویل، د سجده تکبیر ویل، په رکوع او سجده کې تسبیح ویل، سمع الله لمن حمده ویل، التحیات ویل، السلام علیکم ورحمة الله ویل، په عید الاضحی کې تکبیرات التشریق ویل، دانه ۹ امور هغه شیان دي، چې که امتام ټي کله

پرېږدي، نو مقتدي ته پکار ده چې د امام پيروي ونکړي، بلکې اداء يې کړي، پخپل سر. (کتاب الله ص ۶۲۱ ج ۱)

همدارنگه څو نورې خبرې داسې شته چې که امام هغه پرېږدي، نو مقتدي ته ئې هم پرېښودل پکار دی، هغه پنځه خبرې دا دي: د اختر تکبیرونه، لمړۍ ناسته، سجده تلاوت، سجده سهو او دعاء قنوت. دا په هغه صورت کې که چيرې د رکوع د تيريدلو احتمال وي. که دا اندېښنه نه وي نو بيا قنوت لوستل پکار دی. وړاندې ويل شوي چې په امام پسي قرآن ويل مکروه تحریمي دی. له همدې وجې په دې کې د هغه پيروي جواز نلري

مسئله: که مقتدي تشهد (التحيات) پوره کړي وي، نو په سلام کې به د امام پيروي کوي.

مسئله: په سلام گرځولو کې د امام د متابعت تر ټولو بهترينه طريقه داده چې مقتدي له امام سره جوخت يو ځای سلام وگرځوي، نه وړاندې وي، نه وروسته.

مسئله: که چاتر امام وروسته سلام وگرځاوه، نو گویا افضله طريقه ئې پرېښودله. مگر که چا تکبیر تحریمه له امام نه وړاندې ووايه، نو لمونځ ئې صحيح نه دی، او که ئې بلکل جوخت ورسره ووايه: بيا هم درست نه دی، او که ئې ورسته په تأخیر او ځنډ سره ووايه نو بياني د تکبیر تحریمه د ويلو افضل وخت فوت او نظر انداز کړي. (کتاب الله ص ۶۲۱ ج ۱)

مسئله: ځينې خلک داسې عادت لري چې د سلام گرځولو په وخت کې غاړه ښه کړه کړي او بدن ټول ورسره وگرځوي، چې دايوه بي بنياده خبره ده، هيڅ اصل نلري. (اغلاط العوام ص ۶۳)

د لمانځه په مخکې تيريدل

د لمونځ کوونکي په وړاندې تيريدل حرام دی. که څه هم لمونځ کوونکي له څه عذره پرته ستره هم درولي نه وي په مخکې، همدارنگه لمونځ کوونکي ته هم دا حرام دی چې د خپل لمانځه په وجه د خلکو د تيريدو راتيريدو په لاره کې ځنډ جوړ کړي، په دې توگه چې په داسې يو ځای کې ودرېږي چې په مخکې ئې د خلکو گناه زياته وي او دې خپلې مخې ته څه ستره هم ونه دروي، په داسې صورت کې که څوک د هغه په مخکې تير شي نو گناه ئې پرده باندې په دې وجه ده چې په داسې نامناسب ځای کې پر لمانځه دريدلی دی. او که په همداسې ځای کې بيا هم دی ودرېږي خو څوک يې تر مخ تير نشي نو څه گناه تشته باندې، د ستړي نه ښودل گناه نه ده. ځکه چې ستره پخپله يو واجب امر نه دی.

که چيرې لمونځ کوونکي د تيريدونکي سړي لپاره ځنډ وي، او تيريدونکي ته هم دا زمينه برابره وي چې له بلي لارې تير شي، خوله دې سره سره بيا هم د لمانځه تر مخ تير شي نو دواړه گناهکار دي او د دې برعکس بيا پريوه گناه نشته، هغه دا چې لمونځ کوونکي د چالپاره د تيريدلو ځنډ نه وي او تيريدونکي ته هم بله هيڅ لاره د تيريدلو نه وي نو بيا تيريدل صحيح دی او گناه نشته پريوه باندې.

او که په دوي دواړو کې د يوه طرفه غلطې وشوه «نوبيا گناه پر هغه شخص ده، پر دا بل نه ده». (کتاب الله ص ۱۲۰ ج ۱، درمختار ص ۵۸۱ ج ۱، نظام الفتاوى ص ۲۵ ج ۱)

«ستره» هغه شی ته ويل کيږي چې يو لمونځ کوونکي ئې د لمانځه پر مهال مخې ته ږدي هغه که د لکړي وي، يا کومه ستن وي، يا ديوال

او یا بل داسې شی وی، د دې سترې له دریدلو نه مطلب او مقصد دا وی چې د هغې په وسیله د سجده ځای بیل شي، او څوک که وغواړي د لمونځ کوونکي په مخکې تیر شي، نو گنہکار به نه وي. د سترې دریدلو او تیا هغه وخت او په هغه ځای کې رامنځ ته کیږي چې کوم محفوظ او بند ځای نه وي، پریو خالی میدان څوک پر لمانځه ودریږي، که په مسجد یا بل داسې ځای کې نه وي، پریو خالی میدان څوک پر لمانځه ودریږي، که په مسجد یا بل داسې ځای کې وي، نو بیایي هیڅ ضرورت نه وي د سترې اوږدوالی به له یوه لاس څخه کم نه وي، او پندوالی به یې لږترلږه د یوې گوتي برابر وي، د جماعه د لمانځه پړوخت د امام ستره د ټولو مقتدیانو لپاره کافي گنله کیږي، یعنې که چیرې د امام په وړاندې ستره وي، نو د مقتدیانو په مخکې تیریدل هیڅ باک نلري، که څه هم د دوی په مخکې شی نه وي، مگر د سترې تر شا تیریدل صحیح نه دی، څو که په جماعه کې د گډون لپاره کوم سړی راشي په لومړي صف کې خالی ځای وويني، نو هغه ته جائزه چې د دویم صف تر مخ تیر شي او خالي ځای ته ځان ورسوي، په جماعه کې شریک شي، په دې صورت کې پوره دویم صف پر غاړه کیدلای شي، چې ولی شي په لمړي صف کې خالی ځای پریښوده، لمړی به یې هغه صف پوره کاوه

(مذبح حق ص ۱۶۲ ج ۱، هدایه ص ۸۹ ج ۱، شرح تقيہ ص ۱۶ ج ۱، کبیری ص ۲۶۸، علم الفقہ ص ۱۲ ج ۲، کتاب الفقہ ص ۲۲۷ ج ۱)

مسئله: ستره درول سنت دی. (هدایه ص ۸۹ ج ۱)

مسئله: د سترې پر ځای که په مخکې څادر، سایوان، مصلی او یادی ته ورته بل شی د لمونځ کوونکي په وړاندې وي، نو هغه کافي ده، د ضروري نه ده چې لکړه به وي. (فتاوی دارالعلوم ص ۲۲ ج ۲، رد المحتار ص ۵۹۵ ج ۱)

مسئله: د لمونځ کوونکي په مخکې تیریدل گناه ده، مگر لمونځ نه فاسدوي، او که څوک په ناپامی او غلطی سره تیر سي، نو معذور بلل کیږي.

مسئله: که څوک په لویه میداني او یا لوی مسجد کې لمونځ کوي، نو تر منځ ټي دوه درې صفه وړاندې د تیریدلو گنجایش سته، او په کوچنیو مسجدونو کې څو قطعا د لمونځ کوونکي تر منځ د تیریدلو اجازه نشته. (آپ کی مسائل ص ۲۹۲ ج ۳)

مسئله: د لمونځ کوونکي تر منځ تیریدونکي سړی ته که دا معلومه شي چې د لمانځه تر منځ تیریدل څومره عظیمه گناه ده، نو په کلونو کلونو به پر ځای ودریږي خو د تیریدلو جرأت به ونکړي.

(فتاوی رحیمیه ج ۲ بحواله مشکوٰۃ ص ۲۲ ج ۱)

د لمونځ کوونکي په وړاندې د تیریدلو اندازه

مسئله: چیرې چې د لمونځ کوونکي نظر رسیږي، یعنې نظر ټي د سجده پر ځای لگيږي، تر هغه ځایه پوري به مخ ته نه تیريږي، بیا که چیرې یو سړی د باندې پرفرش لمونځ کوي، نو د دنني په درجه کې مخی ته تیریدلای شي. (فتاوی دارالعلوم ص ۱۰۱ ج ۲)

مسئله: په غټ مسجد او ځنگل کې خو د لمونځ کوونکي څخه په دومره فاصله کې تیریدل جائز دی چې سترگې د سجده پر ځای

ولگيرې، له دې ورسته چې تر کومه ځايه پوري ده ته په نظر څه نه ورځي. (امداد الاحکام ص ۲۶۲ ج ۱)

مسئله: که چيرې دوه لمونځ کوونکي وروسته شاته لمونځ کوي، دمخکي تن لمړی فارغ شو، نو دی اوس بشي، يا چپ اړخ ته تللای شي، دا جائز دی. (فتاوی دارالعلوم ص ۱۲۸ ج ۲)

مسئله: د بيت الحرام طواف کوونکي ته رواده چې د لمونځ کوونکي تر مخ تير شي، همداراز د کعبې شريفې دننه او د مقام ابراهيم شاته د لمونځ کوونکي په مخکې تيريدل جائز دی. او د اهم جواز لري چې د تيريدونکي او لمونځ کوونکي ترمنځ ستره نه وي. (کتاب الفقه ص ۲۳۱ ج ۱)

(دا ځکه چې دلته مجبوري ده، محمد رنفت قاسمی غوله)

د لمانځه فرائض

دلته به د لمانځه فرائض، واجبات، سنن، مستحبات، مفسدات، او مکروهات په ليکلي بڼه ذکر کړو، ترڅو دا څرگنده شي چې د لمانځه د اداء کولو دا پورتنۍ طريقه کې کوم شئ فرض دی او کوم واجب، کوم سنت او کوم مستحب دی، او د کوم يوه په نه رعایت کولو سره لمونځ ته نقصان رسيږي، د لمانځه فرائض ۷ شپړ دي چې په دې شپړو کې پنځه د لمانځه ارکان دي، يعنې لمونځ له هغوی څخه جوړ دی او دوی د لمانځه اجزاء دي، او شپږم يعنې لمونځ په خپل فعل سره پای ته رسول، رکن نه دی.

۱- قيام (دریدل) دومره ځنډ کول فرض دی چې په هغه کې فرض قرائت وويلای شي. د دریدلو اندازه فقهاؤو په دې ډول بیان کړې.

چې که لاس وغزول شي نو د ځنگانه تر سترگيو پوري نه رسيږي. (مراقی الفلاح)

قيام تنها په فرائض او واجب لمونځونو کې فرض ده، له دې پرته په نورو کې فرض نه ده.

مسئله: کوم سړی چې د قيام توان نلري، پر هغه باندې فرض نه ده. ۲- قرائت: يعنې په لمانځه کې د قرآن کریم لوستل، د قرآن کریم د يوه آيه لوستل فرض دی، که غټ وي، که وړ، مگر شرط دا دی چې لږ تر لږه له دوو لفظونو څخه به جوړ وي، لکه «ثم نظر» او که چيرې يو لفظ وي لکه: «مدهامتان» يا يو حرف وي لکه: (ص، ق، وغيره...) يادوه حرفه وي لکه: حم، وغيره يا څو حروف وي لکه: الم، حم، عسق، او داسې نور... نو په دې ټولو صورتونو کې د داسې يوه آيه له ويلو نه فرض نه اداء کيږي. (مراقی الفلاح، درمختار)

مسئله: په فرض لمونځو کې يوازي په دوو رکعتونو کې قرائت فرض دی، د اهم تخصيص نلري چې په اولو دوو رکعتونو کې به وي او که په وروستيو کې او يا په منځنيو دوو کې، لکه د ماښام په لمانځه کې که څوک په اول او درېيم رکعت کې قرائت ووايي په دويم کې نه، يا يې په دويم کې ووايي په لمړي کې يې نه ووايي. نو په هر صورت فرض اداء کيږي. (کنز الدقائق، درمختار، مراقی الفلاح)

مسئله: د وټراو نفل لمونځونو په ټولو رکعتونو کې قرائت فرض دی. مسئله: په امام پسې شاته مقتدي ته د قرائت ويل ضرورت نشته، مگر مسبوق ته څوک چې يو رکعت يا زيات ځيني تير شوی وي، په

هغو تیرو شویو رکعتونو کې چونکه امام نشته نو ځکه ده ته د قرائت ضرورت شته.

۳- رکوع په هر رکعت کې یو ځل رکوع کول فرض دی، د رکوع اندازه فقهاؤو داسې بیان کړیده چې دومره اندازه سړی ټیټ شی چې دواړه لاسونه یې تر څنگانه سترگیو پورې ښه ورسپړي او صرف دا ټیټیدل فرض دی، دانه چې تر څه څنډه پورې د غسی ټیټ پاتې کیدل فرض دی.

مسئله: که یو سړی د یو اتوب او کمزوري له امله پرملا کړو (کچ) وي، همیشه داسې ښکاری لکه د رکوع په حالت کې، نو هغه ته په رکوع کې صرف سر ټیټیدل پکار دی. (مواقی الفلاح)

۴- سجده، په هر رکعت کې دوی سجدي کول فرض دي، یوه سجده په قرآن کریم او بله سجده په احادیث او اجماع سره ثابت ده.

مسئله: په سجده کې دیوې پښې گوټی، یو گونډه (د څنگانه سترگی) او تندي پر ځمکه لگول سجده بلل کیږي، که کوم چاته څه عذر او تکلیف وي، تندي نشي لگولی، نو هغه ته یوازې د پوزي ایښودل کافی دی. (که څه هم د هغه وس درلودی)

۵- آخره ناسته: هغه ناسته چې د لمانځه په اخیر کې د دواړو سجدو نه وروسته کیږي تر دوهمره وخته پورې انتظار کول چې التحیات تر اخیره پورې وویلای شي، له دې نه زیات کښیناستل فرض نه دی. (درمختار، مواقی الفلاح)

۶- لمونځ په خپل فعل باندې پای ته رسول، یعنې د ارکانو تر ختمیدلو وروسته داسې عمل ترسره شي چې د لمانځه سره منافي

وي، مثلاً، السلام علیکم ووالیې یالنه قبلي څخه مخ واړوي. یابل کوم داسې فعل انجام کړي. (علم الفقه ص ۶۱ ج ۲، هدایه ص ۹۶ ج ۱، شرح نقایه ص ۶۸، کبیری ص ۲۲۵، کتاب الفقه ص ۱۳۲ ج ۱)

د لمانځه د فرائضو خلاصه

فرائض: ۱- قیام ۲- قرائت ۳- رکوع ۴- سجده ۵- آخره ناسته ۶- لمونځ په خپل فعل پای ته رسول د واجب قرائت اندازه.

مسئله: د نفل او وتر لمانځه په هر رکعت کې او د فرض لمانځه په لومړیو دوو رکعتونو کې د سورة فاتحي تر څنگ یو بل سورة لوستل واجب دی، چې تر ټولو وړوکی سورة وی لکه سورة کوثر یا د هغه برابر د قرآن کریم آیتونه، مثلاً ۳ کوچنی کوچنی آیتونه یا یولوی آیه په لوستلو سره امر واجب آداء کیږي، کوچنی آیات مثلاً: «ثُمَّ عَبَسَ وَبَسَرَ ۲۲ ثُمَّ أَدْبَرَ وَاسْتَكْبَرَ» په دې کې لس الفاظ دي، او مشیدد حروف چې په دوو شمیر کې نو دیرش حروف کیږي، او له اوږده آیه څخه په هر رکعت کې دومره اندازه د قرآن کریم ولوستل شي نو واجب آداء کیږي. لهذا که له آیه الكرسي څخه صرف دومره وویل شي، مثلاً: «اللَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ الْحَيُّ الْقَيُّومُ لَا تَأْخُذُهُ سَنَةٌ وَلَا نَوْمٌ» —

(کتاب الفقه ص ۳۸۰ ج ۱، صغیری ص ۱۵۰، فتاوی رحیمیه ص ۳۱۰ ج ۲، شامی ص ۴۲۲ ج ۱)

د لمانځه واجبات

۱- تکبیر تحریمه خاص د الله اکبر په لفظ سره ویل، که چیرې د دې له هم معنی لفظ څخه آداء شي، مثلاً «الله اعظم» او یا داسې بل لفظ نو واجب آداء نشول.

۲- له تکبیر تحریمه وروسته دومره اندازه دریدل چې سورة فاتحه او ورسره بل کوم سورة ولوستلای شی. (درمختار، شامی)

۳- سورة فاتحه د فرض لمونځوپه دوو رکعتونو کې اود نورو لمونځونو په ترلور رکعتونو کې یو ځل ویل.

۴- له سورة فاتحه نه وروسته دیوبل سورة لوستل، د فرض لمونځوپه دوو رکعتو کې اود نورو ټولو لمونځونو په ترلور رکعتونو کې، اود سورة په لږ تر لږه ۳ آیه وی، که پوره سورة وی او که دیو سورة جزء وی.

۵- لومړی سورة فاتحه لوستل، او بیا سورة لوستل، که چیرې یو څوک تر سورة فاتحه وړاندې بل سورة ولولی او وروسته فاتحه ورايې، نو واجب نه اداء کیږي.

۶- د فرض لمانځه په دوو لمړیو رکعتونو کې قرائت کوي، که چیرې په دویم، درېیم او یا درېیم څلورم کې وویل شی، خو په اول او دویم کې ونه شی نو واجب ادا نه شول که څه هم فرض اداء شول. (درمختار، مراقی الفلاح)

۷- له رکوع نه وروسته پورته سیده دریدل، چې فقهاء کرام دغي ولاري ته قومه وايي.

۸- په سجود کې دواړه لاسونه، ځنګنونه، دواړې پښې او پوزه پرزمکه ایښودل. (مراقی الفلاح)

۹- له لمړي سجدي نه وروسته فوراً دویمه سجده کول، مخکې له دې چې بل رکن یا بل عمل پیل کړي، مثلاً که یو سړی یوه سجده وکړي، بیا پرته له دې چې دویمه سجده وکړي، ولاړ شي، نو واجب

شي اداء نشول، ځکه چې د دویمي سجدي تر اداء کولو وړاندې ولاړ شو قیامي ته. (شامی)

۱۰- په رکوع او سجود کې دومره ځنډیدل چې لږ تر لږه یو ځل «سبحان ربی العظیم» یا «سبحان ربی الاعلی» ویلای شي. (مطحاوی، مراقی الفلاح وغیره)

۱۱- د دواړو سجودو ترمنځ په ناستي کې لږ ځنډ کول، چې فقها ورته جلسه وايي.

۱۲- په قومه او جلسه کې دومره ځنډیدل چې یو ځل «سبحان ربی الاعلی» یا د هغې په اندازه بله داسې کلمه وويله شي. (مراقی الفلاح)

۱۳- اوله ناسته یعنی په دویم رکعت کې له دواړو سجودو ورسته کښیناستل، که چیرې لمونځ څلور رکعتی وو.

۱۴- په اوله ناسته کې دومره اندازه کښیناستل چې «التحيات» په کې وویل شي.

۱۵- په دواړو ناستو کې یو ځل «التحيات» لوستل، که بیخي ونه ویل شي او یا تر یو ځل زیات ولوستل شي نو واجب ترک سول.

۱۶- په لمانځه کې له خپله ځانه داسې فعل نه کول چې د فرضو یا واجبو د تاخیر سبب وگرځي. (درمختار شامی وغیره) مثلاً: د سورة

فاتحه له لوستلو نه وروسته ترهیره پوري چپ پاتې کیدل، چې دا د دوهم سورة د تاخیر سبب کیږي. ۲- دوي رکوع کول، چې دا د وهمه

رکوع د سجدي د ځنډ (تاخیر) سبب کیږي ۳- درې سجدي کول، چې دا درېیمه سجده د قیامي او قعدي د تاخیر سبب کیږي. ۴- په

اول رکعت یا درېیم رکعت په اخیر کې زیات کښیناستل، چې دا

ناستی د دوهم یا څلورم رکعت د قیام د تاخیر سبب کیږي. (شامي)
د بیه دویم رکعت کې له «التحيات» نه وروسته تر دېره کښیناستل
دومره اندازه چې په هغه رخت کې یو رکن لکه رکوع او داسې بل اداء
کيدای شي. (علم الفقه ص ۲۶۲، درمختار ص ۱۶۹)

۱۷- په وتر لمانځه کې دوعاء قنوت لوستل، که څه هم هره دوعاوی.
۱۸- د اخرونو په لمانځه کې له خپلو معمولي تکبیرونو څخه علاوه
۲ اشپړ زیات تکبیرونه ویل.

۱۹- د اخرونو په دویم رکعت کې رکوع ته د تللو پروخت تکبیر ویل.
۲۰- امام ته په زوره قرائت لوستل، د سهار په دواړو رکعتونو کې، د
ماښام او ماخستن په لمړیو دوو رکعتونو کې، هغه که قضاء وی،
که اداء، او د جمعی او اخرونو او تراویحو په لمونځونو کې او د
روژې د میاشتي په وتر لمانځه کې.

منفرد (تنها لمونځ کوونکی) ته اختیار ده چې په لوړ آواز کې وایی،
که په ټیټ آواز خود لوړ آواز لپاره اندازه فقهاوو داسې بیان کړی چې
که دوه تن ټیټ واوریدلای شي، او د سوکه آواز ښودنه ټیټ داسې
کړی چې پخپله ټیټ واوریدلای شي، نه بل څوک.

۲۱- د امام لپاره د ماښام، مازیگر په ټولو رکعتونو کې او د ماښام
ماخستن په آخوي دوه رکعتونو کې ورو (سوکه) قرات ویل (فاضی خان)
۲۲- کوم نوافل چې په ورځ کې اداء کیږي؛ په هغوی کې په ورو آواز
سره قرائت کول، او چې په شپه کې اداء کیږي، په هغوی کې
اختیار لري. (مراقی الفلاح)

۲۳- منفرد (یوازی لمونځ کوونکی) که چیرې د سهار، ماښام،
ماخستن قضاء په ورځ کې اداء کوي، نو په هغوی کې به هم قرائت
په ټیټ آواز کوي، او که په شپه دغه قضائي اداء کوي، نو اختیار او
خوښه ټیټ ده په زوره ټیټ وایی که ورو (سوکه)

۲۴- که چیرې کوم سړي په ماښام او ماخستن لمانځه کې په لمړیو
رکعتونو کې د فاتحې وروسته دویم سورة هیرکړي، نو هغه دی بیا په
درېیم، څلورم رکعت کې له سورة فاتحې وروسته بل سورة ورضم
کړي، او په لوړ آواز به په دې رکعتونو کې هم قرائت لولی، دا واجب
دی.

۲۵- لمونځ د «السلام علیکم» په لفظ سره ختمول، نه په بل لفظ سره.
۲۶- دوه ځله «السلام علیکم» ویل. (علم الفقه ص ۲۶۲، هدایه ص ۲۲۳، شرح
نقایه ص ۱۶۲، کبیری ص ۲۹۸، کتاب الفقه ص ۱۶۲، بحر ص ۲۰۲ ج ۱)

مسئله: د واجب په پرېښودلو سره لمونځ ناقص کیږي.

مسئله: د واجب منکر فاسق وی، او د فرض منکر کافر.

مسئله: واجب که کوم یو پاتی شي نو په سجده سهوه تلافی کیدای
شي چې له سلام ګرځولو وروسته د سهوی سجده اداء کړي.

مسئله: که په قصدي توګه څوک واجب پرېږدي نو د لمانځه اعاده او
راګرځول ورباندې واجب دی.

مسئله: د واجب ترک (پرېښودل) مکروه تحریمی ده، او د مکروه
تحریمی په ارتکاب سره انسان فاسق او گناه کار ګرځي.

مسئله: کوم لمونځ چې له مکروه تحریمی سره اداء کړای شي، نو د
هغه اعاده راګرځول لازم دی. (نماز منون ص ۲۰۲، کتاب الفقه ص ۲۲۹ ج ۱)

د سنت تعریف (پیژندنه) او حکم ئي

سنت هغه عمل ته ویل کیږي چې مکلف انسان ئي په ترسره کولو سره د اجر او ثواب مستحق گرځي، خو که پرېښودل شي نو څه مواخذه ورباندې نشته. که یو څوک د لمانځه ټول یا یو څه سنتونه پرېږدي؛ څه مواخذه د الله تعالی له لوري نشته، مگر دا چې له هغه ثواب او اجر څخه به محروم وي چې په ترسره کولو کې ئي شته.

نوله همدې امله مسلمان ته دانه ښائي چې سنت داسې یو بی حیثیت شي تصور کړي، ځکه چې د لمانځه مقصد د الله پاک په دربار کې تقرب حاصلول دی، چې په نتیجه کې سړی د الله پاک له عذاب څخه نجات موندلای شي او د الله پاک له نعمتونو څخه برخمن کیدلای شي. په داسې صورت کې به هیڅ یو عاقل مسلمان د مناسب ونه گڼي چې د لمانځه د سنتونو نه د کوم یوه سنت بی قدری او بی عزتی وکړي، او هغه پرېږدي، ځکه چې پرېښودل ئي د اجر او ثواب څخه د محرومیت سبب کیږي، چې دا په خپله یو عذاب دی، له نعمت، اجر او ثواب څخه محرومیت، خو اوس پوښتنه داده چې د دې علت او لامل څه دی چې شارع علیه السلام په لمانځه کې ځینی شيان لازمي او فرض گڼلي او ځینی ئي بیا غیر ضروري بللي دي؟ د دې لپاره جواب داده چې الله تعالی پر خپلو بندگانو د آسانی پخپله د ځینو اعمالو په ترسره کولو کې اختیار ورکړی چې په آداء کولو سره ئي پخپله خوښه اجر او ثواب ترلاسه کړي، نو اوس که څوک هغه پرېږدي له ثواب څخه به محروم گرځي، خو عذاب به هم

10

ورباندې نه وي، چې دا پخپل ذات کې د شریعت اسلامي له ښیځنو څخه یوه گڼله کیږي. (کتاب الفقه ص ۲۸۳ ج ۱)

مسئله: د لمانځه د سنتونو پرېښودل نه د لمانځه د فساد سبب گرځي او نه سجده سهولازموي، بلکې هغه وخت د گناه سبب کیږي چې په قصدي توګه پرېښودل شي، خوداهم په دې شرط چې سنت د سستی او کاهلی په وجه پرېږدي، نو گناه ډه، او که په دې وجه ئي پرېږدي چې سنت ته په حقارت او سپکه وګوري نو د فتوا له مخې هغه سړی کافر کیږي. (درمختار ص ۱۹ ج ۱، کتاب الصلاة)

د لمانځه ستونه

- ۱- د تکبیر تحریمه د ویلو پرمهال سرته ټیټول. (مراق الفلاح)
- ۲- د تکبیر تحریمي ترویلو وړاندې دواړه لاسونه پورته کول، نارینه به ئي تر غوږو پورته کوي او ښځینه به ئي تراوږو پوري؛ خو د غږ په صورت کې نارینه هم د ښځینه په څیر اوږو پوري پورته کولای شي.
- ۳- د تکبیر تحریمه په وخت کې د پورته سویو لاسونو اورغوي او ګوتې قبلي ته سیده کوي. (درمختار وغیره)
- ۴- د لاس پورته کیدلو په وخت کې به ګوتې نه ډیري پرانیستي اونه ډیري جوختي نیسي.
- ۵- د تکبیر تحریمه ترویلو وروسته فوراً لاسونه بندول، نارینه به یې له نامه څخه لاندې او ښځې به یې پر سینه ږدي.
- ۶- د نارینه وولپاره لاسونه داسې بندول سنت دی چه ښی لاس به پر چپ لاس کېږي او د ښي لاس بټه او گمچه ګوته به د چپ لاس

پرمروند راتا وکړي. اودنښخولپاره دا ډول ضروري اومسنون نه ده،
هغوي به صرف ښي لاس پرچپ لاس ايرېدي.

۷- له لاسونو بندولونه وروسته سمدستي «سبحانک اللهم» ترپايه
لوستل.

۸- امام اومنفرد به له «سبحانک اللهم» وروسته «اعوذ بالله من الشيطان
الرجيم» وايي.

همدارنگه مسبوق به دخپلو هغور کعتونو چهدامام له سلام
گرځولو وروسته ټي پوره کوي په لمړي کي «اعوذ بالله» وايي. په دي
شرط که دغه رکعتونه د قرائت وو.

۹- د هر رکعت په پيل کي تر «الحمد لله» وړاندي «بسم الله» ويل.

۱۰- امام اومنفرد ته د «سورة فاتحه» له ختميدلو سره آمين په کراره
ويل. که چيري قرائت په جهر (لور اواز) سره و. نو ټول مقتديان به په
کراره «امين» وايي.

۱۱- آمين په سوکه اواز سره ويل.

۱۲- د قيام په حالت کي د دواړو پښو ترمنځ دخلور وگوتو په اندازه
فاصله پرېښودل.

۱۳- دسهار اوماپښين فرض لمونځونو کي له «سورة فاتحي»
وروسته دطوال مفصل سورتونه ويل، دمازيگر اوماخستن په وخت
کي اوساط مفصل اوپه ماښام کي قصار مفصل په دي شرط چه
دسراويا ضرورت حالت نه وي. دسراويا ضرورت په وخت کي چي
کوم «سورة آسانه وي ويلي سي.

۱۴- دسهار د فرضوپه لومړي رکعت کي د دويم په پرتله غټ سورة
لوستل پکار دي. (ثاني)

۱۵- رکوع ته د تللو پړوخت «الله اکبر» ويل په دي توگه چي تکبير
اورکوع به يوځاي سره پيل کيږي اورکوع ته په رسيدلو سره به
تکبير ختميږي.
(منية، غنية وغيره)

۱۶- نارينه به درکوع په حالت کي په دواړو لاسونو دڅنگانه سترگي
کلکي نيسي اوبښخي به صرف لاس ورباندي ږدي. (غنية)
۱۷- نارينه به په رکوع کي گوټي پرانيستی پرڅنگونو ږدي اوبښخي
به يي سره نښتي ږدي.

۱۸- درکوع په حالت کي به پندۍ سيده ږدي.

۱۹- نارينه به په رکوع کي په ښه ډول تيتيږي چي اوږي اوملايي سره
برابر شي اوبښخي به صرف دومره تيتيږي چي لاسونه يي
ترڅنگونو پوري ورسې. (مراقی)

۲۰- په رکوع کي لږ تر لږه درې ځله «سبحان ربی العظيم» ويل.

۲۱- په رکوع کي به نارينه دواړه لاسونه له څنگو څخه بيلوي.

۲۲- په قومه کي به امام يوازي «سمع الله لمن حمده»، وايي
اومقتدي به صرف، «ربنا ولك الحمد» اومنفرد به دواړه وايي

۲۳- سجدي ته د تللو پړوخت الله اکبر ويل.

۲۴- سجدي ته د تگ په وخت کي لومړی څنگونه لگول بيالاسونه،
بيا پوزه اوبيا تندي لگول. همدارنگه د بيرته راپورته کيدلو په وخت
کي اول پوزه بيا تندي بيالاسونه اوبيا څنگونه راپورته کول. (مراقی)

۲۵- د سجده په حالت کې د دواړو لاسونو ترمنځ د مخ اېښودل.

(شرح وقيعه)

۲۶- د سجده په وخت کې به نارینه خپل نس له ورننوڅڅه جدا کوي او خپل څنگونه (بازوگان) به له بغلونو څخه ليرې ساتي. همداراز څنگلي (ليچونه) به له ځمکې پورته کوي، مگر پښې به د دې په لعکس کار کوي يعنې کيدو به له ورنوسره، څنگلي به له بغلوسره اوليچونه به له ځمکې سره نېلوي.

۲۷- د سجده په حال کې به د دواړو لاسونو گوتې بندې ساتي (شرح وقيعه وغيره)

۲۸- د سجده په حال کې به د پښو گوتې د قبلې په لورې گرځوي (شرح وقيعه)

۲۹- د سجده په حال کې به دواړه څنگونه سره نژدې کوي.

۳۰- په سجده کې به لږه تر لږه درې ځله «سبحان ربی الاعلی» وايي.

۳۱- له سجده نه د راپورته کيدلو سره جوخت به تکبیر هم وايي.

۳۲- د دواړو سجده په مینځ کې به په هغه خاص کیفیت سره کښینی چې له دې حالت سره بنائې او بیان یې مخکې راتلونکې دي.

۳۳- په اوله او دوهمه دواړه ناستو کې به نارینه دا ډول کښینی چې ښې پښه د گوتو پر سر و باندې جگه دروي او د گوتو سر و نه به قبلې ته گرځوي او کښه پښه به پر ځمکه هواره ږدي او پر کښینی به، دواړه لاسونه به پر څنگونو ږدي داسې چې د گوتو سر و نه به یې د څنگانه تر سترگيو پورې رسيدلي وي او پښې به هم د دې برخلاف داسې کښینی، چې پر پښو وړاندې به کښینی. ښې څنگون به پر چپه کښيدي

او چپه پښه به ښې طرف ته وباسي او دواړه لاسونه به پر څنگونو کښيږدي.

۳۴- په تشهد (التحيات) کې د «لا اله» د ويلو پر وخت به د ښې لاس د ښې او د منځ له گوتې څخه کړي جوړه کړي او نوري گوتې رابندي کړي يعنې لاس به مټ پر څنگانه کښيږدي. يوازي د شهادت گوته (صبا به گوته) به غوړيدلي پرېږدي او د همدې «لا اله» پر الفاظو به يې پورته کړي او د «لا اله» ويلو پر وخت به يې بيرته را کښته کړي او پاتې نوري گوتې به همدا سې پر خپل حال بندي پرېږدي.

۳۵- د فرض لمانځه د لومړيو دوو رکعتونو نه وروسته په هر رکعت کې سوره فاتحه ويل. (مراقی)

۳۶- په اخيره ناسته کې له التحیات نه وروسته درود شریف لوستل. (مراقی الفلاح)

۳۷- له درود شریف نه وروسته د دعا کول. داسې دعا چې د قرآن او احاديث څخه ثابته وي که چېرې داسې دعا ولوستله سې چې له قرآن او حديث څخه يې ثبوت نه وي راغلي بيا هم جائز دي، په دې شرط چې په دعاء کې د داسې شي طلب وي چې د هغه غوښتل له الله پرته له بل چا څخه ممکن نه وي. (بحر الرائق)

۳۸- د السلام عيلکم ويلو پر وخت مخ يوي او بلې خواته گرځول. (مراقی الفلاح)

۳۹- امام ته پکار ده چې په لوړ آواز سلام وگرځوي.

۴۰- اول ښې طرف ته سلام گرځول بيا چپ طرف ته (مراقی)

۴۱- دويم سلام به د اول په نسبت په ټيټه آواز گرځوي (مراقی)

۴۲- امام ته د سلام گرځولو پړوخت د ټولو مقتديانو نیت کول که هر څوک ئې په جماعت کې ورسره گډون ولري، حتی د فرستو (کراماتین) نیت به هم کوي. همدارنگه مقتدی به هم هریود نور وټولو مقتديانو نیت کوي.

(مراقی الفلاح، علم الفقه ص ۶۸ تر ۷۱ پورې ۲، کتاب الفقه ۲۷۲ تر ۲۸۵ ج ۱ نماز مننون ص ۲۱۰)

د لمانځه مستحبات

۱- د تکبیر تحریمه د ویلو پړوخت به نارینه خپل لاسونه له لستونې څادر او یا بیل شي څخه را باسي په دې شرط که څه عذر نه و، لکه یخنی او یا بیل څه، او بنځو ته مستحب دا دی چې پټې کړي لاس را ونه باسي. (مراقی)

۲- د ولاړې (قیام) په حالت کې د سجده ځای ته کتل، په رکوع کې پښو ته کتل، په سجده کې پوزې ته کتل، په ناسته کې زنگڼو ته کتل. د سلام گرځولو په وخت کې اوږو ته کتل. (درمختار)

۳- تر خپله وسه پورې، توخی او ارمیرې بندول - (درمختار، مراقی الفلاح)

۴- که چاته ارمیرې ورشي او د قیام په حالت کې وی نو د ښي لاس چپه طرف دي پر خوله ږدي. او که چیرې له قیام پرته په نورو ارکانو کې وي بیا به هر ځای د چپه لاس چپه طرف او لستونې پر خوله ږدي. (درمختار)

۵- امام به له «قد قامت الصلاة» څخه وروسته سمدستی تکبیر تحریمه وایی

۶- په اوله او اخیره ناسته کې به هغه خاص تشهد وایی چې بیان یې تیرسو هیڅ کمښت او یا زوالی به نه کوي.

۷- په قنوت کې هغه خاصه دعا لوستل چې مخکې مو ذکر کړه یعنې: اللهم اننا نستعینک «تر پایه پورې...» (شامي، علم الفقه ص ۷۲ نماز مننون ص ۱۱۲) مسئله: په هر رکعت کې تر الحمد لله وړاندي او د سورة د ویلو په وخت کې «بسم الله الرحمن الرحيم» ویل مستحب دی. «شرح قیام ص ۷۲ ج ۱، کبیری ص ۲۸» د احنافو په نزد د مندوب، ادب او مستحب معنی یوه ده، یعنې له دې نه مراد هغه اموردی چې نبی کریم ﷺ کړي، خو همیشه ئې عملي کړي نه دي. (کتاب الفقه ص ۲۲۵ ج ۱)

د لمانځه فرائض

لومړی باید په دې وپوهیږو چې فرائض د فريضة جمع ده، او په شرع کې فرض هر هغه فعل ته ویل کیږي چې پر ځای کول (آداء کول) ئې په دلیل قطعي سره ثابت او لازم شوي وي. هغه فعل که خپله رکن وي او یا شرط.

كما قال في البحر الرائق - فان الفرض شرعا ما لزم فعله بدليل قطعي اعم من ان يكون شرطاً او ركناً - (ص ۲۹۰ ج ۱)

او دوه څېره د ځان پوهونې داده چې د لمانځه د فرائضو شمېر د فقه د کتابونو په عباراتو کې مختلف راغلی، په بحر الرائق او شامي کې ۷ اووه، په عالمگیری او هدایه کې ۲ شپږ او په کبیری کې (۸) اته ذکر شوي دي. ولی په ټولو کې معتمده څېره داده چې د لمانځه فرائض (۸) اته دي، چې په هغوی کې شپږ زموږ د آئمه کرامو تر منځ متفق علیها دي. او ۲ دوه مختلف فیهما دي.

کما فی تکبیری اما فرائض الصلوة ای ارکانها التي توجد ماهيتها بموجبها
فثمان فرائض، ست فرائض على الوفاق بين أئمتنا ومنها ثنتان فريضان
على الخلاف بينهما. (ص ۲۹۲)

متفق عليها شپه فرائض دادي: ۱- تکبیر تحریمه ۲، قیام ۳- قرائت ۴
- رکوع ۵- سجده ۶- شپیم اخیره ناسته، د تشهید د ویلو په اندازه.
و اضافی تکبیری وهي الفرائض الست المتفق عليها تکبیرات الافتتاح
(تلی ان قال) والفرائض الباقیه من الست القیام والقراءة والركوع والسجود
واقعة الأخيرة مقدار قراءة التشهد (۲۹۲)

یادونه: د تکبیر تحریمه په اړه باید دا خبره په یاد ولرو چې هغه
یو متفق عليها فرض دی. خوله دې سره سره زموږ آئمه کرامو ترمنځ
پر دې ټکي اختلاف نظر شته چې وایی تکبیر تحریمه شرط الصلوة
دی او یا رکن الصلوة. نو په دې کې اصح او معتمد قول دا دی چې
تکبیر تحریمه رکن صلوة نه، بلکې شرط صلوة دی چې همدا قول د
بدائع الصنائع مؤلف محققینو ته او د غایة البیان مؤلف عامه
مشائخو ته منسوب کړی دی او همدا اصح قول دی. کما فی بحر الرائق
— ثم اختلفوا هل هی شرط او رکنه ففی الحاوی هی شرط فی اصح
الروایتین وجعله فی البدائع قول المحققین من مشائخنا و فی غایة البیان قول
عامه المشائخ وهو الأصح. (ص ۲۹۱ ج ۱)

له همدې وجې ده چې د فرض لمانځه په تحریمه سره نفل ګول
جاړ دی، نه بالعکس (هغه جواز نلري)

کما ایضا فی البحر - وثمرة الاختلاف تظهر فی بناء النفل علی تحریمة الفرض
فیجوز عند القائلین بالشرطية ولا يجوز عند القائلین بالركنية (ص ۲۹۱ ج ۱)

هغه فرائض چې په هغوی کې اختلاف دی

مختلف فیها فرائض دادي: ۱- «خروج بصنع المصلی» یعنی له
لمانځه څخه د وتلو لپاره به مصلی په قصدي توګه داسې عمل ترسره
کوي چې له لمانځه سره منافی وي. چې داد اما اعظم رحمه الله په
نزد فرض دی، بخلاف امام یوسف رحمه الله او امام محمد رحمه الله
، چې هغوی یې بیا فرض نه ګڼي.

۲- تعدیل الارکان، یعنی د رګونو په وخت کې اطمینان حاصلول،
په دې توګه چې ټول لمونځ رګنا بعد رګن یې له اضرابه په ښه آرامه
توګه اداء کړي سی. چې لږترلږه مقدار یې د یوې تسبیح په اندازه دی
، چې داد امام ابو یوسف رحمه الله او آئمه ثلاثه (امام مالک رحمه
الله، امام شافعی رحمه الله، امام احمد رحمه الله) په نزد فرض دی،
مګر د امام اعظم ابو حنیفه رحمه الله، امام محمد رحمه الله او
غیرهما په نزد فرض نه دی.

کما فی الکبیری، اما الخروج من الصلاة لصنعه ای بالفعل الناشئ من
المصلی ففرض عندابی حنیفة خلافا لهما الخ وتعديل الارکان وهو
الطمأنينة وزوال الاضطراب من جميع الاعضاء و اقله قدر تسبیحة فرض
عندابی یوسف و الأئمة الثلاثة - (ص ۲۵۶)

مطلب دا چې که له متفق عليها فرائضو څخه چیرې یو فرض هم
قصدا یا سهوا فوت شي نو د لمانځه فرضیت بیا هم پرځم پاتی او اداء
شوی نه دی، او که چیرې له مختلف فیها فرائضو خصوصا تعدیل
الارکان قصدا پرېښودل شي نو لمونځ واجب الاعادة ګرځي، او که
سهوا پاتی شي نو سجده سهولا زمیږي. نو له همدې امله په لمانځه

کې ټول ارکان باید په ډیر غور او اهتمام سره آداء شي ترڅو دا ډول نقصان پکښې پیداشي چې دا یوه ډېره لوڼه بدمرغي ده:

(والتصیل فی کتب الله) والله اعلم بالصواب

د رکعتونو شمېر او د لمانحه طریقه

سهار وخت دوه رکعت له منځ فرض دی. ماښام وخت ۳ درې رکعت، د جمعې په ورځ د ماښام ۴ رکعتونو پرځای د جمعې ۲ دوه رکعت فرض له منځ دی. د آداء کولو طریقه ټی داسې ده چې د لمانحه د ټولو شرائطو په پرځای کولو سره به ولاړ شي دواړه لاسونه به له لستونې، خادر او یا بل شي کې چې پټ وي د زاوېاسی او پورته به ټی غوږونو ته یوښی په دې شکل چې دواړه ټي گوتې به د غوږوله نرمیو شتره برابري وي او د لاسونو د ورغوي خوا به قبلي ته وي گوتې به نه ډېرې پرانیستي او نه ډیرې بندې وي، په داسې حال کې به د هغه له منځ چې ته ټي آداء کول غواړي نیت وکړي او په ژبه که هم هاغه ذره اراده څرگنده کړي بهتره ده او د ضروري نه ده چې بیت دی په عربي ژبه وي، په هره ژبه چې ته ټي ویلي شي. د نیت له تړلونه وروسته به الله اکبر، ووايي، او دواړه لاسونه به راګڼته کړي تر نامه لاندې به ټي ونیسي په دې ډول چې ټي لاس پرکین برسیره وي، بته او ګمچۍ گوته د چپ لاس پرموند راچاپیره کړه او درې نورې گوتې هم داسې پرموند خپری پریږده. او بیا سمدستي دا دعاء (ثناء) پیل کړه:

«سبحانک اللهم وبحمدک و تبارک اسمک و تعالی جددک ولا اله غیرک»

که په امام پسي ولاړ وي نو بس صرف همدا دعاء ووايه، نور چپ پاتې شه بل څه مه وایه که امام قرائت شروع کړي وی نو بیا یوازی الله اکبر ووايه، نور دا دعاء لاهم مه وایه، خاموش ودریږه. او که چیرې منفرد وي او پخپله چاته امامت ورکوي نو تر «سبحان» وروسته به «اعوذ بالله...» او بسم الله... ووايي، بیا به سورة فاتحه پیل کړي، کله چې دې فاتحه (الحمد لله) پای ته ورسوله بیا به په ورو آواز سره آمین ووايي. په داسې شکل سره چې د «آمین» الف به ښه کش کړي. «آمین» له دې وروسته به د قرآن کریم یو سورة ولولي، د سهار او ماښامین په لمانحه کې به سورة حجرات یا سورة بروج او ددوي په منځ کې سورتونه نه چې کوم یوځي خوښ وي وایي به ټي، او د سهار د لمانحه په اول رکعت کې د دویم په نسبت لږ غټ سورة ویل ښه دی، په پاتې نور وختونو کې په دواړو رکعتونو کې تقریبا دواړه سورتونه برابر ویل پکار دی، د یو یا دوه آیتونو د زیاتوالي، کموالي اعتبار نشته خوباید وویل چې دا په داسې حال کې ده چې سړی د سفر یا بل ضرورت په حالت کې نه وي.

که په سفر کې وي او یا په حضر کې وي خوبیل ضرورت او عذرو ته وي، بیا ټي خپله خوښه او اختیار دی چې د قرآن کریم هر سورة هرڅومره اندازه چې ټي خوښه وي، ووايي. (علم الفقہ ص ۲۵ ج ۲)

مسئله: له فاتحې وروسته او تر سورة وړاندې بسم الله باید په سوکه آواز وویل شي. (فتاوی رحیمیه ص ۱۲۶ ج ۱)

مسئله: تر «سبحانک اللهم» (ثناء) وړاندې بسم الله نه ویله کیږي، بلکې وروسته ویله کیږي. (آپ ټي مسائل ص ۲۰۹ ج ۲)

منته : د مازيگر او ماخستن په لمانځه کې «والسما و الطارق» او «
 نم یکن» او یا د هغوی ترمنځ سورتونونه یو سورة لوستل پکار دی.
 و د ماښام په لمانځه کې له «اذا زلزلت» څخه نیولې تر آخره پورې
 سورتونونه یو سورة ویل مناسب دی، (که یاد وی ورته، که ئې یاد نه
 وی، نو هر څای چې ئې له قرآن کریم څخه زړه غواړي؛ ودي لولی -
 رفعت قاسمی).

د سورة له لوستلو نه ورسته به د - الله اکبر - په ویلو سره رکوع ته
 ولاړشی، په رکوع کې به دواړه لاسونه پر څنگونو کښيږدي، گوټی به
 ئې غوړیدلی او د څنگانه سترگی به ئې کلکې نیولی وی، سراو
 ملا به ئې سره برابر وی. پښې به ئې سیده وی، کړې وړې به نه وی،
 لږترلږه درې ځله به «سبحان ربی العظیم» ووايي. بیا به له رکوع
 راپورته شی، سیده به ودریږي، امام به صرف «سمع الله لمن حمده»
 ووايي او مقتدی به یوازې «ربناک الحمد» او منفرد به دواړه ووايي
 ، له دې نه وروسته به په داسې حال کې سجدې ته ولاړشی چې دواړه
 لاسونه به پر زنگونو کښيږي او تکبیر به ووايي، سجده او تکبیر به
 یو ځای سره پیل کړي، سجدې ته په رسیدو سره به سجدې ستی
 تکبیر ختم کړي. (علم الله ص ۲۵ ج ۲، کتاب الله ص ۱۱۲ ج ۱، فتاوی رحیمیه ص ۲۰۲ ج ۲)

د سجدې کولو طریقه: په سجده کې به لومړی څنگونه پر ځمکه
 کیږدي، بیا به لاسونه، بیا به پوزه او بیا به تندي، خود راپورته
 کیدلو په وخت کې به دې برعکس عمل وکړي، او مخ به د دواړو
 لاسونو په منځ کې کیږدي، په داسې شکل چې د لاسونو گوټی به ئې
 ندي قبلې ته سیده وی او د دواړو پښو گوټی به ئې پر شاوو جگي

درولي وی، او د گوټو مخ به ئې قبلې ته وی، نس به ئې له څنگونو
 څخه جدا وی، گیده به ئې له ځمکې دومره اندازه لوړه وی چې ترمنځ
 ئې د اوزې د ډیر وړوکی بچې د تیریدلو امکان وی، په سجده کې
 به لږترلږه ۳ درې ځله «سبحان ربی الاعلی» ووايي بیا به له سجدې
 راپورته شی په ښه توګه به کښینی، په دې توګه چې پښې پښه به ئې
 همدا سې درولي وی، او چپه پښه به پر ځمکه پریبایي او پر هماغه
 چپه پښه به کښینی، او دواړه لاسونه به پر څنگونو داسې کیږدي چې د
 گوټو سرونه ئې د څنگانه سترګیو ته رسیږي قبلې ته به مخامخ وی،
 نه به ډیرې پرانیستی وی او نه به ډیرې بندې، په دې حالت به څه نه
 وایي، له سجدې څخه د پوزته کیدلو په وخت کې به لومړی تندي،
 بیا پوزه، بیا لاسونه پورته کوي او په اطمینان سره به کښینی،
 وروسته به بله سجده په هغه شکل وکړي لکه اوله چې ئې وکړه. له
 دوهمې سجدې وروسته به د تکبیر په ویلو سره فوراً ولاړشی، په
 دغه دوهم رکعت کې به صرف

بسم الله الرحمن الرحيم ووايي، سورة فاتحه به ووايي او دغه رنګه
 به یو بل سورت ورسره ضم کړي، بیا به د اول رکعت په څیر، رکوع،
 قومه، دواړې سجدې پوره کړي، له دوهمې سجدې نه وروسته به
 داسې کښینی لکه د دواړو سجدو ترمنځ چې کښیناستلی وو، دا
 دعاء به ولولی: «التحيات لله والصلوة والطيبات السلام علیها النبی
 ورحمة الله وبرکاته السلام علینا وعلی عباد الله الصالحین شهد أن لا اله الا الله
 وأشهد أن محمدا عبده ورسوله» د «لا اله» ویلو پر وخت به له صیابی
 گوټي نه پرته ټولې گوټې بندې کړي او د شهادت گوټه به پورته کړي

اوده لاله د ویلو پر وخت به ئی بیرته کښته کړی. بیا چې څومره ناست وئې گوتی به هغسی بندې ساتی، څو که دوه رکعت له مونځ وی نو له التحیات وروسته به د ادعاء ووايي:

«اللهم صل على محمد وعلى آل محمد كما صليت على إبراهيم وعلى آل إبراهيم انك حميد مجيد، اللهم بارك على محمد وعلى آل محمد كما باركت على إبراهيم وعلى آل إبراهيم انك حميد مجيد»

اوله دې درود نه وروسته به د ادعاء ولولي: «اللهم اني ظلمت نفسي ظلما كثيرا وانه لا يغفر الذنوب الا انت فاغفر لي مغفرة من عندك وارحمني انك انت الغفور الرحيم»

له دې وروسته به لمونځ پای ته ورسوي په دې توگه چې لمړی به ښي طرف ته منځ وگرځوي او «السلام عليكم ورحمة الله» به ووايي، بیا به ئی د غږ رنگه چې طرفته وگرځوي. په دغه حالت کې که دې امام وي نو په سلام کې د «کرام الکاتبين» فرېستواو هغو خلکو چې په جماعت کې ورسره شریک وي، نیت وکړي.

(علم الله ص ۲۶ ج ۲، هدايه ص ۶۲ ج ۱، کبیری ص ۲۰۰، شرح بقايه ص ۷۲، کتاب الفقه ص ۱۱۲ ج ۱)
مسئله: که چیرې د یوه عذر په وجه څوک په قعه کې په مسنونو طریقه کې نشي کښیستلای نو بیا څه پاک نلري، چې څنگه کښینی سمه ده، خو کوشش به کوي چې سنت طریقی ته نژدې وي.
(فتاوی رحیمیه ص ۱۸۱ ج ۱)

د دغه لمانځه طریقه چې تر دوه رکعت زیات وي

که چیرې لمونځ تر دوه رکعت زیات وي، درې یا څلور رکعت وي، نو صرف التحیات به تر آخره پورې ووايي او د ستی به ولاړشی، بل

رکعت به همغه د لمړي دوو په څیر ترسره کړي خود لته به داسې کوي چې ترېسم الله وروسته به صرف سورة فاتحه (الحمد لله) ووايي او رکوع به وکړي، سورة به نه ورسره یوځای کوي، له رکوع وروسته به سجده وکړي که یو رکعت وي یا دوه رکعت وي هغسی به یی اداء کړي لکه اول دوه سورتونه چې آداء سول، په جهریه وختونو کې به امام فاتحه، سورة، سمع الله لمن حمده، او تکبیرونه په لوړ آواز سره وایی، مقتدی به ئی په تیت آواز سره وایی، منفرد ته اختیار دی مسئله: د لمانځه په حالت کې به سړي آخواد پخوانه گوري، بلکې دولاري په وخت کې به د سجدې ځای ته گوري، د رکوع په حالت کې به پښوته، او په سجده کې به پوزي ته، د ناستی په حالت کې به زنگڼوته گوري، سترگی به ئی د لمانځه په وخت کې پرانیستی وي، مگر که ئی په دې خاطر بندې کړي چې وایی په لمانځه کې توجه ښه برابرېږي، بیا په سترگو پتولو کې څه حرج نشته. د لمانځه له ختمیدلو وروسته به دواړه لاسونه تر سینې پورته کړي، اوله الله تعالی څخه به ځان او نورو ته د دعاء وغواړي، که امام وي نو مقتدیانو او نورو ته به دعاء وکړي، او مقتدیان به ټول آمین وایی. او که له کوم لمانځه وروسته نور سنت وي لکه مایښین، مایښام، ماخستن نودی دعاء تر دیرو پورې نه کوي بلکه لنډه دعاء ئی وکړي او په سنتو دي پیل وکړي، اوله کومو لمونځو وروسته چې سنت نشته لکه مازیگراو سهار نوچي څومره دعا کولای شي ودي کړي، امام به په محراب کې منځ راوگرځوي. مقتدیانو ته به مخامخ کښینی، دعاء به وکړي، خو په دې شرط که په مقتدیانو کې مسبوق نه وو.

یعنی هغه سړی چې یو یا څو کعتونه ځینی تیروی او امام ته مخامخ ولاړوی، نو تر هغودی امام مخ نه را اړوی.

د فرض لمانځه وروسته که چیرې ئی سنت نه درلودل، دادعاء ویل درې ځله مستحب دی: «استغفر الله الذي لا اله الا هو الحي القيوم» او که ئی سنت درلودل؛ نو له سبتو بعد دې دغه دعاء ووايي:

۳- درې ځله، آية الكرسي او څلور واړه قل به یو یو ځل ووايي، بیا به ۳۳ واړه، سبحان الله، ۲۴ واړه الله اکبر، ۳۳ ځله الحمد لله ولولی.

(مراقی الفلاح، درمختار، شامی وغیره، علم الفقه ص ۲۲۷ ج ۲، کبیری ص ۳۰۰، هدایه ص ۶۲ ج ۱، شرح نقایه ص ۲۲ ج ۱، تومنی ص ۲۰۸ ج ۲، متذکر، حاکم ص ۵۶، بهشتی زیور ص ۳۳ ج ۱، مراقی الفلاح ص ۱۸)

مسئله: (د سپار او مازیگر) لمانځه وروسته پر گوټو باندې د شیرلو په صورت کې تسبیحات ویل نه یوازی دا چې جائز دی، بلکې په حدیث شریف کې ئی حکم هم همدا سې ډول راغلی.

(آب کی مائل ص ۲۲۸ ج ۲)

مسئله: د نارینه وولپاره لاس تر نامه لاندې نیول او لوړ نیول دواړه ثابت دی خو احنافو دغه حدیث چې لاندې به لاس نیسی؛ معمول گرځولی دی. (فتاوی دارالعلوم ص ۱۸۲ ج ۲ بحواله غنیه المستطی ص ۲۹۲)

په تشهد (التحيات) کې به د شهادة ګوته پر کوم لفظ راټیټوی؟
په لمانځه کې به مصرف د بنسې لاس د شهادة ګوته پورته کوی، که چیرې د چا دغه ګوته نه وی او یا بل کوم مرض لری، نو بیا دې د دغه لاس یا چپ لاس بله ګوته نه پورته کوی.

په التحیات کې د اشارې طریقه داده چې د شهادة ګوته به هغه مهال پورته کړی چې د غیر الله (د الوهیت) د نفی کولو الفاظ: «لا اله» وویل شی. او کله چې «الا الله» وویل شی، نو ګوته به کښته کړی، نو ګویا د ګوتې په پورته کولو سره سړی د غیر الله د الوهیت انکار کوی او په بیرته کښته کولو سره د الله پاک د الوهیت د اقرار څرګندونه کوی. (کتاب الله ص ۲۱۸ ج ۱، فتاوی دارالعلوم ص ۱۹۲ ج ۲ بحواله رد المحتار ص ۲۲۲ ج ۱، فتاوی محمودیه ص ۶۸ ج ۱۲)

په لمانځه کې د سلام گرځولو مسنونه طریقه

د سلام گرځولو مسنونه طریقه داده چې لومړی بنسې اړخ ته او بیا چې طرف ته مخ وگرځوی. دومره اندازه چې د شاله لوری ئی رخسار ولیدل شی، که چیرې ئی په هیڅه چې طرف ته اول سلام وگرځوی نو بنسې طرف ته دی هم سلام وگرځوی، او دوه ځل دی چې طرف ته نه گرځوی، ځکه چې هاغه اول ځل کافی دی، او سنت دادی چې «السلام علیکم ورحمة الله» وویل شی او بل دا چې د اول په نسبت دویم سلام په ټیټ آواز ولوستل شی، که چیرې امام وی، نو د مخاطب په ضمیر کې چې په علیکم کې ده؛ د لمونځ کوونکو مسلمانانو، فرښتو او پیریا نانو نیت هم وکړی. او که مقتدی وی، هغه دی خپل امام او نور و لمونځ کوونکو اراده وکړی. که منفرد وی نو د مجاقظینو فرښتو نیت دی وکړی. (کتاب الفقه ص ۲۱۹ ج ۱)

مسئله: د لمانځه په سلام کې تر «ورحمة الله» وروسته «وبرکاته» ټکی متروک العمل دی. (فتاوی رحنیه ص ۲۹۹ ج ۲، درمختار ص ۲۹۸ ج ۱)

مسئله: که له یو شرعی عذر څخه پرته مقتدی تر امام له مخه سلام وگرځوی، نو لمونځ که څه هم صحیح دی خو مکروه دی، هغه ته

پکارده چې له امام سره لمونځ پوره کړي او درهم ځل له امام سره سلام وگرځوي. (فتاویٰ رحیمه ص ۲۲۲ ج ۱)

مسئله: ځینی خلک له لمانځه وروسته په یو خاص کیفیت په لور آواز کلمه طیبه (لا اله الا الله محمد رسول الله) وایي، نو که څه هم له آنحضرت ﷺ څخه د لور آواز ثبوت شته خو هغه خلکو ته د تعلیم لپاره وو، نو ځکه علماء کرام د نورو خلکو لپاره د امانع بولي، ځکه په دې سره نورو لمونځ کوونکو او ذکر کوونکو ته ضرر او اذیت رسیږي. (فتاویٰ دارالعلوم ص ۱۳۷ ج ۲ بحواله رد المحتار ص ۶۱۸ ج ۱، فتاویٰ محمودیه ص ۱۳۹ ج ۲)

مسئله: په تیت آواز سره له فرض لمانځه وروسته کلمه طیبه ویل جائز دی. (فتاویٰ دارالعلوم ص ۱۶۹ ج ۲ بحواله مشکوٰۃ شریف ص ۸۸ ج ۱)

بنځي به لمونځ څنگه آداء کوي؟

بنځي به هم د نارینه وو په څیر په همدې شکل لمونځ آداء کوي خو صرف په څو ځایونو کې سره فرق لري چې هغه په لاندې توګه دي.

۱- بنځي به خپل لاسونه په پروني کې پټ او تراوړو پوري پورته کوي د تکبیر تحریمه پر مهال په داسې حال کې چې نارینه به لاسونه له لستونې یا کالې څخه راباسي او تر غوړو به ټي رسوي.

۲- له تکبیر تحریمه وروسته نارینه وو ته پکار دي چې تر نامه لاندې لاس ونیسي خو بنځي به ټي پر سینه ږدي.

۳- نارینه به ټي لاس پر چپ لاس ږدي، د ټي لاس کوچنی او بټه ګوته به د چپ لاس پرموند راګرځوي، خو بنځینه به صرف ټي لاس پر چپ لاس بر سیره ږدي.

۴- نارینه به په رکوع کې ټټه طرح کښته کیږي، خو بنځینه به صرف دویمه ټیټیږي چې لاسونه ټي تر څنگنو پوري ورسې.

۵- نارینه به په رکوع کې د لاسونو ګوتې پرانیستی پریږدي، خو بنځي به ټي داسې نه کوي، بلکې لاسي به د څنگانه پر سترګیو دغسې ږدي هغه به ټینگ نه نیسي او ګوتې به ټي بندې وي.

۶- نارینه به په رکوع او سجده کې ګیده له ورنواو څنگلي له بغل نه لیري ساتي، خو بنځینه به ټي ورسره نښلوي.

۷- نارینه به په سجده کې خپلې پښې جګې دروي، خو بنځي به ټي پر بېاسي، ټي طرف ته به دواړې پښې باسي.

۸- بنځینه ته هیڅ وخت د لور آواز قرائت کولو اختیار نشته، همیشه به ټي په تیت آواز سره وایي. (علم الفق ص ۲۸ ج ۲، امداد الاحکام ص ۲۶۸ ج ۱، هدایه ص ۷۰ ج ۱، شرح تقيیه ص ۸۰، کبیری ص ۲۲۲، فتاویٰ رحیمه ص ۲۲۲ ج ۲)

۹- آذان او اقامت د بنځو په حق کې سنت نه دي.

(نماز منون ص ۲۷۱، فتاویٰ عزیزی ص ۲۲۸، آپ کی مسائل ص ۲۰۵ ج ۲)

مسئله: په ځینو عوامو کې دا خبره مشهوره ده چې وایي ترڅو چې د جمعی لمونځ ختم شوی نه وي بنځي به کورونو کې خپل د ماپښین لمونځ نشي آداکولی، دا خبره غلطه ده هیڅ اصل نلري. (حسن العزیز ص ۱۲۸ ج ۲)

بنځه به د ولادت (ماشوم پریویدني) پروخت لمونځ څنگه آداء کوي؟

مسئله: که چیرې یوه بنځه د رد په حالت کې وي، خو جواس او هوش ټي برابر وي، او د ماشوم د ضایع کیدلو خطر هم نه وي، مګروینه او لندوالی جاري وي، او د ماشوم څه حصه لاهم پوره نه وي وتلی، په داسې حالت کې د لمانځه وخت شو، او سمدستی دا

اندېښنه هم وه چې د لمانځه وخت بالاتیریدونکی دی، نو دغه ښځه کولای شي اودس دی وکړي، کله نو تیمم دی وکړي اولمونځ دی آداء کړي، د وینې او رطوبت خیال دی نه ساتي ځکه چې هغه د استحاض وینې، مانع عن الصلوة نه دی. (فتاویٰ دارالعلوم ص ۲۲۱ ج ۲، بحواله غنیه ص ۲۶۵)
(مقصد د ادي چې د نفاس د وینو د وتلو تر وخته پورې پر ښځه لمونځ فرض دی، که ئې ونکړ نو قضاء ورباندې لازمه ده، د لمانځه اهمیت او ارزښت له دې نه هم ښه څرگندېږي، چې په داسې یو سخت حالت کې چې مخکې ذکر شو، هم لمونځ معاف نه دی. (مجموع الفتاوى ص ۱۰۰))

له لوب سره لمونځ کول څه حکم لري؟

لوب هغه ورې پردې ته ویل کیږي چې زنانه ئې د (شرمگاه) د پتولو لپاره جدا استعمالوي. دغه پرده که چیرې پاکه وي، او د علاج لپاره ئې لگولي وي، نو په داسې حالت کې لمونځ کول، تلاوت کول، اوداسې نور هیڅ شی منع نه دی، ټول صحت لري.
(فتاویٰ محمودیه ص ۵۵ ج ۱۲)

مسئله: د ناروغۍ په وخت کې چې زنانه په رحم (شرمگاه) کې کومه دوا اچوي، له هغې سره به لمونځ آداء کوي، قضاء کوي به ئې نه (فتاویٰ محمودیه ص ۱۸ ج ۲)

د لیکوریا په ناروغۍ اخته ښځې لمونځ څه حکم لري؟

مسئله: په دغه ناروغۍ کې چې له بدن نه کومې اوبه راوړي، هغه ناپاکې دي، پر کومه جامه چې لگيږي هغه هم ناپاکه ده، لمونځ ورسره صحت نلري، البته که دا جامه و مینځله شي نو بیا لمونځ ورسره صحیح دی.

نو هغه ښځې چې د ورځو تر تیریدلو وروسته هم د لیکوریا ناروغۍ په وجه ناپاکې اوبه دومره زیاتې وي چې په ټول وخت کې له طهارت (پاکې) سره لمونځ نشي آداء کولای، نو دا بیا د معذور حکم لري، یعنی د هر لمانځه په وخت کې یو ځل اودس کول ورته کفایت کوي. مگر که دومره شدت نه وي، نو بیا معذوره نه بلله کیږي، یعنی که چیرې لمانځه ته اودس وکړي، او تر لمانځه مخکې ئې اودس مات شي او یا د لمانځه په مینځ کې مات شي نو اودس کول ورباندې لازم دی. (آپ کی مسائل ص ۲۲۱ ج ۲)

مسئله: د نوکانو داسې رنگ چې بدن ته اوبه نه پریږدي یا د هغه په ډول پر شنه انوسرخي، نو اودس نه کیږي چې اودس ونه شولمونځ هم صحت نلري. (آپ کی مسائل ص ۲۵ ج ۲)

د ښځو د لمانځه په اړه مسائل

مسئله: که چیرې د ښځو د بلوغ او خوانۍ وخت معلوم وي نو له هغه وخت څخه ورباندې لمونځ فرض دی، که نه نو د ۹ نهو کالو په پوره کیدو لسم کال په شروع کیدو سره لمونځ ورباندې فرض ګڼل کیږي.

مسئله: د ښځې جامه که چیرې داسې نرمه او باریکه وي چې تر لاندې ئې بدن او اندامونه ښکاري نو لمونځ ورسره صحت نلري، د لږ پندوي جامې د اغوستلو تر څنګ به پروني هم ډبل یعنی

پنډه پر سر کوي. (آپ کی مسائل ص ۲۱۷ ج ۲، فتاویٰ محمودیه ص ۱۴۹ ج ۲ بحواله شامی ص ۲۲۲ ج ۱)

مسئله: د لمانځه په دوران کې که د ښځې له سره پروني ولویږي سمدستی به ئې پر سر کوي، که درې ځله سبحان الله ویلو په اندازه

نې سر لورخ پاتې سې، لمونځ نې باطلېږي، که سغه ستي نې پرسر کړي، نو بيا څه پاک نلري. (آپ کي مسائل ص ۲۱۸ ج ۲)

مسئله: د وخت د داخلېدو سره سم زنانه ووت ته پکار دي چې په اول وخت کې لمونځ اداء کړي. بنځوته ضروري نه دي چې د آذان انتظار وکړي، البته که د وخت پته ورته نه لگېده، بيا سمه ده. (آپ کي مسائل ص ۲۱۹ ج ۲)

مسئله: بنځه پخپل ميره پسې په اقتداء لمونځ کولای شي، مگر بيا پرې نه ورسره درېږي، شاته په ځينې درېږي. (آپ کي مسائل ص ۲۱۹ ج ۲)

مسئله: بنځه که چيري په مسجد کې په جماعه سره د جمعې لمونځ کوي، نو د دې لپاره هم دومره رکعتونه دي لکه نارينه ووت، يعنې لومړي څلور سنت، بيا دوه فرض په جماعه سره بيا څلور مؤکد سنت، او بيا دوه غير مؤکد سنت، پر بنځو باندې جمعه فرض نه ده، که په کور کې لمونځ کوي نو د نورو په څير په خپل لمونځ کوي. ځکه چې پر بنځو باندې د اخرونو لمونځ او جمعه فرض نه ده. (آپ کي مسائل ص ۲۰۱ ج ۲)

مسئله: بنځوته خاصو ورځو کې (د حيض او نفاس په جريان) کې د لمانځه کولو اجازه نشته، ليکن تسبيحات ويلی شي.

(آپ کي مسائل ص ۲۰۴ ج ۲)

مسئله: بنځي د نارينه ووا امامت نشي کولای.

مسئله: بنځوته هم له عذر څخه پرته په ناسته لمونځ کول جواز نلري. (فتاوی دارالعلوم ص ۱۵۲ ج ۱)

مسئله: بنځي که پخپله په جماعه لمونځ کوي، نو کومه بنځه چې امام ده: مخکې به نه درېږي، بلکې د صف په مينځ کې به درېږي.

مسئله: که د فتنې او فساد داندېښنې په وجه، جماعه ته د بنځو حاضرېدل مسجد ته مکروه دي.

مسئله: پر بنځو باندې د ايام التشریق يعنې عيد الاضحې په ورځو کې د فرضو لمونځو وروسته تکبيرات تشریق واجب نه دي، البته که چيري يوه بنځه په جماعه کې گډون ولري، نو د امام د متابعت په وجه پر هغې هم واجب دي، مگر په لور آواز په تکبير نه وايي (ځکه چې د بنځي آواز هم ستردي، يعنې آواز هم پرده لري).

مسئله: بنځوته د هر وخت لمونځ په اول وخت کې اداء کول مستحب دي، د سهار لمونځ دي په لږ تياره کې اداء کوي.

مسئله: بنځوته په زوره قرائت ويل جواز نلري، که جهري لمونځ وي که خفيه، دوی ته په هر حال کې په تيت آواز ويل پکار دي.

مسئله: بنځه آذان نشي کولای.

مسئله: بنځه په مسجد کې اعتکاف نشي کولای، او که په کور کې اعتکاف کوي نو په هغه ځای کې دي کيښي چې د لمانځه لپاره نې خاص کړی وي، که نې د لمانځه لپاره کوم ځای خاص کړی نه وي، نو د اعتکاف لپاره به نې هر ورو مخصوص کوي. (آپ کي مسائل ص ۲۰۷ ج ۲)

مسئله: د بنځو لپاره په سجده او جلسه کې د پښو درول مشروع نه دي. (فتاوی دارالعلوم ص ۱۶۲ ج ۲، شامي ص ۲۲۱ ج ۱)

مسئله: د بنځينه او نارينه وولپاره د کومو اندامونو پټول چې ضروري دي، په دې توگه دهغو هر اندام څلورمه برخه که په لمانځه کې تر دومره وخته پوري لوڅه پاتې شي چې ۳ ځله تسبیح ويل

کیدای شی، نو لمونځ باطل کیږي، که دومره برخه لوڅه شی او سمدستی بیرته پټه شی نو څه حرج نشته. (کیري ص ۲۶۷)

مسئله: په لمانځه کې که چیرې د بنځي د سر څلورمه برخه لوڅه وي، دا جواز نلري يعنې لمونځ صحت نلري داراز که ټي د سرد خريد لویو بیتانو څلورمه حصه پرانیستی وي بیا هم لمونځ نه کیږي. (نماز مننون ص ۲۶۷)

مسئله: بنځه که په لمانځه کې داسې ترمه جامه او پروني پرسر کړي چې وینستان ټي له ورايه تري ښکاره کیږي، نو لمونځ ټي نه کیږي.

(نماز مننون ص ۲۶۸ بحواله بیعتی ص ۲۳۵ ج ۲)

مسئله: که د ماشوم پریدن یا جامه باندې ناپاکی وي او هغه ماشوم د لمونځ کوونکي په غيږ کې ولویږي نو لمونځ فاسد کیږي. (فتح الملم ص ۱۲۰)

مسئله: یوې بنځي که خپل ماشوم په لمانځه کې ورپورته کې، او ماشوم ټي په دغه حالت کې تی وړودي او له هغه څخه شیدې راووتلی، نو په داسې صورت کې د دغې بنځي لمونځ فاسد دی. (کیري ص ۲۲۲ ج ۱، فتح الملم ص ۱۲۱)

مسئله: د بنځو لپاره لاس، پښې او د هغوی ظهراو بطن، په لمانځه کې پټول ضروري نه دي، که خلاص پاتې وي، په لمانځه کې کوم خلل نه راځي. (فتاوی دارالعلوم ص ۱۲۲ ج ۲)

مسئله: د بنځو لپاره ضروري دي چې په سجده او نورو ارکانو کې د بدن اندامونه ښه سره نښتي وساتي د نارینه وو په څیر پرانیستی پرېښودل جائز نه دي. (فتاوی دارالعلوم ص ۲۰۹ ج ۲)

مسئله: ځینې بنځي داسې وي چې پرمصلی لمونځ اداء کړي نو وروسته د جای نماز یوه څنډه ضرور راتړلوی او وایی چې پردی شیطان لمونځ کوي، نو دایې بنیاده خبره ده هیڅ اصل نلري. (اغلاط العوام ص ۵۶)

مسئله: په بنځو کې دا مشهوره ده چې وایی بنځینه دي له نارینه ونه وړاندې لمونځ نه کوي، دا خبره ناسمه ده هیڅ حقیقت نلري، چې وخت پوره شو هرومرو دي لمونځ اداء کوي. (اغلاط العوام ص ۵۶)

مسئله: که بنځه پر لمانځه ولاړه وي، نارینه ټي ښکل کړي نو د بنځي که شهوت وي، که نه وي لمونځ ټي فاسد کیږي، او که سړي لمونځ کاوه بنځي هغه ښکل کړ د نارینه لمونځ نه دي فاسد. (او په بنځه کې د شهوت قید نشته د هغې لمونځ فاسد کیږي.)

(فتاوی دارالعلوم ص ۵۵ ج ۲ بحواله درمختار ص ۵۸۲ ج ۱)

مسئله: ځینې بنځي لمونځ په ناسته کوي او یائي په ولاړه شروع کړي خو په دوهم رکعت کې بلاوجه کښینی او لمونځ په ناسته پوره کوي، نو دا خبره په یاد ساتل پکار ده چې په فرض واجب او مؤکد سنت لمانځه کې قیام فرض ده، نو له ضرورت پرته که څوک کښینی، لمونځ ټي نه اداء کیږي. (احسن الفتاوی ص ۳۱ ج ۳)

په لمانځه کې که بنځه له نارینه سره برابره ودریږي؟

هغه بنځه چې نفساني غریزه ورباندې غالبه وي، په جماعه کې له نارینه سره برابره ودریږي او یا ورځینی مخکې شي (په دې توګه چې پوندي او پوندی ټي یا ورسره برابري شي یا ورځینی مخکې شي که

ورځنۍ شاته وی لمونځ صحت لری. (نو لمونځ ئې باطل دی، که چیری دا شرطونه پیدا شی. (کتاب الله ص ۱۶۸۲)

مسئله: له نارینه سره د ښځې برابر دریدل په دې شرطو لمونځ فاسده وی:

۱- چې ښځه بالغه وی، که ځوانه وی، که زړه، او یا نابالغه وی خو قابل جماع وی، که چیری کم عمره نابالغه انجلی ورسره ودریری لمونځ نه فاسده وی.

۲- چې دواړه په لمانځه کې وی، که یو په لمانځه وی او بل نه وی، نوله دی محاذاة لمونځ نه فاسد یږي. او که ترمنځ ئې دومره ځای خالي وی چې یو سړی دریدای شی، بیا هم لمونځ نه دی فاسد ځکه چې هغه خلی څی پرده گټله کیږي.

۳- او چې کومه پرده یا حائل ئې ترمنځ نه وی، که چیری داسی وو نو بیا هم لمونځ نه فاسد یږي.

۴- په ښځه کې به د لمانځه د صحت شرطونه وی، که چیری ښځه لیونۍ وی یا په حیض او نفاس کې وی نوله دې محاذاة څخه هم لمونځ نه فاسد یږي، ځکه چې په دغو صورتونو کې دا په لمانځه کې نه گټله کیږي.

۵- د جنازې لمونځ به نه وی، ځکه چې د جنازې په لمانځه کې محاذاة مفسد نه دی.

۶- دا محاذاة به د یوه ډک په اندازو وی، یعنی که تردومره وخته پوری وی چې رکوع او داسی نور نشي پکې کیدلای، نو په دی لړ محاذاة سره په لمانځه کې فساد نه راځي.

۷- او تحریمه د دواړو یوه وی، یعنی دغې ښځې په داسې پسی اقتداء کړی وی او یا دوی دواړو په بل چاپسی اقتداء کړی وی.

۸- اداء د دواړو قسم وی، یعنی د اقتداء په حالت کې لمونځ اداء کوی، که یو د اقتداء په حالت کې وی، او بل د انفراد یا دواړه د انفراد په حالت کې وی نو محاذاة مفسد نه ګرځي. مثلاً: یو مسبوق وی، بل لاحق یا دواړه مسبوق وی، ځکه چې مسبوق له سلام وروسته د خپلو تیرو شویو رکعتو په اداء کولو کې د منفرد حکم لری، مګر که دواړه لاحق وی نو لمونځ فاسد یږي ځکه چې لاحق د مقتدی حکم لری.

۹- ځای به د دواړو یو وی، که د یوه مکان جداوو، د بل جدا، بیا محاذاة فاسد نه دی مثلاً یو په مسجد کې دننه او بل دباندی.

۱۰- چې د دواړو طرف یو وی. که یو په یوې خواته لمونځ کاوه، بل بیا بل طرف ته بیا هم محاذاة فاسد نه دی، مثلاً: توره تیاره وه، قبله نه معلومیدله هریوه پخپله تحری (غالب گمان) عمل کاوه، اورایی یی یوله بل سره مخالف و، یوه یو لوری ته او بل بل لوری ته لمونځ کاوه.

۱۱- امام د دغې ښځې نیت د لمانځه په شروع کې کړی وو، که ئې امام نیت نه وی کړی، نو بیا دا محاذاة مفسد نه دی، مګر د ښځې لمونځ بیا په دغه صورت کې صحت نلری، ځکه چې امام د دی د امامت نیت نه دی کړی. (علم الله ص ۱۰۲)

د سجدې او رکوع په اړه مسائل

مسئله: که په توله سجده کې دواړه پښې له ځمکې پورته وي نو سجده نه کېږي چې سجده ونه شوه نو لمونځ نه کېږي.

(فتاوی دارالعلوم ص ۲۵ ج ۲ بحواله بحر الرائق ص ۲۲۶ ج ۱)

مسئله: د سجدې په وخت کې د دواړو پښو گوتې قبلي ته مخامخ کول سنت دی، دواړې پښې له ځمکې سره نښلول واجب دی، او بلاعذر د یوې پښې پورته کیدل هم مکروه تحریمی دی، له دواړو پښو نه یو څه حصه پر ځمکه لگول فرض دی، که د یوې گوتې په اندازه وي هم، فرض اداء کېږي، او که دواړه پښې یې له عذره له ځمکې څخه پورته وي او د آخه سبحان الله ویلو په اندازه وخت ونیسي نو لمونځ فاسد گرځي، له ځمکې سره د گوتې لگیدل، داسې نه چې صرف یو نوک ورسره ولگيږي، بلکې شرط داده چې د گوتې د سره ثوبه به ورسره لگيږي.

(آپ کې مسئل ص ۲۱۶ ج ۲، فتاوی دارالعلوم ص ۱۵۲ ج ۲، فتاوی محمودیه ص ۱۹۶ ج ۲، ص ۲۷۰ ج ۱۰ جوهر نوره ص ۵۲، عالمگیری ص ۱۰۱ ج ۱، ثانی ص ۲۲۲ ج ۱)

مسئله: په سجده کې باید صرف د پښې دېتې گوتې پر لگولو اکتفاء ونشي، د اخلاف السنة عمل دی، پکار داده چې ټولې گوتې پر ځمکه ولگول شي او مخ نې د قبلي لوري ته شي.

(فتاوی رحیمیه ص ۲۰۴ ج ۲، ثانی ص ۲۱۶ ج ۱، فتاوی دارالعلوم ص ۵۴ ج ۲)

مسئله: بهتره داده چې د قیام په وخت کې د پښو ترمنځ د څلورو گوتو په اندازه فاصله وي، خو که زیات او کم شي، هیڅ پاک نلري لمونځ صحیح دی. (فتاوی دارالعلوم ص ۱۵۲ ج ۲، رد المحتار ص ۲۱۲ ج ۱)

مسئله: له رکوع نه چې راپورته سي باید سیده او برابر ودریږي، که داسې سیده ونه دريږي نو ترک د واجب شي وکړ، چې په دې سره د لمانځه اعاده ضروري گرځي.

مسئله: همدارنگه له لمړۍ سجدې نه چې راپورته سي هم سیده په کښیني، او بیا به دوهمه سجده کوي، کله نو د لمانځه راگرځیدل لازميږي. (فتاوی دارالعلوم ص ۱۵۵ ج ۲، رد المحتار ص ۲۲۲ ج ۱)

مسئله: کوم سړي چې د - سبحان ربی العظیم - الفاظ درست نسي اداء کولای، یعنی «سبحان ربی العظیم» وایي، نو هغه دې ترهغه وخته چې د «ظ» تلفظ درست اداء کولای شي، «سبحان ربی الکريم» وایي صحیح نلري. (فتاوی دارالعلوم ص ۱۷۱ ج ۲)

مسئله: د امام ابو حنیفه رحمه الله په نزد پرتندی او پوزه دواړه سجده فرض ده، خود ضرورت په وخت کې پریوه هم اکتفاء کیدای شي.

مسئله: له عذره پرته یوازې پریزه سجده کولو سره لمونځ نه اداء کېږي او بلاعذر یوازې پرتندی سجده کول مکروه تحریمی دی.

مسئله: که د چاتندی او پوزه دواړه زخمي وي، نو په اشاره سجده کولای شي. (عالمگیری ص ۷۲۰ ج ۱، کبیری ص ۲۸۳، نماز منون ص ۳۶۷)

مسئله: د سجدې په وخت کې به اووه اندامونه پر ځمکه ښودل کېږي، دواړه څنگونه، دواړه لاسونه دواړې پښې، تندي سره له پوزي. (هدایه ص ۷۰ ج ۱، شرح نقایه ص ۷۸ ج ۱، کبیری ص ۲۲۱)

مسئله: په سجده کې نه تندي او پوزه د دواړو لاسونو ترمنځ پږي، (هدایه ص ۷۰ ج ۱، کبیری ص ۲۲۱، نقایه ص ۷۸)

مسئله: د سجدې په حالت کې به بازوگان او ورنونه پر ځمکه نه لگوي (هدايه ص ۷۰ ج ۱، نقيده ص ۷۸ ج ۱)

مسئله: که جلسې (يعنې د دوو سجدو ترمنځ ناسته) په ښه توگه ونشي نو ذوی سجدې آداء شوی نه دی، (هدايه ص ۷۰ ج ۱، کيږي ص ۲۲۲)

مسئله: مقتدي ته پکار ده چې د تکبيراتو په وخت کې توقف وکړي، په دې خاطر چې تر امام ټي تکبيرات او نور ارکان وړاندې نشي. (فتاوی دارالعلوم ص ۳۶۶ ج ۲ بحواله مشکوٰۃ ص ۹۸ ج ۱)

مسئله: د امام لپاره بهتره دا ده چې په رکوع او سجده کې تسبیحات پنځه پنځه ځله ولولي او یا هم درې واړه ټي په ښه توگه په آرامه لېجه ووايي، تر حق مقتدي ته هم درې واړه تسبیح ویلو فرصت پيدا شي. (فتاوی رحیمه ص ۲۷۱ ج ۲ بحواله شامی ص ۴۶۲ ج ۱)

د تنبها لمونځ کوونکي لپاره هم پنځه ځله تسبیح ویل افضل دی. (مسائل سجد سهو ص ۸۱)

مسئله: مخکې له دې چې مقتدي ۱ ځله تسبیح پوره کړي امام سر را اوچت کړي. نو څرنگه چې پر مقتدي د امام متابعت واجب دی، نو له امام سره به یو ځای دی هم سر را پورته کړي، د تسبیحاتو د پوره کولو په غرض به تاخیر نه کوي. (مسائل سجد سهو ص ۸۰ بحواله شامی ج ۱)

مسئله: بهتره دا ده چې په نوافلو کې د رکوع څخه د پورته کیدلو په وخت کې دا دعاء «ربنا لک الحمد حمدا کثیرا طینا مبارکاً فیه» ولولي، که څه هم دا دعاء په فرض لمانځه کې هم ویل کیدای شي، مگر په فرائضو کې چونکه تخفیف زیات مناسب کار دی (د امام لپاره) نو ځکه باید دغه دعاء په نوافلو کې ښه وگڼله شي.

(نماز منون ص ۲۵۶ بحواله مسلم شریف ص ۱۹۱ ج ۱)

مسئله: په رکوع کې لږ تر لږه ۳ ځله «سبحان ربی العظیم» ویل د کامل

سنت ادنی درجه ده. (نماز منون ص ۲۵۲، هدايه ص ۸۰، شرح نقيده ص ۷۶ ج ۱، کيږي ص ۲۱۶)

مسئله: په رکوع کې به سر، اوږې، ملا او شاټول سره برابر وي، کښته پورته به نه وي. (هدايه ص ۶۸ ج ۱، شرح نقيده ص ۷۶ ج ۱، کيږي ص ۲۱۶)

مسئله: په رکوع کې به سیده درېږي په اطمینان سره چې دی ته قومه وایی او دا واجب ده. (فتح القدیر ص ۲۱۲ ج ۱)

مسئله: هغه څوک چې په رکوع کې اشتراک وکړي، له هغه نه ثناء (سبحانک اللهم....) ساقط شوه يعنې ثناء به نه وایی. (فتاوی دارالعلوم ص ۳۲۷ ج ۲)

مسئله: په جماعه کې که څوک هغه وخت شریک شو چې امام قرائت پیل کړي وی؛ نو هغه ته ثناء ویل نه ده پکار. (فتاوی دارالعلوم ص ۳۲۷ ج ۲، رد المحتار ص ۲۵۶ ج ۱)

مسئله: که چیرې له اول نه مقتدي په جماعه کې شریک وي، خوپه منځ کې رکوع له یوې وجې څخه ورته پاتې شي، او سجده وکړي، نو دی به داسې کوی چې کله امام فارغ شو دی به سلام نه گرځوي، ولاړیږي به رکوع به کوی او بیا به سجده سهو کوي، په دې صورت کې ئي لمونځ صحیح شو. (فتاوی دارالعلوم ص ۶۰ ج ۲)

مسئله: رکعت هغه مهال د مقتدي لپاره پوره شمیرل کیږي چې له امام سره په رکوع کې شامل سي، که رکوع ځینی فوت شوه بیا چې هر چیرې ورسره شامل شي رکعت نه حسابیږي. (علم الفقه ص ۱۰۰ ج ۲)

مسئله: په درې ځله تسبیح ویلو سره سنت آداء کیږي، او په فرائضو کې د امام لپاره د تخفیف حکم دی د مقتديانو د رعایت په

وجه به تطویل نه کوی، ولې د احنافو په نزد تردری ځله زیات ویل مکرره نه گڼي. او له «سمع الله لمن حمده» وروسته «ربناک الحمد» ویل هم مستحب کاردی، همدارنگه په جلسه کې «رب اغفر لی...» تر پایه ویل... هم مستحسن دی، لکن بهتره داده چې دغه ډول دعاء گانې په فرائضو کې نه بلکې په نوافلو کې وویلی شي، ځکه چې په فرائضو کې تخفیف نه دی. (فتاوی دارالعلوم ص ۱۵۷ ج ۲ بحواله مشکوٰۃ ص ۱۰۱ ج ۱)

مسئله: د احنافو په نزد آمین ویل سنت دی، که چیرې ئې پر څنگ یو یادونه واورې نو هغه هم په سوکه کې داخل دی، په لور آواز نه بلل کیږي. (فتاوی دارالعلوم ص ۱۶۲ ج ۲ بحواله رد المحتار ص ۲۹۸ ج ۱)

مسئله: که څه تذر نه وی نو د سجدي په وخت کې لمړی گونډی لگول بیا دواړه لاسونه ایښودل سنت طریقه ده، له دې پرته عمل د سنت خلاف او مکروه دی، مگر که عذر ولری لکه بډا توپ، یا ئې بدن پرسیدلی وی یا بله ناروغی وی، له دې امله لمړی گونډی لگول تکلیف وی، نو بیا هیڅ پاک نلری چې لمړی لاس او بیا گونډی ولگوي. (براقی التلاح مع منحة وی ص ۱۵۴)

مسئله: اصل داده چې هر شی چې ځمکې ته نژدی وی هغه باید لمړی پر ځمکه کیښودل شي، دا چې له پښو وروسته گونډی ځمکې ته نژدی دی، نو باید چې هغه لومړی کیښودلی شي بیا لاسونه او بیا پوزه او تنډی. (عمدة القاضی ص ۱۱۰ ج ۲ فتاوی رحیمیه ص ۲۲۰ ج ۷)

مسئله: د نارینه لپاره د سجدي مسنون طریقه داسی ده چې خپل بازوگان له بغلونو څخه لیرې وساتي، خو په جماعه کې به لاسونه له بغل سره ټینګ ساتي ترڅو نورو خلکو ته تکلیف ونه رسیږي، نس به

له ورنو څخه پورته ساتي، پر ځمکه به کښیښي نه، او دواړه لاسونه به د غوږو پر برابرېږدي، نه دا چې له سینې سره ئې ایښی وی، یعنی مخ به د دواړو لاسو په منځ کې وی او بتي گوتي به د غوږونو نه نر میو سره برابرې وي، د لاسو گوتي به ښه سره بنډه وي، د پښو گوتي به هم دانښې ږدي چې قبلي ته به ئې سرونه مخ وی. (عمدة القاضی ص ۱۱۰ ج ۲ فتاوی رحیمیه ص ۲۲۰ ج ۷، عالمگیری ص ۱۰۲ ج ۱، محمودیه ص ۱۹۸ ج ۱)

مسئله: په التحیات کې د شهادة د گوتي په پورته کولو سره د توحید اشاره کیږي، لکه چې په ژبه سره «اشهد أن لا اله الا الله...» لوستل کیږي او مطلب ئې د توحید اقرار وی دا راز عملاً هم له افعال او جوارحو څخه د هغه څرګندونه کیږي. (فتاوی دارالعلوم ص ۱۷۱ ج ۲ بحواله مشکوٰۃ شریف ص ۲۲۴ ج ۱)

د تکبیرولو سنت طریقه

مسئله: له یو رکن څخه بل رکن ته د تللو لپاره د شرعي اذکارو بیخایه استعمال مکروه دی، سنت داده چې کله له یوه رکن څخه وروسته بل رکن پیل کیږي نو په دغه وخت کې دې په شرعي طریقه په ښه توګه د الله تعالی نوم اخلي او چې کله د انتقال وخت وی نو د همدغه انتقال لپاره چې کوم ذکر خاص وی، هغه دې په همدې وخت کې ختم کړل شي، مثلاً د صورت مکروه دی چې یو څوک رکوع ته د تللو په وخت کې تکبیر هغه وخت ووايي چې بیتخی رکوع ته ورسیږي، یا مثلاً «سمع الله لمن حمده» چې ویل ئې د پورته کیدو په وخت کې مناسب دی، خو سړی ئې هغه وخت ووايي چې بلکل سیده ودریږي په داسی حال کې چې د حکم مقصد دا دی چې تکبیرونه او ثورا ذکر

له یورکن څخه بل رکن ته د انتقال پر مهال چې کومه زمانه ده ؛ باید په دې کې وویل شي . (متب الله ص ۱۲۳ ج ۱)

مسئله : تکبیرات په معتدل او از سره امام آداء کوي ، نه ډیر په لور او از اونه ډیر په تپت او از سره ، چې دا دواړه د سنه خلاف دي . (فتاوی دارالعلوم ص ۱۲۲ ج ۲)

مسئله : په تکبیراتو کې کامل سنت هغه وخت آداء کیږي چې له یوه رکن څخه دویم رکن ته د انتقال سره سم پیل سي ، چې څنگه دا بل رکن رسیږي نو سمدستی د تکبیر او از هم ختم شي . (کبری ص ۲۱۲)

مسئله : اصح قول دادي چې په «اکبر» کې د «ب» او «ر» ترمنځ چې الف معاله زیات کړل شي یعنی «اکبار» وویل شي نو تکبیر تحریمه صحیح نه دي او په لمانځه کې نه داخلېږي ، او که دا تکبیر سم آداء شي ، ولی نوره انتقالو تکبیرونه په هغه پورتنۍ طریقه وویل شي یعنی الف معاله کې زیات کړل شي . نو لمونځ فاسد یږي . (فتاوی وجیهه ص ۱۲۲ ج ۲)

مسئله : تکبیر تحریمه چې وویل شي ، لاسونه پرته له دې چې د غسی آيله پرېښودل شي ؛ تر نامه لاندې به ئې نیسي . (امداد الاحکام ص ۱۲۲ ج ۱)

د قومي او مجلسي مسنونو طریقه

پوښتنه : زموږ امام صاحب له رکوع نه وروسته په قومه کې سیده نه درېږي ، چې څنگه راپورته شي سمدستی سجدې ته ځي . همدارنگه له «سمع الله لمن حمده» سره تکبیر هم متصل وایي ، په منځ کې ئې د یوې ذرې برابر هم وقفه نه کوي ، نه ساه اخلي . دا راز له سجدې څخه وروسته د

جلسې په حالت کې او نور واکانو کې په همداسې طریقه وي ، هیڅ وقفه او انتظار نه کوي ، چې اوس ده ته په کتلو سره مفتدیان هم همداسې دي ، نو له تاسو څخه په دې اړه د تفصیلي ځواب امید لرو ؟
جواب : دا ډول عادت ډیر غلط دي ، په دې سره لمونځ مکروه کیږي ، او د راگرځیدلو وړ وي . قومه او جلسه (له رکوع څخه وروسته دریدل او د دوو سجدو ترمنځ کښیناستل) په اطمینان سره آداء کول ضروري دي .

(درمختار او شامی ص ۲۶۶ او اول توک تر ۲۷۲ ص لمری توک پوری)

د عبارتو حاصل داسې دی چې له رکوع وروسته دی سیده ودرېږي ځکه چې قومه سنت ده ، چې حتی واجب او فرض هم ورته ویل شوي دي ، بیا ځمکې ته د الله اکبر په ویلو سره کښته شه ، او دواړه زنگونه پر ځمکه ولگوه ، چې په دې عبارتو کې د «ثم لفظ راغلی دي ، او د هغه مطلب دادي چې په دریدلو یعنی وقفې سره سجدې ته د تلو په وخت کې تکبیر وایه تر هغه پورې چې سجدې ته رسیږي . د تکبیر په ختمیدو سره تندي پر ځمکه کښیږده ، بیا د دوو سجدو په منځ کې په اطمینان سره کښینه یعنی تر دویمه وخته پورې کښینه چې سبحان الله وویلای شي ، د آنحضرت ﷺ مبارکه طریقه داده چې کله بي له رکوع څخه سر مبارک راپورته کړ نو په اطمینان سره به سیده ودرید ، بیا به سجدې ته تللی له سجدې وروسته به ئې بیا چې سر مبارک راپورته کړ سیده به کښیناست ، بیا به ئې دویمه سجده کوله . (مشکوٰۃ شریف ص ۷۵ ج ۱)

دا ضروري ده چې د آنحضرت ﷺ سنت طریقي مطابق خپل لمونځونه آداء کړو ، ځکه چې نبی کریم ﷺ فرمایي : (تاسو دا ډول

لمونځ اداء کوي ښه څنگه چې موزمالمونځ ليدلی (يعني د لمانځه په حال کې چې موز ليدلی يم په هغه شکل به تاسو هم خپل لمونځونه کوي، نو که فرضاً موږ دا کوشش ونکړو چې لمونځ موږ د آنحضرت ﷺ د سنت طريقي سره سم نه دی، نو زموږ لمونځ به هم مقبول نه وي، آنحضرت ﷺ فرمايي تر ټولو بد ترغل هغه څوک دی چې په لمانځه کې غلا کوي، صحابه کرام ورضی الله تعالی عنهم پوښتنه وکړه، په لمانځه کې څنگه غلا کيدای شي؟ يارسول الله! آنحضرت ﷺ وفرمايل: چې په لمانځه کې غلا دا ده چې رکوع او سجده پدې نه توگه نه اداء کوي، بيابې وفرمايل: د آنحضرت ﷺ يو بل ارشاد دی: په تاسو کې د هيچا لمونځ پوره کيږي نه، ترڅو چې له رکوع وروسته قومه په صحيح توگه اداء نکړي، (يعني سيده ونه دريږي) په دې توگه چې هر هراندام ئي پر خپل ځای قرار ولري. هند اراز کوم سړی چې د دواړو سجدو ترمنځ د کښينا ستلو په وخت کې خپل ځان درست نکړي و د هغه لمونځ نه پوره کيږي. (مکتبه شريفه ص ۱۷۸)

ويل کيږي چې مؤمن بنده خپل لمونځ په ښه توگه اداء کوي، رکوع او سجده سمه وکړي، نو لمونځ ئي ښکلی او نوراني کيږي، فرېستې هغه لمونځ آسمان ته پورته کوي، او هغه لمونځ خپل لمونځ کوونکې ته دعاء کوي او دا يې چې الله تعالی دی ستا حفاظت وکړي، چې څرنگه دی زما حفاظت وکړ او چې څوک لمونځ پدې ښه توگه نه کوي، نو د هغه لمونځ ترريږي، فرشتې کرکه ځيني کوي، آسمان ته ئي نه پورته کوي، او لمونځ وايي چې الله تعالی دی نادغه ئي ضائع او تباه

کړي لکه څنگه چې دې زه ضائع کړم. (خلاص فتاوی، رحيميه ص ۲۵ ج ۲ بحواله مکتوب نمبر ۶۹، امام رباني ص ۱۲۸ ج ۲)

مسئله: کوم لمونځونه چې له تعديل الارکان پرته اداء شوي وي، که څه هم صحت لري، خو راگرځول ئي بهتر او ښه کار دی، فرض او وتر دی هرو مرو راگرځوي، ولي سنت که راونگرځي څه پاک نلري.

(فتاوی دارالعلوم ص ۱۵۶ ج ۲ بحواله رد المحتار ص ۲۲۲ ج ۱ او غلاط العوام ص ۵۹)

په قومه او جلسه کې د دعاء حکم

پوښتنه: په قومه او جلسه کې امام او مقتدی دعاء ويلی شي کنه؟
جواب: کله چې مقتدی له رکوع سر را پورته کړي، سيده ښه ودریږي له «ربنا لک الحمد» ويلو څخه وروسته ښه «حمداً کثيراً طيباً مبارکافيه» ويلای شي، همدارنگه په جلسه کې يعنې د دوو سجدو ترمنځ «اللهم اغفر لي ورحمني واهدني وعافني وأرزقني» ويلای شي خودا په دې شرط چې وخت وي، هسې نه چې د دې دعاؤو په ويلو سره له امام څخه وروسته پاتې شي، البته د امام لپاره پکار نه ده چې وټي لولي، ځکه چې د آنحضرت ﷺ هدايت او لارښونه داده چې امام دی په لمانځه کې تخفيف کوي ترڅو د معذور، مريض او نور ضرورت مند کسانو لپاره د تکليف او مشقت باعث ونه گرځي.

(فتاوی رحيميه ص ۱: ۲ ج ۲ بحواله شامی ص ۲۲۲ ج ۱)

له لمانځه وروسته دعاء

مسئله: له فرض لمانځه وروسته د امام او مقتديانو په گډه غوښتل په اړه ډير فضيلتونه ذکر شوي دي. او مسنونه طریقه چې امام او مقتدی دی دواړه په تیت آواز سره دعاء کوي

مسئله : د دعاء په اول او اخير کې درود شريف لوستل د دعاء د قبوليت لپاره ښه اميد بڅبونکى دى. (آپ مې ماڼۍ ص ۲۸۲ ج ۲)

مسئله : له آنحضرت ﷺ څخه وپوښتل شول چې کومه دعاء ښه قبلېږي؟ آنحضرت ﷺ وفرمايل: د شپې د وروستۍ برخې او فرض لمونځونو وروسته دعاء ښه قبلېږي. (فتاوى رحيميه ص ۲۰۲ ج ۲، فتاوى محموديه ص ۲۰۰ ج ۱۲)

مسئله : کله چې امام له لمانخه فارغ شي، نو امام او مقتديان دې يو ځای په شريکه دعاء وکړي، بيا دې نو نفلونه او ستنونه وکړي او پخپلو کارونو پسې دې ځي، دوهم ځل درېيم ځل ثوابونو يا سنتونو وروسته دعاء او يا خلک دې ته اړ ايستل چې تر دعاء پورې انتظار وکړي، دا جواز او هيڅ ثبوت نلري. (فتاوى دارالعلوم ص ۱۳۰ ج ۲، فتاوى رحيميه ص ۱۸۲ ج ۱)

مسئله : حضرت سائب رضی الله تعالى عنه له خپل پلار څخه نقل کوي، چې رسول الله ﷺ چې به کله دعاء کوله، نو خپل دواړه مبارک لاسونه به ټي پورته نيرلي وو، او چې دعاء به ختمه شوه نو دواړه لاسونه به ټي پرمخ مبارک راټيرکړل. (مشکوٰۃ شريف ص ۱۹۶ ج ۱، اسباب الدعاء)

مسئله : په دعاء کې به لاس دونه پورته نيسي چې د غوږونو پرمخ اډاوي، او د څنگلو له پورته کولو سره بغلونه راڅرگند شي.

(احکام دعاء مفتي محمد شفيع رح ص ۱۱)

مسئله : له فرائضو وروسته دعاء کولای شي، دا ضروري نه ده چې د امام پر دعاء به مقتدي صرف آمين وايي، يعنې پخپله هم دعاء غوښتلای شي. (فتاوى دارالعلوم ص ۲۰۱ ج ۲، بحواله در المختار ص ۲۸۹ ج ۱)

مسئله : که چيرې مقتدي ته کوم ضرورت وي او د هغه ضرورت په وجه له سلام گرځولو وروسته سمدستي ولاړ شي، له امام سره

شریکه دعاء پريږدي، په دې کې هيڅ حرج او گناه شته او نه په دې کار ملامت گڼل کيدای شي، مګر که ضرورت ونلري، او پياښتي شي له امام سره په شريکه دعاء وکړي نو دا ښه کار دی او ثواب ډير لري.

(فتاوى دارالعلوم ص ۱۰۳ ج ۲، بحواله در مختار ص ۲۹۵ ج ۱)

مسئله : له فرض لمانخه وروسته پرسرياندي لاس ايښودلای او دا دعاء لوستلای شي. «بسم الله الذي لا اله الا هو الرحمن الرحيم اللهم اذهب عني الهم والحزن» (امداد الاحكام ص ۲۸۷ ج ۱)

مسئله : له فرض لمانخه وروسته: «اللهم انت السلام ومنك السلام تباركت يا ذا الجلال والاكرام» ويل مسنون او افضل کار دی، نو ځکه دا دعاء ډېره لوستله كيږي، مګر په بله دعاء سره هم سنت اداء کيدای شي، نو بلي دعاء ته خلاف سنت ويل صحت نلري. (فتاوى رحيميه ص ۲۸۵ ج ۲)

مسئله : له لمانخه وروسته لاس پورته کول او دعاء غوښتل شرعا ثابت او مستحب عمل دی. خو که اتفاقاً کله پريښودل شي لچاڅخه، نو څه اعتراض نشته ورباندې. (فتاوى محموديه ص ۲۴۱ ج ۱)

مسئله : د دعاء له آدایو څخه دادی چې دواړه لاسونه تر سينې پورې پورته ونيسي او د دواړو لاسو په منځ کې يو څه اندازه فاصله وي، دواړه سره بندول خلافت اولی دی. (فتاوى رحيميه ص ۲۰۲ ج ۲، بحواله مفتي ص ۲۲۲ ج ۱)

مسئله : د دعاء په وخت کې د دواړو لاسونو په منځ کې يو څه فاصله پريښودل افضل کار دی. (فتاوى محموديه ص ۲۶۸ ج ۱)

مسئله : له لمانخه وروسته دعاء په لومړي سر او اخير کې څو تکي په جهر سره ويل جائز دی، مګر اهتمام ټي ضروري نه دی. (فتاوى محموديه ص ۲۲۸ ج ۱)

(تر څو ټي خلک جز و نه بولي نه محمد وخت قابلي نغوله)

مسئله: مقتدي خپله دعاء هم کولای شي او د امام پر دعاء هم آمین ویلی شي، دواړه صحت لري خو ولی اخفاء نه دی. (فتاویٰ محمودیه ص ۲۶۱ ج ۱)

مسئله: نه لمانځه وروسته بیا التزام مصافحه یا معانقه (په غیر او په لاس پوښتنه) (روغبه) کول درست کار نه دی، له دې نه ځان ساتل پکار دی، مگر که چیرې له چاسره لومړني ملاقات وي، هغه که څه هم د لمانځه وروسته برابري شي، په دې صورت کې جواز لري مصافحه او یا معانقه کیدلای شي. (نظم الفتاویٰ ص ۵۰۱ ج ۱)

د امام له دوهم سلام څخه وړاندې د مقتدي را ګرځیدل

سوال: زموږ د مسجد امام صاحب تر دیره پورې سلام اوږدوی، نو یو مقتدي مخکې له دې چې امام دویم سلام پوره کړي، مخ را ګرځوي او ځان وزګاروي، په داسې حال کې چې مقتدي ته خود امام متابعت ضروري دی، نو آیا د نوموړي دا عمل چې تر امام مخکې ځان فارغ کوي، درست دی ګن؟

جواب: امام ته هم پکار نه ده چې سلام اوږدوی (یعنی سلام په قرائت وایی) تر دوه پورې چې د مقتدي سلام په منځ کې ختم شي، او دغه مقتدي ته هم پکار نه ده چې تر امام وړاندې د فارغ کیدلو هڅه کوي، که څه هم لمونځ ته صحت لري، خود اول عمل مکروه دی. په ټول لمانځه کې چې دومره انتظار کاوه، نو د سلام په وخت کې دې هم له پورې خبر وکړي. (آپ کی سابق ص ۲۶۲ ج ۲، فتاویٰ دارالعلوم ص ۱۹۳ ج ۲)

مسئله: که چیرې په السلام علیکم کې د «علیکم» پر ځای «علیتم» له خولې راووزي، لمونځ کیدلای شي. (فتاویٰ دارالعلوم ص ۲۵ ج ۲، درمختار ص ۲۱۸ ج ۱)

مسئله: د سلام ګرځولو په وخت کې صرف د قبلي څخه مخ ګرځول کافی دی، د سيني ګرځولو ته څه اړتیا نشته. (فتاویٰ دارالعلوم ص ۲۲۷ ج ۲)

مسئله: که چیرې یو سړی دغه وخت په امام پسې اقتداء وکړي چې امام «السلام علیکم» کې د «السلام» ټکی پوره اداء کړي، نو د دغه سړي جماعة او اقتداء صحت نلري، خپل لمونځ به جدا کوي دی مقتدي او امام ته امام به ګڼل کیږي جماعة ځینی فوت دی. دا ځکه چې د السلام پر «م» باندې لمونځ پای ته ورسید. (فتاویٰ دارالعلوم ص ۲۸۲ ج ۲، بحواله ردالمحتار ص ۲۲۶ ج ۱، فتاویٰ محمودیه ص ۱۲۲ ج ۲، غلاط العوام ص ۶۸)

مسئله: که چیرې ټي تکبیر تحریمه پوره ادا کړ مخکې تر دې چې امام سلام ګرځوي، نو دی په جماعة کې شریک دی، لمونځ ته صحت لري، دوهم ځل تکبیر تحریمه ویلو او لمونځ جدا کولو ته اړتیا نشته. (فتاویٰ دارالعلوم ص ۲۶۵ ج ۲، شامی ص ۲۲۶ ج ۱)

مسئله: که مقتدي له امام سره شریک او امام سمدستی دغه مهال سلام وګرځاوه، نو مقتدي ته پکار ده چې تشهد پسې پوره کړي او بیا ولاړ شي. (شامی ص ۲۶۲ ج ۱، فتاویٰ دارالعلوم ص ۲۸۰ ج ۲)

او د اهرم جائزه ده چې تشهد پوره نکړي، ولاړ شي. (فتاویٰ دارالعلوم ص ۱۶۵ ج ۲)

مسئله: د «السلام علیکم» ویلو هروقت که تر امام وړاندې د مقتدي ساو درېږي نو د مقتدي په لمانځه کې څه خلل نه راځي (یعنی مطلب ته دانه شو چې تر امام وړاندې ته شان فارغ کړ). (فتاویٰ دارالعلوم ص ۱۲۲ ج ۲، ردالمحتار ص ۲۹۰ ج ۱، باب سنة الصلوة)

مسئله : د لمانځه د اختتام لپاره صرف د «السلام عليكم ورحمة الله وبركاته» ټكي كفايت كوي، ضروري نه ده چې «وبركاته» لفظ هم ورسره اضافه شي. (فتاوى دارالعلوم ص ۱۹۶ ج ۲)

مسئله : په كومانو لمونځونو كې چې تر فرض وروسته سنت نه وي، لكه د سهار، مازيگر لمونځ، په دې وختو كې امام اختيار لري چې له سلام څخه وروسته امام بني طرف ته يا چپ طرف ته مخ اړوي، په حديث شريف كې د دواړو ثبوت راغلي او فقهاؤو هم دواړو اړخونو ته د څرخيدلو اجازه كړې.

(فتاوى دارالعلوم ص ۱۳۹ ج ۲، رد المحتار ص ۲۶۹ ج ۱، بغري ص ۱۱۸ ج ۱ فتاوى محموديه ص ۱۲۶ ج ۲، آپ كې مسائل ص ۲۵۲ ج ۲)

مسئله : جهت كه بدليږي رابديږي دا ښه كار دى ځكه چې غوام بيا يو طرف ضروري كنى. (فتاوى رجبیه ص ۳۵ ج ۲)

د امام په دې زاځرخيدلو كې مقصد دا وي چې امام د تسبيح فاطمي ترڅنگ چې له كومانو څخه لږې ركعتونه تير شوي، هغوى څرنگه لمونځ كوي، درست دى كنه؟ همدارنگه دا ښه هم گوري چې څوك مسجد جماعة ته نه دى حاضر شوى او سبب ښي څه دى، او بيا به داشپان اصلاح كوي ځكه چې امام د خلكو مسئول او ديني مشر دى. (محدثت فاسى غره)

لمونځ ولې په سلام وياړ ختمیږي؟

څرنگه چې رسول كريم ﷺ خپل امت ته د لمانځه د پيل او آغاز لپاره تر ټولو ستره او سپيڅلې كلمه «الله اكبر» ښودلې ده؛ همدارنگه ئې د اختتام او پاى ته رسيدلو لپاره هم په زړه پورې كلمات ښودلي دي: «السلام عليكم ورحمة الله» په دې كې فلسفه او حكمت دا دى چې

سلام هغه وخت ويل كيږي چې څوك له چاسره په لومړي ځل مخ كيږي، نو دا چې يو بنده لمونځ په تكبير سره پيل كړى او له الله تعالى سره ئې ملاقات وشى، نو گويا دغه بنده په كامله توگه

له عالم شهود څخه غائب شو، او په دغه وخت كې هيڅ څوك ئې د زړه د سترگو په وړاندې موجود نه وي، بيا چې كله په اخيره ناسته كې له تشهد، درود او وروستۍ دعاء څخه فارغ شي، نو گويا دغه بنده اوس يو بې بلي د نيا (عالم شهود) ته سترگي راغړوي او له نويو خلكو سره مخ كيږي، نو په السلام عليكم ورحمة الله، ويلو سره د هغوى ملاقات ته راځي، زما په نزد د دې حكم راز او فلسفه همدا ده. (معارف الحديث ص ۳۰۸ ج ۲)

لمونځ چې په كومو شيانو فاسديږي

۱- د لمانځه له معلومو شرطونو څخه ديوه شرط نه پوره كيدل مثلاً طهارت نه وي. (بايد وويل شي چې د طهارت د نه موجوديت ځينى صورتونه داسې دي چې لمونځ نه فاسدوي چې سوږ په ئې د مكروهاتو د بيانولو څخه ورسته په يو ځانگړي عنوان كې بيان كړو.)

۲- بې هوښۍ، ليونتوب او د حواسو بې خايه كيدل.

۳- په قصدي توگه بې له عذره له قبلي څخه مخ اړول، كه بې له قصده په غير اختياري توگه سينه له قبلي څخه وگرځي، نو اوس كه ديوه ركن د اداء كولو هومره وخت همدا سې پاتې شي نو لمونځ فاسديږي، كنه نو صحيح دى، او يا د څه عذر په وجه سينه وگرځوله شى، مثلاً د لمانځه په حالت كې چاته دا شبه شوه چې اودس ئې مات شو په دې خاطر ئې له قبلي څخه سينه راډگرځوله، او وروسته ورته

ياده شوه چې اودس ئي نه دي مات شوي نو اوس که دغه له مسجد څخه تروتلو مخکې ورته ياده شوه نو لمونځ ئي نه دي فاسد او که له مسجد څخه تروتلو وروسته ورته ياد شوه، نو لمونځ ئي فاسد شو. مسئله: د لمانځه د کوم فرض پرېښودل، مثلاً قرائت بالکل نه کوي، قيام، رکوع، سجده او داسې نور نه کول، که په قصد سره وي او که په هيره سره.

۴- په قصدي توګه د لمانځه واجبات پرېښودل.

۵- واجبات په هيره يا تيدل او بيا د هغه په وجه سجده سهونه کول.

۶- د لمانځه په حالت کې خبرې کول، په دې شرط چې لږ تر لږه ۲ دوه حرفه يو او يا داسې يو حرف وي چې معنی ئي ښه فهميدلای شي.

(درمختار، علم الفقه ص ۱۰۰ ج ۲)

د خبرو پنځه قسمه دي: اول دا چې څوک چاته خطاب کوي دا کلام په هر حال کې مفسد دی، قصداً وي، که سهواً، په عربي ژبه وي يا بله، د قرآن کریم په لفظ وي يا بل لفظ، مثلاً:

۱- يو سړی د افکرو کړی چې زه په لمانځه کې نه يم او يا په بل شکل غلط سي، له چا سره خبرې پيل کړي.

۲- د لمانځه په حالت کې چاته ووايي: «أقتل الحية» (مار ووژنه ۱).

۳- په لمانځه کې چاته ووايي چې: وایه ۱)

۴- کوم يحي نامی سړي ته ووايي: «يا يحي خذ الكتاب» (ای، يحي دا کتاب، اخله) يا د موسی په نوم سړي ته ووايي، «يا موسی» (ای، موسی) يا پاته ووايي «اقرأ» (وايه) دا ټول الفاظ د قرآن مجید دي، همدا حرم د سلام او د سلام د خوا بولوده، او همدا حکم د يو پرچ

کوونکي د جواب «يرحمک الله» دي، او همدا راز د ښه خبر په اوریدو سره چې سړی ووايي: «الحمد لله» يا بل لفظ ووايي، لکه د الله تعالی د نوم په اوریدلو سره «الله» او د رسول کریم ﷺ د نوم په اوریدلو سره درود شریف ووايي دا ټول لمانځه ته مفسد ګرځي، په دې شرط چې غرض ئي دهغه سړي جواب وي. (درمختار وغيره)

خلاصه دا چې که چيرې له سړي سره په مخاطبه کې خبرې وشي، که هر ډول وي او په هر حالت کې وي، لمونځ فاسد يږي.

(علم الفقه ص ۱۰۱ ج ۲، نماز مستون ص ۲۲۸ شرح تنبيه ص ۱۱۱ ج ۱، حنايه ص ۱۱۱ ج ۱، کسري ص ۲۲۲، درمختار ص ۱۵۵ ج ۱) دويم قسم خبري دا دي چې له څارويو سره کلام وشي، د اهم په هر صورت مفسد دی. دريم قسم خبري دا دي چې پخپله له ځان سره څوک خبري وکړي، دا کلام هم مفسد صلوته دي خو په دې شرط چې عربي الفاظ نه وي، او په قرآن کریم کې نه وي، او که عربي لفظ وي او هم په قرآن کې وي مثلاً د خپل پرچي په جواب کې ووايي: «الحمد لله» او يا د ډول نور الفاظ، نو دا لمونځ نه فاسد وي. او که چيرې د چا يو لفظ تکیه کلام وي، مثلاً د يو سړي «نعم» لفظ عادت وي هره شيبه ئي وایي نو په دې سره هم لمونځ فاسد يږي که څه هم عربي او د قرآن کریم لفظ وي.

خلورم قسم، ذکر اودعاء ده، چې د اهم لمونځ فاسد وي، په دې شرط که له عربي پرته په بله ژبه وي او يا په عربي وي، خو په قرآن کریم او حديث کې نه وي وارده. اونه دا چې دهغه شی غوښتنه له الله تعالی پرته له بل چا څخه حرامه وي، يعنی له بل چا هم غوښتل کيدای شي، مثلاً په لمانځه کې ووايي: «اللهم اعطني الملح» ای الله!

ماته مالګه راکړه. او ياد اچي ووايي: «اللهم زوجني فلانة» (ای الله! ماته فلانې ښځه راپه نکاح کړه) دا ډول دعاء گاني، نه په قرآن کې شته او نه په احاديثو کې، نه د هغوی طلب له الله پرته له بل چا څخه منع ده، نو د داسې دوعاگانو په وجه لمونځ فاسد يږي، که دا شرطونه نه وي په دعاء سره لمونځ نه فاسد يږي. (دادوعاء گاني چې په لمانځه کې بيخايه وويلي شي مثلاً په رکوع، سجده او داسې يو بل ځای کې)

پنځم قسم: د لمانځه په حال کې بل چاته فتح ورکول: چې څوک په لمانځه کې قرآن غلط ووايي او يا بله غلطۍ ورځنۍ صادره شي، نو بل فتح ورکوي يعنې په هغه غلطۍ کې پوه کړي، خوداپه دې شرط چې فتح ورکونکي مقتدي نه وي او فتح اخيستونکي دده امام نه وي. (علم الفقاهه ۱۰۱ ج ۲)

مسئله: څرنگه چې د فتح ورکولو مسئله د فقهاؤو ترمنځ اختلافي ده، ځينو علماؤو خو په دې اړه مستقلې رسالې ليکلي، نو موږ هم دلته څو جزئي ټکي ذکر کوو، صحيح خبره داده چې که مقتدي خپل امام ته فتح ورکړي، لمونځ يې نه فاسد يږي، که امام د ضرورت سره سم قرائت کړي وي کنه، (يعنې هغه مسنون قرائت يې پوره کړي وي، کنه؟) (تهران: مجمع، شامي وغيره)

مسئله: که امام مسنون قرائت پوره کړي وي، نو پکار ده چې رکوع ته ولاړ شي، او مقتديان دې ته اړ نه باسي چې فتح ورکړي، او مقتديان هم بايد تر هغه پوري چې اشد ضرورت نه وي، فتح ورته کړي، مطلب دا چې که امام په لمانځه کې غلط شي نو سکوت

13

وکړي، رکوع ته ولاړنشي، نو که دلته مقتدي فتح ورکړي څه باک نلري، که چېرې يوسړي بل ته فتح ورکړي، دوي سره مقتدي او امام نه وي، نو د دغه فتح اخيستونکي لمونځ فاسد يږي که د هغه په فتح عمل وکړي، او که چيري دده ته پخپله ياد شي، که څه هم د فتح سره يو ځای او يا لږ شاته وروسته او د فتح ورکونکي څه دخل پکښې نه وي، بيا نه فاسد يږي. (شامي، علم الفقاهه ۱۰۲ ج ۲)

او د دغه سړي چې فتح يې علي غير الامام ورکړي وي، يعنې هغه چاته يې فتح ورکړي وي چې هغه يې امام نه دی په هر صورت دده لمونځ فاسد دی، (بحر الرائق وغيره)

که چيري يوسړي د بل چا څخه واورې او يا په قرآن مجيد کې وگوري د هغه لمخې خپل امام فتح ته ورکړي، نو دده خپله لمونځ هم فاسد دی او امام که د هغه فتح واخلي نو د هغه هم لمونځ فاسد دی.

(علم الفقاهه ۱۰۲ ج ۲، هدايه ص ۸۲ ج ۱، کبير ص ۳۲۰، شرح تايه ص ۹۱ ج ۱)

همداراز که څوک په قرآن کريم کې گوري او قرائت وايي، لمونځ يې فاسد دی. (درمختار)

مقتدي ته پکار ده چې د فتح په وخت کې د قرائت قرآن نيت ونکړي، صرف فتح ورکړي، ځکه چې د احنافو په نزد مقتدي ته قرائت کول نشته، (فتح القدير وغيره)

په لمانځه کې غاړې تازه کول پرته له څه عذراو يا صحيح غرض، مثلاً څوک د توخي مرض لري. يا غير اختياری توخي ورشي او يائي غرض صحيح پکښې وي، نو بيا لمونځ نه فاسد يږي د صحيح غرض مثال:

۱- د آواز د تصفیې لپاره ټوخی کول، ۲- د مقتدی ټوخی غاړې تازه کول په دې خاطر چې امام پر خپله غلطۍ پوه کړي، ۳- یو سړي چې په دې خاطر غاړې تازه کوي چې نور پوه کړي چې گویا هغه پر لمانځه ولاړ دی. (علم الله ص ۱۰۲، فتاوی رحیمه ص ۲۴۱)

مسئله: ژړا یا آه یا آف کول، په دې شرط چې د څه مصیبت او یا درد په وجه وي، که چیرې غیر اختیاري له چا څخه دا خبرې صادري شي، او یا د خدای تعالی څخه د ویرې او خوف په وجه د جنت او دوزخ په یادونه سره وژاړي نو بیا لمونځ نه فاسدوي، که د غم او درد په وجه وي، نو بیا فاسد یږي. (درمختار وغیره)

مسئله: خوراک او خنډ کول، که څه هم د یرلېږي، مگر که چیرې د غاښونو په منځ کې کوم شی د نخود د دانې څخه کم وي او هغه د سړي تیر شي نو لمونځ نه فاسدوي، مطلب دا چې په کوم اندازه خوراک چې روژه فاسد وي، همدارنگه لمونځ هم فاسدوي. (درمختار وغیره)

مسئله: عمل کثیر لمونځ فاسدوي، په دې شرط چې د لمانځه د افعالو د جنس څخه نه وي او یا هم د لمانځه د اصلاح په غرض نه وي، که چیرې دا عمل کثیر د لمانځه د افعالو له جنس څخه وي مثلاً یو سړي په یوه رکعت کې د وې رکوع وکړي، یا درې سجدي وکړي، نو په دې سره لمونځ نه فاسد یږي. ځکه چې دا عمل د لمانځه له جنس څخه دی، دا راز که د لمانځه دا راز که د لمانځه د اصلاح په غرض وي، بیا هم لمونځ نه فاسدوي، مثلاً د یو سړي اودس مات شي د لمانځه په حال کې، نو دی د اوداسد لپاره ولاړ شي اودس تازه کړي راشي پر لمانځه ودریږي، د دې سړي لمونځ فاسد نشو، که څه هم

گرځیدل، راگرځیدل، اودس کول عمل کثیر دی، مگر چونکه د لمانځه د اصلاح لپاره ترسره کیږي نو په همدې وجه دا مفسد نه بلکې معاف دی.

مسئله: په لمانځه کې که د کومې نسخې تې ورودل شي او له هغه نه شیدې راووزي نو د دې نسخې لمونځ فاسد دی ځکه چې شیدې ورکول عمل کثیر دی. (درمختار وغیره)

مسئله: په لمانځه کې که کوم څوک یو ضرري حیوان (ژوی) د له مینځه وړلو په غرض ډبره وغورځوي، نو لمونځ نه فاسد یږي او که پر کوم انسان وروغورځوله شي نو عمل کثیر گنبل کیږي، او لمونځ فاسد وي. (علم الله ص ۱۰۳)

مسئله: امام که داسې یو سړي د جماعه لپاره خلیقه کړي چې صلاحیت او وړتیا ونلري. مثلاً مجنون یا نابالغ هلک یا کومه ښځه مخته کړي، دا هم لمونځ فاسدوي. (درمختار)

مسئله: د قرآن کریم په قرائت کې غلطې کول، دا غلطې که په اعراب کې وي یا مشدد صرف، مخفف وویل شي، یا بالعکس، او یا کوم حرف یا کلمه بدله کړل شي یا کم او زیات کړل شي، لنډه دا چې په قرآن کریم کې غلطې کول په دې لاندې صورتونو کې مفسد صلوۍ گرځي:

۱- په دې غلطۍ سره معنی بدله شي، داسې چې د چا اعتقاد د کفر دی، په قرآن مجید کې که وی که نه وی.

۲- معنی یې بدله شوه، که څه هم اعتقاد یې د کفر نه وي مگر د قرآن په عبارت کې نه وي.

۲- په معنی کې تغیر راشی او هغه معنی دالته مناسب نه وی که څه هم په قرآن مجید کې وی.

۴- په معنی کې ټی تغیر راغلی وی د لفظ په اوبستلو سره، مثلاً د «سرائره» پر ځای «سرازل» ولوستل شوی، او که داسی غلطی وی چې لامله ټی په معنی کې ډېر تغیر نه وی راغلی او مثل ټی په قرآن مجید کې موجود وی، نو لمونځ نه فاسد یږي.

که چیرې پر کوم لیکل شوي کاغذ باندې د چا نظر ولگېږي او دهغه معنی ټی هم په ذهن کې راشی، نو لمونځ نه فاسد یږي، او که د چا سترګې د چاپر عورت (فرضو) ولگیدې بیا هم لمونځ نه فاسد وی. (بحر الرائق)

که چیرې یو څوک د لمانځه په مخکې تیر شوی، لمونځ یې نه فاسد یږي، که څه هم د لمانځه په مخکې تیریدل ستره گناه ده. که څوک د لمانځه په حالت کې وغواړي د لمونځ کوونکي تر منځ تیر شوی او دهغه ټی مزاحمت وکړي، دا عمل جائز دی، څه باک نلري. (درمختار)

دلته چې موږ کوم صورتونه بیان کړل، دا د متقدمینو د قواعدو سره سم دي، او د هغوی په مذهب کې احتیاط زیات وی. مثلاً متاخرین د اعراب په غلطۍ سره لمونځ فاسد نه گڼي، نو همدا وجه ده چې موږ د متقدمینو مذهب غوره کړی دی. (داسی غل، شامی، وغیره...)

د لمانځه دغه ټول مفسدات چې له مخکې بیان شول، که چیرې تر اخیړه ناسته مخکې وی یا په اخیړه ناسته کې تر تشهد وړاندې رامنځ ته شي؛ نو لمونځ فاسد وی، کله نو مفسد نه دی. بلکې متمم

دی، یعنی د دې مفسداتو په راپیدا کیدلو سره لمونځ متمم کیدای شي، مګر په دې ځولاندې صورتونو کې:

۱- هغه څوک تیمم و هوښکي چې په اخیړه ناسته کې د التحیات تر لوستلو وروسته پراوډس کولو قدرت پیدا کړي.

۲- هغه څوک چې پرموزوني مسح کړی وی؛ مده ټی پوره شي او یا چې پر پټۍ یې مسح کړي وی او هغه زخم په دغه وخت کې جوړ شي.

۳- یا د یوه چا موزه له پټۍ وخیږي.

۴- یا ټی خپله وکارې، خو چې په عمل کثیر سره نه وی.

۵- یا کوم امی (نالوستی سړی) ته په دغه وخت کې یو سورة یاد شي.

۶- یا هغه څوک چې لوڅ بدن لمونځ آداء کوي، دغه مهال جامه پیدا کړي.

۷- یا هغه څوک چې په اشاره لمونځ کوي، خو اوس دومره جوړسي چې رکوع او سجده کولای شي.

۸- یا امام د بې اودسۍ په وجه بل څوک د جماعه لپاره خلیفه کړي، خو په هغه کې د دې صلاحیت نه وي.

۹- یا د سهار په لمانځه کې لمروړ باندې راوخیږي.

۱۰- یا د جمعې په لمانځه کې د مازیګرو وخت داخل شي.

۱۱- یا یو سړی داسی معذور دی چې اودس نشي کولای، خو په دغه وخت کې ټی عذر له مینځه ولاړ شي.

۱۲- یا کوم د ترتیب خاوند ته قضائي لمونځ وریاد شي، خو وخت دومره هم وی چې هغه قضائي آداء کړای شي. نو په دې ټولو

صورتونو کې لمونځ فاسد پېږي، که څه هم دغه امور هغه وخت رامنځ ته شوي وي چې د لمانځه ټول ارکان پوره شوي وي. (علم الفقه ص ۱۰۶ ج ۲) دا (۱۲) صورتونه دي چې په دې ټولنو کې د امام صاحب په نزد لمونځ فاسد پېږي، او د صاحبينو په نزد نه فاسد پېږي. بلکې پوره کيږي ځکه چې په دې صورتونو کې مقصد صلوة د التحيات تر ويلو وروسته په اخيره ناسته کې راپيدا شوي دي. په داسې حال کې چې د لمانځه هيڅ رکن پاتې نه دی، نو په همدې وجه لمونځ فاسد نه بلکې پوره شو. مگر دا چې د امام صاحب په مذهب کې احتياط د هر زيات دي، له همدې امله هغه وايي چې څومره ممکن وي په عباراتو کې بايد څومره احتياط وشي. دا ښه او افضل کار دی، همدا وجه ده چې د فقهي په ټولو متونو کې همدا مذهب غوره کړل شوی دی چې موږ هم همدا اختيار کړو. (والله اعلم، شامي)

د لمانځه د فساد په اړه مسائل

هغه امور چې د لمانځه په جريان کې راپيدا کيدلو له امله لمونځ فاسد وي؛ هغه په لاندې توگه دي:

مسئله: پرچ کوونکي ته په ځواب کې «يرحمک الله» ويل لمونځ فاسد وي، داراز که څوک د غم خبر واورى، او «انا لله وانا اليه راجعون» الفاظ ووايي، يا څوک ښه خبر واورى او «الحمد لله» ووايي يا هره دلچسپه او عجيبه خبره واورى، نو «سبحان الله» يا «لا اله الا الله» ووايي. يا د چا د پوښتنې په ځواب کې د قرآن کریم يو آيت ووايي. او د هغه لېره جواب شي. دا ټول شيان لمونځ فاسد وي.

او صاحب ترتيب سړي ته د لمانځه په جريان کې قضائي لمونځ ورياد شوی، په داسې حال کې چې وخت هم وي. (تفصيل د قضاء په بيان کې دی)

په لمانځه کې مخکې تردې چې د تشهد په اندازه کښينی، تيمم وهونکي ته اوبه پيدا شي او د استعمال وس نې هم ولري، نو لمونځ نې باطل شو. داراز که مقتدي اودس کړی وي او امام متيمم وي؛ امام ته اوبه پيدا شي، نو د مقتدي لمونځ باطل پېږي، فرض لمونځ، او هغه لمونځ نفل گرځي.

او مخکې له دينه چې د تشهد د لوستلو په اندازه کښينی؛ پرموزو ياپتنې د مسح موده پوره شي، داراز د موزو ختل، که څه هم په ډير معمولي حرکت سره وخيږي. (د تفصيل لپاره، مسائل خفين و مجري) هغه څوک چې بالکل امی، نالوستی وي، د لمانځه په وخت کې نې يو آيت نالوستی وي، د لمانځه په وخت کې نې يو آيت ناڅاپي زده کړ لمونځ نې باطل پېږي. په دې شرط چې د داسې سړي مقتدي نه وي، چې د هغه قرآن زده وي.

نو دغه سړي ياله چاڅخه په اوريدلو د قرآن آيت زده کړی، يائي هير شوی وي، خواوس ورته ياد شي، نو لمونځ نې باطل دی، په دې شرط چې د تشهد په مقدار تر کښينا ستلو وړاندې داسې وشي چې هغه نې چاڅخه په اوريدلو سره زده کړی.

کوم سړي چې په اشاره لمونځ کوي؛ د لمانځه په وخت کې په دې وتوانېږي چې رکوع او سجده وکړي، نو لمونځ نې باطل پېږي، کوم سړي چې د لمانځه وړکولو صلاحيت نه لري، لمانځه نې باطل پېږي، د معذور

هغه امام خليفه وگرځوي، نو لمونځ باطلیږي. د سهار لمونځ کوي لمر راوځيږي يا دا خزانو په لمونځو کې لمر تر سر واوړي. څوک د جمعې لمونځ اداء کوي چې د مازيگروخت ورباندې داخل شي. نو لمونځ باطل شو. که يو چا پر زخم باندې پټې لگولې وي او د لمانځه په دوران کې ټي زخم جوړ شي، پټې ځينې جدا شي، نو لمونځ باطل شو. او د اراز د يو معذور عذر چې د لمانځه په حالت کې رفع شي، لمونځ ټي باطلیږي، همدارنگه د اودس د ماتيدلو په صورت کې يې له څه عذره د يوه رکعت د آداء کولو پېماندازه انتظار وکړي، لمونځ فاسد يږي.

يعنې دوهم ځل به ټي آداء کوي، لمونځ کوونکي که له خپل ځای نه ليري شي بل ځای ته لمونځ ټي باطلیږي، که څه هم له مسجد څخه دباندې ونه وزي، مقتدي که له خپل امام نه پرته بلې چاته فتح ورکړي. لمونځ يې فاسد يږي يوازي خپل امام ته فتح ورکولای شي، لمونځ کوونکي که د بل سړي ورکړې فتح باندې عمل وکړي، لمونځ يې باطل شو. څوک چې يو لمونځ يې شروع کړي وي، د هغه لمانځه په جريان کې بل لمانځه ته انتقال شي، يعنې د بل لمانځه لپاره تکبير ووايي نو لمونځ ټي فاسد شو، همداراز په تکبير (الله اکبر) کې لومړی الف کشول لکه (الله اکبر) او همدارنگه د (اکبر) «باء» کشول لکه: (اکبر) دارنگه ويل دواړه لمونځ فاسد وي، که په لمانځه کې د بدن هغه برخه چې پټول ټي فرض دي، که يوه حصه ټي لڅه شي، لمونځ باطل شو. يا ټي پر بدن ناپاکي ولگيږي تردومره وخته پورې پاتې شي چې په دغومره وخت کې يو رکعت اداء کيدای شي. لمونځ فاسد دی.

که يو مقتدي تر خپل امام وړاندې رکعت اداء کړي، په دې صورت کې هم لمونځ باطل، دارنگه که مقتدي په جماعه کې تر خپل امام وړاندې ودریږي، لمونځ يې باطل دی. په څلور رکعتي لمانځه کې په دې گمان چې دوه رکعتيز دی؛ سلام گرځول، لمونځ باطلوی، مثلاً د ما پېښين لمونځ دی څلور رکعت د ده گمان شي چې د جمعې لمونځ دی پر دوه رکعت سلام وگرځوي. (کتاب الفقه ص ۲۶۹ تر ص ۲۷۲ ج ۱) څوک چې پر لمانځه ولاړ وي او يو بل ووند سړي د هلاکت په ځای کې لويږي نو دې په لمانځه کې ريغ ورباندې وکړي ترڅو هغه له هلاکته وژغوري، نو د ده لمونځ فاسد شو. (کتاب الفقه ص ۲۷۲ ج ۱)

مسئله: که ماشوم راشي د لمانځه په حالت کې د مور تي وروي او شيندي ورځيني زاووزي د دی لمونځ باطل شو. البته که شيدې راونه وزي بيا لمونځ ته فاسد يږي. (بحوالائق ص ۱۲ ج ۱، بهشتي زبور ص ۲۲ ج ۲)

مسئله: په لمانځه کې که د چاپه ستوني کې کوم خوږ شي وي، يعنې صرف ذائقه ټي وي نو لمونځ ورسره صحت لري، خو که دغه شي په خوله کې وزيبېدل شي او تر ستوني تير شي نو لمونځ فاسد يږي.

مسئله: په لمانځه کې د نخود دانې په اندازه زيات وکم د خوراک شي په خوله کې راشي نو په لاس او يا بله جامه دی هغه له خولې نه وغورځوي، له دې امله په لمانځه کې هيڅ ډول نقصان نه راجي.

(فتاوی دارالعلوم ص ۱۲۱ ج ۲، درالمختار ص ۵۸۸ ج ۱)

مسئله: په لمانځه کې که چاته په خوله کې نارې يا بل داسې شي د توکل وورشي او تيرولای يې نشي نو په يوه کالي يا د ستمال کې دی واچوي. (فتاوی دارالعلوم ص ۱۱۲ ج ۲، مشکوة ص ۷۱ ج ۱ باب المساجد)

مسئله : په لمانځه کې چې د پرچې او تیغ کوم آواز جوړیږي په هغه سره لمونځ نه خرابیږي ځکه چې له هغه نه ځان ساتل گران کار دی.

(کتاب الله ص ۱۲۸۶ ج ۱، شرح نقایه ص ۹۲ ج ۱)

مسئله : څوکه په پرچې او تیغ کې داسې کوم الفاظ ورزیات کړل شي چې قدرتي نه وي، نو په هغه صورت کې لمونځ فاسد یږي.

(کتاب الله ص ۱۲۸۶ ج ۱)

مسئله : که بل څوک دعاء کوي او دې د لمانځه په حالت کې پر هغه باندې آمین ووايي، لمونځ ښه باطل دی. (کبیری ص ۲۳۹)

مسئله : په لمانځه کې آذان ته ځواب ویل هم لمونځ فاسد وي.

(کبیری ص ۲۲۲، نماز منون ص ۲۸۲)

مسئله : د کوم شي په لاندې غورځیدلو سره «بسم الله» وپیل هم لمونځ فاسد وي د اراز که کومه ناخوښه خبر واوري او «لا حول الا بالله» ووايي هم بی لمونځ باطل وي.

مسئله : د درد او غم په وجه «آه» او «اف» ویل هم مفسد دی. مگر که د څه مرض په وجه ښې ځوقابو کولای نشي، نو لمونځ نه باطلیږي.

(هدایه ص ۱۸۶ ج ۱، شرح نقایه ص ۹۲ ج ۱، کبیری ص ۲۳۷)

مسئله : د کوم دنیوي مصیبت یا بدني تکلیف لامله په لوړ آواز سره ژړل هم مفسد صلوۍ دی. (کتاب الله ص ۱۲۷۸ ج ۱)

مسئله : که په لمانځه کې د الله تعالی له ویرې د آخرت او دوزخ د یادولو په سبب سړي ته ژړا ورسي نو دا غیر اختیاري ژړا ده، لمونځ نه فاسد یږي. (هدایه ص ۱۸۶ ج ۱، شرح)

مسئله : په لمانځه کې که چاته پرچې ورشي نو پکار نه ږه چې «الحمد لله» ووايي، څوکه وویل شي لمونځ نه فاسد یږي. (کتاب الله ص ۱۲۸۶ ج ۱)

مسئله : که د مجبوري په وجه چاته ارمیږي راشي، نو کوشش دي وکړي او له خولې نه آواز پورته نکړي، په دې صورت کې بیا ارمیږي. کولی لمونځ نه فاسد یږي. څوکه احتیاط ونشي او ورسره آواز هم جوړ شي او حروف پکې پیدا کړي نو بیا لمونځ فاسد یږي. (مسئله الله ص ۲۵۲)

مسئله : په لمانځه کې مصافحه کول، سلام اچول یا د سلام ځواب ورکول لمونځ فاسد وي. (کبیری ص ۲۲۱، شرح نقایه ص ۹۲ ج ۱، نماز منون ص ۲۸۱)

مسئله : په لمانځه کې صرف غاړه گرځول مکروه دی، البته د سترگو تر څنگونو یوه وبل اړخ ته کتلای شي. لیکن دا هم مناسب نه دی، او که له قبلي څخه سینه یوه اړخ ته وگرځوي تردومره پوري چې یو رکن اداء کیدای شي نو په دې صورت کې لمونځ فاسد یږي.

(کتاب الله ص ۱۲۲۳ ج ۱، هدایه ص ۹۰ ج ۱، کبیری ص ۲۵۱، شرح نقایه ص ۹۲ ج ۱)

مسئله : پر ناپاک ځای سجده لگول لمونځ فاسد وي.

(درمختار ص ۹۰ ج ۱، شرح نقایه ص ۹۲ ج ۱)

مسئله : په قرائت کې که فاش غلطی وشي چې له امله ښې معنی رد و بدل شي، نو لمونځ فاسد یږي، همداراز قرآن کریم که د موسیقي په

طرز لوستل کیږي نو په دې سره هم لمونځ فاسد یږي. (درمختار ص ۹۰ ج ۱، اول)

مسئله : د لمانځه په دوران کې له دباندې نه د یوشی خوړل یا څښل چې «غه ترستونی تیر شي»، که څه هم ډیر وړوکی او لږ شي وی :

لمونځ فاسد وي. (نماز منون ص ۲۸۹، شرح نقایه ص ۹۲ ج ۱)

په کومو شيانو لمونځ مکروه کېږي ؟

مسئله : د لمانځه په حالت کې جامه داسې اغوستل چې د دستور او عادت خلاف وي، نو دا مکروه تحریمي دي، مثلاً یو سړی کمیښ واغونډی خولیس په لستوني کې وانه چوی یا خادر پراوړه وانه ږوی. **مسئله :** رکوع او سجده ته د تلو پرمهال خپلې جامې له خاورو څخه د ژغورلو او یا بل غرض په وجه پورته کول مکروه تحریمي دي. (د المختار وځیره...)

مسئله : په لمانځه کې داسې یو عبث فعل کول چې د عمل کثیر حد ته ونه رسیږي، مکروه تحریمي دي. مثلاً: کوم سړی د خپلې ږیرې وینتان په لاس کې نیسي. (۲) بې ضرورته خپلې جامې پیچي او یا په بدن لږې کوي.

مسئله : په لمانځه کې هغه جامې اغوستل مکروه دي، چې څوک په عامو مجالسو کې ورباندې شرمیري مگر که بله جامه شي نه وه بیا څه باک نلري.

مسئله : که څوک د لمانځه پرمهال د سرو یا سپینو، ډبري یا بل کوم شي ټوټه په خوله کې ونیسي نو دا مکروه تنزیهې ده، په دې شرط که قرائت ته مخل نه و. که چیرې قرائت ته مخل وي، نو بیا لمونځ فاسد وي. (د مختار، شامي)

مسئله : په لڅ سر لمونځ کول مکروه دي. مگر که د عاجزۍ، خشوع او خضوع د څرگندولو په وجه وي بیا څه حرج نشته. که په لمانځه کې د چاله سره خولی یا لنگوټه وغورځي، نو بهتره دا ده چې په همدغه

حالت کې یې پرسر کړي خو که په آسانی سره نه بلکې عمل کثیر ته اړتیا وه، نو بیا دی نه پرسر کوي. (د المختار، علم الفقه ص ۱۰۶ ج ۲)

مسئله : په داسې حال کې چې سړي ته د پیشاب یا هوا وتلو ضرورت وي، په دغه حالت کې لمونځ مکروه تحریمي دي. مخکې له لمانځه به ضرورت رفع کوي او بیا په لمونځ کوي. — (د مختار وځیره) خو که چا لمونځ شروع کړ او وروسته له شروع د لمانځه په جریان کې دغه ډول ضرورت ورته پیدا شو نو پکار ده چې هغه لمونځ پرېږدي، له ضرورت نه تر فارغ کیدلو وروسته او دس تازه کړي او بیا خپل لمونځ په اطمینان سره ادا کړي، که فرض لمونځ وي، که نفل، که منفرد لمونځ کوي او که په جماعه سره. او دا ویره هم وی چې د جماعه دویم رکعت نشي موندلای. نو همدا پورتنی حکم دی. خو که چیرې دا ویره وه چې د لمانځه وخت تیرېږي او یا هم د جنازې لمونځ وي چې هغه تیرېږي، نو بیا پروا نلري، په همدې حالت کې دې خپل لمونځ پوره کړي. — (شامي)

مسئله : د نارینه وو لپاره دا مکروه تنزیهې ده چې د خپلو وینستانو څخه کوڅې جوړي کړي او بیا لمونځ ورسره کوي او که عیناً د لمانځه په حالت کې دا کوڅې وتړي، نو لمونځ یې فاسد شو. ځکه چې دا عمل کثیر دی. (د مختار، شامي)

مسئله : د سجده له ځایه څخه د خس و خاشاک او یا بل داسې مضر شي لیری کول مکروه تحریمي دي. خو که بالکل سجده نه ورسره کیږي نو بیا دی لیری کړي څه باک نلري. د امکان په صورت کې یې نه لیری کول بهتر دي.

مسئله : د لمانځه په حال کې په گوتو ټکان کول او یا یو په بل کې کښی ایستل مکروه تحریم دی. — (بحر، شامی...)

مسئله : په لمانځه کې له ټپي څخه مخ گرځول مکروه تحریمي دی. که پوره مخ و اړول شي، نیم مخ (شامی)

مسئله : د سترگو تر کونج انو اخوا د یخو اکتل مکروه تنزیهی دی. (درمختار و غیره)

مسئله : مخامخ بل سړي ته لمونځ کول مکروه تحریمي دی. (شامی و غیره)

مسئله : د س. او یا لاس په اشاره د سلام ځواب ورکول مکروه تحریمي دی.

مسئله : سجده یوازې پر پوزه او یا پر تندي لگول مکروه تحریمي دی. (درمختار، علم الفقه ص ۱۰۲ ج ۲)

مسئله : د لنگوټي پر ولونو باندې سجده کول مکروه تحریمي دی. (درمختار و غیره)

مسئله : په لمانځه کې بی له عذره چارزانو کښیناستل مکروه تحریمي دی (درمختار و غیره)

مسئله : په لمانځه کې ارمیږي ایستل مکروه تنزیهی دی. (شامی)

مسئله : په لمانځه کې سترگی پټول مکروه تنزیهی دی، مگر که د سترگو په بندولو کې خشوع غرض وي، او په دې سره زیاتیري نو بیا مکروه نه بلکې افضل کار دی. (درمختار)

مسئله : امام ته مکروه ده چې په محراب کې په پوره ډول دننه ودریږي، لیکن که سجده په محراب کې لگوي او پخپله دباندې ودریږي نو مکروه نه دی. (درمختار و غیره)

مسئله : یوازي چې امام پر دوه لور ځای ودریږي چې لوړوالی ئې د یوه گزیان یا ته اندازه وي، او مقتدی لاندې وي، نو مکروه تنزیهی دی، خو که مقتدی هم ورسره پورته ودریږي، بیا څه باک نلري. (درمختار و غیره)

مسئله : مقتدیانو ته دا مکروه تنزیهی ده چې پر لور ځای ودریږي، مگر که ضرورت وي، مثلاً جماعه کې خلک زیات شي، ځای نه وي، نو څوک لوړ پر بامونو او یا یو بل لور ځای ودریږي نو څه خبره نه ده. (درمختار و غیره...)

مسئله : په داسې ځای یا داسې جامه کې لمونځ کول چې د ژویو تصویر وي پکښې؛ نو لمونځ پکې مکروه ده، د ذیروح تصویر که په خوند کې وي مخ ته، یو یا بل څنګ ته، نو لمونځ نه ده صحیح، او که لاندې یا شاته وي؛ پروا نلري. (درمختار و غیره...)

مسئله : په لمانځه کې سورتونه، آیاتونه او یا تسبیح پر گوتو شمیرل مکروه تنزیهی دی، مگر که پر گوتو حساب نه، بلکې د گوتو په ټینګولو سره حساب کړل شي، مکروه نه دی. لکه ضلوة التسبیح په بیان کې چې راغلي. (شامی، علم الفقه ص ۱۰۸ ج ۲)

مسئله : په لمانځه کې پوزه پاکول یا دا ډول بل کوم وړوکی عمل بي ضرورت مکروه تحریمي دی.

مسئله : خوله یا پوزه چې په کوم کالي و تړل شي، د لمانځه په حالت کې، دا عمل مکروه تحریمي دی.

مسئله : د قرائت تر ختمیدلو وړاندې رکوع ته تلل او بیا په رکوع کې قرائت پوره کول مکروه تحریمي دی. (شامی)

مسئله: مخکی له دې چې په رکوع او سجده کې ۳ ځله تسبیح وویل شي، سرراپورته کول مکروه تنزیهی دی.

مسئله: په داسې یوه جامه کې لمونځ کول مکروه دی چې قابل معافی نجاست پری لگیدلی وي. (مسائل ارکان)

مسئله: په فرض لمونځونو کې په قصدي توګه د قرآني ترتیب خلاف قرائت کول مکروه تحریمی دی. یعنی کوم سورة چې مخکی وي، هغه وروسته کول او وروسته چې وي هغه مخته کول، مثلاً: «قل یا ایها الکافرون» په لومړۍ رکعت کې او «الم ترکیف» په دویم رکعت کې وویل شي.

که سېوا وي، بیا مکروه نه دی، همدارنګه په نوافلو کې که قصداً بی ترتیبه وویل شي هم څه کراهت نلري. (شامي، علم الفقه ص ۱۰۹ ج ۲)

مسئله: له یوه سورة نه څو آیتونه په یوه رکعت کې او د همدې سورة له بل ځای نه څو آیتونه په بل رکعت کې ویل مکروه تنزیهی دی. په دې شرط چې ترمنځ یې له دوو آیتونو څخه کم پریښودل شي. که مسلسل وویل شي، په منځ کې یې څو آیتونه پریښودل شي، نو بیا کراهت نلري. د اراز که دوه سورتونه په دوو رکعتونو کې وویل شي او د دې دواړو سورتونو ترمنځ یو وړوکی سورة چې نژدې درې آیتونه ولري؛ پریښودل شي. دا کراهت هم تر فرائضو پورې تخصیص لري، په نفلو کې که د دې رعایت ونشي؛ څه حرج نشته. (شامي)

مسئله: په یوه رکعت کې دوه سورتونه داسې لوستل چې ترمنځ یې بل سورة پریښودل شي. که غټ سورة وي، که وړوکی؛ یو وی که

تریوه زیات، دا مکروه تنزیهی ده، چې کراهت د دې هم تر فرضو پورې خاص دی. (شامي)

مسئله: کله چې امام قرائت وایی، نو مقتدي ته قرائت ویل، دعا کول، او یاداسې بل ذکر کول که څه هم د قرآن سورة فاتحه وي، مکروه تحریمی دی. (علم الفقه ص ۱۲۰ ج ۲)

مسئله: پرسرباندي د استعمال داسې تړل چې ککړۍ تري لځه وي؛ مکروه دی.

مسئله: سجدي ته د تلو په وخت کې د شا او مخ جامې سره راټولول مکروه دی.

مسئله: څادر او یا جامې داسې پر ځان اچول چې لاسونه پکښې بند یږي، مکروه دی.

مسئله: په لمانځه کې بالاراده خوشبوئي لګول مکروه دی.

مسئله: سترګې د آسمان په لوري په قصدي توګه مکروه دی.

مسئله: بې ضروره ځینې وړې خړندۍ د لمانځه په حال کې وژل مکروه دی، مګر که یې له چیچلو او یا خورلو څخه ویره وه بیا څه باک نلري. لکن له وینې څخه یې ځان ساتل پکار دی.

مسئله: یو چا که په مسجد کې بې له عذره یو ځای ځان ته مخصوص کړي وی او یانې د لمانځه لپاره یو سورة ځانګړې کړي وی، په داسې حال کې چې بل سورة هم ورته یاد وي؛ دا مکروه دی.

د قضائي لمونځونو بيان

بي له څه عذر له لمونځ قضاء كول گناه كيږه ده، چې له رښتيني توپي پورته معاف كيدلای نشي، د حج كولو په وسيله هم كيږه گناه بڅيل كيدای شي.

همدارنگه ارحم الراحمين ذات چې كله پريته مهريان شي نو پورته له كومي وسيلي څخه معاف كولاى شي.

مسئله: كه پريوه ځاى له څو تنو نه د كوم وخت لمونځ قضاء شي، نو هغوى ته پكار ده چې هغه لمونځ په جماعة سره بيا را وگرځوي. كه چېرې لمونځ وي، په جهر سره به نې وايي كه خفيه لمونځ قضاء شوى وي، خفيه به نې راگرځوي. (علم الله ۱۲۰ ج، امداد الاحكام ص ۶۶۸ ج ۱)

مسئله: قضاء لمونځ بالا اعلان آداء كول گناه ده، ځكه چې د لمانځه قضاء پخپله گناه ده، او د گناه اظهار (څرگندتيا) گناه ده، د قضائي لمانځه طريقه هغه آداء د لمانځه د طريقه، په قضائي لمانځه كې به دانيت هم كوى چې زه د فلانى وخت قضائي لمونځ كوم، او كه چير نې نيت ونكړي، بيا هم صحت لري، ځكه چې قضاء په نيت د آداء او ادا په نيت د قضاء صحيح كيدلای شي. (علم الله ص ۱۲۱ ج ۲، فتاوى دارالعلوم ص ۲۳۱ ج ۲)

مسئله: د فرض لمانځه قضاء فرض او د واجب لمانځه قضاء واجب ده، د وتړو قضاء هم واجب ده، داراز د نذر لمانځه قضاء واجب ده، او هغه نفل چې له شروع وروسته فاسد كړل شي، ځكه چې له شروع وروسته نفل واجب گرځي، د مؤكده سنتو او يا نورو نوافلو قضاء نشي آداء كيدى، كه په دې غرض كوم لمونځ وشي، نو هغه نې قضاء نه بلكې جدا لمونځ حسابيږي، مگر د سهار د سنتو په اړه حكم دادى

چې له فرضوسره نې قضاء وشي او بيا دې فرض قضاء ترزوال وړاندې راگرځوله كيږي نو همدا د سهار سنت به هم ورسره راگرځوي، ځكه له زوال وروسته وي، نو بيا نې قضاء نشته، او د ماپښين د سنتو په اړه حكم داسې ده چې كه مخكې څلوز كعتونه سنت تير شي، نو بيا نې د همدغه ماپښين په وخت كې تر ۲ سنتونو وړاندې راگرځول كيدای شي، كه له فرض سره يو ځاى تير شوى وي، كه جدا.

مسئله: د وختي او قضائي لمونځونو او همداراز پخپله د قضائي لمونځونو ترمنځ ترتيب ضرورى دى. په دې شرط چې هغه قضاء لمونځ فرض يا وتړو واجب وي، مثلاً له چاڅخه د ماپښين لمونځ قضاء شونو د دغه قضائي اود مازيگر وختي لمانځه د ترتيب خيال په ساتي، يعنى تر څه وخته چې د ماپښين لمونځ يې نه وي راگرزولى مازيگر نشي كولاى گرځي او كه چا د ماخستن و تر نه وي كړى، د سهار لمونځ نشي كولاى تر څو نې هغه راگرځولى نه وي، همداراز د كوم چا پر ذمه چې د سهار او ماپښين دواړو قضاء پاتى وي، نو د هغوى ترمنځ هم ترتيب ضرورى دى، يعنى تر څو نې د سهار قضائي نه وي راگرځولى؛ د ماپښين قضاء نشي راگرځولى، كه نې راوگرځوي هغه هم نفل گرځي، مگر كه چيرې پنځه لمونځونه همدا سى مسلسل له دې قضائي لمانځه وروسته آداء كړل شي، هغه ټول صحيح دي، په دې كې ترتيب ساقطېږي، چې لږ مخكې به نې بيان راشي په كومو صورتونو كې چې ترتيب ساقطېږي.

۱- لومړى صورت نسيان: يعنى دا چې قضائي لمونځ يې هير شي، په ياد ورنشي په دې صورت كې ترتيب ساقط دى، مطلب دا چې د

وڌيکي لمانڻه اڌاء کيدل ئي درست ڏي. اوبل ڊاچي له يو چانه پڻه
مختلفو ورڻو کي ڇه لمونڻونه قضاء شوي وي، مثلاً ماڻهين د
يوي ورڻي، مازيگر د بلي ورڻي او ماڻهين بلي ورڻي، اوڌه ته دا
ياده نه وي چي کوم يو مخ ته ڏي نه په دي صورت کي د دوي ترمنځ هم
ترتيب ساقطيږي، کوم يو چي ئي خوښ وي، هغه ڏي اول اڌاء کړي.
(نامي)

مسئله: که چاته د ترتيب د وجوب علم نه وي يعني په ڏي نه پوهيږي
چي ترتيب واجب ڏي. نو په دي صورت کي هم د اجهالت يا ناخبرتيا د
نسيان (هيري) په حکم کي راځي او ترتيب ورځني ساقطيږي.
(رد المحتار)

مسئله: که د لمانڻه د شروع کيدلو په وخت کي سړي ته قضائي
لمونځ ياد نه وي خو په وروسته کي ورته ياد شي، يعني په اخيره
ناسته کي له التحيات وروسته يا شاته، خو تر سلام گرځولو مخکي
وي، نو دغه لمونځ يي نفل شو، بيرته به نيت تړي، قضائي به ئي
راوړي او وروسته به خپل فرض لمونځ کوي.

۲- دويم صورت د وخت لږوالي، که چيري د چاپرډمه قضائي لمونځ
وي او د وخت لمونځ په داسي تنگ وخت کي اڌاء کړي چي يوازي
همدا لمونځ ځانيدلای شي، نو دلته هم ترتيب ساقط ڏي هريو چي
مخ ته اڌاء کوي، درست ڏي د مازيگر په لمانڻه کي هغه مستحب
وخت د اعتبار وړ ډډ، يعني په مستحب وخت کي که صرف دويمره
گنجائش وو چي صرف د مازيگر فرض وکولای شي، نو ترتيب

ساقط ڏي، که څه هم په اصل کي گنجائش وي، ځکه چي د لمر تر
ژریدو وروسته لمونځ مکروه ڏي.

(علم الله ص ۱۲۲ ج ۲، فتاوی دارالعلوم ص ۲۵۲ هدايه ص ۱۲۸ ج ۱)

مسئله: که پرچا باندې د ديرو لمونځونو قضاء وه، او په وخت کي
دټولو اداينه مشکله وه، نو په دي صورت کي هم صحيح ډاډه چي
ترتيب ساقط وي.

۳- صورت: د قضائي لمونځونو له پنځو څخه زياتيدل «وتر» په ڏي
پنځو کي نه شميرل کيږي که هغه هم حساب کړي شي نو گويانا داسي
ده چي تر شپږو زيات شي، دغه قضائي لمونځونه که حقيقتاً قضاء
وي، که حکما، حقيقتاً داسي چي لمونځ پر وخت اڌاء شوي نه وي،
حکماً داسي چي قضائي لمونځ ئي پرډمه پاتې وي، او ترتيب هم
ورباندې واجب وي، خود ه د دي قضائي د نه راگرځيدلو باوجود د
وخت لمونځ کړي وي، نو دغه د وخت لمونځ ئي نفل وگرځيدی آډا
نشر گويانا دغه لمونځ حکماً قضاء شو، نو چي دغه قضائي لمونځونه
تر پنځو زيات شي، له ده څخه ترتيب ساقط ڏي، د وخت لمونځ
صحيح ڏي، مثلاً له چاڅخه د سهار لمونځ قضاء شو، تربله سهاره
پوري ئي راونه گرځاوه او دانور لمونځونه ئي کول، نو د دي بل سهار
لمونځ ئي صحت لري ځکه چي قضائي تر پنځو زيات شو، خو يو
حقيقتاً ڏي او څلور حکماً چي د هغوی ادا نه ده صحيح شوي، د هغه
يو قضائي د نه راگرځيدو لامله.

(علم الله ص ۱۲۲ ج ۲، فتاوی دارالعلوم ص ۲۵۲، هدايه ص ۱۲۷ ج ۱، درمختار ص ۶۶۶ ج ۱)

ترتيب تر كونه وخته پوري وي؟

ترينځو لمونځونو پوري ترتيب باقى وي، كه څه هم هغه په بيلابيلو وختونو كې قضاء شوى وي، او وخت هم دير تير شوى وي، مثلاً له چاڅخه يو لمونځ قضاء شو، خود ده هير شو، څو ورځې تيرې شوي، بل لمونځ ځنې قضاء شو، دا ئې هم هير شو، بيا څو ورځې تيرې شوي، بيا دوه درې ځله داسې نور وشول چې دا پنځه لمونځونه شول، اوس په دې كې ترتيب واجب دى، يعنې د ورياديدلو په صورت كې كه وي تر قضائې لمخه د وخت لمونځ وكړي، هغه صحت نلري، نفل گرځي. (درمختار، ردالمختار)

د ترتيب له ختميدلو وروسته حكم څه دى؟

د ترتيب له ساقطيدلو وروسته بيا راگرځيدى نشي، مثلاً د چا قضائې لمونځونه ترينځو زيات شول، او ترتيب ورځنې ساقط شو، نو دې راولاړ شي، د قضائې لمونځونو په آدينه پيل وكړي تر هغو چې پنځه پاتې شي، نو داسې نه ده چې په دغو پنځو كې ترتيب شته، د دې له اداء كولو پرته هم د وخت لمونځ ئې صحت لري. (علم الفقه)

(۲ ج ۱۲۲)

مسئله: كه له چاڅخه په سفر كې لمونځ قضاء شوى وي، نو د اقامت په حالت كې به هغه دوه ركعته سفر بانه لمونځ راگرځوي، او كه د اقامت لمونځ قضاء شوى وي، او بيا مسافر شي، نو هغه د اقامت څلور ركعته لمونځ به راگرځوي. (درمختار وغيره)

مسئله: نفل لمونځونه له شروع كيدلو نه وروسته واجب گرځي، كه څه هم په يو مكروه وخت كې پيل شوى وي، يعنې پوره كول ئې لازمي

دى، او كه كوم فساد يا تحريمي كراهت پكې راشي نو قضاء ئې راولاړى لازمي گرځي، دا په دې شرط چې په قصدي توگه نفل شروع شوى وي. داسې نه چې په تصادفي توگه سړى فكر كوي چې فرض ئې پاتې دى نو د فرضو په نيت لمونځ پيل كړي او وروسته ورته ياده شي چې فرض لمونځ ئې كړى دى؛ نو دده دا لمونځ نفل گرځي، پوره كول ئې ورباندې لازمي نه دى، او كه څه فساد يا كراهت پكې راشي راگرځول ئې هم ضروري نه دى. د اراز كه سړى په اخيره ناسته كې سهوا و لاړ شي او دوه ركعته پسې وكړي نو دا دوه ركعته ئې نفل گرځي، دا ځكه چې ده دا لمونځ قصدا شروع كړى نه وو. همدارنگه كه د لمانځه شروع قصدا وي خو په فاسده طريقه سره، بيا هم په دې پورتنيو صورتونو كې ورباندې قضاء راگرځول نشته. مثلاً يو سړى په بڼځه پسې د نفل لمانځه اقتداء وكړي؛ نو دا شروع ئې اصلاً صحت نلري، لهدا پوره كول ئې ورته ضروري نه دى او نه ئې د فساد په صورت كې راگرځيدل شته. (علم الفقه ص ۱۲۲ ج ۲)

مسئله: كه نفل لمونځ له شروع كيدلو وروسته فاسد كړل شي نو صرف د دوه ركعتونو قضاء راولاړى ورباندې لازم دى، كه څه هم نيت ئې د څلورور كعتونو كړى وي، دا ځكه چې د نفلو هره شفعه يعنې هره دوه ركعته د جدا لمانځه حكم لري.

مسئله: كه چېرې يو څوك د څلور ركعتونو نفلو نيت وكړي او په دواړو شفعو كې قرائت ونكړي، يا په اوله شفع كې قرائت ونه وايي، يا يې په دوهمه كې ونكړي، يا يې په اوله كې صرف په يوه ركعت كې ونه وايي، يا صرف د دوهمې شفع په يوه ركعت كې ئې ونكړي او

د اولي په دواړو رکعتونو او د دوهمي شفع صرف په يوه رکعت کې
شي ونکړي، نو په دې ټولو شپږو صورتونو کې پرده باندې صرف د
دو رکعتونو قضاء لازمه ده، په لومړي دويم صورت کې صرف د
لومړي شفع، ځکه چې د لومړي شفع په دواړو رکعتونو کې د قرائت
نه کولو په سبب د هغه تحریمه فاسده شوه چې د دويمې شفع بناء
بيا ورباندې صحت نلري، گویا دويمه شفع شروع شوي نه ده، پس نو
قضائي هم نشته، په درېيم صورت کې صرف د دويمې شفع، له دې
سبب چې په اوله شفع کې څه فساد نه دی راغلی، فساد صرف په
دویمه شفع کې راغلی دی، په څلورم صورت کې صرف په اوله شفع
کې، ځکه چې فساد يوازې په همدې کې راغلی دویمه شفع بلکل
صحيح ده، په پنځم صورت کې صرف په دویمه شفع کې ځکه چې
فساد صرف په همدې کې راغلی دی، لومړي شفع بالکل صحيح ده
په شپږم صورت کې صرف لومړي دوه رکعتونه ځکه چې په اولو
دواړو رکعتونو کې د قرائت نه کولو په سبب د هغه تحریمه فاسده
شوی او دويمې بناء ورباندې صحيح نه ده، ټوله همدې امله شي
قضاء هم ورباندې لازمه نه گرځي.

مسئله: که چیرې یو سړی څلور رکعت ته نفل نیت وکړي او د هرې شفع
په یو رکعت کې قرائت وکړي او په یوه یوه رکعت کې شي پرېږدي،
او یا د لسمې شفع په یوه او د دویمې په دواړو رکعتونو کې شي ونکړي
نو په دې دواړو صورتونو کې د څلورو رکعتونو قضاء لازمه گرځي
ځکه چې په دې دواړو صورتونو کې په لومړي شفع کې تحریمه
فاسده شوی نه ده، له همدې امله د دویمې شفع بناء پر همته باندې

صحيح ده، او فساد په دواړو شفعو کې راغلی دی. (علم الفقه ص ۱۲۵ ج ۲،
کتاب الفقه ص ۲۹۲ ج ۱)

مسئله: د حیض او نفاس په حالت کې چې کوم لمونځونه اداء شوي
نه وي، هغوی معاف دي قضاء يې نشته ورباندې مگر که حیض
او نفاس په داسې وخت کې ختم شي چې په هغه کې يوازې
تکبير تحریمه ځانیدلای شي نو د دغه وخت لمونځ اداء کول ضروري
دی، که څه هم لږ مخکې شي اداء کړي وي، ځکه چې تردې د مخه
ورباندې فرض نه وو، لمونځ اوس فرض شوی د مخکنی
اعتبار نشته، همداراز که کوم نابالغ په داسې وخت کې بالغ شي نو
پرده هم د همدې وخت د لمانځه قضاء شته. د دې مسئلې تفصیل د
حیض په بیان کې دی.

همداراز که چیرې یو هلک د ماخستن لمونځ وکړي، بیا ویده شي،
سهار چې راپاڅيږي نو پر خپله جامه د مني اثر وويني چې د احتلام
نښه وي، نو هغه ته پکار ده چې د ماخستن لمونځ راوگرځوي.
(فتاوی ناسی خان)

مسئله: که چیرې یوې ښځې لمونځ کړي نه وي او په اخیر وخت کې
حیض ورپېښ شي، نو د دغه وخت لمونځ ورڅخه معاف دی، قضاء
يې ورباندې نشته (شرح وقایه وغیره، علم الفقه ص ۱۲۵ ج ۲، کتاب الفقه ص ۲۸۹ ج ۱)

مسئله: که یو سړی لیونی او یایی هوښه شي او د غه ناروغی شي
تر شپږو لمونځونو پورې ورسېږي نو د دغو لمونځونو قضاء ورباندې
نشته، دا لمونځونه ورځنی معاف دي، مگر که تر پنځو لمونځونو

پورې نېي خوښه وي ، ولی پر شپږم لمانځه پاندي جوړشي ، دغه لمونځ ورباندې شته قضائي هم ورباندې شته .

(علم الله ص ۱۲۵ ج ۲ ، هادي ص ۱۱۰ ج ۱ ، شرح كتاب ص ۱۱۸ ج ۱ ، کړي ص ۲۶۲ ج ۱ ، فتاوى دارالعلوم ص ۲۲۹ ج ۲ ، كتاب الله ص ۷۸۸ ج ۱)

مسئله : کوم کافر چې په دار الحرب کې اسلام راوړي او په لمانځه باندې د نه پوهيدلو له امله لمونځ ونکړي ، نو خومره وخت چې هلته وي ، لمونځونه ځينې قضاء کيږي ، د دې لمونځونو قضاء باندې شته .
(درمختار وغيره)

مسئله : که له چا څخه ډير لمونځونه قضاء شوي وي ؛ او اداء کول ئي وخواړي نو د راگرځولو پړوخت د هغه تعين ورته ضروري دى ، په دې توگه چې ووايي زه دا د هغه سهار لمونځ کوم چې ترټولو وروسته اڅخه قضاء شوى دى . له هغه وروسته بيا د هغه لمانځه وکړي چې تر اخيري قضائي له مخه ورڅخه قضاء شوى وي . دارنگه د ما پښين ، مازيگر ، ما بنام او ما خستن ... د دې ټولو په راگرځولو کې به په دې ډول تعين کوي . (علم الله ص ۱۲۶ ج ۲)

له لمانځه وروسته دوهم ځل د هغه لمانځه اداينه

مسئله : که چيرې يو سړى د خپل وخت لمونځ چې نفل ، قضاء او نذر لمونځ هم نه وي ، يوازې آداء کړي ؛ بيا جماعه ودريري ؛ نو مستحب داده چې دغه لمونځ د يوه سلام په گرځولو سره پريږدي او په جماعه کې شامل شي ، او دا حکم په هغه صورت کې ده چې تراوسه په دغه لمانځه کې سجده لانه وي شوى .

مسئله : که چاد ما پښين ، مازيگر ، ما بنام يا ما خستن لمونځ تنها يا په جماعه سره آداء کړي وي او بيا د همدې لمانځه لپاره جماعه

و دريدى ، نو دغه سړى ته چې دا تر مخ ئي لمونځ تنها يا په جماعه سره آداء کړيدى ؛ دا جائزه ده چې دوهم ځل په دغه جماعه کې شامل شي او لمونځ ورسره آداء کړي ، البته دغه لمونځ ئي نفل گرځي ، خودا په هغه صورت کې ورسره شامليدى شي چې امام فرض لمونځ کوى که امام نفل کوى نو بيان شى ورسره شامليدى ، ځکه چې په مفترض پسى متنفل لمونځ کولای شى ولى په متنفل پسى جماعه مکروه دى ، په دې شرط چې دغه جماعه تر درو سړيو زيات وي . (لکه چې د نوافلو د جماعه په بيان کې دا خبره تيره شوه ، (مسائل تراويح)

نو همدا وجه ده چې که چيرې خلکو په جماعه سره لمونځ آداء کړ ، بيا هغوى هم دغه لمونځ په جماعه سره وکړ او جماعه هم تر ۳ دريوتنو زيات وو ؛ نو دا کار مکروه دى . او که تر دريو کم خلک وو بيا کراحت نلري ، د اهم په دې شرط چې د آذان له کولو پرته ادا شى ، ولى که آذان ورته وشى ، داپه هر صورت مکروه دى ، او کله چې دا معلومه شي چې دا دويم لمونځ نفل دى نو په دې کې د لمانځه خيښت په مکروه وختونو کې د نفل لمانځه غوندى دى . نو ځکه د سهار او مازيگر لمونځونو راگرځوا ؛ اثر نه دى ځکه چې د مازيگر له لمانځه وروسته نفل منع دى . (كتاب الله ص ۶۹۷ ج ۱)

مسئله : قضائي لمونځ په جماعه سره آداء کول سنت دى .

(فتاوى دارالعلوم ص ۲۲۶ ج ۲ ، بحواله مشکوٰۃ ص ۶۶۲ ج ۱)

مسئله : کرم ته زياتي لمونځ چې په جومات کې تنها آداء کيږي ، د هغه لپاره آذان او اقامت مشروع نه دى او نه دوتر لمانځه لپاره

(فتاوى دارالعلوم ص ۲۲۲ ج ۲ ، رد المحتار ص ۲۵۶ ج ۱ باب الاذان)

مسئله : که قضایي لمونځونه په جماعة سره کیږي نو د لمري لمانځه لپاره چې آذان وشي ، هغه نورو ته هم کفایت کوي ، ولی اقامت به یو نوبته جدا جدا کیږي . (د جماعة په صورت کی) (فتاوی دارالعلوم ص ۲۶۰ ج ۲)

مسئله : د قضاء د آداء کولو آسانه طریقه داده ، چې له هریوه لمانځه سره د هغه وخت لمونځ راوگرځوي ، څومره عمر چې فوت شوی دی ، تر هغومره کلونو پوري دي له هر لمانځه سره د هغه وخت لمونځ کوي . (فتاوی دارالعلوم ص ۲۶۲ ج ۲)

د قضائي لمونځونه آداینه کې ځنډ

مسئله : د چاڅخه چې ډیر لمونځونه قضاء شوي وي ، نو د هغه لپاره واجب داوی چې ډیر ژر ئي په آداینه پیل وکړي . خو که د څه عذر په وجه ئي پروخت نشي آداء کولای ، نو په دی کې ځنډ ورته جائز دی ، څه وخت چې څومره فرصت په لاس ورځي لږ لمونځ دی آداء کوي . البته پریږدي به ئي نه . (درمختار ص ۶۷۵ ج ۱)

د قضائي لمانځه نیت

مسئله : د چاپر ذمه ډیر قضائي لمونځونه شته ، نو د آداء کولو پروخت به نیت داسی کوي ، چې لمري د ما پښین کوم چې تر ټولو وروسته راڅخه قضاء شوی دی او بیا به د هغه ورمخته لمانځه نیت کوي . (درمختار ص ۲۷۶ ج ۱)

که تر مړیني له مخه قضائي لمونځ رازله گرځول شي

پوښتنه : که څوک د خپلو قضايي لمونځونو تر آداینې وړاندې په حق ورسیري او د فديې ورکولو توان هم ونلري نو له مؤاخذي څخه د برائت صورت به یې څه وي ؟

جواب : د قضائي لمونځونو آداء کول او یا هم د هغوی فدیة (تر مړیني وروسته) د عذاب د سقوط موجب کیدای شي ، نورنو د الله تعالی په مشیت پوزي اړه لري ، لکه چې فرمایي : (و یغفر ما دون ذلک لمن یشاء) (فتاوی دارالعلوم ص ۲۶۲ ج ۲)

مسئله : که پر چا باندې قضائي لمونځونه ډیروي چې شمیرل ئي ستونزمن وي ، نو پکار داده چې له ښه فکر کولو څخه داسی تخمین اواتکل ولگوي چې مثلاً په ۱۴/ یا ۱۵/ کاله کې بالغ شوی اوله دي ورسته یې ۴/ یا ۵/ کاله لمونځ نه دی آداء کړی ، یا ئي کله کړی او کله ئي پری ایښی ، نو دی دې د خپل اټکل سره سم پر ځان یوه اندازه لمونځونه تثبیت کړي او بیا دی د هغه په آداینه پیل وکړي ، همداراز د هغه چا لپاره هم چې ډیر قرضونه ورباندې وي ، همدا صورت دی ، څومناسب داده چې تر خپل تخمین زیات لمونځونه وکړي ، ځکه چې نفع ئي زیاته او نقصان هیڅ نلري . غاری به ئي په ښه توگه خلاصی شي . (فتاوی دارالعلوم ص ۲۵۲ ج ۲ ، هدایه ص ۱۳۸ باب قضاء)

د قضائي لمونځونو فدیة به کله آداء کیږي ؟

په ژوند کې خود لمانځه فدیة آداء کیدای نشي ، بلکې پخپله د لمانځه آداء کول حتمی دی ، البته که تر آدینه وړاندې په حق ورسیري ، نو د هر لمانځه فدیة د (صدقة الفطر) سرسایه غونډی ، یا وکم دوه سیره غله ده ، چې د ورځي تر قیمت پوري اعتبار لري ، د آداء کولو په ورځ چې د غلې کوم قیمت وي ، له هغه حساب به ئي قیمت ورکوي ، اردا چې وتریو مستقل لمونځ دی نو له همدې امله د شپي

او ورځي لمونځونه شپږ ګڼل کيږي، اوله همدې سببه د يوې ورځې د لمونځونو قديه د شپږو لمونځونو آداء کول پکار ده.

اوس که چيري ميت (مړی) د دې وصيت کړی وی نو د مال د درېمې برخې څخه د افديه ورکول واجب دی. او که وصيت ئې نه وي کړی، نو پر وارثينو ئې نشته، البته که ټول وارثين ئې عاقل او بالغ وی او غريو د خپلې خوښې څخه قديه ورکړي، اميد دی چې د مړي د غاړې په خلاصولو کې مؤثر وي. (آپ کی مسائل ص ۳۵۹ ج ۲)

قضائي لمونځ په څه وخت کې آداء کول جائز نه دی؟

(د قضائي لمونځه آداینه څه مهال صحت نلري؟)

مسئله: درې وختونه داسی دی چې هيڅ لمونځ ورکې صحت نلري، نه نفل، نه نذر او نه قضائي:

۱- د لمر د اختل څخه، بياترڅو لمړينه راپورته شي او ژړوالی ئې له سينڅه څي.

۲- مازيګر د لمر له ژړيدلو څخه بيا د لمر تر لويدلو پوري، البته د هغه مازيګر لمونځ که ئې کړی نه وي؛ په دغه وخت کې ئې کولای شي، قضاء کوي به ئې نه.

۳- نصف النهار (د ورځې نيمايي) يعين د زوال وخت، تردی پوري چې لمر له خپله ځايه و خوځيږي يعنی د استواء له ځايه د غروب پر لوري حرکت وکړي. په دغو دريو وختونو کې يو لمونځ نشي کيدلای له دې پرته نور درې وختونه دی چې نفل لمونځ پکښې جواز نلري، بلکې قضائي لمونځ او سجده تلاوت پکښې کيدای شي:

۱- له صبح صادق (رښتيني سهار) وروسته، تر فجر وړاندې صرف سنت اداء کيدای شي، بل هيڅ نفل په دغه وخت کې صحت نلري.

۲- د سهار تر لمانځه وروسته بياتر لمر راختلو پوري، هيڅ نوافل نشي کيدای.

۳- مازيګر له لمانځه وروسته تر لمر لويدو پوري.

په دغو دريو وختونو کې هيڅ نفل لمونځ جائز نه دی نه تحية المسجد، نه تحية الوضوء، نه دوګانه طواف، البته قضائي لمونځ راګرځول په دغه وختونو کې جواز لري، مګر د ضروري ده، چې د خلکو په وړاندې به په دغه وخت کې قضائي لمونځ نه راګرځوي، بلکې تنهابه ئې کوي. (آپ کی مسائل ص ۳۵۲ ج ۲)

مسئله: د کوم چاپر دمه چې قضائي لمونځونه وی، د هغه لپاره بهتره داده چې د نوافلو پر ځای قضائي لمونځونه راوګرځوي، که څه هم د بيداريو په شپو کې ئې آداء کوي. (لکه د شب قدر، برات يانوري شپې) (آپ کی مسائل ص ۳۵۶ ج ۲)

د مړي له طرفه لمونځ، روژه آداء کول

مسئله: که چيري وارثين د مړي له طرفه د هغه د حکم له مخې د هغه قضائي لمونځونه اداء کوي دا صحت نلري، ځکه چې لمونځ يو بدني عبادت دی، چې هر مکلف ته دا حکم دی چې پخپله به ئې اداء کوي، د بل لپاره آداینه ئې د هغه نشي کيدای، مګر د خصوصيت يوازی د حج دی. هغه که څه هم بدني عبادت دی، که وارث د خپل ميت پر ځای حج وکړي د اثبات صحيح دی د ميت له ذمی څخه فرض ساقطیږي، که څه هم ميت ئې وصيت نه وي ورته کړی. (در مختار ص ۶۷۲ ج ۱، امداد الاحکام ص ۶۶۸ ج ۱)

د مرض الموت په حالت کې پخپله فديه ورکول

مسئله: که چيرې ميت د مرض الموت په حالت کې پخپله د خپل لمانځه فديه ورکړي، دا صحت نلري. نو پرده باندې واجب دا ده چې وسيت شي وکړي، البته د مرض الموت په حالت کې د خپلې قضائي روزي فديه ورکولای شي، خو دې صحت هم د هغه تر مړينې وروسته ثابتيږي.

مسئله: د لمانځه، روزي په كفاره کې د ټولې فديې پيسې يو فقير (حاجت مند) ته چې د نصاب خستن نه وي ورکول درست دي، او داسې هر چاته ئې ورکولای شي. (درمختار ص ۱۶۲۲ ج ۱)

که يو مرتد دويم ځل اسلام قبول کړي؛ څنگه لمونځ به کوي؟

مسئله: څوک چې يو ځل مرتد شي (له اسلام څخه ووزي) او بيا بيرته اسلام راوړي، نو د ردت په زمانه کې ئې چې څومره لمونځونه قضاء کړي وي، او هم هغه لمونځونه چې تر مرتد والي وړاندې ئې قضاء کړي وي راگرځوي به ئې نه، ځکه چې هغه د مرتد کيدلو په وجه د اصلي کافر غوندې شوی دی، نو څرنگه چې پراصلي کافر باندې د کفر د مهال د لمونځونو قضائي راگرځول نشته د اراز پر مرتد چې اسلام ئې اوس منلی وي؛ هم نشته، البته د حج قضاء به راوړي، هغه ورباندې ضروري دی. (درمختار ص ۱۶۲۵ ج ۱)

مسئله: که چيرې يو مريض لمونځ په تيمم سره کوي او د سختي ناروغۍ په حالت کې په اشارې سره هغه لمونځ راگرځوي چې د جوړتيا په وخت کې ورڅخه فوت شوی و، نو دا صحت لري، لمونځ ئې درست دی، د بياراگرځولو ضرورت ئې نشته. (درمختار ص ۱۶۲۶ ج ۱)

15

آيا قضائي لمونځونه په پټه بايد اداء کړل شي؟

مسئله: مناسب دا ده چې له چا څخه لمونځونه قضاء شوي وي؛ هغه دې بيا د راگرځولو پرمهال نور څوک نه خبروي، يعنې په داسې ځای او وخت کې دې نه کوي چې نور خلک پوه شي چې دا قضائي لمونځ راگرځوي، په پټه دې اداء کړي، دا ځکه چې لمونځ پر خپل وخت نه کول اوله وخت نه وروسته کول يو معصيت او گناه ده. نو د گناه څرگندول ښه کار نه دی، بده خبره ده، لکه چې په شامي کې راځي قضائي لمونځ علي الاعلان راگرځول مکروه تحریمي دی.

(درمختار ص ۱۶۲۲ ج ۱)

مسئله: د لمانځه قضاء د لمانځه له اداء سره مشابېت لري، يعنې څرنگه چې لمونځ واجب شوی وي، له وخته وروسته به همغسې اداء کيږي، په سفر کې هم په اقامت کې هم، دا ځکه چې له قضاء وروسته هغه تغير نه خوري، يعنې که په سفر کې قضاء شوی وو، دوه رکعت او د اقامت په حالت کې به همغه دوه رکعت راگرځوي، او که د اقامت پرمهال قضاء او په سفر کې ئې راگرځوي نو همغه څلور رکعت به راگرځوي، البته د نيت په بدليدلو سره لمونځ بدلېږي، مثلاً مسافرو وي، او دننه په وخت کې د اقامت نيت وکړي، نو اوس به ټول لمونځ اداء کوي د اراز که مقيم وي او په وخت کې دننه د سفر نيت وکړي او له خپلې سيمې څخه دباندې ووزي نو قصر به کوي. او يا مسافرو وي، په کوم مقيم امام پسي لمونځ کوي نو پوره لمونځ به کوي. (درمختار ص ۱۶۲۸ ج ۱)

مسئله : که چیرې یو سړی پخپل گمان قصر کوی ، چې وایی مسافر دی ، او وروسته معلومه شي چې مسافرنه دی ، نو د دی لمونځونو راڅرخول ضروري دی مثلاً خومره ورځي چې ټي لمونځونه په همدې شکل اداء کړي ؛ هغومره لمونځونه په په شمیر سره دوهم ځل راڅرخوي ، سره له وترو ، خود سنتو قضاء نشته ورباندې . (فتاوی د ارشوم ص ۳۳۳ ج ۲) د تفصیل لپاره « مؤلف بنه رساله » « مسائل سفر » وگورئ . محمد رفعت قاسمی غفر له

د سنتو او نوافلو بیان

په شپه او ورځ کې خو پنځه لمونځونه فرض کړل شوي دي او هغه گویا د اسلام رکن او اهم رکن ، نو د ایمان له لوازمو څخه دی پر دې بر سیره له هغوی وړاندې او وروسته په نورو وختونو کې د څه رکعتونو د ادایني لارښودنه آنحضرت ﷺ فرمایلي ده ، بیا په هغوی کې چې رسول کریم ﷺ پر کومو باندې تاکید کړی دی او پخپله ټي عملاً اهتمام کړی ، هغوی ته په عرفه عام کې « سنت » ویل کیږي ، له هغه نه پرته نورو ته نوافل ویل کیږي . نوافل اصلاً زائد ته ویل کیږي او په احادیثو کې له فرض لمونځونو نه پرته نورو ته نوافل ویل شوي دي .

نو دا چې د ځینو سنتو یا نوافلو هدايت داسی شوی چې تر فرضو وړاندې باید وشي ، په هغوی کېږي کیدای شي حکمت دا وی چې فرض لمونځ چونکه یو عظیم عبادت دی او د عظیم الشان خدای په دربار کې د دریدلو موقع ده ، نو په دې خاطر چې د دې عظیم مقام سره د مانوس کیدلو پخاطر د مقدمې په شکل مخکې یو څو رکعت عبادت وشي او بیا وروسته د فرض عظیم مقام ته انسان داخل شي ،

اوله ملا ، اعلى سره یو قرب او مناسبت پیدا کړي . همدارنگه د هغه سنتونو او نوافلو په باره کې باید وویل شي ، چې له فرائضو څخه وروسته ټي د ادایني تعلیم د شارع علیه السلام له لوري ورکول شوی دی . چې فرض لمونځ اداء کول چونکه یو ستر عبادت دی ، نو په دې کېږي که څه ناڅه قصور او نقصان رامنځ ته شوی وي ، نو د هغه تدارک به په دې وروستیو نوافلو او سنتو سره وشي . د فرضو څخه د وړاندې او وروسته زوائدو څخه علاوه چې کوم نوافل دي په نورو وختونو کې مثلاً د خابست او د شپې د تهجد لمونځ ، دا په اصل کې د تقرب الی الله په منظور د طالبینو لپاره د ترقی یو ځانگړی نصاب دی . (معارف الحديث ص ۲۲۰ ج ۲ ، مظاهر حق ۱۱۲ ج ۲ ، علم الفقه ص ۲۴۲ ج ۲)

د نوافلو یوه خاصه کټه

آنحضرت ﷺ فرمایي : د قیامت په ورځ به د بنده په ټولو اعمالو کې لمړی حساب د لمانځه وي او هغه به کتل کیږي . که درست و ، نو هغه بنده د ده په وجه فلاح او کامیابي مومي ، او که خراب ناسم وي ، نو هغه بنده به نامراد او ناکام وي ، بیا که د هغه په فرائضو کې کمی او نقص وي نو الله پاک به وفرمایي : چې وگورئ د دغه بنده د اعمالو په ذخیره کې له فرض نه پرته بل څه نیکی شته (سنت یا نوافل ؟) ترڅو د هغه د فرائضو کمی ورباندې پوره شي ، بیا به نو د لمانځه په څیر د نورو اعمالو حساب کتاب هم همدا سې کیږي . (معارف الحديث ص ۲۲۲ ج ۲)

د سنتو شمېر او د آداء گولو طریقه ټي

د نفلي لمونځونو هم هغه طریقه ده لکه د فرضو ، خو فرق ټي یوازی دومره ده چې د فرائضو په لمړیو دوو رکعتونو کې د فاتحې

وروسته د دویم سورة د لوستلو حکم دی، ولی د سنت او نوافلو په ټولور کعتونو کې د بل سورة لوستلو حکم شته، حتی چې که سره برابر هم نه وی نو د اخلاف سنت دی، نوافل په ورځ کې ۲ دوه ۲ دوه رکعت او په شپه کې څلور څلور رکعت په یوه سلام آداء کیدلای شي مگر له هر دوو رکعتونو وروسته التحیات ویل پکار دی.

د سهار په وخت کې له فرضونه وړاندې دوه رکعت مؤکد سنت دی، د هغوی تاکید تر نورو ټولو سنتو زیات دی، تردې چې په بعضی روایتونو کې له امام صاحب څخه یې وجوب را منقول شوی،

نبي کریم ﷺ فرمایي: د سهار سنتونه شپږ څکله مه پرېږدئ، که څه هم آسان مو ترېښو لاندې کوی (یعنی که څه هم د هر څکله خطري سره مخ یاست)

نو په دې کې خبره د ترغیب او تشویق ده، کله نو د ځان د هلاکت د ویرې له امله خو فرائض پرېښودل هم جواز لري، په یو حدیث شریف کې راځي چې: د سهار سنت زمانه نزد تر ټولې دنیا او مافیه بهتر دی (علم الله ص ۲۲ ج ۲، مسلم شریف ص ۲۵۱ ج ۱، درمختار ص ۹۲ ج ۱)

د ماښامین د فرضونه وړاندې څلور رکعت په یوه سلام او له فرض وروسته ۲ رکعت سنت مؤکد دی.

(براقی الافلاح، درمختار، علم الله ص ۲۲ ج ۲، هدایه ص ۹۵ ج ۱، شرح تنایه ص ۱۰۰ ج ۱، کبیری ص ۲۸۳) د جمعې د ۲ رکعت فرضو څخه وړاندې څلور سنت په یوه سلام سنت مؤکد دي او تر فرض وروسته هم څلور رکعت په یوه سلام. (براقی الافلاح)

دماز یگز مهال هیڅ مؤکد سنت نشته، مگر تر فرض وړاندې څلور رکعت په یوه سلام سره مستحب دي. (علم الله ص ۲۲ ج ۲، هدایه ص ۹۵ ج ۱، شرح تنایه ص ۱۰۰ ج ۱، کبیری ص ۲۸۲ ج ۱، فتاوی رحیمیه ص ۲۸ ج ۲، محمودیه ۲۰۲ ج ۲) د ماښام د فرض وروسته ۲ رکعت مؤکد سنت دی. (علم الله ۲۲ ج ۲، مسلم ص ۲۵۲ ج ۱) د ماښامین وخت له فرض لمانځه وروسته دوه رکعت مؤکد سنت دی، او له فرض مخکې ۴ رکعت په یوه سلام سره مستحب دي. (علم الله ۲۲ ج ۲، بخاری ص ۱۵۵ ج ۱، ابن ماجه ص ۸۲)

نبي کریم ﷺ فرمایي: کوم مسلمان چې په فرائضو برسيره ۲ رکعت لمونځ کوی الله تعالی د هغه لپاره په جنت کې کور جوړوي. (مسلم ص ۲۵۲ ج ۱) په احادیثو کې د دغو ۲ رکعتونو تفصیل داسې راغلی دی: ۴ رکعت د ماښامین څخه مخکې او وروسته، ۲ رکعت له ماښام څخه وروسته. ۲ رکعت له ماښامین څخه وروسته او ۲ رکعت د سهار له فرضو څخه وړاندې. (علم الله ص ۲۲ ج ۲، کتاب الله ص ۵۱۹ تر ۵۲۱ ج ۱، فتاوی دارالعلوم ص ۲۳۵ ج ۲)

په احادیثو کې چې د دې پنځه وخت له مونځونو څخه وړاندې یا وروسته د ستواویا نوافلو ذکر راغلی دا دې اهمیت لري او د دې اهمیت اندازه یې په قیامت کې څرگندېږي چې الله تعالی د فرائضو کس په همدې زوائدو باندې پوره کوی بنده ته، نو ځکه یې اهتمام دیر ضروري دی نه محدودیت (تاسی غفر له)

د سهار جماعه شروع وی یعنی جمع ولاړه وی، او یو سړی راشي مسجد ته، سنت یې نه وی کړي، نو اوس که دی پوهیږي چې پدې ورکعت کې شرکت کولای شم نو دی لږ په جدا ځای کې ۲ رکعت سنت آداء کړي او بیا دی په جماعه کې شرکت وکړي.

(هدایه ص ۱۰۱ ج ۱، شرح تنایه ص ۱۰۸ ج ۱، فتاوی رحیمیه ص ۲۲ ج ۲، کتاب الله ص ۲۰ ج ۱، علم الله ص ۹۹ ج ۲)

مسئله: د سهار سنت سیده په امام پسي له شاکول مکروه دی.

(تلمیذ منون ص ۵۲ جامع ۱۲، هدایه ص ۱۰۱ ج ۱، شرح تکیه ص ۱۰۸ ج ۱)

مسئله: د سهار له فرضو مخکې آرکعتنه دی، دا تر ټولو ضروري سنت دی، د ابی له عذره په ناسته کول او یا بی له عذره پرسواری باندې برسیره آداء کول جائز نه دی. وخت ټي همغه د سهار د فرضو وخت دی، بیا که د دواړو وخت تیر شي نو د فرضو تر څنگ به د سنتو قضاء هم راوړي، او د قضاء وخت تر زوال وړاندې مهال دي، او که خپري یوازي فرض آداء شي او سنت قضاء شي نو بیا د سنتو قضاء نشته.

(کتاب الله ص ۵۲ ج ۱، فتاوی محمودیه ص ۵۴ ج ۱۲، فتاوی محمودیه ص ۱۹۰ ج ۲)

مسئله: د سهار د سنتو مستقبله قضاء نشته، البته که فرض او سنت دواړه سره قضاء شي نو بیا ټي تر زوال مخکې راگرځوي، دلته به دواړه یعنی سنت او فرض راگرځوي، او که تر زوال ځینی وځلایږي، بیا د سنتو راگرځول نشته، یوازي فرض به راگرځوي. (فتاوی دارالعلوم ص ۲۱۵ ج ۲)

مسئله: له صبح صادق نه وروسته تر فرض وړاندې پرته له دوو سنتو یا کوم قضائي لمانځه، نور نوافل کول درست نه دی، اوله فرض وروسته هم د سهار سنت آداء کول، صحت نلري، اونه کوم نوافل صحت لري. او د مازيگر له فرض وروسته هم کوم لمونځ جواز نلري.

(فتاوی دارالعلوم ص ۲۱ ج ۲ بحواله ردالمحتار ص ۲۴۲ ج ۱، غنیة المحتل ص ۲۲۷)

مسئله: که چيري دا ویره وه چې د سهار په سنتو کې ټول سنن او مستحبات په پوره توګه آداء کول سره جمع تیرېږي، نو دې په دغه صورت کې یوازي پر فرائضو او واجباتو اختصار وکړي، مستحبات اوسن دي پریږدي. (علم الله ص ۹۹ ج ۲)

د سهار او ناپېښین د سنتو په قضاء کې توپیر ولې شته؟

پوښتنه: د سهار دوه رکعتنه سنت او د ناپېښین تر فرض وړاندې څلور رکعتنه سنت ټول مؤکد سنت دي، نو بیا څه وجه ده چې د سهار سنت که قضاء شي، له لمر راختلو وروسته که ټي آداء کړي ښه ده، کنه نو څه خبره نه ده، او د ناپېښین سنت که قضاء شي نو له فرض وروسته به ټي هرومرو راگرځوي، د دې وجه څه ده؟

جواب: د دې وجه داده چې د ناپېښین وخت خو بیا هم پاتې ده، اما د سهار وخت خوله لمر راختلو څخه وروسته ختمیږي.

(فتاوی دارالعلوم ص ۲۲ ج ۲، بحواله ردالمحتار ص ۳۳۱ ج ۱)

په جماعة کې د کډون لپاره سنت کوونکي ته انتظار

پوښتنه: مثلاً د ناپېښین لمونځ آبی دی، خو دغه وخت ته ۳ دقیقې پاتې دي، چې یو سړی راشي د ناپېښین د سنت نیت وکړي پر درېیم رکعت وخت پوره شي یعنی آبی شوی، اوس به جماعة درېږي، نو آیا امام ته دومره اجازه شته چې دغه سړي ته انتظار وکړي؟

جواب: بلی ۱ دومره اجازه شته. (فتاوی دارالعلوم ص ۲۷ ج ۲ بحواله عالمگیری ص ۵۳ ج ۱)

د سهار سنت د جمع په وخت کې ولې نه پریښودل کیږي؟

سوال: ځینی خلک داسې اتهام او طعن کوي چې احناف خلک له دې سره سره چې جمع ولاړه وي، سنت کوي، په داسې حال کې چې جماعة ته سنت پریښودل به تردي؟

جواب: دا خبره ناسنه ده، یوازي د امام صاحب مذهب دی چې دلته په قرآن او حدیث دواړو عمل شوی دی، دا چې په ځینو احادیثو کې د سهار د سنتو زیات تاکید راغلی دی، او صحابه کرامو هم

عمداً عمل جاری ساتلی چې سنت به یې اداء کړل بیا به یې په جماعه کې ګډون وکړ، سره له دې چې جماعه به شروع وو، چې همدا آثار په کتابو کې منقول دي، نو امام صاحب پردي باندې د عمل پخاطر د احکام کړي دي، نو دا اعتراض او طعن بی خایه ده. (فتاوی دارالعلوم ص ۲۲۲ ج ۲)

مسئله: د صحابه کرامو رضی الله تعالی عنهم څخه آثار داسې ثابت دي چې د سهار د فرضو قرائت به یې اوریده او دوی به یوه طرف ته شول سنت به یې کول، نو له همدا امله امام صاحب رحمه الله داسې حکم فرمایلي چې یوه اړخ ته جدا سنت وکړي او بیا په جماعه کې اشتراک وکړي ترڅو دواړه فضیلتونه حاصل کړي.

(فتاوی دارالعلوم ص ۲۰۱ ج ۲، بحواله ردالمحتار ص ۲۲۹ ج ۱)

د کومې قاعدې له مخې سنت دومره فضیلت لري؟

پوښتنه: که څوک د ماښام یا د سهار فرض جدا کوي، نو د دویم رکعت له سجده نه وړاندې د دې بل طرف ته جماعه ودریږي، نو دې به خپل فرض پرېږدي او په جماعه کې به ګډون کوي، نو اوس پوښتنه دا ده چې جماعه خو سنت دی او د اعمالو باطلول خو په قرآن کې منع دی. او د سهار د سنتو په اړه داسې دي چې که چیرې یې د اخیرې ناستې د نیولو امید وي، نو خپل سنت به نه ورته پرېږدي، همدا رنگه د څلور رکعتو په باره کې دي چې که پر درېیم رکعت جماعه ودریږي نو څلور رکعتو ته دی پوره کړي، بیا دې په جماعه کې شرکت وکړي. نو دلته بیا پوښتنه دا شوه، چې پر فرض باندې سنتو

ته دومره فضیلت د کومې قاعدې پر بنه دي چې فرض لمونځ سنت ته باطلیږي او سنت ته ورته باطلیږي؟

جواب: دا ابطال عمل چونکه د اکمال په خاطر دی، نو ځکه جائز بلکه بهتر دی او د سنت په پرېښودلو کې خوداسې نه ده چې اکمال کې راشي، نو ځکه یې پرېښودل پکار نه دی مطلب دا چې پورتنی مسائل پوره صحت لري (فتاوی دارالعلوم ص ۲۱۶ ج ۲، شرح وفتیه ص ۲۰۹ ج ۱)

مسئله: که چاد ما پښین سنت پیل کړي او یو رکعت یې کړي وي، په دغه حالت کې جمع ودریږي، نو دې به دوهم رکعت هم پوره کړي، سلام به وگرځوي او په جماعه کې به شرکت وکړي.

(فتاوی دارالعلوم ص ۲۱۹ ج ۲، ردالمحتار ص ۶۶۸ ج ۱)

مسئله: او چا چې دغه پورتنی عمل وکړ، یعنی پر دوه رکعتو یې سلام وگرځاوه، په جماعه کې شریک شو نو له فرضو وروسته به پوره څلور رکعتو راګرځوي، هغه مخکنی دوه یې نفل شوو.

(مسائل سجده نهه ص ۵۹ بحواله شلې ص ۶۲ ج ۱، فتاوی رحیمیه ص ۱۱۲ ج ۲)

مسئله: که چاد ما پښین څلورو سنتو له کولو پرته په جماعه کې ګډون وکړ، نو وروسته به تردوو وروستیو سنتو له مخه څلور سنت راګرځوي، مګر فتح القدیر بیا دوه مخته وایي او ورسته څلور، لهذا لمونځ کوونکي ته اختیار ده چې کوم یو مخکې راګرځوي درست ده. (فتاوی دارالعلوم ص ۲۲۲ ج ۲، ردالمحتار ص ۶۲۲ ج ۱، غنیه ص ۲۲۹ ج ۱)

ښه داده چې لومړی دوه سنت اداء کړي او بیا وروسته دوه مخکې پاتې څلور راوګرځوي، ترڅو بل څوک په دې خطا نشي پېښې دې له فرضو

وروستہ بیا فرض را اگر خوی، پہ هغوی کپی لکه چې کراہت یا فساد واقع شوی، (محدیفت قاسمی غفرلہ)

مسئلہ : کله چې جماعه ولاړوی نو سنت دې سړی په داسی ځای کې کوی چې له صف سره بلکل سیده نه وی، گوښنې دې وکړی خو مړه چې گوښه ځای وی هلته دې سنت وکړی، ځکه چې په حدیث کې دې ممانعت راغلی او جنفی فقهاء هم دا په صراحت سره ویلی چې سنت به له دروازې سره، یا یوې ستنې او یا یوه کونج ته او یا که خجره وی په هغه کې دې سنت کوی، له جماعه نه دې لیرې درېږي، که څه هم قرائت ټی اوریدل کیږي، قرائت مانع نه دی، د سهار د سنتو لپاره که داسی غلی او جدا ځای نه وی هم پرېښودل ټی منع دی، پکار ده چې آداء ټی کړي، او په جماعه کې شریک شي. (فتاوی دارالعلوم ص ۲۲۵ ج ۲، درمختار ص ۶۱۲ ج ۱)

مسئلہ : که چیرې څوک د سهار سنت کولو نه پرته جماعه وکړي نو له فرض وروسته ټی راگر خول نشته، بلکې مکروه دی، اوله لمر راختلو او بیا بڼه راپورته کیدلو وروسته یې خوښه ده که ټی راگر خوی، گنه، خو راگر خول ټی ورباندې لازم نه دی. (فتاوی دارالعلوم ص ۲۲۲ ج ۲، درالمختار ص ۶۲۲ ج ۱)

مسئلہ : که چیرې چا د ماخستن ټول کړی وی، وروسته ټی ولیدل چې جمع کیږي، بیا ورسره شامل شو نو وروسته دې وټراو سنت نه کوی. (که ټی مخ ته کړی وو) ځکه چې ده خو کړیدي او دا دویم ځل په جماعه سره لمونځ کول ټی نفل شول. (فتاوی دارالعلوم ص ۲۲۰ ج ۲)

مسئلہ : امام که سنت مؤکده کړي نه وی نو هم جماعه غور کولای شي، امام صاحب ته پکار دی چې لومړی له سنتو نه ځان فارغ کاندې، او که کله امام صاحب له سنتو نه ژر فارغ نشي او مقتدیان مخکې فارغ شي نو مقتدیان به تر هغو پورې انتظار کوي خوا امام صاحب فارغ شي، او که چیرې وخت لږ او تنگ وي نو پکار ده چې امام صاحب لمړی جماعه ورکړي او بیا وروسته خپل سنت وکړي.

(فتاوی رحیمیه ص ۱۷۰ ج ۱، ترمذی ص ۵۷ ج ۱، آپ ټی مکتب ص ۲۲۸ ج ۲، فتاوی محمودیه ص ۲۰۲ ج ۲)

مسئلہ : سنت دا ده چیرته چې فرض کیږي، نفل یا مستحبات دې له هغه ځای څخه وروسته وړاندې یا یو او یا بل څنګ ته په بل ځای کې وکړي او تردې لاهتره دا ده چې په کور کې ټی وکړي. (فتاوی دارالعلوم ص ۲۲۰ ج ۲)

مسئلہ : افضل دادي چې سنن او نوافل په کور کې وشي. دا حکم د دواړو سنتو لپاره ده که تر فرض وړاندې وي، که وروسته مګر د وروسته سنتو لپاره کور ته په تللو کې که دا احتمال وي چې په لاره کې له یو ځنډ سره مخ کیږي او یا په کوم دنیوی کار اخته کیږي نو بیا دې په مسجد کې سنت وکړي، ځکه چې دا هم ثابت ده چې تر څه وخته پورې د دغه لمانځه وخت وي، د سنتو او نوافلو لپاره هم هغه وخت وي.

(مګر متصلایعنی سمدستی ورسره کول اولی دی. محمد رفعت قاسمی غفرلہ). فتاوی دارالعلوم ص ۲۰۷ ج ۲، فتاوی رحیمیه ج ۲، ص ۲۹ مشقوه ص ۲۸۶ ج ۱

مسئلہ : که چیرې څوک د سهار فرض شروع کي او په منځ کې ورپه یاد شي چې سنت ټی نه دي کړي، نو دغه مهال به فرض ورته باطل وي نه، بلکه پوره کوي به ټی. (فتاوی رحیمیه ص ۸۱ ج ۲، بحر الرائق ص ۲۸ ج ۱)

مسئله: د مؤکد سنتو تر اداء کولو وروسته که جماعه وختلیدی نو نور نوافل کیدلای شی، څه خرج نشته، پرته د سپار له سنتونو نه ځکه چې له صبح صادق نه وروسته تر لمر راختلو پورې له دوو سنتو څخه علاوه نور نوافل او سنت نشته. (فتوی دارالعلوم ص ۲۲۸ ج ۲، رد المحتار ص ۲۲۹ ج ۱)

مسئله: د ورځې په نوافلو او سنتو کې به قرائت ورو وایي، ولې د شپې په نوافلو کې اختیار لری، په جهري وایي که خفيه.

(فتوی دارالعلوم ص ۲۲۰ ج ۲، رد المحتار ص ۲۹۸ ج ۱)

مسئله: نفل لمونځ په شروع سره واجب گرځي، پس که څوک نفل شروع کړی او بیا په څه وجه ورڅخه باطل شی، نور اگر څول شي ورباندې لازم دی. (فتوی دارالعلوم ص ۲۲۲ ج ۲)

مسئله: د سنتو او فرائضو تر منځ د نیاوې خبرې کول د ثواب او اجر د کمیدلو سبب کیږي، مگر د سنتو راڅول نه لازموی.

مسئله: د جمعې د سنتو حکم هم د ما پېښین د مؤکده سنتو غوندې دی، یعنی که سنت شروع شي او دلته د فرض جماعه ودریږي، نو پر دوه رکعتو به سلام گرځوي، فرض به په جماعه سره کوي او له هغه وروسته به خپل سنت راڅږوي. (علم الله ص ۹۹ ج ۲)

مسئله: د سنتو لپاره د آذان انتظار کول ضروري نه دی، د جمعې، ما پېښین، ماڅمستن او سپار سنتونه له آذان څخه مخکې هم کولای شي. (کتابت الفتی ص ۲۶۲ ج ۲) په دې شرط دلته وخت داخل وي... رملت - غزله

مسئله: پر کوم ځای چې، سنت ادا شي، د فرضو لپاره له هغه ځایه لیرې کیدل لازمی نه دی. (کتابت الفتی ص ۲۲۲ ج ۲)

مسئله: تحية الوضوء او تحية المسجد، له صبح صادق او غروب شمس، (لمر لویدلو) وروسته تر فرض وړاندې د احنافو په نزد مکروه دي. (کتابت الفتی ص ۲۲۲ ج ۲)

مسئله: ځینې خلک داسې فکر کوي چې پر مسافر باندې سنت نشته، نو ځکه مسافر یوازې فرض لمونځ کوي، او نور یې له کومه عذره اوبې له مجبوري سنت پرېږدي، دا خبره ناسمه او غلطه ده، صحتي دا ده چې په شرعي سفر کې که چیرې مشغولتیا زیاته وي، یعنې په موټر یا د شپې تیرولو او یا بل حالت کې د خلکو ګټه ګوټه د بیره زیاته وي. نو د سپار له سنتو پرته د نورو سنتو د پرېښودلو ګټه جانش شته. ولې د اطمینان او د اړ په حالت کې شي غیث خلک پرېښودل پکار نه دی. (اغلاط البوام ص ۶۲ د تفصیل لپاره مسائل سفر، مکمل و مدلل)

آیا له سنتو پرته نورې دعاګانې کیدلای شي؟

پوښتنه: د دعاء غوښت او دوي طریقې وګورئ یوه طریقه دا چې امام او مقتدیان په شریکه دعاء غواړي (د بیره شي اوږدوي نه) او بیا وروسته په نوافلو مشغول کیږي.

دویمه طریقه داده: چې له فرائضو وروسته فقط «اللهم انت السلام...» تر پایه، دا دعاء ولولي، بیا چې سنن او نوافل اداء کړي نو امام او مقتدی الفاتحه ووايي په شریکه دعاء وکړي، معنی تر سنتو وروسته دعاء ضروري ګڼي او د برزیات اهتمام ورباندې کوي. بر امام باندې دا لکه یو فرض شرط داسې ګڼي نو مسنونو طریقه دلته څه ده؟

جواب: سنت داده چې څرنگه شي فرض لمونځ په جماعه سره اداء کړي همداسې به دعاء هم پر یوه ځای په جماعه یعنې ټول امام او مقتدی.

پە گەدە دعاء و كړې ، او سنت او نوافل چونكه هريو ئې جدا جدا كوي . نو دعاء ده ، اما دوهمه طريقه خلاف سنت ، بې اصل او بلا دليله خبره ده . دا جدا جدا سنت كولو څخه سره رايوځاي كيدل او بيا پە گەدە دعاء كول ، نه له آنحضرت ﷺ څخه ثابته ده ، نه له صحابه كرامو ، نه له تابعينو او نه له تبع تابعينو څخه ، د آنحضرت ﷺ ، صحابه كرامو رضی اللہ تعالیٰ عنہم او سلف صالحينو طريقه همدا وه چې كله به ئې د جماعة لمونځ وكړنو چونكه ټول سره يو ځای وو ، په اجتماعي توگه به ئې دعاء كوله ، او كله چې به ئې سنت او يا نوافل كول ، نو طبعاً جلا جلا به ئې اداء كول ، بيا به ئې دعاء گانې هم جدا جدا كول . بېر حال دا خبره ثابته ده چې آنحضرت ﷺ او صحابه كرامو رضی اللہ تعالیٰ عنہم به اكثر سنت په كور كې كول بيا به جماعة ته راتلل او چې جماعة به ئې اداء كړ ، د پاتې سنتو لپاره به بيا كور ته تلل ، نو دا هم ثابته شوه چې له فرضو وروسته به ئې اجتماعي دعاء كوله خوله سنتو وروسته سنت وكړل ؛ نو هغه مهال هم له صحابه كرامو سره ئې په گەدە دعاء نه ده كړې ، آنحضرت ﷺ پخپلو سنتو مشغول وو چې خلك له لمانځه څخه فارغيدل او يو يو وتل ، بې له دې چې انتظار ورتنه وكړي . (فتاوى رجبیه ص ۲۱۹ احواله ايسوداؤد ص ۱۹۱ فتاوى دارالعلوم ص ۲۱۲ ج ۲)

تسوية ص ۲۲۲ ج ۲ بېر مرقم ص ۱۵۹ ج ۲)
مسئله : له امام سره د يو ځايي دعاء په انتظار كېناستل او په گەدە دعاء كړل ته هيڅ ضرورت نشته چې كله له خپله لمانځه فارغ شوي كه بيره ياتلو اړ دي وي نو خپله دعاء وكړه او ولاړ شه . (آپي مسائل ص ۲۲۲ ج ۳)

مسئله : د دعاء په وخت كې د استسقاء له لمانځه پرته لاسونه تراوړو پورته كول ښه نه دي ، او په دعاء كې د عاجزي او مسكنت كيفيت څرگندول مناسب دي . (آپي مسائل ص ۲۲۵ ج ۳)

مسئله : ځيني خلك له لمانځه وروسته سمدستي يوله بل سره معانقه او مصافحه كوي يوله بل سره روغېر (پوښتنه ، ستړي منشي) كوي ، چې دا هيڅ اصل نلري ، نه سنت ده نه واجب ، بلكې بدعت دي ، مگر كه چيري يوسړي ميله له ډيره ليري راغلي وي ، ستړي منشي ئې ضروري وي ، د هغه لاجازه شته . (آپي مسائل ص ۲۸۲ ج ۳)

مسئله : كله چې د دعاء په وخت كې لاسونه پورته كړي ، نو داسي به ئې نيسي چې د لاسونو دننه خوابه ئې مخ ته سيده وي ، لكه چې د دعاء په وخت كې عام معمول دي . (مظاهر حق ص ۹۱ ج ۳)

مسئله : له احاديثو نه دا څرگنده شوه چې د دعاء په وخت كې دواړه لاسونه پورته كول او بيا له دعاء وروسته پرمخ راتيرول سنت دي . (مظاهر حق ص ۹۱ ج ۳)

مسئله : كله چې لمونځ پاي ته ورسيد ، نو دواړه لاسونه دې غوړيدلي ترسينې پوري راپورته كړي او له الله تعالى څخه دې د ځان او نوزولپاره دعاء وغواړي ، كه چيري امام وي نو د ټولو مقتديانو لپاره هم همدغه عمل دي ، اوله دعاء وروسته دې دواړه لاسونه پرمخ راتير كړي ، مقتدي كه خپله له ځان سره دعاء كوي او كه د امام د دعاء په اوريدلو سره ټول آمين آمين وايي . (بهشتي زبور ص ۳۲ ج ۱۱ بحوانه طحاوي ص ۱۸۴ ج ۱ ، كفايت المفتي ص ۲۰۷ ج ۳)

که فرض دوم خل اداء گیری نو در و سنیو سنتو حکیم؟

سوال: که چیزی له امام خخه دجماعه په جریان کې غلطی وشی او بیاد اغلطی هغه وخت محسوسه کړی چې له فرضو وروسته ټی سنت او نقل هم کړی وی؛ نو د فرضو له دوهم خل له اداء کیدلو وروسته به هغه وروستی سنت او نوافل بیا کوی که څنگه؟

جواب: دغه وروستی سنت د فرضو تابع وی، نو که د سنت له کولو وروسته د فرضو غلطی معلومه شی او دوهم خل اداء شی، نو سنت به هم ورسره دوهم خل راگرځوی. البته د وتر د بیلو اگرځولو ضرورت نشته. (آپ مې مسائل ص ۳۵۲ ج ۲)

ځکه چې وتریو مستقل واجب دی، د فرضو تابع نه دی. دا د احنافو په نزد. ولی صاحبین بیا وتر هم سنت گڼی نو ځکه ټی راگرځول ضروري بولی، ځکه که سنت شی نو بیا د فرض تابع گرځی د نورو عامو سنتو په څیر. (ژباړن)

د وتر لمانځه طریقه: وتر لمونځ واجب دی، نبي کریم ﷺ فرمایي څوک چې وتر نه کوی هغه زماله ډلی (امت) څخه نه دی. (ابوداؤد، مستدرک) د وتر لمونځ هم د مانېام غونډی درې رکعت ده. د آداء کولو طریقه ټی هم هغه د فرضو طریقه ده، خو فرق ټی صرف دومره دی چې د فرضو یوازی په دوو لمړیو رکعتو کې تر فاتحې وروسته دویم سورة ورسره ضم کیږي. ولی د وتر په دریو وارو رکعتونو کې له الحمد الله سره بل سورة ضم کیږي. اوبل دا چې د وتر په درېیم رکعت کې به سړی غوږونو ته د لاسو په پورته کولو سره تکبیر وایی او د تکبیر تحریمه غونډی به بیرته لاسونه راکیښته کړي، دغه دعاء به ورو ورو

16

روایی: «اللهم اننا نستعینک ونستغفرک ونؤمن بک...» - تر پایه پوری - (علم الفقه ص ۲۳۸ ج ۲)

مسئله: که چاته دعاء قنوت یاد نه وي نو د هغه پرځای دی دغه دعاء وایی: «ربنا آتنا فی الدنيا حسنة و فی الآخرة حسنة وقنا عذاب النار» او که دا هم ورته یاد نه وي (نو یا دول ټی ضروري دی) تر هغو پوری به دغه دعاء وایی: (اللهم اغفر لی) درې ځله، او یا دې دا وایی: (یارب) درې ځله.

(علم الفقه ص ۲۴۰، کتاب الفقه ص ۵۲۲، فتاوی دارالعلوم ص ۱۶۲ ج ۲، رد المحتار ص ۶۲۲ ج ۱)

مسئله: د وتر لمانځه، سنتو، او نوافلو په ټولو رکعتونو کې د سورة فاتحې تر څنگ بل سورة ورسره ضم کول ضروري دی. (نماز سنن ص ۲۱۲ کیری ۲۲۲)

مسئله: په هر رکعت کې تر فاتحې او سورة مخکې بسم الله الرحمن الرحیم ویل جائز دی، مگر په ټیټ آواز سره، په لوړ آواز به ټی نه وایی. (کتاب المفتی ص ۲۱۱ ج ۲)

د وترو مسائل

مسئله: د وتر وخت د شفق له غائب کیدلو (پتیدلو) څخه بیا تر سپیدو پوری دی، که چیرې په هیره او یا په قصدي توګه پرېښوال شي نو قضاء راوړل ټی واجب دی. که څه هم وخت تیروي.

مسئله: وتر د ماخستن تر لمانځه وروسته کول واجب دی، ځکه چې په دې کې ترتیب لازم دی. خو که په هیره د ماخستن تر فرضو وړاندې آداء شي، صحت لري. دارا ز که دواړه علی الترتیب فرض او وتر لمونځ آداء شي، خو وروسته معلومه شي چې د ماخستن لمونځ د

څه وجی څخه فاسد شوی، و تر صحیح اداء شوی دی. نو دلته و تر صحی گنل کیږي. راگر څول ئي نشته. صرف فرض به راگر څوی، ځکه چې په داسی معاذیزو کې ترتیب ساقطیږي

مسئله: په و ترو کې دعاء قنوت ویل واجب دی. او سنت داده چې آهسته به ئي وایی که امام وی، که مقتدی، او که منفرد وی. (په روژه کې به د و ترو په جماعه کې امام او مقتدی دواړه قنوت په تیت آواز سره وایی) (مخبر رشت قاسمی غفره)

مسئله: که چیرې له چا څخه دعاء قنوت هیر شو، رکوع ته ولاړی، ورپه یاد شوه نو د رکوع په حالت کې به ئي نه وایی او نه به دوهم ځل د قنوت لپاره راپورته کیږي، بلکه له سلام گرځولو وروسته به سجده سهو وکړي، او که چیرې له رکوع څخه بیرته راپورته شو دعاء قنوت ئي ووايه او رکوع ئي بیا ونکړه نو لمونځ ئي نه فاسد یږي.

مسئله: که له چا څخه سورة او قنوت هیر شي او په غلطۍ سره تردې مخکې رکوع ته ولاړ شي و نوده ته ضروري ده چې بیرته له رکوع څخه راپورته شي، سورة او قنوت دواړه ووايي او بیا رکوع وکړي په اخیر کې سجده سهو وکړي، ارا از که درې واړه (فاتحه، سورة اودعاء قنوت) ورځنی پاتی شي، هم همداسی به وکړي راپورته به شي، دوی به درې واړه ووايي، بیا به رکوع وکړي او په اخیره کې به سجده سهو وکړي. او که رکوع دوباره ونکړي څه باک نلري، لمونځ صحیح دی، لیکن سجده په هر صورت لازمه ده.

مسئله: و ترو په جماعه سره کول له روزې پرته نامشروع او مکروه دی. (کتاب الله ص ۵۲۲ ج ۱)

مسئله: هغه څوک چې د تهجد لمونځ کوي، د هغه لپاره هم افضل او بهتره داده چې په روژه کې و ترو په جماعه سره وکړي. (فتاوی رحیمیه ص ۲۹ ج ۲، مراقی الفلاح ص ۲۲، نورالایضاح ص ۱۰۰)

مسئله: د و ترو په نیت کې دی صرف دومره وایی چې زه د و تر لمانځه نیت ترم او که واجب اللیل ورسره زیات کړي هم څه حرج نشته. (فتاوی دارالعلوم ص ۱۶۰ ج ۲، ردالمحتار ص ۲۸۹ ج ۱)

مسئله: په نیت کې ئي واجب ورسره ویل نه دی، ځکه چې د امام اعظم رحمه الله په نزد و ترو واجب دي، او که چیرې ورسره ونه ویل شي هم څه حرج نشته. (فتاوی دارالعلوم ص ۱۶۲ ج ۲، ردالمحتار ص ۲۸۸ ج ۱ بحث نیت)

مسئله: که څوک په روژه کې د ماخستن فرض لمونځ په جماعه سره ونکړي، هغه د و ترو په جماعه کې شرکت کولای شي. (فتاوی دارالعلوم ص ۱۵۲ ج ۲)

مسئله: که چیرې امام قنوت پوره کړ او رکوع ته ولاړی، ولی مقتدی لاندوی پوره کړي، نو که د داپاتی قنوت په پوره کیدلو سره رکوع نه ځنی تیر یږي؛ نو پوره دی کړي، کنه بیادې پریدي او رکوع کې دی له امام سره شریک شي. (فتاوی دارالعلوم ص ۱۵۲ ج ۲، عالمگیری ص ۱۰۲ ج ۱)

مسئله: که چا د و ترو په درېیم رکعت کې له امام سره پوره شرکت وکړ، یائی له امام سره قنوت او رکوع دواړه وکړل او یایی صرف رکوع ورسره ونيوله، نو په دې صورت کې بیاد دوهم ځل قنوت ویلو اړتیا نشته، هغه صحبت لري چې له امام سره ئي د اشتراک په وجه پیدا کړه، پخپله کی ویای وی، که نه وی. (مسائل سجده سهو ص ۹۶ بحواله مراقی الفلاح ص ۲۲۵ ج ۱، فتاوی رحیمیه ص ۱۵۷ ج ۱ عالمگیری ص ۱۷۸ ج ۱)

مسئله : له وترو وروسته څخه دوه رکعتې نفل کول ، که په ناسته وي ، که په ولاړه صحت لري ، مگر په ولاړه ټي ثواب تر ناسته دوه چنده زيات وي ، او آن حضرت ﷺ هغه په ناسته اداء کړيدی. او دايوازي د هغه څخه خصوصيت دی چې په ناسته هم پوره ثواب ورته رسیده ، ولي نور و خلکو ته نيم اجر رسېږي ، دا له نورو احاديثو څخه هم ثابت ده . (فتاوی دارالعلوم ص ۲۲۱ ج ۲ ، درمختار ص ۱۶۵ ج ۱)

مسئله : داځکه چې په هغه کې هم امت ته د تعلیم و وچې گويانفل په ولاړه کول فرض نه دی ، او امت ته تعلیم ورکول د نبوت له واجباتو څخه دی ، نو په دې توگه هغه ﷺ د يو واجب اداینه تر سره کړه ، چې په ناستو ټي نفل وکړل او امت ته ټي د تعلیم وجیبه له غاړې واړوله ، چې ثواب ټي تر نفلو زيات شو . (فتاوی رحیمیه ص ۲۲۲ ج ۲)

د ناروغ د لمانځه احکام

ځینی ناروغان لمانځه پوره اهتمام نه کوي ، په داسې حال کې چې کیدای شي ، همدا مرض ټي د ژوند وروستی لحظې وي ، ځکه چې هر ناروغي د مرگ یادونه سړي ته کوي ، نو چې څوک دا فکر له ځان سره نه کوي ؛ دا د پره د افسوس او خطري خبره ده .

مسئله : ځینی خلک بیا داسې وي چې د روغتیا په حالت کې د لمانځه د پراختیام کوي ، ولي د ناروغتیا په وخت کې بیا دې وسوسې له امله چې بدن یا جامې ټي خرابې نه وي ؛ لمونځ په اهتمام سره نه کوي ، حتی قضاء کول ټي هم ، له همدې وجې ، چې دا یو د پره سترجهالت دی . په داسې حالت کې پکار دا ده چې له عالم څخه

پوښتنې وکړي اوله هغې سره سم عمل وکړي . او د شریعت له ورکړل شویو آسانتیاوو څخه برخمن و اوسي ، د داسې وجو هاتو په اساس لمونځ قضاء کول جواز نلري .

مسئله : ځینی مریضان د اکثراو حکیم په حکم لمونځ پرېږدي ، په داسې حال کې چې شرعی مسئله داسې ده چې تر څو پوري انسان په اشارې سره د لمانځه قدرت لري ، پرده لازمه ده چې لمونځ پرېږدي ، مگر که ټي دا د اشارې توان هم له لاسه ورکړ نو بیا بیشکه لمونځ وروسته کول او په وروسته کې ټي قضاء راوړل درست دی . ناروغي د مرگ یو پیغام دی نو انسان ته پکار ده چې نور هم په داسې حالت کې د آخرت زيات فکر وکړي او عبادت ته ښه متوجه و اوسي .

مسئله : ځینی خلک داسې فکر کوي چې پر مریض باندې کله مرض زيات شي ، او د بې هوښۍ حالت ورباندې راشي ، نو دوی وایي لمونځ ورځنی معاف دی ، دا خبره ناسمه ده ، ځکه چې په هر دې بې هوښۍ سره لمونځ نه معافېږي ، بلکې په هغه بې هوښۍ کې لمونځ معاف دی چې یو ناڅاپه بې هوښه سی ، او یا د مرض په وجه بې هوښه شي خو دا بې هوښۍ ټي تر شپږو لمونځونو ورو زيات شي ، نو په دغه صورت کې لمونځ معاف دی او قضائي واجب نه ده .

او که چیرې د هغو قضائي په راگرځولو کې سستی اولایروائي کوي ، نو تر مړینې له مخه د هغو لمونځونو د فدیې ورکولو وصیت کول ورباندې واجب دی .

مسئله : ځینی خلک د مرض په حالت کې په ولاړي د لمانځه قدرت لري ، خود هغه باوجود لمونځ په ناسته کوي ، چې دا صحت نلري ،

مەسئەلە: داسى دە چې خوك پە ولارە لمونخ كولاى شى پە ناستە ورتە جائزە دى، لېذا دىر اجتياط پىكار دى.

دەريزى لېلارە تېمىم حەكم

خېنى مريضان داسى وى چې كە خە ھەم اودس كولاى شى او ھەفە ورتە مضر ھەم تە وى، خولە دې سەرە سەرە تېمىم ھەم اولمونخ كولاى، او ھەفە خلك چې دەدە پالونكى او خواخوڭى وى، لە اوداسە خەخە ئى منع كولاى او تېمىم تە ئى ھەخو، چې دا دېرە كم عقلى او ناپوھى دە، ترخو چې اودس ورتە د صحت لە پلە مضر تە وى؛ تېمىم ھەل جواز نلرى.

مەسئەلە: خېنى ناروغان بىلە پورتى خېرى بىزەكس داسى بى احتياطى كولاى چې اودس كە خە ھەم ورتە دېرە زىيان رسولاى، دى بىلەم اودس نە پىرېدى او تېمىم تە قطعازە نە ھەم كولاى چې دا ھەم بىر قىسم غلۇدە اود حق تەئالى شانە د لورول شو بىر آسانتياو او نەمىتونو نە قىلۇل دى، چې دا دېرە بى ادبى اولو يە گناھ دە خرنەگە چې اودس كول د اللە تەئالى حەكم دى داراز تېمىم ھەم د اللە تەئالى حەكم دى، د بندە وظيفە خود اللە تەئالى حەكم منل دى، نە دا چې د خېل زەرە د خېنى مطابق كار كولاى. خە چې د اللە تەئالى حەكم وى ھەفە زەرە لە كوماى منل د بندە رېستىنولى ثابتوى. (اغلاط العوام ص ۱۹۶)

مەسئەلە: كە چېرى جنب سىر تە لە غىسل كولاى خە زىيان رىسىپى، د ھلاكت اود ناروغتيا سبب ئى گرختى او گرمتى او بە پىدا كول گران وى، نە پە ھەفە سورت كولاى تېمىم ھەل جائزە دى. (ئامى ص ۱۵۶ ج ۱، ھەيە ص ۱۵۲ ج ۱)

دەلاروغ او مەذۇر لمونخ

مەسئەلە: كە چېرى يوسىرى داسى مەذۇر بىلە مريض وى چې د لمانخە ارکان پە پورە دول اداء كولاى نشى نو بىلە دى د خېل وس سەرە سم ارکان اداء كولاى، كفايت كولاى، مثلاً يوسىرى دە. قىيام نشى كولاى د مريض بىلە عذر پە وجە پىر خەمكە راپىر بوختى او يا دې تە ورتە پە نورو ارکانو كولاى بل كوماى مشكل لرى نو ھەفە ركن بىلە ورباندى فرض تە دى، كولاى شى پە ناستە لمونخ وكولاى، كە دىننى طرىقى سەرە سم كېنىناستلى شى، مثلاً لكە التحيات باندى چې عام خلك كېنىنى، خولاننە دە، كە تە تو چې خەنگە كېنىنستى شى ھەمى صەحىح دە، كە دلە وخت لېلارە درىداى شى د دېرە وخت لېلارە نە، نو بىلە دى لمونخ پە ولارە شروع كولاى چې خومرە درىداى شى ودى دىرېنى، لە ھەفە وروستە دى كېنىنى، حتى كە يوازى تەكبىر تەحرىمە وىلاى شى، پە ولارە ھەم سەمە دە، پە ولارە دى ووايى، كە ئى دومرە توان درلودى خو ونە درىدى، نو لمونخ صحت نلرى، ھەمداراز كە د خە شى پە وسىلە ولارە درىداى شى، لكە لكە تەكبە، بىل سىر اوداسى نور بىلەم لمونخ پە ولارە اداء كول پىكار دى.

(درمفتار، رد المحتار وغيره، مفيد ص ۱۲۲، علم الفتا ص ۱۲۲، ھەيە ص ۱۱۲ ج ۱، مەيىرى ص ۲۱۶)

مەسئەلە: كە چېرى يوسىرى دېرە كمزورى وى پە ولارە لمونخ پە داسى حال كولاى شى چې د ولارى پە وجە تنفس نشى ھەلەى او آواز ئى. بندىرې، قرائت نشى لوستلاى، نودى تە ھەم پىكار دە چې لمونخ پە ناستە وكولاى، بىل سىر بىلە داسى دە چې دومرە جامى ورسەرە وى چې كە پە ولارە لمونخ كولاى، بدن ئى نە ورباندى پىتېرې مگر پە

ناسته پټیدلای شی په دې صورت کې هم دا سړی لمونځ په ناسته نشی کولای په ولاړې به ئې کوی. (درمختار، شامی وغیره)

مسئله: که چیرې یو څوک په ولاړه لمونځ کولای شی، خورکوع او سجده یا صرف سجده نشی کولای نو بیا دی نور لمونځ پوره کوی، یوازې رکوع او سجده دې په اشاره سره کوی، درکوع په نیت دې سجده ته سرزیات تیتوی، دا مکروه تحریمي ده چې یوشی راپورته کړی له تندي سره ئې سم کړی او بیا سجده ورباندې ولگوي، مگر که داسې یوشی وی چې خپله پر ځمکه پروت وي خوله تندي سره برابر شی نو سجده پرې لگولای شی؛ څه خرج نشته.

مسئله: که چیرې یو سړی دومره مریض وي چې په ناسته هم لمونځ نشی کولای نو بیا دی په پروتۍ په اشارې سره آداء کړی، ترڅو ئې مخ قبلې ته سیده شی. خو که پراخ پریوزی هم درسته ده په دې شرط چې مخ ئې قبلې ته وي، او په سر سره به د سجده او رکوع اشاره کوي، په سترگو او یا مخ سره اشاره کافی نه دی. (درمختار وغیره)

که دا هم شوني نه وي نو څنگه کیدای شی، او ممکنه آسانتیاوی، پرهغه طریقه دی لمونځ آداء کړی. (طحاوی ۱۲۲، کتاب التَّهَنُّوت، ۱۸۰، درمختار ۲۰۲، ۱۴۲)

مسئله: که چیرې یوه ښځه د ولادت په وجه په درد اخته وي، مگر حواس ئې پرځای او بی هوښه نه وي، نو پکار ده چې دېر ژر لمونځ ادا کړي، تاخیر ونکړي، داسې نه چې نفاس راپیداشی او لمونځ ورځنی قضاء شی، که په ولاړه لمونځ کولو کې دا وېره وي چې ماشوم به پیداشی او صدمه به ورته ورسیري نو په ناسته دی لمونځ وکړي. همدارنگه که د ماشوم نیمه برخه پیدا شوي وي او نیمه

لاپاتې وي مگر نفاس لانه وي پیل شوی نو په دې صورت کې به هم لمونځ کې تاخیر نه کوي، په ناسته ناسته دی لمونځ وکړي، په ځمکه کې دی وړوکی غارغوندي ځای جوړ کړي و ترڅو د ماشوم سره ملته کښیږدي، که دا هم نشی کیدلی نو په اشاره دې لمونځ وکړي (خزانة الروایات وغیره) که چیرې ئې ونکړي نو د دی لمانځه قضاء ورباندې شته. رفعت قاسمی)

مسئله: که چیرې یو مریض داسې وي چې د سر په اشارې سره لمونځ نشی کولای نو بیا دی پرېږدي ترڅو جوړشی او قضاء دې راوړي، خو که دا حالت ترېنځو لمونځونو وروزیات شی نو د دی لمونځونو قضاء هم بیا ورباندې نشته، لکه چې د قضاء په بیان کې دا خبره تیره شوه.

مسئله: که کوم ناروغ ته په لمانځه کې درکعتونو شمېرنه معلومیري نو پرده باندې هم د صحت تر وخته لمونځ نشته بیادي قضاء راوړي، مگر که څوک بل سړی ئې ورته وایی او دی لمونځ کوي دا هم جائزه ده. او دا د هغه چالپاره ده چې د سپین پیرتوب په وجه دېرزیات کمزوري شوي وي، تردې چې مغبوط العقل گرځیدلی وي، یعنی د دویم سړي په وینا سره د ده لمونځ صحت لري، خو که دویم سړی ورته پیدا نشی او پر خپل غالب گمان عمل وکړي هم جواز لري ورته. (فتح الممتی)

مسئله: که چیرې یو سړی په لمانځه کې ناروغ شی، نو پاتې لمونځ چې په څه طریقه کیدای شی پوره دې کړي، مثلاً ولاړ وي، دا توان ئې له لاسه ورکړ، نو په ناسته دی لمونځ وکړي او که پی درکوع او سجده توان ختم شو نو په اشارې سره دې پوره کړي او که په

ناستی لمونخ کوي او دا توان يې هم ختم شو په پروتې دې لمونخ پوره کړی.

(علم الله ص ۱۲۸ ج ۲، هدايه ص ۱۰۹، شرح تقيہ ص ۱۱۸، کيزی ص ۲۶۹ درمختار ص ۲۰۶ ج ۱)
مسئله: د پورتنۍ مسئلې بالعکس که يو مريض د لمانخه په حالت کې جوړشی، يعنې پر قيام، رکوع او سجده ټولوباندې قادر شی نو پاتې لمونخ به په ولاړې پوره کوي، که چيرې ټي مخکې د نه قدرت په وجه په اشارې سره رکوع او سجده کړي وي، بيا جوړشی هغه لمونخ ټي قاسد دی له سره به په ولاړه لمونخ راگرځوي.

(علم الله ص ۱۲۸ ج ۲، هدايه ص ۱۰۹، شرح تقيہ ص ۱۰۸، کيزی ص ۲۶۹)
مسئله: که چيرې د قرائت د درازوالی په وجه ځينې کسانو ته په ولاړه تکليف رسېږي دريدای نشي نو دغه څوک که پردیوال، درخته اويالکه ټکيه ولگوي، څه کراهت نلري، د تراويحو په لمانخه کې اکثرا دغه ضرورت رامنځ ته کېږي، خو په داسې حالت کې چې خوب ورنشي، کنه نو اودس ټي ماتېږي. (شامي وغيره)

مسئله: په نقلی لمانخه کې لکه څنگه چې ټي په پيل کې د ناستې او ولاړې اختيا نري، همداراز د لمانخه په نيماني کې هم کولای شي کښينی او لمونخ پسي پوره کړي، په دې کې هيڅ کراهت نشته.

(درمختار وغيره، علم الله ص ۱۲۹ ج ۲)

انسان څه وخت معذور بلل کېږي؟

مسئله: ځينې وخت د چا ځاڅکي ځاڅکي، پيشاب يا بولي راځي، مگر د لمانخه ټول وخت نه کښيباسي، دومره وخت پيدا کېږي چې د پاکی په حالت کې لمونخ ادا، کړای شي، نو دې معذور نه بلل

کېږي، ده ته پکار ده چې د ځاڅکو د دريدلو انتظار وکړي، بيا د اودس تازه کړي او لمونخ دې وکړي، که د لمانخه پرمهال د قطري راتللو شبه وي، نو لمونخ دې په منځ کې پرېږدي او هغه ځای دې وگوري چې لوند شوی وي، نو دې هغه ځای او شرمگاه پرېمنځي اودس دې تازه کړي بيا دې لمونخ له سره پيل کړي، او که شبه د غسې ورپيدا شوی وي يعنې له کتلو وروسته ورته معلومه شي چې پر جامه باندې لوند والی او ځاڅکي نشته. نو آينده دې د غسې شېبې پروا نه کوي، بلکه د اوداسه پرمهال دې پرېرتاگه باندې د لاسو په گوټو سره اوبه وپاشي چې د اد شېبې د ختمولو يوه طريقه او علاج دی.

او که چيرې دا قطره ځي راځي دومره موقع نه پيدا کېږي چې د پاکی په حالت کې لمونخ ادا کړي، نو دې معذور بلل کېږي. د داسې معذور لپاره پکار ده چې د هر لمانخه لپاره، نوی اودس وکړي نوي جامې واغونډي، فرض، سنت، واجب نقل هر لمونخ چې وغواړي کولای شي، ترڅو چې د دغه لمانخه وخت پاتې وي، اودس ټي نه ماتېږي په قطري راتللو سره، مگر که له ځاڅکي پرته بل کوم ناقض وي، هغه اودس ماتوي.

مسئله: که څه هم د لمانخه په حالت کې د پيشاب قطره پر جامه په څرگنده وغورځي، د معذور گڼلو په وجه شرعا له ده څخه معاف دی، نو څوک دا بهانه نشي کولای چې لمونخ ورځنی معاف دی، د عذربه وجه، داسې نه بلکه دغه عذر ورته معاف دی څر لمونخ نه.

(فتاویٰ رحيميه ص ۲۲۲ ج ۲، بحواله مراقي الفلاح ص ۱۰)

مسئله : د خاڅکي د راتللو د ويري لامله که څوک پر خپل عضو مخصوص باندې يو ټوکرواچوي؛ لمونځ ورسره صحيح دی.

(فتاوی دارالعلوم ص ۱۲ ج ۲، بحواله ردالمحتار ص ۱۳۹ ج ۱)

مسئله : که څوک په ناسته لمونځ کوي نو د رکوع مستحب طریقه دا ده چې نس دومره کوړ کړي چې تندي له گوندلو سره مقابل شي، د ورننود راپورته کولو اړتیا نشته.

(فتاوی رحیمیه ص ۲۹۹ ج ۲، شامی ص ۲۱۶ ج ۱)

مسئله : د ناستي د لمانځه په وخت کې د قرائت پر مهال پر ځای د دې چې د سجده ځای ته گوري؛ ښه دا ده چې خپلي غيږي ته گوري.

(فتاوی محمودیه ص ۱۵۲ ج ۲ بحواله شامی ص ۲۲۱ ج ۱)

مسئله : د معذور سړي د سجده لپاره پکار نه ده چې تکیه او یا بل شی لوړ ورته کینودل شي ترڅو دی سجده ورباندې ولگوي، که د سجده قدرت نلري نو په اشاره دی سجده کوي، د تکیه اوبل شی د ایښودلو ضرورت نشته.

(امداد الاحکام ص ۱۹۸ ج ۱)

د معذور په اړه مسائل

مسئله : څوک چې په ولاړه نقل لمونځ کوي او په منځ کې سترې شي نو کولای شي چې کښینی او یا هم په ولاړه پر کوم دیوال، لکړه او یا بله تکیه باندې خاټواچوي او پاتې لمونځ پسي پوره کړي. دا دده په حق کې عذر دی، څو که ښی له عذره کښینی نو دا مکروه ده.

(منایه ص ۱۰۹ کبیری ص ۲۷۱)

ځکه چې نقل کوونکی په هر حال ښی له کراهت په ناسته نقل کولای شي، حتی چې په مینځ کې هم د عذر لامله کښینا ستلای شي.

(درمختار ص ۲۰۶ ج ۱)

مسئله : که څوک په اورگادي او یا بل داسې شي کې سفر کې لمونځ په ولاړه نشي کولای نو په ناسته دی وکړي څه خرج نشته.

(درمختار ص ۲۰۶ ج ۱)

مسئله : که یو گوند سړی وی په ولاړه لمونځ نشي کولای، نو هغه ته پکار ده چې په جماعه کې د صف په یوه کونج او کناره کې کښینی او لمونځ وکړي دا جائزه ده.

(امداد الاحکام ص ۵۴۵ ج ۱)

مسئله : څوک چې په ناسته هم لمونځ نشي کولای نو په پروتي دې په اشاره سره وکړي. او د مريض لپاره سنت او نقل کول ضروري نه دی، که کولای شي، بهتره ده کله نو هيڅ گناه نشته ورباندې.

(فتاوی دارالعلوم ص ۲۲۰ ج ۲، ردالمحتار ص ۲۱۲ ج ۱)

مسئله : که یو چا پر زخم باندې داسې پټی لگولي وی چې هغه په شرابو او یا بل ډول نجس مرهمو باندې ککړه وي، او لمونځ ورسره وکړي، لمونځ ټی کيږي څه خرج نشته.

(فتاوی دارالعلوم ص ۲۲۰ ج ۲، ردالمحتار ص ۲۱۱ ج ۱)

مسئله : که د ریاخ مريض (هغه چې هوا ټی خارجيږي) شرعي معذور وي، یعنی په هر حالت کې ټی ریاخ جریان لري د طهارت (پاکۍ) یوه شیبه هم نه ورته پیدا کيږي، نو د هغه لپاره دا جائزه ده چې یو ځل اودس وکړي، په وخت کې دننه لمونځ کولای شي که څه هم په لمانځه کې هوا خارجيږي.

(فتاوی دارالعلوم ص ۲۲۲ ج ۲، ردالمحتار ص ۲۸۰ ج ۱، فتاوی محمودیه ص ۱۳۲ ج ۲)

مسئله : څومره چې ټی طاقت وي د هغه سره سم دې لمونځ اداء کوي، که د ولاړي وس ټی نه وي، نو په ناسته او که د ناستي وس ټی نه وي، نو بیا په پروتي لمونځ کولای شي، مطلب دا چې تکلیف د وسعت په اندازه دی.

(فتاوی دارالعلوم ص ۲۲۶ ج ۲)

مسئله : که له مريض سره بل کوم څوک نه وي اړدی خپله قبلې ته مخ نشي کولای ، نو چې کوم اړخ ته ئې مخ وي شفې خواته دې په پروتې په اشاره لمونځ اداء کړي . (کتاب الله ص ۱۳۲۲)

مسئله : که چيرې يو داسې مريض وي چې سلسل البول وي . (يعنی بولې ئې جاری وي) اوده ته دا وېره او اندېښنه وي چې که په ولاړه لمونځ کوي نو بولې ئې توتیږي او په ناسته نه توتیږي او همداراز يو روغ سړي ته د خپلې تجربې له مخې دا څرگنده وي چې که په ولاړه لمونځ کوي نو سړنې چکر کوي او یا بې هوښی ورباندې راځي ، نو په دې صورتونو کې لمونځ په ناسته کولای شي ، څه حرج نشته ، خودا باید وویل شي چې په دې ټولو صورتونو کې رکوع او سجده او نور ارکان په مکمل ډول اداء کول واجب دي . (کتاب الله ص ۸۰۲ ج ۱ فتاویٰ رحیمیه ص ۱۱۹۵)

مسئله : که یو څوک د یوه شی په وسیله دریدای شي او لمونځ کولای شي ، لکه لکړه ، دیوال - او یا بل داسې شی ، نو هغه سړی دې دغه شي په مرسته په ولاړه لمونځ وکړي ، په ناسته ورته اجازه نشته ، همداراز د ناستې او پروتې هم همدا مسئله ده ، لکه د ولاړې او ناستې .

(کتاب الله ص ۸۰۲ ج ۱ امداد الفتاویٰ ص ۲۵۱ ج ۱ ، درمختار ص ۲۰۱ ج ۱)

خو مره چې ممکن وي بی له کومې پریشاني دې لمونځ اداء کړي .
(رفت قاسمي)

مسئله : که یو سړی داسې مريض وي چې یوازی په سترگو ، بانوگانو او یا په زړه سره اشاره کولای شي ، نور څه نشي کولای نو په دې حالت کې دا سړی معذور بری الذمه متصور کیږي ، لمونځ که کوي هغه صحت نلري ، که څه هم عقل ئې پرځای وي ، او که په دې

حالت کې ئې لمونځونه تر پینځو ورزیات شي . نو بیاني قضاء هم ورباندې نشته . (کتاب الله ص ۱۳۶ ج ۱)

مسئله : که یو سړی پر قیام قدرت لري ، ولی رکوع او سجده نشي کولای نو پردغه سړی قیام هم لازمه نه ده ، دې به کښینی په ناسته به په اشاره لمونځ کوي . (هدایه ص ۱۰۹ ج ۱ ، کبیری ص ۲۶۶ کتاب الله ص ۸۰۶ ج ۱)

له سجدي او رکوع څخه د معذرت حکم

مسئله : که څوک له رکوع یا سجدي څخه معذور وي ، کولای ئې نشي نو هغه دې په اشاره سره اداء کړي .

مسئله : که یو سړی قیام او سجده کولای شي خو صرف رکوع نشي کولای ، نو هغه ته پکار ده چې نیت وتړي او د قرائت لپاره ودریږي او نیادي رکوع محض په اشاره سره وکړي ، ار سجده دې مکمله کړي .

مسئله : که یو سړی قیام کولای شي ، ولی د رکوع او سجدي څخه عاجز وي نو تکبیر تحریمه او قرائت دې په ولاړه ووايي او د رکوع اشاره دې هم په ولاړه وکړي ، بیادي کښینی او سجده دې په اشارې سره پوره کړي . (کتاب الله ص ۸۰۵ ج ۱)

مسئله : که یو سړی داسې زخمي وي چې په سجده کې وینه ځني بهیږي او په ناسته کې ورته داستونزه نه وي ، نو دده لپاره ښه داده چې کښینی او د سر په اشارې سره سجده وکړي . ځکه چې په دې صورت کې اودس پرځای وي ، صرف سجده له منځه ځي ، اوله سجدي پرته لمونځ په شریعت کې شته ، مثلاً پر سواری باندې لمونځ چې عذروي ، سجده پر پردې هیڅ حرج نشته . (درمختار ص ۶۵ ج ۱ کتاب الصلاة)

هغه مريض چي رگمونه او ارگان نه ورپه ياد پري
مسئله : که چيري پريو ناروغ باندې د ناروغۍ په وجه داسې حالت راځي چې د رکعتونو شمير ورڅخه گډوډ کيږي، چې خورکعتونه ئي اداء کړي او څوپاتې دي، يا سجدي ورځني هيري شي او يا نور ارگان، نو په دې صورت کې پرده باندې لمونځ اداء کول لازم نه دي، خو که د بل چاپه هدايت او ښوونه ئي اداء کوي بيا څه حرج نشته، لمونځ ئي کيږي. (درمختار ص ۲۰۲ ج ۱)

د سترگو په اشاره لمونځ کول

مسئله : مجبور سړي د سر په اشارې سره بې له شکه لمونځ کولای شي، مگر د سترگي، زړه او مخ په اشارې سره لمونځ نه کيږي. (درمختار ص ۲۰۲ ج ۱)
مسئله : که د يوسړي دواړه لاسونه ترمروندو پوري او دواړه پښي ئي تړيوند يو پوري قطع شوي وي، او پرمخ ئي هم زخمونه وي، نو داسې پرته له اوداسه او تيمم څخه لمونځ کولای شي، او راگرځيدل هم ورباندې نشته. (درمختار ص ۲۰۸ ج ۱)

که چيري ئي لاسونه ترمروند کښته يعنې لږ پري وي نو بيا په هغه صورت کې څوک موجود وي نو د هغه په وسيله ئي د لاسو پريمنځل ورباندې واجب دي، او که نه وي نو ضروري نه ده. (معدنفت ۶ ص ۱۰۷)

د ليوني او بې هوښه سړي د لمانځه حکم

مسئله: کوم بې چي ليوني شي او يا بې هوښي ورباندې راشي پوره ۲۴ ساعه په همداسې حالت کې وي، نو د بې هوښۍ په ختميدلو سره د تيرو شويو لمونځونو قضاء ورباندې لازمه ده. او که دغه حالت ئي تر شپږم

لمانځه هم ورواړوي، نو بيا ئي قضاء ورباندې نشته. (درمختار ص ۲۰۲ ج ۱، کتاب ج ۱ ص ۲۸۸)
د ښکوي يا شرابو په وجه د عقل له مينځه تللو په صورت کې د لمانځه حکم
مسئله : که چيري د شرابو يا ښکواو يا داسې بل دوايي او يا نشيئ شي په خورلو سره د سړي عقل له مينځه ولاړ شي، نو پرده باندې د هغو لمونځونو قضاء شته چې د بې عقلۍ په زمانه کې ورڅخه فوت شوي وي، که څه هم عمر ئي ښه دراز شي، ځکه چې دا د عقل زائيلدل ده پخپل فعل شوي دي، لکه چې يوسړي ویده شي د خوب په وجه چې هرڅومره لمونځونه قضاء شي راگرځوي به ئي، ساقط پري نه، نو همداراز که څوک شي و خوري، او د هغه په وجه بې هوښه شي، نو پخپل لاس ئي د اکار وکړي، لهذا لمونځ ځنې ساقط نه دي، راگرځوي به ئي. (درمختار ص ۲۰۸ ج ۱)

د ناروغۍ په وخت کې دروغتيا د وخت قضائي لمونځونه راگرځول

مسئله : که يو مريض د مرض په وخت کې خپل هغه لمونځونه راگرځوي چې د جوړتيا په وخت کې ورڅخه قضاء شوي وي، څرنگه چې دي د خپلې ناروغۍ په وجه لمونځ په ناسته يا په اشاره کوي نو هغه قضائي لمونځ که څه هم په همدې شکل اداء کوي، دا صحت لري؛ لمونځ ئي کيږي. ولي برعکس که دي د جوړتيا په وخت کې د ناروغۍ د وخت قضائي لمونځونه راگرځوي نو دا صحيح نه ده چې په ناسته او يا په اشاره به ئي راگرځوي، ولي چې قضاء شوي همداسې دي، داله دې امله چې اوس خوده ته هيڅ عذر نشته. (درمختار ص ۲۴۸ ج ۱ کتاب الصلاة)

د مريض او معذور قبله

مسئله : د هر هغه چاڅخه چې د مرض او په بلي وجي سره د لمانځه ارکان ساقط وي، د هغوی ټولو قبله هغه طرف دی چې تروس ئي لاندې وي، يعنې هر لوري ته چې مخ وي او بلي خواته نشي کيدای، هغه ئي قبله گڼله کيږي، يعنې لمونځ ئي هغه لوري ته صحت لري، دوی ته د لازمې نه ده چې قبلې ته به سيده دريږي، او په هغه صورت کې چې بل څوک ورسره وي، او قبلې ته ئي هغه مخامخ کولای شي، بيا هم پرده لازمې نه ده چې د هغه په وسيله به ځان هرو مرو قبلې ته سموي. (در مختار ص ۲۸ ج ۱، عالمگیری ص ۵۶ ج ۲)

که څه هم استقبال القبلة د لمانځه اهم شرط دی، مگر فقهاؤ و داپه صراحت سره ویلي چې د عاجز لپاره د اکافي ده چې پر کوم لوري ئي قدرت درلودی.

مسئله : که چیرې تر مريض لاندې ناپاکه جامه غوړيدلې وي او حال هم داسې وي چې کله هم کالی تری لاندې خپور شي، هغه مردار ږي، نو په دغه حالت کې دی دی خپل لمونځ وکړي، او که چیرې تردغه کالی لاندې بستر خراب نه وي، مگر د هغه په بدلولو رابدلولو کې مريض ته تکلیف رسيږي نو دی بستر نه بدلوي. (فتاوی عالمگیری ص ۵۶ ج ۲)

مسئله : د یوناروغ که د مجبوري په وجه همیشه جامې ناپاکې وي او په پاکو ئي بدلولای نشي نو څه پاک نلري، لمونځ ئي صحیح دی. (البته که بی له مجبوري ئي جامه ناپاکه وي او دی ئي نه بدلوي، نو دې لمانځه قضاء ورباندې لازمه ده.

(فتاوی دارالعلوم ص ۲۲۲ ج ۲، رد المحتار ص ۲۸۱ ج ۱ باب احکام المعذور)

مسئله : د یخني او یا یل علت په وجه یو مريض ټول بدن او مخ خادر یا بل دغسی شی پټ کړي وي، لمونځ ئي صحیح دی.

(فتاوی دارالعلوم ص ۲۲۲ ج ۲، رد المحتار ص ۲۸۰ ج ۱ باب شروط الصلوة)

که د یو بی لمانځه سړی له لوري څوک فدی په ورکړي څنگه به وي ؟

مسئله : د میت (مړي) له وصیت او مال پرینسودل پرته پروار ټانوهیڅ ډول کفاره واجب نه ده. مگر که ئي تبرعا اداء کړي، بهتر کار دی، او ډیر ښه دی، کیدای شي د ذی په سبب ئي الله تعالی گناهونه وبخښي، په ذی فدی کې څه خرج نشته، که څه هم یقین ئي دانه وي چې په دې فدی سره به هغه میت برات پيدا کړي مگر امید به ئي وي، په هر حال لمونځ پرینسودل یوه عظیمه گناه ده، پوښتنه به ئي هر مرو کيږي، څو معافی او ښه ئي هم د الله پاک په واک کې ده: «و یغفر ما دون ذلک لمن یشاء» (فتاوی دارالعلوم ص ۲۶۵ ج ۲، رد المحتار ص ۸۵ ج ۱ باب قضاء الفوائت)

که چادو وصیت سره سره فدی په ورکړه نو ؟

مسئله : که چیرې د میت (مړي) د وصیت او مال پرینسودلو باوجود د هغه وارثین د مال دریمه برخه پوره فدی په ورکړي نو بی له شکې چې هغوی گناه کار دي، او میت هم له اخروي مؤاخذې نه خلاصیږي، تر څو ئي الله تعالی ونه بخښي له خپل فضل او کرم څخه.

(فتاوی دارالعلوم ص ۲۶۸ ج ۲، رد المحتار ص ۸۵ ج ۱، باب قضاء الفوائت فتاوی محمودیه ص ۹۸ ج ۲)

د لمنځو فدی په څومره وي ؟

مسئله : د لمانځه کفاره به د سړي له مړینې وروسته د هغه وارثان ورکوي، په ژوند کې د کفارې حکم نشته. او د کفارې اندازه داده چې پاوکم ۲ سیره غنم به ورکوي. (یعنی یوه کیلو ۲۳۳ گرامه) په شپه او

ورځ کې به د سپرو لمونځونو ورکوی، سره له وترو، نو په دې حساب سره د یوې ورځې د لمونځونو کفارہ (۹ کیلو ۷۹۸ گرامه) شوی، نور دې خپله اختیار لری، غنم ورکوی او که تغدی پیسی، ښه او افضل کار د ادي چې تغدی وی، ځکه چې په هغه سره دسري ټولي اړتیاوې پوره کیږي، که دیني کتابونه واخلی او پرمستحقینو ټي وويشي دا هم ښه صورت دی. مگر په دې کې لازمه خبره دا ده چې هغه کتابونه به بیا ضرور پرېږدو او طالبانو ویشی او هغه ټي پخپل ملکیت سره قبول کړی، دا چې ځینی خلک ټي پر دیني مدرسو ویشی او هغوی ته ټي وقف کوی، دا طریقه جواز نلری، کفارہ نه ادا کیږي. (ملکیت پکې ضروری دی)، (فتاوی دارالعلوم ص ۲۶۲ ج ۲، فتاوی محمودیه ص ۵۰ ج ۱۳)

مسئله: د فدی د مصرف ځای نه هغه دي چې د زکوٰۃ او صدقه انظر دی، او ډېر مستحق په دې کې هغه څوک دی چې ډیر اړوي، لکه پوږی او داسی نور... او که ټي په مدرسه کې په دې شکل مصرف کړي چې مستقیمان طالبانو په ملکیت کې ورکړي نو دا هم ښه مصرف دی. او که ټي د مدرسې بیت المال ته په داسې بڼه لیږي چې ملکیت ټي ناڅرگند وی، نو دا جائز نه ده. (فتاوی دارالعلوم ص ۲۶۹ ج ۲)

د مریض په ژوند کې د لمونځو فدی ورکول څنگه دی؟

مسئله: شیخ فاني (هغه څوک چې دعم اخیری پوړیو ته ورسېږي) کولای شي پخپل ژوند کې د روژو فدی ورکړي، مگر د لمانځه فدی نشی ورکولای، دا صحت نلری، او لمونځ ټي له ذمی څخه نه ساقطیږي ځکه چې په لمانځه کې دا وسعت شته چې که په ولاړه ټي نشی کولای، نو په ناسته دې وکړي، او که په ناسته ټي نشی کولای

نو په پروته دې وکړي او که رکوع او سجده هم نشی کولای په اشاره دې وکړي، البته له مرگه وروسته ټي چې پر ذمه څومره لمونځونه پاتې شي یا روژې پاتې شي او د فدی ورکولو وصیت وکړي، او مال ټي هم پري ایښی وی، نو پروا رښتینو ټي د هغه فدی اداء کول ضروری دی، او حکم ټي د زکوٰۃ دی، چې تملیک پکښې ضروری دی، او مستحقین ټي اړکسان دي، او که په دیني مدارسو کې طالب العلمانونه ورکول شي، نو دا لا بهتره ده، او ثواب ټي زیات دی ځکه چې دا د دین پخاطر او د دیني علومو لپاره د طالبانو مرسته ده.

(فتاوی دارالعلوم ص ۲۳۸ ج ۲ بحواله هده ص ۲۰۲ ج ۱ کتاب الصوم)

مسئله: په توبې او یا حج سره صرف گناه معاف کیدلای شي، ولی فرائض نه معافېږي، مثلاً یو سړی پوږی وی د چاقرض ټي پر ذمه وی، نو ورکول ټي ورباندې فرض دی، اوس که دې توبه وباسی او یا حج وکړي نو له فرض خلاص نشو، بلکې لاهمغسی ورباندې فرض دی، لکه چې ترتوبې او حج ورباندې ټي پر ځان فرض گاته.

همدارنگه د حقوق الله هم چې کوم قرض دی، لکه لمونځ او داسی نور... په اداء کولو سره ټي سړی له مسئولیت خلاصیږي، په توبې او حج سره نه، بلکې په دې سره صرف د لمانځه تاخیر چې یو معصیت دی، معاف کیدای شي، ولی لمونځ لایها هم ورباندې لازم دی، که چیري ټي په قضاء راوړلو کې بیا تاخیر وکړ، نو بیا له سره په گناه اخته شو. (فتاوی دارالعلوم ص ۲۳۷ ج ۲، شامی ص ۲۷۶ ج ۲)

مسئله: د قضای لمونځونو کفارہ د هغوی راڅرځول او د الله تعالی په وړاندې د پښیماني او ندامت سره توبه کول دی، صدقه ورکول

کفار نه ده، مګر د دوه چپي په صدقه سره د الله تعالی قهراو غضب (چپي د لمانځه د ترک په وجه چپي بنده ته راغلی وی) په رحمت د بدليدو امید شته، چپي بنده دخپل عجز او قصور څرګندونه په دې سره وکړي چپي نورو اړو پندګانو ته له خپل مال څخه څه ورکړي، نو الله هم ورباندې مهربان شي او ترګناه ورتیر شي، نو د همدې امید او هیله په صدقه او خیرات کې شته، باقی صدقه کفار نه ده. بلکې پخپله د لمانځه اداینه او رښتیني توبه یې کفار کیدای شي. (فتاوی دارالعلوم ص ۲۵۲ ج ۴)

مسئله: د لمانځه او روژې قضاء صرف په توبه سره معاف کیږي نه، بلکې قضاء راوړل یې هم ورباندې لازم دی.

(فتاوی دارالعلوم ص ۲۶۲ ج ۲، ردالمحتار ص ۶۸۰ ج ۱)

توبه او صدقه صرف د تاخیر او د لمانځه د بې وخته کولو د معصیت کفار کیدای شي. - ژباړن

د اسقاط حيله

سوال: د اسقاط حيله جوړي په دې شکل ترسره کیږي، چپي د جنازې د لمانځه نه مخکې یا وروسته د اور بشو یو من، نغدي پیسې لږترلږه پابو بالا یوه روپۍ او قرآن شریف. یو څوک یې پخپل لاس کې ګرځوي او هغه څوک چپي جنازې ته راغلی وی، هغوی ته یې ورکوي او هغوی یې هم د حیلې په توګه ځنې رانیسي او وائي چپي ماقبوله کړي او بیرته یې درکوم. د حیلې جوړونکي او ورکوونکي غرض هم دادي چپي په دې توګه د میت ټول قضاء شوي لمونځونه روژې، حجونه

اوداسی نور عبادات فوت شوي وي؛ د هغوی کفار ګرځي، نو آي داڅه حکم لري؟

جواب: د اسقاط دغه ذکر شوي حيله د میت پروار ټانو واجب نه ده، اود دې خبرې وصیت هم فقهاء کرامو جائز نه دي ګڼلي.

(فتاوی دارالعلوم ص ۲۲۰ ج ۲ بحواله ردالمحتار ص ۶۲۹ ج ۱)

بیلابیل مسائل

په هغه ملک یا سیمه کې چپي شپې لنډې وي؛ د لمانځه حکم څنګه دی؟

پوښتنه: په ځینو هیوادونو کې لکه برطانیه په ټولیزه توګه دهغه په شمالي برخه کې اکثر د ګرمیو په شپو ورځو کې د ماخستن وخت پر ۱۱:۳۰ یولس بجې او درې دقیقې پیل کیږي او سپیدی بیا پر ۱۱:۴۷ یوه بجه ۴۶ دقیقې راخیژي، ګویا د شپې اندازه ۲ ساعته او ۴۳ دقیقې کیږي. اوس که څوک د وخت له شروع کیدو سره سم آذان وکړي ۱۴ یا ۱۵ دقیقې وروسته لمونځ هم کیږي، په دومره لنډو ګڼدو وخت کې د پیشلمې خوراک، څښاک، مسجد ته تلل او نور ټول ضرورتونه پوره کول ډیر ګران کار دی، نو اوس په داسې حالت او صورت کې څه کول پکار دی؟

جواب: عزیمت خود ادي چپي د سنت مطابق تراویح په پوره توګه سرته ورسوي او یو ځل قرآن پاک پکښې ختم کړي، همداراز نور عبادات هم په صحیح ډول پوره کړي، او ټوله میاشت په مجاهده او مبارزه کې په رښتیني ډول تیره کړي، آماکه بیا چیرې مجبوري او عذروي مثلاً، کمزوري، ناروغی، ملازمت (دنده) او یا بله

اړتیا ورته وی نو دې بیا د «الم ترکیف» سورتونو باندې لنډۍ ۲۰ رکعت ته تراویح وکړي، که ښې د دې توان او موقع هم نه لرله نو د فرض او وترو ترمنځ دې صرف ۸ رکعت ته تراویح اداء کړي.

سوال: په سکات لینډ او ځینو نورو د اړول ځایونو کې چې د کال په څو میاشتو کې مثلاً د مې جون او جولای پورې له سپین شفق وروسته ماښام کیږي او پر صبح صادق بیرته سپین والی راو غوړيږي چې د ډیری روښانتیا لامله د ماخستن وخت او د سهار اخیرې وخت معلومول څرنگه کیدای شي، او لمونځ په څه ډول او څه وخت کې باید اداء شي؟

جواب: که څه هم ډیری احنافو فقهاؤ د سره شفق تر لویدلو ورسته د ماخستن ابتداء بللې ده، ولی ځینی محققین فقهاء بیا د سره شفق تر لویدلو ورسته د ماخستن شروع بولي، نو په همدې اساس په مذکوره حالت کې باید د سره شفق له لویدلو سره سم د ماخستن ابتداء وبللې شي او د صبح صادق د بیاض (سپین والی) تر پیل کیدلو وړاندې د ماخستن لمونځ اداء کړل شي، او همدارنگه په روژه کې هم د ماخستن د فرض او وترو په منځ کې د صبح صادق د سپین والی تر را څرگندیدلو مخکې د تراویحو د اداء کولو کوښښ وکړي.

که د شلورکعتونو موقع د «الم ترکیف» په سورتونو ویلو هم پیداشي؛ نو ۸ رکعت دې وکړي او که چیرې د دې موقع هم پیداشي، نو دې بیا خپل فرض او وتر اداء کړي.

اود آداء په نیت به ښې آداء کوي، لکه د بلغاریه د اوسیدونکو د ماخستن د لمانځه د آداینې په اړه په بحث کې فقهاؤ ویلي چې که

چیرې د شفق تر ختمیدلو مخکې صبح صادق شروع شي، او د ماخستن لمونځ ته وخت پیداشي، هلته هم د ماښام د لمانځه څخه څه وقفه وروسته بیا د سهار راخو ترمنځ به د ماخستن فرض او وتر اداء په نیت کول راجح دي. (نظام الفتاوی ص ۲۷ بحواله شامی ص ۲۷۵ ج ۱)

چیرې چې بیخي د ماخستن وخت پیداشي نو د لمانځه حکم څه دی؟
په برطانیه کې د میلادی کال په حساب د مې د میاشتې له ۲۲مې څخه د جولای تر ۲۱مې پورې په دغو دوو میاشتو کې شپې صرف ۴ ساعته وي، په دغه ورځو کې شفق بیخي لویږي نه نو په دغه حال کې د لمانځه حکم څه دی؟ چې د ماخستن وخت د شفق تر لویدلو وروسته پیل کیږي، نو د دالاندې ذکر شویو خبرو تفصیل که راته واضح کړي:

۱- چیرې چې د ماخستن وخت وي نه، هلته د ماخستن لمونځ فرض دی؟

۲- که فرض وي نو څه وخت به ښې کوي؟

۳- آیا د لمونځ وروسته ښې قضاء راوړي؟ که چیرې ښې قضاء راوړي پر مقرر وخت دې آذان، اقامت او په جماعه سره آداء شي؟

جواب: په دې مسئله کې ډیر زیات اختلافات او تفصیلات موجود دي، خو خلاصه او لنډیز ښې داسې ده چې که څه هم د ماخستن وخت نه وي، خو لمونځ ښې فرض ده، او دلیل ښې داده چې الله تعالی پنځه وخته پر خپلو بندگانو لمونځونه فرض کړي هر چیرې په هر وخت او په هر حال کې چې وي، لکه چې په (حدیث د جال) کې چې وارد دي چې یوه ورځ به ښې د ټول کال سره برابره وي، ضحایه کرامو عرض

و کړ چې د لمونځو په اړه څه حکم دی؟ (په دغه ورځ) آنحضرت ﷺ و فرمایل چې په دغه ورځ به د ټول کال لمونځونه اداء کوي.

(فتاوی دارالعلوم ص ۲۶۱ ج ۲، درمختار ص ۲۰ ج ۱ کتاب الصلاة)

۲- اوبل دا چې که چیرې د ماخستن وخت پیدا کړې خولې؛ نو صورت

دادی: چې د ماښام نه لږ وقفه وروسته به د ماخستن لمونځ کوي، یا چې په خواشای سیمه کې پر کوم وخت شي خلک اداء کوي. هغه معتبر دی، یو صورت دا هم دی چې د صبح صادق نه وروسته دي د ماخستن لمونځ وکړي، اوله هغه ورسته دي بیا د فجر (سهار) لمونځ وکړي. ځکه چې په «درمختار» کې راځي، پرچا چې د ماخستن وخت راځي نه، پر هغه هم د ماخستن فرض او وتر لازمي دي، هغه دي دغه لمونځ دخپلې اندازې او اټکل مطابق اداء کړي یعنې کوم وخت چې یې سم و باله په هغه وخت کې یې کولای شي، مطلب دا چې په بل موسم کې چې کوم وخت ماخستن پیل کیده اوله ماښام وروسته به خومره فاصله بعد د ماخستن لمونځ کیده دلته دي هم همغسې رکړي، او یا چې په نورو ښارونو او ملکونو کې څنګه طریقه وي د همغسې عمل مطابق دی عمل کوي، او د ماخستن په لمانځه کې به د قضاء نیت نه کوي، ځکه چې قضاء هغه وخت بلله کیږي چې وخت پیدا شي او بیا ورځنی فوت شي، نو دلته خود ماخستن وخت ښځی پیدا شوی نه دی، نو قضاء له کومه شوه.

(درمختار مع شامی ص ۵۲۵ ج ۱ وغیره)

۳- دا هم کیدلای شي چې تر لمر راختلو وروسته ئې اداء کړي، مګر چونکه د ماخستن او سهار ترمنځ بیا ترتیب مشکل دی، نو پکار ده چې تر صبح صادق وروسته او تر فجر وړاندې د ماخستن لمونځ په آذان، تکبیر او جماعة سره اداء شي.

مسئله: و تر به یوازی په روژه مبارکه کې په جماعة سره کیږي، بل وخت نشته په جماعة سره. (جوهر نیوه ص ۱۴۲ ج ۱، د تفصیل لپاره: فتاوی رحیمیه ص ۱۹۲ ج ۲، فتاوی محمودیه ص ۹۲ ج ۲ نظام الفتاوی ص ۵۹ ج ۱، فتاوی دارالعلوم ص ۲۲۲ ج ۲) چیرې چې شپږ میاشتي ورځ شپږ میاشتي شپه وي د لمانځه حکم څه دی؟

مسئله: په داسې ځای کې چې په پرله پسې توګه شپږ میاشتي لمر لویدلنی وي او یا پوره شپږ میاشتي ورځ وي، یعنې لمر ییځی لوېږي نه، نو په داسې ځای کې انسانانو ته زندګي کول هم یو ستونزمن کار وي، په هر صورت د عبادۃ یعنې لمانځه لپاره یې حکم داسې دی چې لمونځونه پر هر حال وړیاندې فرض دي، په هرو څلور ویشو ساعتونو کې به د خپل حساب سره سم چې یوه شپه ورځ کیږي، لمونځونه به هغه حسابی ترتیب، یعنې وروسته و منځ ته او په معلومه فاصله به ئې کوي، چې له حدیث د جال څخه هم همدا ترتیب او مسئله را معلوم کیږي او د شاه عبدالعزیز صاحب محدث د هلووی رح رجحان هم همدا سنی دی بیا چې مسلسل شپږ میاشتي لمر وي او شپه راځي نه، نو هلته دی هم هغه مخکنی ترتیب جوړ کړي په هرو څلور ویشو ساعتونو کې د یوې شپې او ورځې پنځه لمونځونه د اندازې مطابق اداء کړي. همدا راز دی

رزڼه هم په همدې ترتيب نيسي، لنډه دا چې څنگه دنياوې کارونه د يو حساب اټکل او اندازه له مخې ترسره کوي، خوراک، څښاک، ويده کيدل، راپاڅيدل، وظيفه اجراء کول، تجارة او نور کاروبار کول همدا سي دي عباداة هم سرته رسوي. کله چې نې يوځل لمونځ وکړ، بيا که د همدغه لمانځه دوباره وخت راوړسي، نو لمونځ به نه کوي ځکه چې يو وار خوادا شو، مثلاً: که يو سړی د ما پېښين لمونځ په مشرق (ختيځ) کې وکړي او بيا په يو ډيره تيزه الوتکه کې مغرب ته ولاړ شي، دلته لاهماغه ما پېښين وخت او خلک د دغه وخت پر لمانځه وي، نو پرده باي د دغه لمونځ نشته، ځکه ده خولا په مشرق کې اداء کړي و. (تفاهات ص ۱۳۲، بحواله مسلم شريف ص ۱۲۰ ج ۱ و فتاوی دارالعلوم ص ۲۳۰ ج ۲)

په سپوږمۍ او مريخ کې د لمانځه حکم او طريقه

پوښتنه: په اوسنيو حالاتو کې چې خلک سپوږمۍ او يا مريخ ته د ختلو خبرې کوي او يا دا چې ورختلی دي، نو اوس پوښتنه داده چې هلته لمونځ څه حکم لري، که صحت لري نو څنگه او پر کوم لوري به نې کوي؟

جواب: که ځای پيدا کيږي نو نه يوازې لمونځ بلکې جماعه هم کولای شي، قضاء کوي به نې نه، د «قبله نما» په مرسته به قبله ځان ته معلومه کړي، او که دا نه وي نو د خپلې تحري (فکري هڅې) په ملتيا چې هري خواته نې د قبلې گمان زيات وي هغه لوري ته دي لمونځ وکړي، د تحري په صورت کې که څه هم قبله واقعا هغې خواته نه وي، بيا هم د د لمونځ صحت لري. که چيري په طياره کې پرسيت «څوکی» ناست وي، د لمانځه وخت شي، نو که څه خلاص ځای

پيدا کيږي چې هلته ولاړ رکوع او سجده کولای شي نو دي هلته وکړي او کنه نو په خپله څوکی کې دي په اشاره سره رکوع او سجده وکړي، بيا چې د (سپوږمۍ، مريخ او يا دنيا) پر ځمکه راگېسته شي، هغه فرض لمونځ به راگرځوي.

دانه يوازي چې د سپوږمۍ بلکې، د زهره، مريخ او نورو... پر ځمکه هم اوسيدل او رسيدل شونتيا لري او په دي کې هيڅ شرعي مانع نشته، لمونځ او نور هر ډول عبادات د ځمکې په څير هلته هم صحت لري او کيږي، همدا راز، فرضيت، وجوب، ثواب او عقاب همدا سي دي. (تفاهات ص ۲۶۱ ج ۱)

خپل اولاد پر لمانځه مجبور کول

مسئله: ماشوم چې کله نې عمر ۷ کالوته ورسيږي، نو والدينو (مور او پلار) ته پکار ده چې هغه ته پر لمانځه کولو ډير ټينگار کوي، ترڅو له لمانځه سره عادت ونيسي، او بيا چې بلوغ ته نژدې يعنې د لسو کالو په عمر شي نو بيا دي تاکيد ورباندې زيات کړي ترډې چې ناديبي دي څه ناڅه وهل هم ورکوي، نه يوازې دي پر لمانځه تشويقوي، بلکې د لمانځه ضروري ارکان او شرائط دي هم ورته پېښي. (مفاهات ص ۵۰۲ ج ۱، درمختار ص ۸ ج ۱، کتاب الصلوة)

حضرت عبدالله ابن مسعود رض فرمايي چې د ماشومانو د لمانځه څارنه کوي، او ښه خبرې ورزده کول نې عادت وگرځوي، د آنحضرت «مبارک ارشاد دي چې وايي: يو سړی که خپل اولاد په يوشی پوه کړي (يعنې له بدې رامنځ او په نیکې نې امر کړي) نو دا تر هغه بهتره ده چې يوه پيمانده صدقه (خيرات) کړي. همدارنگه فرمايي: هيڅ يو

پلار خپل اولاد ته تردې بله ښه عطيه (تحفه) نشي ورکولای چې ښه روزنه شي وکړي. (فتاوى نماز از شيخ ذکوان ص ۲۵)

د لمانځه لپاره د بل چاراپورته کول

په دې کې شک نشته چې د سهار وخت د غفلت وخت دی، نو پکار ده چې خلک همدا سې غافل پرېښودل شي، يو څوک چې ښه نیکمرغه وي او په دغه برکتی وخت کې د غفلت عادت نه لري، اولمانځه ته راپورته کېږي، د هغه لپاره مستحب داده چې نور مسلمانان هم لمانځه ته راپورته او تشويق کړي، خو په دې شرط چې د هغوی اود نورو د ايذاء او ضرر سبب ونه گرځي (فتاوى رحيمه ص ۲۹۱ بحواله کبير ص ۲۶۱، شامی ص ۱۳۶۱)

مسئله: مستحب داده چې ويده سړی بايد جماعه ته را بيدار کړل شي، ترڅو له جماعه څخه بې برخې او محروم نشي. (درمختار ص ۱۱۲ ج ۱، کتاب الصلوة)

مسئله: که څوک پر چاروغ کوي او لمانځه ته ښي راپاڅوی پرده باندې راپورته کيدل گران وي، او د نيم خوب په حالت کې ووايي چې زه نه ځم يانه پورته کېږم، نو په دې صورت کې د ايمان او نکاح تجديد ته ضرورت نشته ځکه چې د ده مقصد دانه وي چې د لمانځه له فرضيت څخه انکار کوي، بلکه له پورته کيدلو څخه منکروي، وايي يو څه مې لا خوب ته پريږده، ليکن توبه او استغفار به ډير کوي (فتاوى محموديه ص ۵۹ ج ۱۲)

سورة فاتحه په يوه ساويل

مسئله: د اېشه د کمال او بهتري خبره نه ده چې امام په يوه سا «الحمد لله» ووايي. حتی دا ډول يو عادت گرځول ناوړه او ناخوښه عمل دی، چې له تنزيهي کراهت څخه به خالی نه وي، په ترتيب سره قرآن ويل او د هغه په معناگانو کې ښه تدبير کول پکار دی، چې د دې تائيد حديث شريف هم کوي، خلاصه دا چې په فرض لمانځه کې په يوه ساه سورة فاتحه لوستل نامناسب او مکروه عمل دی. دا عادت بايد پرېښودل شي. (فتاوى محموديه ص ۲۲۵ ج ۲ بحواله مشکوة شريف ص ۷۸ ج ۱)

مسئله: که څوک امام په درې څلور مياشتي کې تنول قرآن کریم ختموي، اخيره پاره په يوه يوه رکعت کې څو څو سورتونه او په اخيري رکعت کې د بقرې سورة يو څه اندازه ووايي مثلاً له «آلم څخه تر - مفلحون» پوري، نو په دې کې هيڅ حرج نشته، فرضا که په لومړي رکعت کې قرآن کریم ختم کړي، يعنی «قل أعوذ برب الناس» ووايي، نو په دوهم رکعت کې د سورة بقرې څو آياتونه ولولي. مگر د فرائضو په يوه يوه رکعت کې څو څو سورتونه لوستل خلاف اولی کار دی، يعنی ښه نه دی. (فتاوى دارالعلوم ص ۲۵۰ ج ۲)

د لمانځه په حالت کې که کوم ليکل شوی شی

ولوستل شي، لمونځ څنگه دی؟

مسئله: په قصدي توگه په زړه کې ويل او په معنی ښي ځان پټه کول مکروه دی البته لمونځ نه فاسدېږي، او که چيرې يو ناخاپه ورباندې نظر ولگيږي، او بيا فکر پکښې بند نکړي، نو دا معاف ده. او هيڅ ډول کراهت نلري. (فتاوى رحيمه ص ۲۸۹ ج ۲، شامی ص ۵۹۲ ج ۱، مراقى الفلاح ص ۱۸۲، آپ کی مسائل ص ۲۱۲ ج ۲)

د وخت د تنگۍ په وجه تېم و هل څنگه دی ؟

مسئله : که یو څوک په صورت هم بڼه جوړ وي ، مگر د وخت د لږوالی په وجه غسل نشي کولای او تېم ووهي ، دا جواز نلري ، که بيا هم په دې توگه لمونځ وکړي ، هغه صحت نلري دوهم ځل لمونځ کول ورباندې فرض دی . (فتاوی محمودیه ص ۲۶۲ ج ۱۰)

د سپار له لمانځه وروسته د کتاب مسائل بيانول

پوښتنه : د سپار د لمانځه وروسته له دعاء نه مخکې يا وروسته امام صاحب په محراب کې خلکو ته د دين د کتاب ځينې مسائل بيانوي ، په داسې حال کې چې خلک يا خود قرآن تلاوت کوي . يا پروظيفه او يا په بل ذکر مصروف وي ، او يا ځنې خلک مسبوق او ځينې لاحق وي ، هغوی په پاتې لمانځه بوخت وي ، نو طبعاً هغوی ټولو ته د پریشاني سبب کيدای شي نو په دې اړه شرعی حکم څه دی ؟

جواب : حامدا و مصليا ! عمر ما په مسلمانانو کې د دين په پوره توگه عملی کيدل او د دين د تعميم (خپرولو) سره بې رغبتې ډيره زياته ليدله کيږي ، نو د دې مصيبت د ليرې کولو پخاطر مسلمانانو ته پکار ده چې يو بل ته د دين د معتبرو کتابونو د مسائلو اورول عادت خپل کړي چې ډير په زړه پورې عمل دی ، ښه داده چې ټول خلک چې په جماعه سره لمونځ وکړي ، د چا څخه که يو يا دوه رکعت پاتې وي ؛ هغه دي پوره کړي له هغه وروسته دي د کتاب مسائلې د امام او يابل چا له لوري بيان کړي شي . او نور دی په غور سره واورې او زده دی کړي ، دغه وخت که څوک د قرآن تلاوت کوي نو په بل وخت کې ئې هم کولای شي ، ښه داده چې تلاوت پريږدي او د ديني مسئلو

18

زده کړو ته غوږ ونيسي په بل وخت او بل ځای کې داسې خلک سره راجمع کيدای نشي . (فتاوی محمودیه ص ۲۶۷ ج ۱۰)

له نیمې شپې وروسته د ماخستن لمونځ کول

مسئله : د شپې په اخير کې لمونځ کول صحت لري ، مگر بې له عذره دومره ځنډول مکروه دی . (امداد الاحکام ص ۲۰۷ ج ۱)

په لمانځه کې بسم الله ويل

مسئله : امام او منفرد به د هر رکعت په شروع کې يعنی له «سبحانک اللهم» وروسته «بسم الله الرحمن الرحيم» وايي ، که جهري لمونځ وي ، که سري ، او مقتدي به يې نه وايي بسم الله دي هم نه وايي صرف «سبحانک اللهم» دی وايي . ځکه چې مقتدي لپاره په امام پسې قرائت ويل جائز نه دي .

«بسم الله» او «أعوذ بالله» به له «سبحانک اللهم...» وروسته وايي ، که أعوذ بالله هيره او بسم الله وويله شي ؛ نو پکار ده چې له هغه وروسته بيا وويله شي . او که چيرې بسم الله يی هيره شي او سورة فاتحه شروع کړي بيادې پسې پوره کړي . بسم الله دی نه وايي ، د فاتحې وروسته د سورة په شروع کې بسم الله ويل که څه هم مکروه نه ده . اماند ويل ئې ښه دي .

بايد وويل شي چې بسم الله نه د سورة فاتحې جزء دی او نه د کوم سورة ، البته د قرآن کریم جزء دی . (کتاب الفقه ص ۲۰۷ ج ۱)

په لمانځه کې قرائت دومره او څنگه ويل پکار دی ؟

مسئله : په لمانځه کې اوږد قرائت ويل مسنون دی ، خو په هغه وخت کې چې امام پوهيږي چې پرمقتديانو باندې گران نه تماميږي ، که

چیری پر مقتدیانو باندی دروند وی نو اورد قرائت ویل مکروه دی،
 حکه چي آنحضرت ﷺ یوخل د سهار لمونخ په معوذتینو سره ادا،
 کر، وروسته خلکو په حیرانتیا سره وپوښتل چي نن دی خومره
 مختصر لمونخ وکر؟ هغه ﷺ وفرمایل: ما دیو ماشوم ژړاواوړیدله
 ، زما اندیینه شوه چي کیدای شی، مورثي په جماعه کي شریکه
 وی، په ازمویست کي به را ایساره شی.

د دې حدیث په مفهوم کي کمزور، ناروغ او حاجتمند ټول شامل دی.
 (کتاب الله ۱۰ ج ۱)

مسئله: امام ته په لوړ آواز تکبیر ویل سنت دی، خودومره چي
 ضرورت ئي وی، تر هغه زیات آواز پورته کول مکروه دی په دې کي د
 تکبیر تحریمه او نورو هیڅ فرق نشته. (کتاب الله ص ۲۰۲ ج ۱)

مسئله: په لمانخه کي طوال مفصل (یعنی اوږده سورتونه) له سورة
 حجرات څخه تر سورة البروج پوری دی، او منځنی سورتونه بیا له
 «البروج» څخه تر «لم یکن» پوری دی، او کوچني سورتونه له «لم
 یکن» څخه بیا تر سورة «الناس» پوری دی. اوږده سورتونه په سهار او
 ماپښین کي ویل کیږي، (په دې شرط چي پر مقتدیانو گران تمام
 نشي) لیکن د ماپښین سورتونه به د سهار تردی لږ واره وی، او
 منځنی سورتونه به د مازیگر او ماخستن په لمونځونو کي ویل
 کیږي، او واره سورتونه به په ماښام کي ویل کیږي. (کتاب الله ص ۲۰۸ ج ۱)

امام به په قرائت کي آواز خومره لوړوی؟

سوال: زموږ امام صاحب په ډېر ټیټ آواز سره قرائت کوي، دومره چي
 د لومړي صف خلک ئي هم په ډیره مشکله اورې؟

جواب: امام باید داسی څوک مقرر کړل شی چي لوړ آواز، ښه لحن،
 د تجوید مطابق قرائت لوستونکی وی، چي په دومره اندازه
 لوړ آواز قرائت وویلي شی چي ټول لمونځ کوونکي او یاده جماعه
 ډیری برخه ئي واورې، خودا چي دومره آواز ئي نه وی یوازی د
 لومړي صف ها نژدی خلک ئي واورې، په دې صورت کي لمونځ کیږي
 صحت، لري. خو پکار داده چي امام داسی نه وی. (فتاوی محمودیه
 ص ۲۲۶ ج ۲، درمختار ص ۲۹۸ ج ۱، فتاوی دارالعلوم ص ۱۲۹ ج ۲)

یوازی لمونځ کوونکي (منفرد) به قرائت په خومره لوړ آواز وایی؟
 پوښتنه: په سری (خفیه) لمانخه کي څه ډول قرائت ویل پکار دی،
 دا کافی ده چي حروف صحیح کیدای شی او که خومره اندازه؟
 خواب: احوط قول (د احتیاط وړ خبره) داده چي دومره اندازه باید
 قرائت وویل شی چي پخپله ئي واوریدلای شی. (فتاوی محمودیه ص ۲۳۷ ج ۲)

د جهر اوسر (سوکه او په زوره) تشریح

پوښتنه: که څوک په لمانخه کي په دومره آواز سره قرائت کوي چي
 ځنگلور ئي شخص ئي واورې. په دې سره خو په لمانخه کي څه جرح
 نشته، نو په خومره اندازه جهر او خومره سربلل کیږي؟

جواب: حامداو مصلیا: که یو یا دوه سړي ئي په دې شکل واورې
 نو په لمانخه کي څه خرابی نه راځي او دا جهر نه بلکي سربلل کیږي،
 که چيري د امام آواز د لمری صف خلک عموما واورې نو دا جهر دی
 (فتاوی محمودیه ص ۲۰۲ ج ۲)

ضالین، په دوالین ویل څنگه دی؟

سوال: د ضالین پرځای دوالین ویل څنگه دی او په دې سره لمونځ کیږي څه؟

جواب: د عربو قراء او علماء هم ضالین په داسې شکل اداء کوي چې د مضموم دال آواز ورکوي نو ځکه دا مشکل دی چې وویل شي د دې ټولو لمونځونه صحت نلري، په داسې حال کې چې هغوی اهل عربیه دي: حروفو په اصواتو او مخارجو باندې ښه پوهیږي. (فتاوی دارالعلوم ص ۳۲۷ ج ۲)

مسئله: کوم سړی چې ضاد په صحیح توګه اداء کولای شي خو پرځای یې دال وایی، نو د هغه لمونځ صحت نلري. (فتاوی محمودیه ص ۱۸۹ ج ۲)

مسئله: دا چې په لمانځه کې د ضاد پرځای په ظا ویلو سره لمونځ فاسد ږي څه؟

نو په دې اړه باید وویل شي، چې په قصدي توګه خو دا کار باید قطعاً ونشي، ځکه چې د دال ویلو په صورت کې د لمانځه د فساد روایت موجود دی، بلکې په شرح فقه اکبر کې له محیط څخه په نقل سره وایی چې تعمد (یعنی همیشه په قصدي توګه ویل) کفر بلل شوی، مګر که ښې اراده د ضاد وی له خپله مخرجه او مشابهت یې له ظاد یا دال سره راشي نو لمونځ صحیح دی، هېڅ حرج نشته. (فتاوی دارالعلوم ص ۲۲۲ ج ۲ بحواله شرح فقه اکبر ص ۲۰۵، ردالمحتار ص ۵۹۲ ج ۱، ذلة القاری)

مسئله: اصلاً پکار دا ده چې ضاد باید له خپل مخرج څخه اداء کړه شي، که ونه ویلی شي، نو چې څنگه اداء شي لمونځ کیږي، څه باک نلري. (فتاوی دارالعلوم ص ۹۱ ج ۲، فتاوی محمودیه ص ۱۲۵ ج ۲، ردالمحتار ص ۵۹۱ ج ۱)

په بندو شونډانو قرائت لوستل؟

مسئله: ځینی خلک په لمانځه کې د اډول کوي چې شونډان بند کړي او قرائت وایی په زړه کې تصور او فکر کوي چې په دې توګه د قرائت رکن نه اداء کیږي، د قرائت د آداء کولو لپاره لږترلږه درجه دا ده چې حروف په سمه توګه اداء شي، یانې پخپله اوري او یانې د ده څنگلوري کس اوري. (منیری ص ۱۵۰)

مسئله: قرائت د شونډانو له خوځولو پرته اعتبار نلري.

(فتاوی دارالعلوم ص ۲۲۰ ج ۲ بحواله ردالمحتار ص ۲۹۸ ج ۱)

مسئله: ښه بهتره او معتبره طریقه دا ده چې په لمانځه کې الحمد شریف او سورة داسې ولوستل شي چې که څه مانع نه وي نو خپل آواز پخپل غوږ سره واورې، او که وانه وری هم لمونځ صحت لري، خو چې توري صحیح اداء شي. (فتاوی دارالعلوم ص ۵۲ ج ۲ بحواله ردالمحتار ص ۲۹۸ ج ۱ باب فی القرائت، فتاوی محمودیه ص ۱۹۲ ج ۲)

(یعنی داسې به یې هم نه وایی چې شونډان بند کړي، په زړه کې یې وایی او داسې به هم نه وي چې پر څنگ خلک ورڅخه تنګ شي، او په لمانځه کې یې خلل راشي. — محمد رفعت قاسمی غره)

مسئله: په لمانځه کې د قرائت مطلب دا دی چې الفاظ به لوستل کیږي، محض په خیال کې ورتیرولو سره لمونځ نه کیږي، ترڅو چې ژبه پر حروفو حرکت ونکړي لمونځ صحت نلري، همدا راز د یو آیه پرځای د هغه معنی ویلو سره هم لمونځ نه صحیح کیږي. (هدایه ص ۲۲۱ ج ۱، شرح نقیة ص ۸۲ ج ۱ شرح وقایه ص ۱۲۹ ج ۱)

په كعبه شریفه کې د ننه لمونځ كول

څرنگه چې له كعبې شریفې د باندې هغې ته برابر لمونځ كول درست دی همداسې په كعبه مكرمه کې د ننه هم لمونځ صحيح دی استقبال القبلة صحيح دی، كه هر لوري ته لمونځ وكړي، ځكه چې هلته څلور واړه طرفونه قبله ده. مگر كه هلته لمونځ يوه طرفته پيل كړي او د لمانځه په دنده کې بل اړخ ته راوگرځي؛ دا جواز نلري. او څرنگه چې نقل لمونځ كيدلای شي، داراز فرض هم جواز لري. (ردالمحتار)

مسئله: كه څوك د كعبې شریفې پرېام ودرېږي لمونځ وكړي دا صحت لري، ځكه چې پر كوم ځای چې كعبه ده، هغه ځمكه او د هغې محاذي پورته هوا تر آسمانه پوري ټوله قبله بلله كيږي، قبله يوازې د يو الوتو ته نه وي بله كيږي، له همدې وجې ده چې كه څوك د لور غره پر څوكه ودرېږي او لمونځ وكړي، نو لمونځ ئې، بالاتفاق درست دی، كه څه هم د كعبې د يو الوتو پر محاذات نه وي، مگر دا چې په دې سره د كعبې مكرمې بې احترامۍ ده اوله دې څخه نبي كريم ﷺ منع فرمايلي ده، نو ځكه مكروه تخريمي ده.

مسئله: په كعبه کې د ننه تنه هم لمونځ كول جائز دی او په جماعه سره هم او هلته دا هم شرط نه دی چې د امام او مقتدي به يوه طرف ته وي امام دا شرط ضرور شته چې مقتدي به له امام نه وړاندې نه وي، نور كه مخ په مخ ودرېږي هم صحت لري، ځكه په دې صورت کې مقتدي له امام نه مخكې نه بلل كيږي، مخكې هغه مهال دی چې مخونه د دواړو يوه لوري ته وي، مگر دا يوشی دی چې دلته لمونځ

مكروه گڼل كيږي، ځكه يو سړی ته مخامخ درېدل لمونځ كول كراهت لري، لينكن كه يوشی ئې ترمنځ وي بيا كراهت نلري. (درمختار)

مسئله: كه چيري امام په كعبه مكرمه کې د ننه ولاړ وي او مقتدي د باندې، بيا هم لمونځ صحيح دی، مگر كه يوازي امام د ننه وي او كوم مقتدي د ننه ورسره نه وي، يعنې ټول د باندې وي نو لمونځ مكروه كيږي، ځكه چې په دې صورت کې د امام مقام د يوه قديبه انده ازه له مقتديانو څخه پورته دی او دا مكروه دی. (علم الفقهاء ج ۱ ص ۱۵۹ ج ۲)

آيا يوازي فرض لمونځ كافي دی؟

پوښتنه: كه څوك سنت، نفل او وتر پرېږدي، يوازي فرض آداء كوي دا لمونځ صحيح دی؟ ځكه چې ځينې خلك دا فكر كوي چې په نتي پرمخ تللي عصر کې مصروفيت د پريزات وي، څوك دومره فرصت نشي موندلای چې سنت او نفل ته وزگار شي، اوس هم ځينې خلك داسې دي چې په بهر هيوادونو کې يوازي فرض آداء كوي سنت او نفل هيڅ يادوي لانه، كه ورته ووايي چې ولي؟ واياي دانسان نيت مهم دی، عمل ته څه اړتيا نشته او تربيه ځي لمانځه پرېښودلو دا بهتره ده چې فرض خواداء شي نو آيا دا خبره درسته ده كه څنگه؟ جواب: فرض خو فرض دی او وتر واجب دی، گويا عملاً هغه هم فرض دی، چې پرېښودل ئې لويه گناه ده. كه پر وخت آداء نشي نو قضائي لازمه ده، د سنت مؤكده پرېښودل بده خبره ده، او د هغوی د پرېښودلو عادت خپلول هم گناه ده، په سنت غير مؤكده او نوافلو کې اختيار لري چې كوي ئې كه پرېږدي ئې.

او دا خبره بیا پر خپل ځای ناسمه ده چې په دې عصري دور کې فرصت پر کم وي، ځکه چې د خلکو مصروفیت په عبث او حرامو کارونو کې مصروف نه وي نو په څلورويشت ساعته کې څو اکثره برخه په حرامو، بې گټې او عبثیاتو لگيا وي، نو پکار ده چې د عديم الفرصتي پر له لمانځه او عبادت وروانه چوله شي. که څوک رښتيا هم خوند ور خدمتونه کوي، هغوی بيا د ښه خدمت او ښې حلالي روزي گټلو او ټولني ته د پراخ خدمت کولو تر څنگ عبادت ته هم خپل پوره وخت بيلولای شي، په داسې حال کې چې کار او خدمت ته به يې هم صدمه نه وي رسيدلې، او دغه خلک چې وايي د نه فرصت په وجه عبادت پرېږدي دا هغه خلک دي چې خپل وخت يې په حرامو، عبث او بې ځايه کارونو کې صرف کړی وي، نه دا چې د ټولنې او کورنۍ په روا خدمت کې.

پاتې شوه دا خبره چې د سړي نيت درست پکار دی. دا پر ځای خبره ده، خو له دې خبرې نه بيا دا څنگه را څرگنده شوه چې سړی دې هرومرو هر ډول خراب عمل کوي، خونيت دې ئې سم وي؟ بلکې خبره دا ده چې د نيت تر څنگ د عمل ښه والی هم ضروري دی که عمل خراب وي، نيت هم بيا څه گټه نلري. (آپ مې مسائل ص ۲۳۸ ج ۲)

تر نامه لاندې (زیر نانی) وینستانونه کولو په صورت کې له لمانځه حکم مسئله: که څوک د غه وینستان لري کوی، نه، لمونځ يې صحت لري. اما د ا کار پر ناوړه دی. تر څلوینښت ورځو زیات دغه وینستان نه ليري کول مکروه دی. (فتاوی دارالعلوم ص ۵۰ ج ۲، عالمگیری دهمی ص ۲۶۸ ج ۵)

رونډسړي په لمانځه کې قبلې ته برابرول

مسئله: که چیرې یو روڼد نابینا سړی له قبلې څخه چپ لمونځ کوي او بل څوک ئې د لاس یا ژبې په وسیله قبلې ته سیده کړي، دا سمه ده، په لمانځه کې څه خلل نه راځي. (فتاوی دارالعلوم ص ۱۰۳ ج ۲)

یعنی د دې رانده سړي په لمانځه کې څه خلل نه راځي، او د د ا بل سړی (سیده کوونکي) په لمانځه کې که په یوه لاس سره سیده کړي او نو دا عمل قلیل دی څه حرج نشته، او که ئې په ژبه سره برابر کړي او یا ئې په دواړو لاسونو برابر کړي، نو لمونځ ئې نشته. ځکه خبرې کولې او عمل کثیر مفسد صلوۍ دی، محمد رفعت قاسمی غفر له

مسئله: د لمانځه په حالت کې که پر سړي باندې حیوان یا بل انسان حمله کوي، نو لمونځ به پرېږدي او خپله چاره به کوي.

(فتاوی دارالعلوم ص ۹۹ ج ۲، ردالمحتار ص ۵۷۸ ج ۱)

مسئله: که چیرې په لمانځه کې د سړي پر تندي خاورې ولگېږي، په لمانځه کې به ئې نه صفا کوي، وروسته که یې پاکي کړي، څه حرج نشته، مگر ښه بیا هم دا ده چې پاکي ئې نکړي ترڅو پخپله صاف شي (فتاوی دارالعلوم ص ۱۰۲ ج ۲، غیة المستملی ص ۳۴۵)

په لمانځه کې وسوسې راتلل او د هغوی علاج

مسئله: په لمانځه کې دنیاوي خیالات او وسوسې په ذهن کې د راگرځیدلو په وجه په لمانځه کې فساد نه راځي خو حتی الوسع به د سړي کوشش دا وي چې هغه دفع کړي. (فتاوی دارالعلوم ص ۵۹ ج ۲، مجموعہ مشکوٰۃ شریف ص ۱۸ ج ۱)

مسئله: د دغو وسوسو او شبهاتو د مخنیوي صورت دا دی، چې هغه شیطاني وسوسې، وېولې او هیڅ التفات ورته ونکړي ترپایه

خپله توجه پردی متمرکز کړی چې هغه وسوسې دفع او د لمانځه د الفاظ او د هغوی معنی ته متوجه واوسی، چې په حدیث کې نې هم همدارنځ وړاندې شوی (فتاوی دارالعلوم ص ۱۱۲ ج ۲، مشکوٰۃ شریف ص ۱۹ ج ۱)

مسئله: داسې نه ده چې په هر ډول خیالاتو راتلو سره لمونځ ته خلل رسیږي، که څوک د الله تعالی ادب او احترام سره آداء کړم نو ان شاء الله نه یوازې دا چې په لمانځه کې خلل واقع نه شو، بلکې په افضله طریقه لمونځ آداء شوی او هم نې خیالات پریشانوونکي نه وي. (فتاوی محمودیه ص ۲۰۹ ج ۲)

د جماعة په لمانځه کې د سورتونو په اخیر کې مسنون اذکار ویل؟

مسئله: د سورة الفاتحه نه پرته چې «آمین» ویل پکښې سنت دی، په تیت آواز سره. په نورو سورتونو کې لکه د «بقره» په اخیر کې «آمین» د بنی اسرائیل په اخیر کې «تکبیر» د سورة ملک په اخیر کې «اللهم رب العالمین» د «سورة القيامة» مرسلات او والتین په اخیر کې مشهورې مسنونې کلمې، د سورة والضحی څخه نیولې د قرآن تر آخره پورې د هر سورة په وروسته کې «الله اکبر» ویل، همداراز د ځینو آیاتو نو په اخیر کې څه مسنون الفاظ ویل د تلاوت په منع کې، لکه په سورة طه کې، «وقل رب زدنی علما» څخه وروسته حضرت ابن عباس رضی الله عنه «اللهم زدنی علما وایمانا ویقینا» فرمایلي او داسې نور. دغه او دغه ډول نور ټول اذکار د احنافو په نزد فرض لمانځه او یا نوافلو په جماعة کې لکه تراویح او نورو... کې ویل درست نه دی. بلکې په هغه نوافلو کې چې منفرد نې کوي او یا هغه څوک چې له لمانځه داندې تلاوت کوي، هغه لپاره مسنون دی. (فتاوی دارالعلوم ص ۲۰۲ ج ۲)

(یعنی د سورة فاتحه پر ختمیدلو په تیت آواز آمین ویلي شی اما په نور لمانځه کې دا ډول مسنون الفاظ نه باید ویل شی محدث څه نې غوره) مسئله: د آیاتونو جواب د جمع په لمانځه کې رد کول جائز نه دی، البته که لمانځه د باندې د آیه جواب ورکول مسنون او مستحب دی، اوله نبی کریم څخه هم همدانابه ده، چې د آیاتونو جواب به نې له لمانځه د باندې ورکاوه، که کله په لمانځه کې ویلي شوي وي، نو هغه د تعلیم لپاره وو، نه د امت لپاره مسنون طریقه، او یا د اسلام په شروع کې داسې شوی دی، چې هغه مهال په لمانځه کې دومره قیودات نه وو، مثلاً خبرې کیدلای شوي او داسې نور... خو په وروسته کې دا امور ټول منع شوي دي.

(فتاوی دارالعلوم ص ۲۵۵ ج ۲ بحواله مرقاة المفاتیح شرح مشکوٰۃ ص ۵۲۶ ج ۱ باب القراءة)

د سهار په لمانځه کې د قرائت اندازه

مسئله: د سهار په لمانځه کې امام ته پکار ده چې ډیر مختصر واره سورتونه لکه «الم نشرح»، «التین» ویل د ځان عادت نه وگرځوي، دا خلاف سنت او مکروه دی. که څه عذر نه وي نو امام او منفرد دي د سهار په لمانځه کې له سورة الحجرات څخه نیولې تر سورة البروج پورې یو یو سورة په یوه یوه رکعت کې وایي. چې دا مسنون او مستحب طریقه ده، او یا دې له کوم ځای څخه په منځنۍ ډول لږترلږه څلویښت آیتونه یا یو څه زیات، د آیاتونو څخه تر ۲۰ پورې اوښه بهتره بیا داده چې سل آیتونه ولوستل شی، په دې سلسله کې د امام او مقتدی د همت خیال ساتل پکار دی، البته که څه عذر وي.

مثلاً وخت تنگ وی او یا بل خہ مشکل وی، بیا لنه او مختصر قرائت هم ویلای شی، هیخ خرج نشته. (فتاویٰ رحیمیه ۱۵۵ ج ۱، کبیری ص ۳۰۳ شامل ص ۵۰۲)

در گعت د نیولو لپاره په منډه خفستل

سوال: کله چې امام صاحب رکوع ته ځی، نو خلک په دغه وخت کې د دې لپاره چې شرکت ورسره وکړی او رکعت پیدا کړی؛ په منډه او په خفاسته ورځي چې داني د نورو د لمانخه دخلل سبب کیږي نو دا شرعا څنگه دی؟

جواب: دا ډول خفستل منع دی، که څه هم رکوع ته ونه رسیږي په حدیث شریف کې راځي چې لمانخه ته په منډه نه، بلکه په اطمینان سره راشی، که رکعت در څخه تېر شی نو وروسته ټی اداء کړی. (مسلم شریف ص ۱۲۲ ج ۱)

له دې پرته په مسجد کې خفستل د مسجد بی احترامی او بی ادبی ده، په خاصه توګه چې کله لمونځ کوونکو ته هم تشویش وی، نوله دې نه ځان ساتل پکار دی، په یو حدیث کې راځي: کله چې تاسی اقامت واورئ نو لمانخه ته په اطمینان سره راځئ، خفلی مه.

(بخاری ص ۸۸ پاره ۲، فتاویٰ رحیمیه ص ۱۸۸ ج ۱)

لمونځ په څه مهال ماتی وی؟

مسئله: د لمانخه ماتول کله حرام او کله مستحب وی. کله واجب او کله مباح وی. که چیرې هیخ یو عذر نه وی نو لمونځ ماتول حرام دی، خود جماعة لپاره ټی بیا ماتول مستحب دی، او که چیرې د سړی مال ضائع کیږي نو د لمانخه ماتول مباح دی، خود ځان د ژغورلو (ساتنی) په غرض لمونځ ماتول واجب دی. (درمختار ص ۶۲۹ ج ۱)

مسئله: که څوک پر لمانخه ولاړ وی او مورپلار ټی ورته آواز وکړي، نو که فرض لمونځ وی نه به ټی ماتوی، که نفل وی او دوی پوهیږي چې دې په لمانخه ولاړ دی نو بیادې هم نه ماتوی او که مات ټی کړي نو څه خرج نشته، او که هغوی په دې نه وي خبر چې دې په لمانخه کې دی نو بیادې لمونځ ورته پریږدي په دې گمان چې هغوی ناخوښه یعنی خفه نشی. (شامی وغیره، علم الفقہ ص ۱۲۶ ج ۲)

مسئله: په کومو حالاتو کې چې د لمانخه د ماتولو حکم دی او یا ټی د ماتولو اجازه شته؛ دا په داسی حالت کې نیت ماتیږي چې ولاړ وی ځکه چې په لمانخه کې کښیناستل هغه مهال وی چې د حلال کیدلو لپاره وی، او دلته خو لمونځ قطع کیږي، د حلال کیدو خبره نه ده، نو په همدی وجه دلته په ولاړه د لمانخه د ماتیدلو لپاره یوازی یو سلام کافی دی، او په امام پسی دی اقتداء وکړي (یعنی خپل لمونځ دی په ولاړه په یوه سلام ګرځولو سره قطع کړي او په امام پسی دی اقتداء وکړي او په جماعة کې دی شامل شی). (درمختار ص ۶۲۹ ج ۱) که څوک تنها فرض لمونځ کوي خو پر څنگ ټی دغه فرض په جماعة سره پیل شی؟

مسئله: دلته د لمانخه ماتول او په جماعة کې شاملیدل په دې صورت کې ده چې هغه د لومړي رکعت سجده تراوسه کړي نه وی. یانې کړي وی مګر هغه لمونځ دوه رکعتي وی، لکه د سهار، یادري رکعتي وی لکه د ماښام، او که لمونځ څلور رکعتي وی او ده سجده کړي وی، نو په هغه کې دویم رکعت هم ورسره ضم کړي، نو څه خرج

نشته، له دې وروسته په امام پسي اقتداء وکړي نو دې به جماعه هم ترلاسه کړي او دوه رکعت ته نفل ثواب به هم وگټي. (د مختار ص ۶۲۵ ج ۱)

د دغې پورتنۍ مسئلې حاصل او خلاصه دا ده چې که یو سړی تنه یا پر خپل فرض لمانځه ودریږي او لمونځ هم دوه رکعتي یا درې رکعتي وي؛ په دغه وخت کې ټي برخنګ جمع ودریږي، نو اوس که د سجده بیخي کړي نه وي، سلام دی وگرځوي، په جماعه کې دی گډ شي. خودا په دې شرط چې لمونځ د سهار یا د ماښام وي.

او که دغه لمونځ چې د تنه یا پیل کړي وي؛ څلور رکعتي وي، د ماښام، یا مازیګر او یا ماخستن وي، او د یوه سجده کړي وي، یعنی یو رکعت ټي کړي وي؛ نو دلته پرده واجب ده چې یوه بل رکعت هم کوي او بیا به سلام وگرځوي، په جماعه کې به اشتراک کوي. ترڅو دغه دوه رکعت ته نفل شي او جماعه هم پیدا کړي، نو د دواړو ثواب به ترلاسه کړي.

او که چیرې د دې هغه دوه رکعتي لکه د سهار یا درې رکعتي لکه د ماښام لمونځ کې د دویم رکعت سجده هم کړي وه، دلته جماعه شروع شو، نو دې به اوس خپل لمونځ پوره کوي اوله سلام وروسته به په جماعه کې شرکت نه کوي او که ټي چیرې د څلور رکعتي لمانځه درې رکعت کړي وو؛ دلته جماعه شروع شو، نو دې به نیت نه ماتوي یعنی هغه خپل لمونځ به نه پریږدي، پوره کوي به ټي، بیا وروسته که ټي په امام پسي د نفلواقتاء کوله، هغه خپله خوښه، چې د جماعه ثواب هم حاصل کړي، البته د مازیګر او سهار په وختونو کې، په

جماعه کې د نفلواقتاء نیت گډون نشي کولای، ځکه چې له سهار او مازیګر وروسته نفل کول مکروه دی. (د مختار ص ۶۲۵ ج ۱)

تر امام وړاندې یو رکعت آداء کول؟

مسئله: که چیرې یو مقتدی په یو رکعت کې پر امام باندې سبقت وکړي، مثلاً رکوع ته له امام نه مخکې ولاړ شي او مخکې تر هغه راپورته شي او دا رکعت بیا ورسره آداء نکړي او بلکله امام سره سلام ونه وگرځوي نو لمونځ ټي باطل دی، که دغه سبقت ټي قصد اکړي وي او که په هیزه سره په هر صورت لمونځ ټي نه کیږي، او که ټي چیرې دغه رکعت بیرته له امام سره آداء کړ او له امام سره ټي یوځای سلام وگرځاوه؛ نو لمونځ ټي نه دی باطل. (ص ۶۲۲ ج ۱)

مسئله: که چیرې یو مقتدی د لمانځه له ختمیدلو نه مخکې سلام قصد او وگرځوي لمونځ ټي باطل دی. او که ټي دا گمان وي چې لمونځ خودا دی پوره شو په دې هیزه کې ټي سلام وگرځاوه، بیا ټي لمونځ باطل نه دی. ترڅو چې له سلام وروسته عمل کثیر او یا خبرې ونکړي. (یعنی بیرته ورسره گډ شي). (کتاب التمس ص ۲۹۵ ج ۱)

امام که د چاپه مراعت قرائت اوږد کړي؟

مسئله: که چیرې امام قصد او په دې نیت چې هغه څوک په جماعه کې ورسره شریک شي؛ قرائت اوږد کړي نو دا مکروه تحریمي دی. (په دې شرط چې هغه سړی پیژندوی وي) او که ټي پیژندی نه؛ نو بیا مکروه تنزیهې دی. (فتاوی دارالعلوم ص ۱۱۵ ج ۱ بحواله رد المحتار ص ۲۶۲ ج ۱)

په لمانځه کې سترگی بندول

مسئله : په لمانځه کې سترگی بندول مکروه دی ؛ مگر د څه مصلحت پخاطر پتول صحیح دی مثلاً له داسې یو شی څخه سترگی پتول چې انسان په غفلت کې اچوی ، داراز په لمانځه کې د آسمان طرف ته کتل هم مکروه دی .

آنحضرت ﷺ فرمایي : د لمانځه په حالت کې چې څوک سترگی پورته کړي او د آسمان پر لوري گوري نو د سترگو بصارت (دید - لیدل) یې له منځه ځي یا یې سترگی رنډیږي . (بروایت بخاری - کتاب الله ص ۱۲۲ ج ۱ ، آپ کی مسائل ص ۲۱۲ ج ۲)

مسئله : د خشوع او عاجزی پخاطر سترگی بندول بلا کراهت درست ، بلکه اولی دی . (فتاوی دارالعلوم ص ۱۰۹ ج ۲ ، ردالمحتار ص ۵۰۵ ج ۱ ، فتاوی رحیمیه ص ۲۱۸ ج ۷)

مسئله : د سترگو له اېریشن (عملیات) کولو وروسته که د سجده او رکوع په حالت کې رښتیا ناقابل برداشت تکلیف زیږي یا سترگو ته نقصان کوي ؛ نو په داسې صورت کې په ناسته لمونځ کولای شی سجده او رکوع دی د سر په اشاره سره وکړي . په سجده کې به د رکوع په نسبت لږ زیات ټیټیږي . (فتاوی رحیمیه ص ۲۲۱ ج ۷)

په هغه څو نه کې چې تصویر او یاد اوړ بلید لو ځای وي ؛ لمونځ کول څنگه دی ؟
مسئله : تناره او یا هغه ځای ته چې اور پکې بلیږي ؛ مخامخ دریدل لمونځ مکروه دی . ځکه چې دا د مجوسیانو له عبادت سره مشابهت راځي . (کتاب الله ص ۲۲۸ ج ۱)

(که چیرې بل ځای نه وي نو بیا مجبوري ده ، لمونځ یې کیږي - محذوفت)

19

مسئله : د ذیروح تصویر په وړاندې لمونځ کول مکروه دی . هغه ته که توجه وراوړي او که نه هرچیرې چې وي ، یعنی که یې پر سر راڅوړند وي ، که یې مخکې وي ، که شاته ، که ښي اړخ یا کینې ته وي ؛ مطلب دا چې نهایت زیات کراهت لري . خو په ټولو کې بیا هغه چې مخ ته راڅوړند وي ؛ زیات کراهت لري . په هر صورت په کوم ځای کې چې تصویر موجود وي هلته لمونځ کول مکروه دی . مگر که داسې وړوکی تصویر وي چې که سړی ښه په غور ورته ونه گوري ، اعضاوي یې نشي محسوسولای . د غیر ذیروح شی تصویر که هرڅومره جالب او جاذب وي ، لمونځ ورسره صحیح دی . (کتاب الله ص ۲۳۱ ج ۱)

د قبر په وړاندې لمونځ کول

مسئله : که د لمونځ کوونکي په وړاندې قبر وي ، لمونځ یې مکروه دی . مطلب دا چې څوک پر لمانځه ولاړ وي په ښه خشوع او خضوع سره او سترگی یې پر قبر ولگيږي . که چیرې قبر شاته وي یا یوه او بل اړخ ته وي ، او یا پورته وي او یا په داسې ځای کې چې هغه د لمانځه تر ځای کښته وي نو په دې اړه تحقیق دا دی چې دلته بیا هیڅ کراهت نشته ، باید وویل شی چې دا کراهت په هغه صورت کې راځي چې په مقبره یا قبرستان کې د لمانځه لپاره کوم مخصوص ځای داسې نه وي چې هغه له ناپاکۍ څخه پاک وي . که داسې وي نو بیا لمونځ مکروه نه دی مگر د انبیاء کرام علیهم السلام مقبرې له دې څخه مستثنی دي . ځکه چې هلته که قبر مخامخ وي هم څه حرج نشته ، لمونځ مکروه نه دی .

(کتاب الله ص ۲۲۰ ج ۱ ، فتاوی دارالعلوم ص ۹۲ ج ۲ ، ردالمحتار ص ۲۵۲ ج ۱)

په لمانخه کې غاړې تازه کول

مسئله : که څوک په لمانخه کې غاړې تازه کوی په دې شکل چې لږ تر لږه دوه حروفه ورځنی پیدا شي نو لمونځ یې باطل او له منځه ځي. بې ضرورته باید غاړې تازه نکړای شي، مگر که د ضرورت په وجه مثلاً د قرائت لپاره د آواز د صفا کولو پخاطر غاړې تازه کړلي شي ترڅو حروف په سمه توګه ادا شي او یا د غاړې تازه کیدلو په وسیله امام ته فتح ورکوي یعنی هغه خپلې غلطۍ ته متوجه کوي. نو بیا په دې ډول صورتونو کې لمونځ نه باطلیږي. همداراز که په طبیعي ډول سړي ته پوځي ورشي او دا هم د ضرورت او یا ناروغۍ لامله وي نو لمونځ نه باطلیږي. (کتاب الفقه ص ۲۷۸ ج ۱، هدایه ص ۸۷ ج ۱، کبیری ص ۲۲۹)

مسئله : د آواز د صفا کولو په وجه غاړې تازه کول لمونځ نه فاسدوي، که څه هم دوه درې ځله وي. (فتاوی دارالعلوم ص ۶۸ ج ۲ بحواله ردالمحتار ص ۵۷۸ ج ۱)

په لمانخه کې د اودس ماتیدل

مسئله : که په لمانخه کې د چا اودس مات شي نو پکار ده چې سمدستي ولاړ شي اودس تازه کړي بې له دې چې خبرې او یا بل عمل ترسره کړي بیرته راشي لمونځ له هغه ځایه پیل کړي چې پرې ایښی یې وو. که څه هم دا له تشهد یعنی التحیات څخه وروسته وي. مگر فقهاء کرام وایی چې لمونځ که څه هم د ډول صحیح دی خو افضل او بهتره دا ده چې له سره یې پیل کړي. (نماز مستون ص ۵۲۱، هدایه ص ۸۲ ج ۱، شرح تکیه ص ۹۰، کبیری ص ۲۵۲)

مسئله : که په لمانخه کې د چا اودس مات شي نو پر پوزه دی لاس ونیسي او دباندې دی د اوداسه لپاره راووزي. که چیرې دی خپله

امام وي نو د دی تر شا ولاړیو مقتدی دی د ځان خلیفه (نائب) کړي چې هغه نور پاتې لمونځ ورکړي. (هدایه ص ۸۲ ج ۱، شرح تکیه ص ۹۰، کبیری ص ۲۲۵)

مسئله : که په لمانخه کې د چا اودس مات شي او تر شائي نابالغ هلک یا ښځه ولاړه وي. نو لمونځ یې فاسد یږي ځکه چې هلک او ښځه د دې قابلیت او صلاحیت نلري چې خلیفه یا نائب دی کړي. (شرح وکیه ص ۱۶۲ ج ۱)

په لمانخه کې قهقهه (په زوره خندا) کول ؟

مسئله : بالغ سړي که په لمانخه کې په قهقهه په زوره سره وځاندي، لمونځ یې هم فاسد یږي اودس یې هم مات یږي. (په هغه لمانخه کې چې رکوع او سجده ولري په زوره خندل، یعنی دومره په لوړ آواز خندل چې پر څنګ خلک یې هم واوري، لمونځ او اودس دواړه له مینځه ځي.)

(مقدمت قاسمي غفر له) هدایه ص ۱۲۱ ج ۱، شرح تکیه ص ۱۲ ج ۱، نماز مستون ص ۲۸۶، فتاوی دارالعلوم ص ۲۳۵ ج ۲)

مسئله : په لمانخه کې په ضحک (سوکه خندل) سره صرف لمونځ فاسد یږي، ولی اودس نه مات یږي، او په تبسم سره نه لمونځ او نه اودس مات یږي. (شرح تکیه ص ۱۲ ج ۱، کبیری ص ۱۲۲، درمختار ص ۵۷۶ ج ۱، آپ کی مسائل ص ۲۱۹ ج ۲)

ضحک هغه خندا ته ویل کیږي چې پخپله یې واوري او بل څنګلوري یې وانه وري، او تبسم بیا هغه مسکاته ویل کیږي چې آواز یې نه پخپله واوري او نه یې بل څوک واوري. (ژباړن)

په لمانخه کې دستر لځیدل

مسئله : که چیرې د لمانخه په دوران کې ستر یعنی د بدن هغه برخه چې پتیدل یې ضروري وي، څلورمه برخه یې پرته له خپل لاسي عمله لوڅه شي، مثلاً د تیزی هوا (باد) لامله یې د بدن څخه جامه لیرې شي

او تر د و م ر ه و خ ت ه پ و ر ی ه م د ا س ی ل و خ پ ا ت ی و ی چ ی ی و ر ک ن ا د ا ، ک ی د ا ی ش ی ؛ ن و ل م و ن خ ف ا س د ی ی ی ل ی ک ن ک ه د غ و م ر ه ب ر خ ه ی ا ت ر د ی ه م ک م ه پ ه ق ص د ی ت و گ ه ی ع ن ی پ خ ی ل ل ا س ی ع م ل ل و خ ه ش ی ، ن و ل م و ن خ ف و ر ا ف ا س د ی ی ی د ا ش ر ط ن ه د ی چ ی د ی و ر ک ن د آ د ا ، ک ی د ل و پ ه ا ن د ا ز ه ک ه ل و خ پ ا ت ی و ی ی ی ا ف ا س د ی ی ی ، ل ک ه پ ه ت ر د ی پ و ر ت ن ی ص و ر ت ک ی .

مسئله : ک ه چ ی ر ی م خ ک ی د غ ر م ر ه ب ر خ ه ل و خ ه و ی ا و پ ه د غ ه ح ا ل ت ک ی ل م و ن خ پ ی ل ش ی ، ن و گ و ی ا ل ه س ر ه ل م و ن خ د ر س ت ن ه د ی ، ن ی ت ت ر ل ش و ی ن ه د ی . (کتاب الله ص ۱۲۰ ج ۱)

مسئله : ک ه چ ی ر ی م س ت و ر ه ب ر خ ه پ ه ل م ا ن خ ه ک ی ل خ ه ش ی ؛ ا و س د س ت ی ب ی ر ت ه پ ت ه ک ی ت ا خ ی ر ک ی ر ا ن ش ی ، ن و ل م و ن خ ص ح ی ح د ی ، ف ا س د ی ی ی ن ه . (فتاوی دارالعلوم ص ۲۵ ج ۲ ، غنیة المتعلی ص ۱۲۲)

مسئله : د ن ا ر ی ن ه و و ل پ ا ر د پ ه د ی ک ی خ ه ح ر ج ن ش ت ه چ ی ج ا م ه ئ ی پ ه ب د ن پ س ی چ س پ ه و ی ، د و م ر ه چ ی م س ت و ر خ ا ی و ن ه پ ک ی ل ه و ر ا ی ه خ ر گ ن د و ی .

مسئله : س ت ر ی ت و ل ل ه خ ی ل خ ا ن ن ه ، ض ر و ر ی ن ه د ه ، ک ه چ ی ر ی خ و ک پ ه ل م ا ن خ ه ک ی د خ ی ل خ ا ن م س ت و ر خ ا ی و ن ه و و ی ن ی ، ن و ل م و ن خ ئ ی ب ا ط ل ن ه د ی ، ک ه خ ه ه م د ا ک ا ر ک ر ا ه ت ل ر ی . (کتاب الله ص ۱۰۴ ج ۱)

مسئله : د ک م ع م ر ه م ا ش و م ا ن و ل پ ا ر د س ت ر ن ش ت ه ، ک ه ه ل ک و ی ک ه ن ج ل ی ، ک م ع م ر ه م ا ش و م ه ف د ی چ ی ع م ر ئ ی ل ه خ ل و ر و ک ا ل و ا و ی ا ل ه ه ف د خ ه ه م ک م و ی ، ن و د د ا س ی م ا ش و م ج س م ل ی د ل ا و م س ح ک و ل م ب ا ح د ی ، ل ه د ی ع م ر خ ه پ و ر ت ه ت ر خ و چ ی پ ه ل ی د ل و ک ت ل و ئ ی د س ر ی پ ه ذ ه ن ک ی ن ا و ر د خ ی ا ل ن ه ر ا گ ر خ ی ت ر ه ف د م ه a ل ه ئ ی س ت ر ص ر ف ش ا و م خ

ش ر م گ ا ه د ه ، م گ ر ک ه ه ف د ب ی ا د ا س ی خ ا ی ت ه و ر س ی ر ی چ ی پ ه ل ی د ل و ک ت ل و ئ ی د س ر ی ذ ه ن ت ه ن ا و ر ه خ ی ا ل و ر خ ی ن و ی ی ا ئ ی س ت ر د ب a ل غ ن ا ر ی ن ه ا و ب ن خ ی غ و ن د ی د ی ک ه پ ه ل م a ن خ ه ک ی و ی ، ک ه د ب a ن د ی و ی . (کتاب الله ص ۲۰۸ ج ۱)

د خ ر ا غ ی ا ش م ع ی پ ه و ر a ن د ی ل م و ن خ ک و ل

مسئله : ک ه خ ر ا غ ی ا ش م ع ه پ ه م س ج د ک ی م خ ت ه پ ر a ت ه و ی ا و خ ل ک ج م ع و ر ت ه ک و ی ، ل ک ه پ ه ع a م ی و م س a ج د و ک ی چ ی د م ح ر a ب ت ر خ ن گ ا ی ن س و د ل ک ی ر ی ، پ ه د ی س ر ه پ ه ل M a ن خ ه ک ی خ ه خ ز a ب ی ن ه ر a خ ی ، خ و ک ه ی و ه ی a ب ل خ ن گ a و ی a ش a ت ه و ی ن و ی ی خ ی د پ و ن س ت ن ی خ a ی ن ش ت ه ، ی ع ن ی ب l ک ل ص ح ی ح د ی . (فتاوی محمودیه ص ۲۵۲ ج ۱۰ ، د ر م خ ت ا ر ص ۲۲۸ ج ۱)

مسئله : ک ه چ ی ر ی ئ ی د a ی ق ی ن و ی چ ی ق ب ل ه ص ح ی ح د ه ، ن و پ ه ت ی ا ر ه ک ی ل M و ن خ M ن ع ن ه د ی . (فتاوی محمودیه ص ۲۵۲ ج ۱۰)

مسئله : م ا ر ، ل ر م a و د a س ی ن و ر ض ر ر ی خ ز ن د ی پ ه L M a ن خ ه ک ی و ژ ل ج a ن ز د ی . (شرح نقایه ص ۹۶ ج ۱ ، ک ی ر ی ص ۲۵۲)

ک ه د س ه a ر پ ه L M a ن خ ه ک ی ل م ر a و خ ی ر ی ؟

مسئله : د س ه a ر پ ه L M a ن خ ه ک ی ک ه ل ه ن ی ت ت ر ل و و ر و س ت ه a و ی a ل ه ی و ه ر ک ع ت ک و ل و خ ه و ر و س ت ه L M ر a و خ ی ر ی ن و ل M و ن خ ن ه آ د a ، ک ی ر ی ، ب ی a پ ه ئ ی ب ی ر ت ه R a گ ر خ و ی ، ه م د a ر ن گ ه ک ه پ ه ج م a ع ه ک ی و ی ن و د ت و ل و L M و ن خ ف و ت ش و ، و ر و س ت ه ب ه ئ ی ب ی ر ت ه پ ه ج م a ع ه S ر ه T و ل R a گ ر خ و ی .

(فتاوی محمودیه ص ۲۷۲ ج ۱۰)

مسئله : د L M ر a خ ت ل و پ ر M ه a ل L M و ن خ ک و ل ص ح ت ن ل ر ی ، ک ه ع ی ن a پ ه L M a ن خ ه ک ی L M ر a و خ ی ر ی ، ن و ل M و ن خ B ه پ ر ه م ف د خ a ی پ ر ی ر د ی ، ک ل ه چ ی

لمرینه راپورته شی نو قضاء به ئې راوگرځوی، خو که وخت تنگ وی
یعنی لمر ختلو ته لږ شیبې پاتې وی، نو دې خپل لمونځ تنها وکړی، د
جمع انتظار دی نه کوي. (فتاوی محمودیه ص ۲۶۱ ج ۱۰)

د لمر را ختلو وروسته، به د قضاء را وړلو لپاره څومره انتظار کوي؟

مسئله: کله چې لمر را ختل پیل شی نو په ۲ دقیقې او ۲۴ ثانیې کې
په پوره ډول راپورته کیږي بیا قریبا ۲۰ دقیقې وروسته لمر داسې
کیږي چې ورته کتل مشکل و، یعنې بلکل سپین شی، ژړوالی ئې
ختم شی، نو دغه مهال د اشراق وخت پیل کیږي.

(فتاوی محمودیه ص ۲۵۸ ج ۱۰) له دې وروست پس قضای لمونځ کولای شی. - محمد رفت

مسئله: د عین زوال پر وخت یعنې د استواء پر مهال ټکنده غرمه د
قرآن کریم تلاوت صحیح دی. خو نوافل او نورد امام صاحب په نزد
ناجا نژ دی. (فتاوی دارالعلوم ص ۷۲ ج ۲ بحواله رد المحتار ص ۲۲۲ ج ۱)

د ما بنام لمونځ تر څه وخته پوري اداء کیدلای شی؟

مسئله: له لمر لویدو وروسته چې د اسمان پرافق باندې کومه سر
خې وې هغې ته شفق وایي نو تر کومه وخته چې پرافق باندې دغه
سرخې موجوده وی (او دا تقریبا تر یو ساعت زیات وکېم پورې وی
تر هغه وخته پورې د ما بنام لمونځ کیدای شي په عوامو کې دا خبره
مشهوره ده چې لږ تیاره شي، وایي د ما بنام لمونځ ختم دی اوس
ما خوستن دی دا خبره غلطه ده خود ما بنام په لمانځه کې قصد ا تاخیر
مکړو ددی لیکن که د څه ضرورت یا مجبوري په وجه وځنډیږي نو
د شفق تر لویدو مخکې باید اداء شي کنه تر بیا قضا ده
او قصد د لمانځه قضا کیدل گناه کبیره ده. (آپ کی مسائل ص ۱۰۸ ج ۲)

له غټو نوکانو سره لمونځ کول

مسئله: د لمانځه حکم دادی که د نوکانو په دننه کې داسې شي وې
چې لاندې اوبه نه پریرېدی نو نه اودس کیږي او نه لمونځ، او که
چیرې نوکان غټ وې خودننه صاف وې اوبه په اسانې ورتلای شي
نو لمونځ صحیح دی. (آپ کی مسائل ص ۱۸۲ ج ۲)

د نامسلمان په کور کې لمونځ کول

مسئله: ځمکه که خرابه شي نوله وچیدلو وروسته د لمانځه لپاره
پاکه ده لمونځ ورباندې صحیح دی نو همدارنگه د یو نامسلمان په
کور کې که خالي ځمکه که څه هم خرابه شوې وې خوله وچیدلو
وروسته لمونځ ورباندې صحیح دی خو که کالی ورباندې واچول
شي نو دایباده پرېنه دی. (آپ کی مسائل ص ۱۸۵ ج ۲)

د بېلې (رشوة) خوړونکي د لمانځه حکم

مسئله: کوم سړي چې له خپلې مزدوري تنخوا پرته په پټه یا
بشکاره رشوت خوري د هغه لمونځ قبلیرې او ثواب هم ورته ملاویرې
مگر د رشوت لویه گناه بیا جدا ده هغه ورباندې شته. (فتاوی دارالعلوم ص ۲۲۷ ج ۲)

د گونگي سړي د لمانځه حکم

مسئله: هورزاده گونگي کون سړي چې قرائت نه شي لوستلی نو
قرائت ورباندې فرض نه دی نور چې د لمانځه ارکان دی ټول به د
نورو خلکو په څیر اداء کوي که دومره پوهیږي چې لمونځ فرض دی
او اداء کولو توان یی هم لري بیایي هم نه کوي نو گناهگار دی په
گناه کبیره اخته دی. (فتاوی محمودیه ص ۲۱۷ ج ۲، بحواله شامي ص ۲۶۲ ج ۱)

که د لمونځ کونکې په وړاندې دروې مبارکې ته ویروی

سوال: که چیرې د لمونځ په حالت کې د مدینې منورې نقشه چې په هغه کې د رسول کریم صلی الله علیه وسلم د مزار تصویر وی یعنی د مزار ګنډه وی په لمانځه کې خوځه خرابی نه راځي؟

جواب: د درمختار (ص ۹۴۵ ج ۱) څخه معلومېږي چې که څه هم د قبر په وړاندې لمونځ مکروه دی لیکن د قبر د نقشي یا تصویر په مخامخ لمونځ کولو کې څه حرج نشته ځکه چې د دې نه پرستش شوی دی او نه یې کیږي البته که چیرې دیوه قوم داسې رسم رواج وی نو بیا په دې صورت کې کراهت لري. (امداد الفتاوی ص ۲۲۰ ج ۱)

په لمانځه کې د نبی کریم ﷺ د نامه په اوریدو سره درو وویل

پوښتنه: که چیرې امام په لمانځه کې دا ایه ووايي (و اما محمد ارسول الله) او کوم مقتدی په دې فکر چې د نبی کریم ﷺ له نامه سره باید درود وویل شي، درود ووايي په لمانځه کې خوبه څه خرابي نه راځي؟

جواب: د مقتدی دا خیال خوبالکل صحیح دی چې د آنحضرت ﷺ د نوم په اوریدو سره درود شریف ووايي حتی په احادیثو کې د دې ډیر تاکید او تائید راغلی دی مګر د حکم د لمانځه څخه د باندې دی په لمانځه کې نه دی نو که چیرې څوک همدا سې وکړي لمونځ یې فاسدېږي.

داراز که څوک د الله تعالی د نوم په اوریدو سره څه ووايي هم یې لمونځ فاسدېږي همدا رنگه دې ته ورته په نورو الفاظو کې هم همدا حکم دی لکه «سبح الله العلی العظيم» ویل او داسې نور ځکه

چې په دې کې جواب ورکول ملحوظ وي او په جواب ورکولو سره لمونځ فاسد کیږي او که چیرې په غیر ارادې توګه یې له خولې نه درود شریف ووزي، بیا لمونځ نه فاسدېږي ځکه چې درود شریف داسې یو شی نه دی چې په لمانځه کې بیخي دا الفاظ شته نه بلکې دا خو په لمانځه کې مستقل ویل کیږي نو په همدې اساس په ناڅاپي ویلو سره لمونځ نه فاسدوی او په قصدي توګه چې وویل شي لمونځ فاسدېږي. (فتاوی محمودیه ص ۱۲۲ ج ۲)

که څوک د سهار لمونځ اداء کړي او وروسته بیا پر خپلو کالو مني وویني مسئله: که چاته په شپه کې احتلام ورپېښ شي، ولې سهار ورپه یاد نه شي لمونځ وکړي بیا غرمه هغه نجاست وویني نو که د سهار څخه وروسته ویده شوی نه وي نو بیا د سهار لمونځ راګرزول ور باندې لازم دی. (فتاوی محمودیه ص ۱۲۶ ج ۲)

تر لمانځه وروسته له صف څخه لږ شاته کیدل

سوال: ډیر وخت داسې وی چې ځینې خلک له نورو سره یو ځای په جماعت کې پر څنګ ودرېږي خو له سلام ګرزولو وروسته سمدستي شاته کیږي ادباً مثلاً لکه طالب العلمان د استادانو تر څنګ په جماعت کې ودرېږي بیا د ادب په خاطر ورځینې شاته کیږي دا څنګه عمل دی؟

جواب: حامداً ومصلیاً: که برابر ورسره ګڼمینی هم څه حرج نشته او که ادباً ورځینې شاته سې هم څه خبره نشته دا دواړه صحت لري نه دا د اصرار شي دی نه د انکار. (فتاوی محمودیه ص ۲۱۱ ج ۲)

مسئله: د جماعت په اختتام کې له صف څخه جدا کېدو ته مخامخ کېدو او تنبیح وایی چې کله یې پوره کړي بیا له امام سره په دوام کې شریک شي نو په دې کې هېڅ خرج نشته نه هم منافق دی نه هم گناهگار، دا عمل درست دی. (فتاوی محمودیه ص ۲۵۹ ج ۲)

خلور ویش ساعت لېونځونه یوه ځلنده کتنه فرض لېونځونه

دا لېونځونه په شپه او ورځ کې ۱۵ رکعت د جمعې په ورځ وی او په نورو ورځو کې ۱۷ رکعت دی ۲ رکعت سهار، ۴ رکعت ماښام، ۴ رکعت مازیکر ۳ رکعت ماښام ۴ رکعت ماخوشتن، دا لېونځونه فرض عین دي او د جنازې لېونځ فرض کفایه ده.

واجب لېونځونه

د شریعت له پلوه ۳ لېونځونه واجب دي و تر اود اخرونو لېونځونه، و تر ۳ رکعت دی هره ورځ د ماخوشتن له لمانځه وروسته، اود اخرونو دوه دوه رکعت په ټول کال کې یو یو ځل پر دې برسیره کوم لېونځونه چې نذر کېدل شوي وی هغه هم واجب دي او همدارنگه هر نفل له شروع کېدلو وروسته واجب گرزي یعنې د هغوی پوره کیدل ضروري دي اود فساد په صورت کې یې قضاء لازمه وي.

سنت لېونځونه

د سهار له فرضو څخه وړاندې ۲ رکعت د ماښام مهال ۲ رکعت خلور مخکې ۲ وروسته تر فرضو ماښام مهال دوه رکعت له فرضو وروسته همدارنگه ماخوشتن هم دوه رکعت له فرضو وروسته د راز د تهجد لېونځ تحیه المسجد، او تراویح لېونځ ۲۰ رکعت، دا حرام لېونځ، د کسوف لېونځ دوه رکعت، د خوف لېونځ دوه رکعت.

مستحب لېونځونه

له و تر ۱۵ څخه وروسته دوه رکعت، د اوداسه دوه رکعت د سفر لېونځ ۲ رکعت د توبې لېونځ دوه رکعت د قتل لېونځ دوه رکعت.

د تهجد لېونځ: د تهجد لېونځ سنت دی نبي کریم ﷺ به هميشه اداء کوي او خپلو صحابه کرامو ته به یې ډیر تر غیب ورکاوي د دې ډیر فضائل په احادیثو کې وارد دي.

نبي کریم ﷺ فرمایلي چې د فرض لمانځه وروسته غټه مرتبه د تهجد د لمانځه ده. (مسلم) ځینو فقهاؤ ودي لمانځه ته مستحب ویلي دي مگر صحیح خبره داده چې دا لېونځ سنت دی صوفیه کرام فرمایي چې هېڅ شخص د تهجد له لمانځه پرته د ولایت مقام ته نه شي رسیدای په دې کې شک نشته چې دغه لېونځ د امت د ټولو نیکو او صالحو بندگانو یو معمول دی له صحابه کرامو څخه رانیولې بیا تر دې وخته پورې بلکې په یو حدیث کې راځي چې د راتلونکې امت وگړي به هم دا لېونځ اداء کوي، د تهجد وخت د ماخوشتن له لمانځه وروسته دی، سنت دادی چې سړی د ماخوشتن لېونځ اداء کړي بیا ویده شي اوله هغه وروسته بیا راپورته شي د تهجد لېونځ وکړي. (شامی علم الفقه ص ۲۲ ج ۲)

مسئله: د تهجد وخت له صبح صادق څخه مخکې مخکې ده.

(فتاوی دارالعلوم ص ۲۰۲ ج ۲ بحواله مشکوٰه ص ۱۰۵ ج ۱)

بهنتره داده چې تهجد د نیمې شپې نه وروسته اداء شي د تهجد لېونځ لږ تر لږه دوه رکعت اوزیات له زیات ۱۰ رکعت منقول شوي دي

او د نبي کریم ﷺ معمول ۸ رکعتو وو چې په یوه یوه سلام به یې دوه دوه رکعتو ادا کول.

د فتېې په ځینو کتابو کې د دې لمانځه (تهجد) ۸ رکعتو اخیرنۍ شمیر نقل شوی دی مگر خو له احادیثو څخه څرگند یږي چې نبي کریم ﷺ ۱۰ رکعتو هم کړي دي (شیخ عبدالحق دهلوی رحمه الله تعالی علیه په شرح سفر السعادت) کې دا په ډیر تفصیل سره بیان کړي دی.

د تهجد لمونځ نیت به داسې وی :
« نیت ان اصلي رکعتی صلوة التهجد سنة النبی ﷺ » مانیت کړی چې د نبي کریم ﷺ پر سنت طریقه د تهجد دوه رکعتو لمونځ اداء کړم کله به نیمې شپه کې ، کله له هغه هم مخکې او یا کله یو څه وروسته به د تهجد لپاره راپورته کیږي او دا دعاء به د ځان معمول گرزوي په داسې حال کې چې دواړه لاسونه به پرمخ راټیروي ترڅو د خوب اثر ورځنې لیری شي او دعاء داسې ده : « الحمد لله الذي احيانا بعد ما ماتنا واليه النشور » د الله تعالی شکر او حمد دی چې زه یې له مړینې (خوب) وروسته بیا را ژوندی (وینم) کړم او هغه ذات ته بیرته زمونږ د بولو بیرته ورتله دی له دې پرته نورې هم ډیرې دعاگانې شته چې له نبي کریم ﷺ څخه منقولې دي. (سفر السعادت)

له دې وروسته به مسواک وهي . په مسواک کې مبالغه کول د آنحضرت ﷺ عادت و له مسواک وروسته به یې اودس تازه کوی په ځینو روایاتو کې راځي چې د مسواک یا اوداسه پر مهال یا ځینې وایي تردی له مخکې به یې پورته د آسمان پر لوري کتل اود سورة آل

عمران ورستې ۱۰ آیتونه چې له « ان في خلق السموات والارض » څخه به تلاوة کاوو ، او په ځینو روایاتو کې « ربنا ما خلقت هذا باطلا » څخه بیا تر « انک لا تخلف الميعاد » پورې به یې تلاوت کاوه له دې وروسته به یې لمونځ پیل کاوو د لمانځه په اداینه کې د هغه عادات بیلابیل وو کله به یې شپږ رکعتو لمونځ کاوه اوله هرو دوو رکعتونو وروسته به ویده کیده . له راپورته کیدو وروسته به یې بیا هغه ډول مسواک او اودس تازه کاوه او آیتونه به یې تلاوت کول د نبي کریم ﷺ عادت اکثر ۸ رکعتو وو له همدې امله فقهاؤ ۸ رکعتو غوره کړي دي و تر به نبي کریم ﷺ له تهجد وروسته کول ، او کله چې به د سهار وخت نژدې و نو د سهار سنت به یې هم ورپسې کول ، بیا به د یوه ساعت کې لپاره ویده کیده او بیا به راپاڅیدي د سهار فرض لمونځ به یې اداء کوی .

(علم الفقه ص ۲۴ ج ۱ ، قرآن کریم المنزل پ ۲۹ ، بخاري ص ۱۵۲ ج ۱ کتاب الفقه ص ۵۳۱ ج ۱)

پوښتنه : چې څوک تهجد گزار وي هغه د تهجد پر وخت و تر کوی ، که چیرې څوک مخکې لا د ماخستن پر مهال و تروکړي په دې کې خوبه څه حرج نه وي ځکه چې ځینې خلک وایي چې له و تر لمانځه وروسته تر سهاره بل نفل نشته .

جواب : په دې کې هېڅ حرج نشته څوک چې تهجد گزار وي هغه هم و تر ماخستن کولای شي بلکې (احوط) ښه احتیاط لاهم داده : بیا که راپورته شي تهجد دی و کړي دا خبره ناسمه بلکې غلطه ده چې وایي له و ترو وروسته تر سهاره بل نفل نشته .

(فتاوی دارالعلوم ص ۱۶۵ ج ۲ بحواله رد المحتار ص ۲۲۲ ج ۱)

مسئله : تهجد او تراویح له آنحضرت ﷺ څخه ثابت دي په روژه او غیر روژه کې ۱۱ رکعت تهجد سره له وتړو دی تردې زیات نه .

یعنې اکثر آد هغه مبارک دعا عادت وو (فتاوی دارالعلوم ص ۲۵۳ ج ۲)

مسئله : څرنگه چې آنحضرت ﷺ اکثر ۸ رکعت تهجد کاوه او ۳ رکعت تهجد وتر ، نو ځکه حنفی فقهاؤ پر ۸ رکعت باندې مواظبت مستحب بللی دی . او که چیرې گنجایش نه وی نو دوه یا څلور رکعت هم کافي دي . (فتاوی دارالعلوم ص ۲۰۲ ج ۲ ، شامی ص ۶۱۱ ج ۱)

مسئله : که څوک د انشې کولای چې د شپې په آخر کې تهجد وکړي : نو دې اول ماخستن له لمانځه وروسته له وتړو مخکې یا وروسته د تهجد په نیت وکړي . (فتاوی دارالعلوم ص ۲۰۲ ج ۲)

همدارنگه د تهجد په لمانځه کې په لوړ آواز قرائت ویل مستحب دی . (بحواله و د المختار ص ۲۹۸ ج ۱ فصل فی القرائت)

مسئله : د تهجد د لمانځه قضاء نشته خو که تر غرمې مخکې وشي بڼه خبره ده . (فتاوی دارالعلوم ص ۲۱۱ ج ۲ بحواله مشکوٰۃ شریف ص ۱۱۰ ج ۱)

(د آد هغه چالپاره چې کال ۱۲ میاشتې همشه تهجد نه پریرې نو که یو ورځ ځنې پاته شي خفگان دی نه کوی ، تر غرمې مخکې مخکې دی اداء کړي ، کیدای شي هغه پوره ثواب ورته ورسیږي محروم به نه وي . محمد رفعت ناسمي غفر له)

مسئله : ځینې خلک دا گمان کوي چې له تهجد وروسته ویده کیدل بڼه نه دی ، په دې سره دا تهجد له مینځه ځي . په داسې حال چې دا خبره هیڅ اصل او حقیقت نلري ، دا غلطه ده . همداروځه ده چې ډیر خلک له تهجد په دې وجه محروم شوي دي . چې وایی بیا وروسته

تر سهاره کبينا ستل مشکل دی . او خوب کول منعه گني نو که څوک تهجد وکړي او بیا ویده شي په دې کې هیڅ ډول ممانعت او حرج نشته . (اغلاط النوام ص ۵۲)

مگر د ابدې په ذهن کې وی چې د سهار لمونځ تری قضانه شي . محمد رفعت ناسمي غفر له)

مسئله : په صلوٰۃ الاوابین ، اشراق ، او څانبت ټولو کې صرف د نفل نیت کول کافی دی د کوم خاص لمانځه او وخت نوم اخیستل دومره ضروري نه دی که یی یاد کړي بهتره ده . (فتاوی دارالعلوم ص ۲۰۹ ج ۲)

د شکرانې د لمانځه طریقه

مسئله : کوم وخت چې یو ستر نعمت سړی ته ورسیږي او یا غټ مصیبت ورڅخه زایل شي ، نو بهتره داده چې په بدل کې یی لږ تر لږه دوه رکعت لمونځ ادا کړي . که دانه وی نو یوه سجده د شکر هم مستحب ده مگر دا سجده له لمانځه وروسته لکول مکروه او ممنوع ده ځکه چې ناخبره خلک پر هغه باندې واجب یا سنت اعتقاد کوي . (فتاوی محمودیه ص ۱۲۵ ج ۱)

مسئله : د شکرانې د لمانځه نه وخت معلوم دی نه رکعتونه البته په مکروه وختونو کې به نه وی او تر دوه رکعت به کم نه وي .

د څانبت لمونځ

د څانبت لمونځ مستحب دی که څلور رکعته کوي که تر څلور زیات ، له نبی کریم ﷺ څخه څلور او تر څلور زیات دواړه منقول دي د طبرانی په یوه روایت کې ۱۲ رکعته پورې منقول شوي دي . (مواقی الفلاح)

د څانښت وخت له هغه پیل کیږي چې لمړینه راپورته شي او بیا تر زوال لږ مخته (مراقي الفلاح)

د څانښت لمونځ به په دې نیت اداء کوي « نیت ان اضلي اربع رکعات صلوٰۃ الفجر سنة النبي ﷺ »

ترجمه: نیت می کړي چې څلور رکعت له لمونځ د څانښت په سنت طریقه د نبی کریم ﷺ اداء کړم. تر دې ځایه چې د کومو لمونځونو یادونه وشوه دا هغه لمونځونه وو چې نبی کریم ﷺ په التزام سره کول او هیڅکله به یې نه پرېښول او پاتې نور لمونځونه چې به نبی کریم ﷺ اداء کول د هغوی لپاره به څه خاصه وجه او سبب وو. مثلاً تحية المسجد به یې هغه وخت چې مسجد ته به تلې اداء کول دا راز خسوف او کسوف لمونځونه به یې بیا چې لمړیاسپوږمۍ تندر ونیول کاوو به یې دغه رنگه نور ټول پاتې لمونځونه.

د هغه چالپاره چې د ثواب او اجر هیله من او خواشمنند وی، هغه ته پکار ده چې له یوه قوي عذره پرته دې دغه لمونځونه نه پرېږدي که سړی سم فکر وکړي نو دا څه گرانه خبره هم نه ده په یوه شپه او ورځ کې ټول تال لمونځونه ۴۷ رکعته کیږي: ۱۷ رکعته فرض ۳ رکعته وتر ۱۲ رکعته مؤکد ستوتونه چې له پنځو لمونځو فرضو سره یو ځای اداء کیږي ۸ رکعته د تهجد لمونځ ۴ رکعته د څانښت لمونځ مگر خو د افسوس خبره داده چې موږ له کم همتۍ او کمزورۍ څخه خپل فرض لمونځونه نشو اداء کولای هغه راته گران وی الله تعالی فرمایي: « وَإِنَّمَا الْكِبِيرَةُ إِلَّا عَلَى الْخَاشِعِينَ (۴۵) الَّذِينَ يَظُنُّونَ أَنَّهُمْ مُلَاقُوا رَبِّهِمْ »

20

ترجمه: بې شکه لمونځ کول ډیر گران وی مگر نه هغو کسانو ته چې خدای ﷻ ته په ورتلو یې کلک یقین وی (نو ددې کمزورۍ او سستۍ اصلي وجه دا کیدای شي چې موږ اصلاً پردې کلک او پوخ یقین نلرو چې قیامت راتلونکې، حساب کتاب شته، او ثواب عقاب به وی اَعُوذُ بِاللّٰهِ مِنْ جَمِيعِ مَآكِرِهِ الله ...

مسئله: د اشراق د لمانځه پوره او مکمل ثواب هغه چاته رسیږي چې د سهار فرض لمونځ په مسجد کې په جماعت سره اداء کړي او یایی د څه عذر له امله په کور کې اداء کړي او د همدې لمانځه پر ځای ناست په ذکر باندې مشغول واوسي تر هغو چې کله مکروه وخت ووزي بیا دوه یا څلور رکعت اداء کړي. (فتاوی رحیمه ص ۱۷ ج ۲)

تحية المسجد: دا لمونځ د هغه چا لپاره سنت دی چې و مسجد ته ور داخل شي. (درمختار وغیره)

له دې لمانځه نه مقصود د مسجد تعظیم دی چې په حقیقت کې دا د الله تعالی تعظیم بلل کیږي ځکه چې د مکان تعظیم د هغه د خاوند له امله کیږي. نو دلته دا اشتباه هیڅ نه رامینځ ته کیږي چې د نفس مکان تعظیم پکې غرض وی، نو چې کله څوک مسجد ته ورشي، که مکروه وخت نه وي نو تر کښیناستلو مخکې دې دوه رکعت له لمونځ وکړي. (درمختار بحروائق شامی وغیره)

او که مکروه وخت وي نو بیا دې صرف دغه کلمات څلور ځله ووايي «سبحان الله والحمد لله ولا اله الا الله» اوله دې وروسته به کوم درود شریف ولولي. (درمختار، مراقي الفلاح)

د دې لمانخه نيت په دې ډول دی: « نويت ان اصلي رکعتن تحية المسجد ما اراده کړی چې دوه رکعت له مونځ تحية المسجد اداء کړم (دوه رکعت ضروري نه دی که څلور اداء کړی هم څه حرج نشته او که چیرې مسجد ته له راتلو سره سم په خپل فرض لمانخه پیل وکړی نو هغه فرض د تحية المسجد ځای هم نیسي او یادارنگه سنت وکړی هغه هم تحية المسجد کیدای شي يعنې په دې توگه د تحية المسجد ثواب هم تر لاسه کولای شي که څه هم نيت د تحية المسجد نه وی شوی. (در مختار، مراقي الفلاح شامي وغيره)

که چیرې څوک مسجد ته داخل شي نو بهتره خبره داده چې سمدستي تر کښینا ستلو مخکې تحية المسجد اداء کړي، څو که لږ شيې کښینې بیایې وروسته وکړي هم څه حرج نشته (در مختار وغيره) نبي کریم ﷺ فرمایي چې: کله په تاسو کې څوک مسجد ته ځي نو تر څو چې موږ دوه رکعت له مونځ نه وی کړي نه دی کښینې. (صحیح البخاري، صحیح مسلم)

که چیرې په لږ وخت کې څو ځله سړی مسجد ته ورشي نو یو ځل تحية المسجد کافی دی که په اول ځل یې وکړي او که په اخیر کې. (در مختار، شامي علم الفقه ص ۵۲۲ ج ۱، فتاوی دارالعلوم ص ۲۲۹ ج ۲، رد المحتار ۶۲۵ ج ۱، فتاوی رحیمیه ص ۲۲۶ ج ۱)

د اوداسه سنت: مخکې تر دې چې د اوداسه د لوندوالي څخه لاړ چ شوی نه وی دوه رکعت له مونځ کول مستحب دی. (در مختار، مراقي الفلاح) که څلور رکعت وکړي هم څه حرج نشته او که فرض یا سنت وکړي هم د دې مستحب لمانخه ثواب موندلای شي. (مراقي الفلاح، علم الفقه ص ۲۵ ج ۲) مسئله: یشخي هم تحية الوضوء کولای شي. (آپ کی مسائل ص ۸۱ ج ۲)

نبي کریم ﷺ فرمایي: څوک چې په ښه توگه اودس تازه کړي بیا دوه رکعت نفل د زړه له اخلاصه وکړي د هغه لپاره جنت واجب دی (صحیح مسلم) نبي کریم ﷺ د معراج په شپه په جنت کې د حضرت بلال رضی الله تعالی عنه د تلو اواز واوریدي، سهار یې له هغه نه وپوښتل چې ته کوم داسې یو نیک کار کوی چې پروښت مایه جنت کې تر خپل مخ ستاد تللو اواز واوریدی؟ حضرت بلال رضی الله عنه عرض وکړ چې یا رسول الله! زه چې کله اودس وکړم نو دوه رکعت له مونځ کوم (بخاري) د غسل کولو نه وروسته هم دغه دوه رکعت سنت دي ځکه چې له هر غسل سره یو ځای اودس هم ضرور کیږي. (رد المحتار، علم الفقه ص ۲۶ ج ۲، کتاب الفقه ص ۵۳۰ ج ۱)

د سفر له مونځ: کله چې یو څوک له خپل وطن څخه سفر کوي نو دوه ته مستحب داده چې دوه رکعت له مونځ وکړي او بیا سفر پیل کړي. کله چې بیرته له سفر څخه راستون شي نو هم مستحب داده چې لومړی مسجد ته ولاړ شي، دوه رکعت له مونځ وکړي بیا وروسته کور ته ولاړ شي (در مختار، وغيره) نبي کریم ﷺ فرمایي: څوک چې په سفر ځي؛ تر دې بل هیڅ ښه شي خپل کور نشي پرېښودلی، لکه دوه رکعت له مونځ چې وکړي د سفر د پیل پر مهال. (عبراني) نبي کریم ﷺ چې په کله له سفر څخه تشریف راوړ نو لمر یې به مسجد ته تللی او دوه رکعت له مونځ به یې کاوه. (صحیح مسلم)

مسافر ته دا هم مستحب دی چې په سفر کې چې کوم ابادي ته ورسېږي او هلته یې د څه وخت لپاره د قیام (اوسیدلو) خیال وي، نو مخکې تر دې چې کښینې او دوه رکعت له مونځ دې اداء کړي.

(شامي غیره، علم الفقه ص ۲۶ کتاب الفقه ص ۵۳۰ ج ۱ مسائل سفر)

د استخاري لمونځ: کله چې چاته کوم کار ورپېښ شي د هغه په کولو او نه کولو کې متردد وي نو ده ته په کار ده چې دوه رکعتنه د استخاري لمونځ وکړي، له هغه وروسته چې يې پر کوم لوري رغبت وي پر هغه باندې دې پرمکړه وکړي. (درمختار، فرائي الفلاح)

بېتره داده چې تر ۷ ځله تکرارولو وروسته بيا خپل کار پيل کړي يعنې ۷ ځله دې د استخاري لمونځ وکړي (شامي، فرائي الفلاح)

نبي کریم ﷺ به د استخاري د لمانځه په تعليم کې داسې اهتمام کاوه لکه د قران کریم په تعليم کې چې بې کاوه. (بخاري، ترمذي وغيره)

د استخاري لمونځ به په دې نيت سره شروع کړي: «نويت ان اصلي رکعتي صلوة الاستخارة» نيت مې کړي چې دوه رکعتنه د استخاري لمونځ ادا کړم، بيادې له دستور سره سم خپل دوه رکعتنه لمونځ وکړي او دا دعاء دې وکړي:

«اللهم اني استخيرک بعلمک واستقدرک بقدرتک واسئلك من فضلک العظيم فانک تقدر ولا أقدر وتعلم ولا أعلم وأنت علام الغيوب - اللهم ان كنت تعلم ان هذا الامر خير لى دینى ومعاشى وعاقبه امرى وعاجله واجله فاقدره لى ويسره لى ثم بارک لى فيه وان كنت تعلم ان هذا الامر شر لى فى دینى ومعاشى وعاقبه امرى وعاجله واجله فاصرفه عنى واصرفنى عنه واقدر لى الخير حيث کان ثم رضينى به.»

کله چې دعاء کوي نو د - هذا الامر - پر ځای دې خپل مقصد او حاجت ذکر کړي، مثلاً که يې د سفر اراده وي نو وايي به چې هذا السفر او که يې د نکاح اراده وي وايي به هذا النکاح او که يې د کوم شى اخيستل او خرڅول وي نو وايي دې هذا البيع همدا سې نور...

ځينى علماء وايي چې له دعاء وروسته دې په اوداسه سره قبلې ته مخامخ ويده شي که په خوب کې سپينو الی يا زرغون والی وويني نو دې پوه شي چې دا کار خیر دی او که تور والی يا سور والی وويني نو دې پوه شي چې دا کار بد دی کول يې په کار نه دی (شامي) که د کوم ضرورت له امله يې لمونځ نه شو کولای مثلاً بېرې وي يا ښځه د حيض يا نفاس په حالت کې وي نو بيادې صرف دعاء وکړي او په کار دې پيل وکړي. (طحاوی وغيره)

مستحب دا دی چې تر دعاء مخکې د الله تعالی تعريف او حمد او پر نبي کریم ﷺ درود شريف هم ولولي

(علم الله ص ۲۷ حجة الله البالغة ص ۱۹، بخاري ص ۱۰۰، ترمذي ص ۹۰، کتاب الله ص ۵۲۱ ج ۱) که چيرې يې په يوه ورځ کې درک معلوم نشي نو درې يا اووه ۷ ورځې دې دا عمل تکرار کړي نو نتيجه به يې معلومه شي ان شاء الله تعالی.

د حاجت لمونځ: که چاته کوم کار ورپېښ شي که له الله تعالی څخه دغه حاجت بلا واسطه وي او که په واسطه سره وي يعنې د يوه بنده څخه د حاجت پوره کول مقصود وي مثلاً څوک د يوې وظيفې هيله مند وي څوک له کومې ښځې سره نکاح او يا داسې نور - نو فغه ته مستحب داده چې دوه رکعتنه لمونځ وکړي درود شريف ووايي او د الله تعالی تعريف وکړي او بيا دا دعاء ولولي: «لا اله الا الله الحليم الكريم سبحان الله رب العرش العظيم الحمد لله رب العلمين أسئلك موجبات رحمتک وعزائم مغفرتک والغنيمة من كل بر والسلامة من كل اثم لا تدع لى ذنباً الا غفرتة ولا حاجة لك فيها رضى الا قضيتها يا ارحم الراحمين.»

له دې دعاء وروسته چې کوم حاجت یې په زړه کې وی له الله تعالی څخه به د هغه غوښتنه وکړي دا لمونځ د حاجت پوره کولو لپاره مجرب دی ډیر و بزرگانو په همدې طریقه سره له الله تعالی څخه خپل حاجتونه پوره کړي دي. (ثانی)

یو ځل د نبی کریم ﷺ په خدمت کې یو ږوند سړی حاضر شو چې یا رسول الله زما لپاره دعاء وکړه چې الله تعالی ماروغ کړي. نبی کریم ﷺ ورته و فرمایل: که ته صبر وکړي ډیر زیات ثواب به دی وی او که نه وایی چې زه درته دعاء وکړم؟ د هغه خواخوږی دا وو چې ته راته دعاء وکړه. نو نبی کریم ﷺ ورته دغه لمونځ په دې طریقې سره وښود دی. (علم الله ص ۲۸ ج ۲، کتاب الله ص ۵۲۲ ج ۱) صلوٰۃ الاوائین: د اوایین لمونځ مستحب دی نبی کریم ﷺ د دې ډیر زیات فضیلت بیان کړی دی د اوایین لمونځ د ماښام د لمانځه وروسته په درې سلامه ۲ رکعت له لمونځ کول په کار دی.

(مواقی الفلاح، علم الله ص ۲۸ ج ۲، ترمذی ص ۸۹، ابن ماجه ص ۹۸)

صلوٰۃ التسبیح: صلوٰۃ التسبیح مستحب لمونځ دی چې ډیر ثواب او فضیلت یې په احادیثو کې ډیر زیات ذکر شوی دی دغه لمونځ نبی کریم ﷺ حضرت عباس رضی الله تعالی عنه ته ورښودلی دی او فرماتلې: ای کا! د دې لمانځه په کولو سره د انسان ټول گناهونه معاف کیږي، تیر شوی او راتلونکې نوي اوزاره، که تاسو کولای شئ نو په ورځ کې یې یو ځل کوئ که دا هم نشئ کولای نو په اونۍ (دفتد) کې یې یو ځل کوئ او که نه نو په میاشت کې یې یو ځل کوئ

او که دا هم پیڅی نشئ کولای نو په ټول عمر کې یې یو ځل خو ضروري کوئ. (ترمذی)

له حضرت ابن عباس رضی الله تعالی عنهما وپوښتل شول چې د دې لمانځه لپاره تاته کوم خاص سورة هم یاد دی! هغوی وویل: هو: «الهمم التکاتیر، والغصن، قل یا ایها الکافرون، قل هو الله احد» صلوٰۃ التسبیح له نبی کریم ﷺ څخه ۴ رکعت منقول شوی دی، بهتره داده چې څلور واړه رکعتونه په یوه سلام سره اداء شي خو که په دوو سره وشي هم صحت لري په هر رکعت کې به ۷۵ واړه تسبیح وایی، په ټول لمانځه کې ۳۰۰ ځله کیږي. د صلوٰۃ التسبیح د اداء کولو طریقه داسې ده:

لمرې به نیت وکړي: «نويت ان اصلي اربع رکعات صلوٰۃ التسبیح» نیت می کړي چې څلور رکعت صلوٰۃ التسبیح اداء کړم، ورپسې به تکبیر تحریمه ووايي لاس به تر نامه لاندې بند کړي او سبحانک اللهم به ووايي بیا به ۱۵ واړه «سبحان الله والحمد لله ولا اله الا الله والله اکبر» بیا به اعوذ بالله او بسم الله ووايي له هغه وروسته به سورة فاتحه او بل سورة ولولي. له دې وروسته به بیا ۱۰ ځله هغه تسبیح ووايي، په رکوع کې، بیا به له رکوع راپورته شي له سمع الله لمن حمده ویلو وروسته به ۱۰ واړه بیا هغه تسبیح ووايي، او سجدې ته به ولاړ شي هلته به په دواړو سجدو کې له سبحان ربی الاعلی وروسته لس لس واړه هغه تسبیح ووايي او بیا به ډېر دوهم رکعت کې له الحمد لله څخه مخکې ۱۵ ځله او له فاتحې او سورة وروسته به لس واړه هغه تسبیح وایی، او په رکوع، قوه، دواړو سجدو او د هغوی په مینځ کې به

لس لس واره همدا تسبیح وایی، همداراز په دریم او څلورم رکعت کې یې هم وایی په یو بل روایت کې دارنگه راغلی دی چې له سبحانک اللهم خه وروسته به دا تسبیح نه وایی، بلکه له الحمد او سورة خه وروسته به یی ۱۵ ځله وایی او له دوهمې سجده څخه وروسته به کښینی لس ځله به یی و وایی، همداراز په دوهم رکعت کې یې هم له الحمد او سورة خه وروسته لس واره او له تشهد وروسته به یې هم لس واره، بیا همدا ډول په دریم رکعت کې هم، په څلورم رکعت کې به یی له درود شریف څخه وروسته لس ځله وایی. او نورې پاتې تسبیحاتی به د دستور سره سم وایی دا دواړې طریقې په ترمیزی شریف کې ذکر شوی دی نو د چا خوښه ده چې په دې دواړو طریقو کې هره یوه خوښوی خوښولای شي. خو بهتره داده چې کله به یوه روایت او کله په بل روایت عمل وکړی ترڅو دواړه روایتونه عملی شي. (ثانی)

په دې کې چونکه دغه تسبیحات په یوه خاص عدد (شمیر) باندې ویلې کیږي، یعنې د قیام په حالت کې ۲۵ یا ۱۵ ځله او په نورو حالتونو کې لس لس واره دی، نو ځکه ددې د شمیرلو اړتیا پیدا کیږي نو که چیرې د سړي خیال ددې شمیرنې پر خواشې نو بیا به له لمانځه کې خشوع ته وی نو له همدې امله فقهاء کرامو لیکلی دی: چې د هغوی د شمیرلو لپاره دی یوه نښه وټاکي، مثلاً چې یو ځل یی پوره کړی دی یوه لاس یوه گوته دی ټینگه کړی، بیا دی دوهم، دریم او څلورم همدا سې وکړی کله چې شپږم عدد ته ورسېږي نو ددهم لاس پنځمه گوته دی همدا سې یو په بل پټني

ټینگه وی ترڅو چې پوره لس شي، خلاصه دا چې په همدې اودې ته ورته طریقې سره دې د تسبیحاتو شمیرنه کوی نه دا چې د گوټو پر بندونو یی شمیري داسې نه ده (ثانی) او که څوک یی بیا په خپل ذهن کې یاد ساتلی شي، نو دا بیا نوره هم بهتره ده، په دې شرط چې ټول ذهن یی هغه ته متوجه نه وي. (ثانی)

که په هیره له چا څخه په یوه ځای کې تسبیح پاتې شي نو په دا دویم هغه ځای کې چې ورسره متصل وي پوره دي کړی، په دې شرط چې دا دوهم مقام داسې نه وي چې په دوه ځله ویلو سره زیات شي او دده دغه زیاتوالی تر مخکنی مقام زیاتول منع وي. مثلاً قومه تر رکوع زیاتول، نو به درکوع پاتې شوی تسبیحات په قومه کې نه اداء کوي. بلکه په اوله سجده کې به یی اداء کوی. داراز د سجدو و پاتې شوې تسبیحات به په جلسه یعنی د دوو سجدو تر مینځ نه وایی ځکه بیا جلسه تر سجده زیاتېږي. بلکه په دوهمه سجده کې به یی وایی.

(ثانی، علم الفقاهه ص ۵۰ ج ۲، ابن ماجه ص ۹۹، ترمذی ص ۹۰)

د تفصیل لپاره شب برات او شب قدر رساله وگوره
د نویي لمونځ: له چا څخه چې کومه گناه صادره شي نو هغه ته مستحب داده چې دوه رکعت له لمونځ اداء کړي او دخپلې دې گناه معافې او پښه له الله تعالی څخه وغواړي (مستطوي شای او نور) حضرت صدیق اکبر رضی الله له نبی صلی الله علیه وسلم څخه روایت کوی چې آنحضرت صلی الله علیه وسلم وفرمایيل: که چیرې له کوم مسلمان څخه کومه گناه وشي اوله هغه وروسته دی سمدستي اودس تازه کړي ۲ رکعت له لمونځ دې اداء کړي او بیا له الله تعالی څخه

مغفرت وغواړي، نو الله تعالى د هغه گناه بخښي بيا هغه صلى الله عليه وسلم د سند په توگه دغه آيه مبارک تلاوت کړ: «وَالَّذِينَ إِذَا فَعَلُوا فَاحِشَةً أَوْ ظَلَمُوا أَنْفُسَهُمْ ذَكَرُوا اللَّهَ فَاسْتَغْفَرُوا لِذُنُوبِهِمُ الْآيَةُ» د دې آيه مطلب دا دی چې کله يو شخص په کومه گناه کې مبتلا شي نو د دې د الله په ذکر ځان مشغول کړي اوله الله تعالى څخه دې د بخښنې غوښتنه وکړي الله تعالى هغه ور بخښي. چونکه لمونځ هم د الله يو عمده ذکر دی نو ځکه له دې آيه څخه همدا لمونځ معلومېږي د قتل لمونځ: کله چې يو مسلمان قتل کېږي نو هغه ته مستحب دا ده چې دوه رکعت له لمونځ وکړي او دخپلو گناهونو مغفرت له الله څخه وغواړي، ترڅو همدا لمونځ يې په دنيا کې اخيري د (کاميابي) يو عمل پاتې وي. (مطحاوي، مراقى الفلاح، وغيره).

يو ځل نبي کریم ﷺ له خپلو صحابه کرامو رضی الله تعالى عنهم څخه څرته قاريان د قرآن کریم د تعليم لپاره چيري وليږل، په لاره کې د مکې کافرانو هغوی ونيول، له حضرت خبيب رضی الله عنه څخه پرته يې نور ټول ځای پر ځای شهيدان کړل حضرت خبيب رضی الله عنه يې له ځانه سره مکې ته بوتلی، هلته يې په ډير دردونکي عذاب اوناوړه شکنجو سره په شهادت ورساوه خو مخکې له دې چې هغه شهيد کړي، له کفارو نه يې وغوښتل چې د دوه رکعت له لمانځه اجازه ورکړي، هغه دوه رکعت له لمونځ اداء کړ (او بيا شهيد کړای شو) نو له هغه مهاله دغه لمونځ مستحب وگرځيدی. (مشکوٰۃ، علم الفقہ ص ۵۱ ج ۲)

بخاري ص ۲۲۸ ج ۱، مطحاوي ص ۲۱۸

د تراويح لمونځ: د تراويح لمونځ په روزه مبارکه کې مؤکد سنت دی. دنارينه وولپاره هم او د شخينه راپاره هم. (درمختار) له کومي شپې نه چې د روژې مياشت وليدله شي، له همدې شپې دې تراويح پيل کړي او کله چې د اختر مياشت وليدله شي، پرېږدي به يې، تراويح د روژې تابع نه دی، څوک چې له کومي وچې روزه نه شي نيولای، پر هغه بيا هم تراويح کول سنت دی، که يې ونه کړي نو د ترک سنت گناه يې پر ذمه شته. (مراقى الفلاح)

مسافر او هغه ناروغ چې روزه نه شي نيولای، داراز د حيض او يانفاس لرونکې ښځې که چيرې د تراويح په وخت کې له عذره خلاص شي او يا هغه کافر چې همدا مهال اسلام راوړي، پر دې ټولو باندې د تراويح لمونځ سنت دی که څه هم دې روزه نه وي نيولې. (مراقى الفلاح) د تراويح وخت د ماخستن له لمانځه وروسته د سهار تر راختلو پورې دوام لري. که څوک د ماخستن تر لمانځه وړاندې تراويح وکړي، دا صحت نه لري، تراويح نه بللې کېږي. همدا راز که څوک د ماخستن د لمانځه نه وروسته تراويح په سمه توگه اداء کړي او بيا وروسته دا څرگنده شي چې په لمانځه کې څه فساد يا غلطې شويده او لمونځ راگرزول وړياندې لازمي وي نو لمونځ به راگرزوي او د لمانځه له راگرزولو سره به تراويح هم پيرته راگرځوي. (درمختار وغيره) و تر تر تراويح وروسته اداء کول بهتر دی، څوکه مخکې وشي هم څه حرج نشته. (درمختار وغيره). تراويح د ماخستن له لمانځه وروسته د شپې په لومړۍ برخه يعنې تر نيمې شپې مخکې به يې

اداء کوي. له هغه وروسته یې اداء کول مکروه دی. یعنې خلاف اولی دی. (مختوی، حاشیه مرقی الفلاح)

د تراویحو شل رکعتي لمونځ د صحابه کرامو په اجماع سره ثابت دی. پر هر دوه رکعتو به سلام گرزی چې په ټولو شلو رکعتونو کې لس سلامه کیږي. (درمختار، بحران و غیره) د تراویحو له هر وخت څلور رکعتو وروسته دومره اندازه کښیناستل چې څلور رکعتو پکښې اداء کیدای شي مستحب ده. مگر که دومره وخت کښیناستل پر خلکو بوج او د جماعت د کمیدو ویره وي نو بیا به د غومره اندازه نه بلکې لږ شیبه به کښي. د دغې ناستې پر مهال د هر چا خوښه ده که نوافل کوي، که تسبیح وایي او که پټه خوله کښي په مکه مکرمه کې خلک پر دغه مهال طواف کوي او په مدینه منوره کې څلور رکعتو لمونځ کوي. ځینو فقهاء کرامو لیکلي دي چې د ناستې په حالت کې دی دغه لاندې تسبیح وایي:

«سبحان ذي الملك والملكوت سبحان ذي العزة والعظمة والقدرة والكبرياء والجبروت سبحان الملك الجبى الذى لا يموت سبح قدوس ربنا ورب الملائكة والروح لا اله الا الله نستغفر الله ونسئلك الجنة ونعوذ بك من النار». (شمی)

که څوک د ماخستن لمونځ په جماعت سره اداء نه کړي نو دې تراویح هم په جماعت سره نه کوي ځکه چې تراویح د ماخستن تابع دی. مگر هغه څوک چې جماعت ځینې تیر شوی وي، له خلکو سره د تراویحو په جماعت کې شریک شي، نو دده دغه تراویح په جماعت سره صحیح دی. ځکه چې په دې وخت کې دغه کس د خلکو تابع گرزی

گویاده هم د ماخستن جماعت ورسره کړې دي. (درمختار، شامی، غیره) که چیرې څوک منجد ته په داسې وخت کې ورشي چې جماعت تیر شوی وي، نو دې خپل فرض اداء کړي او د تراویحو په جماعت کې دې شرکت وکړي، او د تراویحو هغه تیر شوي رکعتونه دي له وترو بعد راوگرزی. (درمختار)

په میاشت کې یو ځل قرآن کریم په تراویحو کې په ترتیب سره ختمول مؤکد سنت دی. د خلکو د سستی یا کهای په وجه به یې نه پرېږدي مگر که چیرې دا اندېښنه زیاته وي چې د ټول قرآن په ختمولو به سره به جماعت ډیر کم حتی بیخي خلک نه راځي او که راځي ډېر به ورباندې گران وي، نو بیا بهتره داده چې چې څومره اندازه پر خلکو گران نه پر یوزي، هغومره دی وایي او یادی له الم ترکیف څخه تر اخره پورې سورتونه پکښې وایي، په هر رکعت کې دې یو سوره وایي چې کله لس رکعتو پوره شي دوهم ځل دې بیا په دې لسو کې هغه سورتونه راغبرگوي.

اویا کوم سوره چې خوښه یې وي وایي دی (درمختار، مرقی الفلاح، شامی، بحران، غیره) تر یو ځل زیات دې قرآن کریم زیات نه وایي. مگر په دې شرط که یې خلک ډیر هیلمند او شوقیان وو په یوه شپه ټول قرآن کریم ختمول جائز دی، مگر که پر خلکو دروند تمامیري نو بیا مکروه دی. په تراویحو کې به دیوه سوره په سر کې بسم الله الرحمن الرحیم یو ځل په لور او از سره وایي ځکه چې بسم الله د قرآن مجید یوایت دی، که څه هم دیوه خاص سوره جزء نه دی، نو که دانه وویل شي د قرآن یوایت پاته شو، او دا چې په لور او از به یې وایي ځکه چې

خفيه ويل بيا مقتديانو له لوري نه اداء كيږي. نوگويا دهغوی قرآن پوره نه شو تراويح په ټوله روژه کې کول سنت دی که څه هم قرآن تر هغه مخکې ختم شي. صحيح خبره داده چې د تراويحو په هر رکعت کې «قل هو الله» درې درې ځله وايي لکه چې ځينو خلکو عادات گرزولي دي، دا مکروه دی. د تراويحونيت به په دی ترتيب سره کوی (نويت ان اصلي رکعتي صلوة التراويح سنة النبي صلى الله عليه وسلم واصله) نيت می کړی چې دوه رکعتنه سنت تراويح اداء کړم پر طريقه د نبي عليه السلام او صحابه کرامو رضی الله تعالی عنهم تراويح هم د نور و لمونځونو په شان اداء كيږي چې مخکې یی د آدایني طریقې بیان شوي دي د تراويح د لمانځه فضيلت او ثواب ويزيات دی ځکه چې د روژې په مبارکو شپو کې چې کوم عبادات ترسره كيږي دهغوی فضيلتونه په احاديثو کې ويزيات بيان شوي دي. په يوه صحيح حديث کې راځي چې کوم څوک چې د رمضان المبارک په شپو کې خاص د الله تعالی لپاره په سپيڅلي نيت سره عبادت کوی. دهغه وروسته او مخته ټول گناهونه الله تعالی و رېځسي. (علم الفقه ص ۵۲ ج ۲ کتاب الفقه ص ۵۲۲ ج ۱، په دی اړه نور تفصيل لپاره د مؤلف مرآت شوي رساله (مکمل ومدال مسائل تراويح)) وگورئ.

د احرام لمونځ: کوم شخص چې د حج کولو اراده یی کړی وی، نو د احرام د ټولولو پر مهال هغه ته مستحب ده چې لږ مخکې ۲ رکعتنه لمونځ وکړي. چې داسې دی، (مرآت الفلاح طحاوی وغیره) د دې لمانځه نيت به داسی کوی، نويت ان اصلي رکعتي الاحرام سنة النبي صلى الله عليه وسلم، نيت می کړی چې د احرام دوه رکعتنه لمونځ وکړم.

د خسوف او کسوف لمونځ

خسوف د سپوږمۍ تندرنيو لوتو ته وايي او کسوف د لمر تندرنيو لوتو ته وايي په دې لمانځه کې به قرائت سترگو ته وايي. (فتاوی رحيمه ج ۱ ص ۲۲۶) د کسوف په وخت کې دوه رکعتنه لمونځ سنت دی، نبي عليه السلام فرمایي چې خسوف او کسوف د الله تعالی د قدرت دوي نښې دي، چې مقصود ورځني د بندگانو ویرول دی، پس تاسو چې کله هغه ووينی. نو لمونځ کوئ

د کسوف او خسوف د لمانځه هغه دنورو لمونځونو طريقه ده. د کسوف لمونځ په جماعت سره هم کيدای شي په دی شرط چې د جمعي امام يا حاکم د وخت ياد هغه نائب امامت وکړي. (مرآت الفلاح وغیره) د کسوف په لمانځه کې هغه ټول شرطونه معتبر دي چې په جمعه کې دي، پرته له خطبې د دې لمانځه لپاره اذان، اقامت نشته، بلکې که چيرې د خلکو راټولول يوځای کول مطلب وی نو آواز دې ورته وکړل شي. (مرآت الفلاح، طحاوی وغیره) د کسوف په لمانځه کې غټ سورتونه لکه بقره او داسې نورو همدارنگه په رکوع او سجده کې ځنډه مستون دي، خو قرائت به په تيت (ورو) آواز سره وايي.

(پشتي زبور ص ۲۲۷، بحواله شرح التنوير ص ۱۱۲ فتاوی رحيمه ص ۲۲۶ ج ۱)

له لمانځه وروسته امام ته په کار ده چې په دعاء کې تر هغه پورې مصروف واوسي او مقتديان به امين امين ورسره وايي تر څو چې لمر له تندر څخه خلاص او بيرته خپل عادي حالت ته راځي مگر داسی وخت وی چې لمر ولويږي او يا د کوم لمانځه وخت راشي، بيا دعاء موقوفه کول شي. د خسوف په وخت کې دوه رکعتنه لمونځ سنت دی.

مگر په دې کې جماعت مسنون نه دی. داراز که بل هر ډول مصیبت او یا غم چاته راځي نو لمونځ کول سنت دی. په داسې حالت کې مثلاً: زلزله راشي، عاتلنده یا تکه را پر یوزی، ستوری ډیر غورزی، زیاته تیاره شي، ویره خلکو ته ډیره پیداشي، واوره ډیره واورې، یا باران زیات شي، یا یوه ناروغي په خلکو کې خپره شي، مگر په دې ټولو حالاتو کې چې لمونځ کیږي په جماعت سره به نه وي، هر څوک به یې په خپل کور کې اداء کوي. نبی علیه السلام ته چې به کله کوم مصیبت یا تکلیف رسیده، سمدستي به یې ځان په له انځه باندې مصروف ساته. (مقر الفلاح وغيره) دلته چې څومره اندازه لمونځونه ذکر شول، له هغوی پرته نور هر څومره نوافل زیات کیږي، د ثواب او اجر باعث گرځي. خصوصاً په هغو وختو کې چې دهغوی فضیلت په احادیثو کې بیان شوی دی، او په هغوی کې نبی کریم ﷺ د عبادۍ کولو ترغیب ورکړی دی لکه د روژې په اخیره عشره کې د شپې عبادۍ، همداراز د شعبان د لسمې شپې او داسې نور، چې د دې وختونو زیات فضیلتونه وارد شوي او د عبادۍ یې ډېر ثوابونه او اجر و نه یاد شوي دي څومره دلته په هغه اندازه چې په احادیثو کې یې یادونه شوي، په هغه ډول په تفصیل سره بیان نه کړل.

د استسقاء په اړه باید وویل شي چې تر ټولو بهترین شی توبه، استغفار، عجز، اوزارې دي: الله په دربار کې، څو که چیرې لمونځ کوي نو بیا ضروري ده چې د ښار یا کلیو ټول لوی او واره مسلمان له ښاره څخه دباندې په عیدگاه او یا لوی میدان کې کې سره راجمع شي، په ښه اخلاص او د زړه له تله استغفار پیل کړي، توبه

21

و یا سې. کله چې ټول خلک سره یو ځای شي نو دې دوه رکعت له لمونځ نه جماعت سره اداء کړي. امام به قرائت په جهر سره وایی. له سلام ګرځولو وروسته په خطبه ووايي او ورپسې به بله هغه خطبه ووايي چې د جمعې په ورځ له اولې خطبې وروسته ویله کیږي. د دواړو خطبو تر منځ به جلسه هم کوي. بیا به په ګډه دعاء وکړي. قلب رداء به یواځې امام کوي مقتدی به یې نه کوي یعنې مقتدیان به خپل ځان و نه اړوي. (ابوداؤد، زادالمعاد، حن حنین)

د استسقاء په باره کې چې له نبی کریم ﷺ څخه کومې دعاګانې منقول شوي، له هغوی نه یوه دا ده: «اللهم اسقینا غيثاً مقبلاً نافعاً غير ضار عاجلاً غير عاجل اللهم اسق عبادک و بهائمک و انبشیر رحمتک و احی بلدک المیت اللهم انت الله لا اله الا انت الغنی ونحن الفقراء انزل علينا الغيث واجعل ما انزلت لنا قوتاً و بلاغاً الی حین» دا ضروري نه ده چې دعاء به په عربي الفاظو سره وي. که په هر ډول سره یې کولای شي هغسې صحیح ده.

(علم الفقهاء ص ۵۲ ج ۲، مناهج ص ۱۲۱ ج ۱، کنز دارالعلوم ص ۲۲۹ ج ۵، مشکوٰۃ ص ۱۲۲ ج ۱، طبقات متأخرونه) دویري لمونځ: که چیرې څوک له دښمن سره مخ شي، هغه دښمن که یې انسان وي، که حیوان نو په داسې حالت کې څه خلک یا ټول خلک پر یوه ځای جماعت نشي کولای، حتی له خپل سواری څخه د کښته کیدلو مهلت هم نه وي ورته، نو بیا ټولو ته پکار ده چه هر یو پر خپل سواری په ناسته په اشارې سره لمونځ اداء کړي. استقبال قبله هم دغه وخت شرط نه دی. او که چیرې په یوه سواری دوه تنه سپاره وي نو هغوی دې جماعت وکړي. که دا جماعت یې هم نشوي کولای

نویا معذ وړدی. لمونځ دی نه کوی. بیا وروسته د اطمینان په حالت به یی قضاء راوړی او که چیری یوڅه اندازه خلک کولای شی چې جماعت وکړی نو دغوی به جماعت نه پرېږدی، که څه هم ټول یی نشی کولای. او هغه له خلک به جماعت په دی ډول اداء کوی چې ټول مسلمانان به دوی برخي شی یوه حصه به په سنگر کې د دښمن مقابلې او څارنې ته چمتو وی بله ډله به په امام پسی جماعت ودروی اوس که دا لمونځ ۲ درې رکعتي او یا څلور رکعتي وی لکه د ما پښین، مازیگر، ماښام او ماخستن لمونځ. او دا لمونځ کوونکي مسافر هم نه وی یعنی په لمانځه کې قصر نه کوی، نو کله چې امام دوه رکعت وکړی او درېم رکعت ته ولاړ شی نو دغه حصه خلک دي ولاړ شی. او که ۲ رکعتي لمونځ وی، لکه د سپهار، جمعي، اخرونو، لمونځونه او یا د ما پښین، مازیگر، ماخستن لمونځونه د قصر یعنی سفر په حالت کې نویا په دغه خلک پر دغه یوه رکعت باندی ځی او هغه نور خلک به راشی، په امام پسی به هغه نور پاتې لمونځ پوره کړی، کله چې دا لمونځ پوره شو، نویوازی امام به سلام وگرځوی او دا مقتدیان به بیرته د دښمن د مقابلې لپاره سنگر ته وخیژی او هغه مخکني خلک به بیرته راشی، دلته به هغه خپل پاتې لمونځ بی له قرائت پوره کړی ځکه چې دغه خلک لاحق وی. بیا به دغه خلک د دښمن مخی ته ورشی او هغه نور خلک به بیا راشی دلته به خپل پاتې لمونځ په قرائت سره پوره کړی ځکه چې دوی مسبوق دی.

خودا به په یاد لرو چې سنگر ته د تلو راتلو پر مهال به پرسواری نه سپریږی پیاده (پلی) به ځی، که چیری پرسواری ولاړ شی سنگر ته او

یا له هغه ځایه جماعت ته پرسواری باندی راشی، نو لمونځ یی فاسد یږی ځکه چې دا عمل کثیر دی. او عمل کثیر ته یوازی د ډېر اشد ضرورت پر مهال اجازه شته.

که چیری امام په درې رکعتي یا څلور رکعتي لمانځه کې له اولی ډلې خلکو سره یو رکعت اوله دوهمی ډلې خلکو دوه یا درې رکعت وکړ نو لمونځ فاسد یږی ښه او بهتره داده چې دواړې حصې خلک خپل لمونځ له امام یعنی د جماعت پر ځای پوره کړی خو جائز دا هم ده چې هغه وروستی ډله که راشی او خپل پاتې لمونځ پر هغه ځای پسی تمام کړی. (درمختار، ثانی وغیره)

خود نماز خوف (دوېری لمونځ) دغه طریقه د هغه چا او هغه مهال لپاره ده چې له یوې خوا ډیر اشد ضرورت وی، د دښمن د برید خطر و. او بل ډا چې خلک ټول غواړی په یوه امام پسی هر ورو لمونځ ادا کړی، مگر افضل او بهتره داده چې هره ډله جدا جدا خپل امام پسی یو ځل لمونځ پوره اداء کړی، هغه ډله ولاړ شی د دښمن جبهې ته بیا هغه بله ډله په بل امام پسی خپل ټول لمونځ پوره وکړی. او که چیری خلکو یو ځل په دې گمان چې د دښمن څخه ویره زیاته ده، لمونځ یی په هغه پورتنی طریقه اداء کړ، او بیا وروسته دا څرگنده شوه چې د دښمن د حملې خطر نه وه او نه د دښمن دومره نژدی و؛ مطلب دا چې ضرورت دومره زیات نه وو چې په دومره اشد طریقه سره دي لمونځ اداء شی، نویا پردوی ټولو باندی د دغه لمانځه راگرځیدل لازمی دی. ځکه چې په دومره عمل کثیره سره لمونځ کول

د دې پر اشد ضرورت له وجې جواز پیدا کولای شى ، کڼه نوبیا جائز نه ده. دا ډول خلاف قیاس عمل.

اوبل دا چې که چیرې دا جگړه یوه ناروا جگړه وى. مثلاً: باغی خلک د مسلمان بادشاه پر خلاف جگړه کوي او یا څه خلک د دنیاوي غرض لپاره له بل چا سره په جگړه وى. نوبیا د دا ډول لمانځه اجازه نشته. بلکې دا یوازې د هغه چا لپاره ده چه مجاهد وى یعنې فی سبیل الله یو مسلمان د کافرو په وړاندې په حقه جهاد کوي او که چیرې یې د دښمن له ویرې او په عین حال کې د هغه (یعنې دښمن) د ویرولو په خاطر لمونځ له قبلي چپ بل طرف ته پیل کړى وى. نو په همدې وخت کې دښمن له هغه خپله ځایه و تنبستی او پر شا ولاړ شى ، نو دوى به فوراً خپل مخ قبلي ته ګرځوي که څه هم د لمانځه په هر رکن کې چې وى. که داسې ونکړي نو لمونځ یې فاسد ګرځي.

او که چیرې بالعکس دوى په ښه اطمینان سره قبلي ته لمونځ کوي ، په دغه وخت کې له کومه اړخه دښمن را څرګند شى او دوى په دې وخت کې دا ضرورت احساس کړي چه مخ باید پر هغه خوا و ګرځي چیرې چې دښمن دی. نو دې هغى خوا ته مخ واړوي څه ممانعت نشته ، استقبال قبله دغه وخت شرط نه دی.

که یو څوک په داسې حالت کې وى چه په دریاب کې د لامبو په وهلو سره پورې وزى او یا یې د پورې وتلونه ، بل هدف وى خو د لمانځه اخیر وخت را ورسید ، نو که ممکنه وى د یو خوشیو لپاره دى لاس او پښې و دروي او په اشاره سره دى لمونځ اداء کړي.

مسئله : د جمعه د لمانځه نیت به داسې کوي: نیت مې کړى چې دوه رکعته فرض لمونځ د جمعي ادا کړم. ښه داده چې د جمعي لمونځ په یوه ځای ، یوه مسجد کې ټول خلک سره یوځای ادا کړي ، که څه هم په یوه سیمه کې په مختلفو مساجدو کې دغه د جمعي لمونځ جائز دی.

مسئله : که څوک په اخیره ناسته کې د التحیات پروخت یا د سجده سهوي کولو وروسته راشي په جماعت کې ورسره شریک شى ، دا شرکت یې صحیح دی. او ده ته پکار ده چې د جمعي دغه پاتې تیر شوي لمونځ ورپسې پوره کړي. یعنې د دې دوو رکعتو په کولو سره یې له ذمې څخه د مایېښین څلور لیرې کیږي. (بحر الرائق، در مختار، علم الفقه ص ۱۵۲ ج ۲)

مسئله : د شوال د میاشتې لومړۍ نیتې ته عید الفطر وایي او د ذی الحجه لسم تاریخ ته عید الاضحی وایي ، دا دواړه په اسلام کې د اخترا او خوښۍ ورځې وى. په دې دواړو ورځو کې د شکرانې په توګه دوه دوه رکعته لمونځ کول واجب دی. د جمعي د لمانځه لپاره چې کوم شرائط دي ، هغه د اخترو نو لپاره هم دي. پرته له خطبې ، د جمعي په لمانځه کې خطبه شرط ده. ولې د اخترو نو په لمانځه کې خطبه ویل شرط نه دی. یعنې د جمعي دا فرض او د اخترو نو د استت ده. په جمعه کې به یې تر لمانځه مخکې وایي او په اخترانو کې وروسته. مګر په خلګویی اوریدل د دواړو واجب دی. (علم الفقه ص ۱۵۲ ج ۲) د تفصیل لپاره (مایل نماز جمعه ، اوسایل نماز عیدین) وگورئ.

د عشق لمونځ ځینی خلک داسې یو قسم لمونځ کوي چه په قیام کس غل ځله او به د وچه او جلسه او نورو کې لاس لاس ځله د الله ذکر کوي. او دې ته د عشق لمونځ وایي چی دا په شریعت کې هیڅ

اصل نلری. دا غلط دی. بلکه په طریقت کې هم هغه لمونځ د اعتبار وړ دی چې په شریعت سره ثابت وی. او شرعاً جواز ولری. مگر دا د شریعت او سنت خلاف دی. حقیقت نلری. (فتاوی دارالعلوم ص ۲۲۲ ج ۲)

سجده سهو په لمانځه کې که چیرې سنت او مستحبات پرېښودل شي نو په لمانځه کې هېڅ ډول خرابي نه راځي. یعنی لمونځ حجت لری. او که د لمانځه له فرائضو هم کوم شي په هیره یا قصد ا پاتې شي نو لمونځ فاسد یږي.

اوبله هېڅ چاره نلری، یوازی داچې لمونځ له سره را وگرځول شي. همداراز که چیرې د لمانځه له واجباتو څخه یو شي قصد ا پرېښودل شي. نو دې هم بل څه تدارک نشته. یوازی د لمانځه راگرځول او که چیرې یو واجب په هیره پرېښودل شي، نو بیا د هغه تدارک کیدای شي، هغه داچې په اخیره ناسته کې به له التحیات وروسته به خپل بنی اړخ ته یو ځل سلام وگرځوی، بیا به (۲) سجده وکړي اوله هغه وروسته به بیا قعده وکړي، التحیات، درود شریف، او دعاء به د معمول سره سم ووايي او سلام به وگرځوي. چې دې ته سجده سهو وایی باید وویل شي چه له نبی کریم ﷺ څخه هېڅکله په دغو شرعی اقوالو کې هېڅ قسم سهو نه صادره شوی اونه یی تصور کیدای شي. خو که په افعالو کې یی سهو کړی وی، هغه هم امت ته د تعلیم پخاطر شوی ده. ترڅو د امت خلک د سهو په اړه مسائل زده کړي.

(مناظر حق ص ۲۱ ج ۲)

د سجده سهو اصول

مسئله: سجده سهو په لاندیو صورتونو کې ترسره کیږي.

- (۱) - د لمانځه له واجباتو څخه که یو واجب پرېښودل شي.
- (۲) - کوم واجب چې له خپل محل څخه وروسته کړای شي.
- (۳) - د کوم واجب رکن تاخیر او ځنډ په دومره اندازه وشي چې یو رکن اداء کیږي.
- (۴) - که یو واجب دوه ځله اداء شي.
- (۵) - که یو واجب له خپل حالت نه متغیر کړل شي. مثلاً: جهري لمونځ په خفیه بدل شي او خفیه په جهري.
- (۶) - د لمانځه له فرائضو نه یو فرض موخر (وروسته) کړای شي.
- (۷) - او یا کوم فرض له خپل محل څخه مقدم کړای شي.
- (۸) - که چیرې یو فرض په هیره دوه ځله اداء شي.

(مناظر سجده سهو ص ۶۲، درمختار، ص ۶۲۸ ج ۱)

مسئله: ښه خطايي سره په لمانځه کې څه خرابي راشي مثلاً: یو رکعت یا مقدم او بل موخړ شي، یا رکوع تر قرائت مخکې وشي او یا سجده تر رکوع مخکې شي. یا یو رکن مکرر کړل شي. نو د دې د تدارک لپاره پرسري دوي سجده لازمیږي چې په اخیره ناسته کې به یی له تشهد وروسته اداء کوي. او بیا به قعده بیرته له سره کوي. (شرح نایه ص ۱۱۱ ج ۱، کبیری ص ۲۵۵، نماز منون ص ۵۱۲)

مسئله: سجده سهو هغه خرابي له منځه وړي چې په لمانځه کې د ترک واجب یا تاخیر واجب له امله رامنځ ته شوي وی. هرڅومره چې وی، یعنی که یو واجب پاتې شوی وی که ډېرویی. حتی که په لمانځه کې ټول واجب ځنې پاتې شوی وی چې دوي سجده په اخیره کې د

سەھوی پە نیت و کەری کفایت کوی. تردوو زیاتی سجدە کول
مشروعیت نلری.

مسئله : لە سجدە سەھوی و روستە التحیات و یدل هم واجب دی.

(علم الله ص ۱۱۲ ج ۱، درمختار ص ۶۸۱ ج ۱)

مسئله : افضل دا دی چە نسی طرف تە سلام و گر خول شی او بیادوی
سجدە و لگولی شی کە چیری پرتە لە سلام و یلومخ و گر خول شی او
یا مخامخ سلام و ویل شی پرتە لە مخ گر خول و بیاسجدە و شی، دا
صورت هم جواز لری. (علم الله ص ۱۱۲ ج ۲)

مسئله : کە پە هیرە چادوار و طرفونو تە سلام و گر خاوه، پە دێ کێ هم
خە حرج نشتە لە هغه و روستە دێ دوی سجدە و کەری.

(فتاوی دارالعلوم ص ۲۵۶ ج ۲، بحواله درمختار ص ۵۷۵ ج ۱، فتاوی رحیمیه ص ۲۲۶ ج ۲)

مسئله : کە چاپە غلطی سرە لومری چپ طرف تە سلام
و گر خاوه، او بیایی سجدە و کەری، نو پرده باندی زیاتە بلە سجدە نشتە
د هعدی غلطی پە وجە. (عالمگیری ص ۱۶۵ ج ۱) د سجدە سەھوی لپارە دوی
سجدە و واجب دی. کە چیری یوہ سجدە وی نو دا کافی نە دە. لمونخ بە
بیرتە راگر خول کیری. (فتاوی رحیمیه ص ۲۲۶ ج ۲، بحواله هدايه ص ۱۲۶ ج ۱)

مسئله : کە چیری امام سجدە سەھو کەری وی او ورو نشتە یوتن راشی
پە جماعت کێ شرکت و کەری، نو هغه دێ دسلام لە گر خول و وروستە
پە هغه نیت او هغه تحریمە دێ خپل پاتی لمونخ پورە کەری.

(فتاوی محمودیه ص ۱۸۲ ج ۲، طحطاوی ص ۲۵۶ ج ۱)

مسئله : کە چە امام دویم طرف تە سلام گر خول پیل کەری نو مسبق
(هغه چە یو یا خور کەتە خینی تیر شوی وی) و لا ردی شی. دایسی نە

چە د امام پراول سلام بە لا و لا پیری، خکە چە کیدای شی پرا امام
بانندی سجدە سەھو وی. (آب کی سایل ص ۲۹۲ ج ۲، فتاوی محمودیه ص ۲۷۰ ج ۱۰
ردالمختار ص ۵۹ ج ۱، فتاوی دارالعلوم ص ۲۹۲ ج ۲)

مسئله : کە چایوازی چپ طرف تە سلام و گر خاوه نو بیادی فقط نسی
طرف تە سلام و گر خوی. د دێ اړتیا نشتە چە بیرتە بە چپ طرف تە هم
سلام گر خوی. نو تە سجدە سەھو ی تە ضرورت شتە. لمونخ صحیح دی
(فتاوی رحیمیه ص ۲۲۲ ج ۱، جوهرینره ص ۵۵)

امام تە دفتح و ر کولو حکم

مسئله : کە چیری امام پە لەمانە کێ خطا شی، مثلاً کوم آیت و زخنی
هیرشی یایی و روستە و شاتە و لولی. نو مقتدی تە جائز دە چە امام پە
دێ خپلە غلطی پوہ کەری. لیکن غرض بە یی یوازی د هغه پوہونە وی
نە دا چە قرائت یی مقصود وی. خکە چە پە امام پسی د اقتداء پە
حال کێ مقتدی تە قرائت کول جواز نلری. او دا هم مکرورە دە چە
مقتدی پە دێ کێ پوہ عاجلە کوی. د ارازا امام تە هم مکرورە دە چە د
مقتدی دفتح پە انتظار وی. هغه تە پکار دە، چە لە بل سورە خخە
ضروری قرائت پورە کەری. او یار کوع تە و لا شی، پە دێ شرط چە د
قرائت هغه فرض یا واجب مقدار پورە شوی وی مقتدی کە لە خپل
امام پرتە بل چاتە مثلاً: د دە غوندی بل مقتدی تە فتح و ر کەری دا
جواز نلری. پە دێ سرە چە لمونخ باطلیری. مگر کە یی د تلاوت پە
نیت نە د خە لاریشونی پە غرض خە و وایی، لمونخ نە باطلیری
مگر مکرورە تحریمی دە. دا راز کە کوم لمونخ کوونکی د بل لمونخ
کوونکی پروینا او لاریشونی عمل و کەری، نو د دە هم لمونخ باطلیری.

مسئله : که چیری امام دخپل مقتدی فتح قبوله نکړی ، په دې صورت کې د دوی د وارولمونځ نه خرابینې صحت لری . د سجد ه سهوی هم ضرورت نشته . او که یی په غلطی سجد ه سهو وکړه هم لمونځ صحیح دی . (فتاوی دارالعلوم ص ۱۵۳ ج ۲)

مسئله : څرنگه چې په لمانځه کې د غلطی په وجه د بل چا په فتح باندی عمل کولو سره لمونځ فاسد یږی ، داراز د بل هغه چا په خبره عمل کول هم لمونځ فاسد وی ، چې په لمانځه کې نه وی ، مثلاً : په صف کې خالی پاتی وی له پیرته یو څوک پر لمونځ کوونکي رغ کړی چې لږ وراسته شه دا خالی ځای ډک کړه . نو که دی دهغه پر خبره عمل وکړی ، لمونځ یی باطل یږی په داسی حال کې دې دغه لمونځ کوونکې سمدستي د هغه پر خبره عمل نه کوی بلکې یو خوشیې دی توقف کوی ، بیا لږ وروسته دې پخپله خوښه هغه ځای ته ورنژدی کیږی او خالی ځای دی ډرکوی .

کتب مقده ص ۱۲۸ ج ۱ ، هاید ص ۹۲ ج ۱ ، شرح قیام ص ۹۲ ج ۱ ، کیری ص ۱۲۰ فتاوی دارالعلوم ص ۲۲ ج ۲

مسئله : که چیری امام له سورة فاتحی وروسته دویم سورة د دریا آیاتو نومقدار ویلی وی ، نویاد مقتدی دفتح انتظار کول مکروه دی . فوراً به رکوع ته ځی ، او که یی تردې کم ویلی وی او نور څنی هیرشی نویا بهتره دا ده چې له بل ځایه څخه شروع کړی . که یی له بل ځای څخه هم شروع نکړ نویادی مقتدی فتح ورکړی که څه هم لمونځ صحیح دی په هر صورت ځونه امام ته د مقتدی دفتح انتظار پکار ده او نه مقتدی ته بیرته اوتلواړ .

(فتاوی دارالعلوم ص ۱۰۶ ج ۲ ، پخوانی شامی ص ۲۵۰ ج ۱ ، فتاوی رحیمیه ص ۱۵۵ ج ۱ ، فتاوی عالمگیری ص ۹۹ ج ۱)

مسئله : په لمانځه کې که چیری امام ته بی اودسی (حدث) ورپېښ شی نو د مقتدیانو څخه یو تن خلیفه گرځول درست کار دی ، مگر ضروری نه ده . که چیری دا عوام خلک په دې مسئله ناخبره وی ، بیاخو یی پریشودل افضل کاردی ، لومړی به لمونځ پردغه ځای قطع کړی په داسی عمل سره چې د لمانځه سره منافی وی . بیا به له اودس څخه وروسته له ستره لمونځ شروع کړی . (فتاوی دارالعلوم ص ۲۰۱ ج ۲ ، ردالمختار ص ۵۶۲ ج ۱)

مسئله : که چیری امام د سجدې په حالت کې وفات شی ، نو هغه لمونځ یی فاسد دی ، بل څوک به امام کوی اوله نوی سره به جماعت کوی . (فتاوی دارالعلوم ص ۷۰ ج ۲ ، ردالمختار ص ۵۵۳ ج ۱)

مسئله : که چیری امام د ناپاکۍ یا بی اودسی په حالت کې چاته لمونځ ورکړی وی او بیا وروسته ورپه یادشی ، نو امام ته پکار ده چه حتی الوسع کوشش وکړی ترڅو خلک خبر کړی چې د فلانی وخت لمونځ ونشوتاسو یی راوگرځوی او که ورپه یاد نشو بیا څه جرح نشته لمونځ یی وشو او که بیا کله ډیر وروسته یو وخت ورپه یاد شو هم پرده ضروری ده چې دا عمل به کوی اود دې غفلت توبه او استغفار به کوی او امام ته پکار ده چه اعاده به یی کوی . (فتاوی دارالعلوم ص ۷۷ ج ۲ ، فتاوی رحیمیه ص ۲۶۲ ج ۲ ، شامی ص ۵۵۳ ج ۱ ، ردالمختار ص ۵۲۵ ج ۱)

په لمانځه کې د قرائت د غلطی یوه کلیه قاعده

مسئله : د لمانځه په قرائت کې د غلطی د راتللو په اړه فقهاؤ داسی یوه کلیه قاعده لیکلی ده هغه غلطی د الفاظو چې په معنی کې یی په څرگنده زیات تغیر راځي چې حتی کفر ورڅخه لازم یږی نو په دې

صورت کپی لمونخ هر خای او هر وخت فاسد دی. که له
د یو آیتونو څخه مخکې دا غلطی وشي او یا وروسته.
بل په قرائت کې هغه ډول غلطی چې صرف د حرف په هیئت کې تغیر
راشي مثلاً: زبر، زبر، پېش، بدل شي او یا تشدید، تخفیف، مد او
قصر کې فرق راشي نو په دې صورت کې لمونخ نه فاسد یږي. البته تر
دې لیزیات شي نولومړۍ درجې ته رسېږي، په هغه صورت کې
لمونخ فاسد دی.

همداراز که چیرې د یوې کلمې په یوه حرف کې داسې تغیر راشي
چې له خپلې معنی څخه لیرې شي، دلته هم لمونخ فاسد یږي. د اراز که
چیرې د یوه حرف پر خای بل حرف وویل شي او معنی بدله شي او بل
دا چې د دغودو و حرفونو ترمنځ په آسانۍ سره فرق کیدلای شو خوده
یې فرق ونکړ، یو یې د بل پر خای ووايه نو بیا فاسد یږي. او که چیرې
د دغودو و تورو ترمنځ توپیر مشکل وولکه سین، صاد او ضاء، ظا
ترمخ او یا طاء او تاء ترمنځ، اوس که څوک قصداً یې داسې ووايي
نولمونخ فاسد دی او که بې قصده یې له خولې څخه داسې ووزي
یا ځینې داسې ناخبره او جاهل خلک یې وایي چې د دوی ترمنځ په
فرق باندې نه پوهیږي نو بیا لمونخ کیږي، څه مشکل نشته.

همدارنگه که یو څوک چیرې یو لفظ کش کړي او په معنی کې یې
تغیر راشي، نولمونخ فاسد یږي په قرآن شریف کې که بل خای دغه
زاند لفظ وي کنه وي. او که په دې کشولو سره یې په معنی کې تغیر
راشي، لیکن په قرآن کریم کې بل خای هم دغه لفظ موجود وي
نولمونخ بالاتفاق درست دی. او که چیرې هغه لفظ په قرآن کې یا

خای نه وي راغلی نو په دې کې اختلاف دی د امام ابو یوسف رحمه
الله په نزد لمونخ فاسد یږي او د نورو آئمه کرامو په نزد نه فاسد یږي.
په هر صورت په پورتنيو ذکر شویو صورتونو کې د متاخرینو علماؤ و
په ډېرو ځایونو کې گنجایش کړي یعنې د آسانۍ لحاظ یې ساتلی دی
او لمونخ یې صحیح گڼلی دی. او متقدمین علماء بیا حکم کوي چې
لمونخ به راگرځوي. ځکه چې لمونخ اهم عبادت دی احتیاط ورکې
پکار دی. لهذا لمونخ کوونکو ته پکار ده چې په داسې مسائلو کې له
احتیاط څخه کار واخلي. او د ضرورت په وخت کې له کوم عالم دین
څخه د پوښتنو لپاره رجوع وکړي. (مسائل سجده سهو ص ۲۲ بحواله شامی ص ۲۲۲
فتاوی دارالعلوم ص ۷۲-۷۸ ج ۲ بحواله ردالمختار ص ۵۹۲ ج ۱)

مسئله: په قرآن کې چې د متکلم ضمیر «أنا» باثبات الف رسم الخط
سره په لمانځه کې وویل شي. نو که څه هم لمونخ صحیح کیږي خو دا
لحن غلط دی. (فتاوی دارالعلوم ص ۷۲ ج ۲ بحواله ردالمختار ص ۵۸۹ ج ۱)
مسئله: په کومو ځایونو کې چې راء اولام ډک ویل پکار وي، هلته که
باریک وویل شي، لمونخ صحیح دی. په لمانځه کې هیڅ خلل نشته.

لمونخ د ترتیب خلاف اداء کول

مسئله: که څوک په نماز څخه کې خلاف ترتیب په لومړي رکعت کې
هغه سوره ووايي چې باید په دویم کې لوستل شوی وای، مثلاً: په
لومړي رکعت کې «قل یا ایها الکافرون» ووايي او په دویم کې «الم
ترکیف» ووايي. نو که دا په هیره سره وکړي، لمونخ یې بلاکراهت
درست او صحیح دی. او که یې قصداً داسې ووايي نولمونخ مکروه
دی. او که په خطا سره وویل سي نو بیا هیڅ حرج نشته. یعنې په

د وارو صورتونو کې سجده سهو واجب نه ده اولمونځ په هر حال صحيح دی.

(فتاوی دارالعلوم ص ۱۱۰ ج ۲، فتاوی دارالسلام ص ۲۱۹ ج ۲، شامی ص ۵۱۰ ج ۱، فتاوی محمودیه ص ۲۲۷ ج ۱۰)

مسئله: پايو د يوه رکعت کې خوځو سورتونه ويل په فرائضو کې مناسب نه دی. او په نوافلو کې څه حرج نشته.

(مختاوي ص ۱۹۲ ج ۱، فتاوي محموديه ص ۱۵۶ ج ۲، فتاوي رحيمة ص ۲۶ ج ۱)

مسئله: که څوک په منځ کې ورسره پريږدي، مثلاً: په اول کې «ارأيت الذي» ووايي بيا «انا اعطيتك» پريږدي په دويم رکعت کې «قل يا ايها الكافرون» ووايي نو دا مکروه نزيهې دی، اما سجده سهو نه واجبيږي. (شامی ص ۲۲۵)

مسئله: که څوک د قرائت په منځ کې د يوه يا څو الفاظو ترجمه ووايي نو لمونځ يې فاسد دی او په سجده سهو سره نه سميرې. دوباره به يې راگرځوي. (شامی ص ۲۲۰ ج ۱)

په لمانځه کې د تجويد له رعايت کولو پرته قرائت ويل

مسئله: که څوک په جهري لمانځه کې په قرائت کې د تجويد خيال نه ساتي، نو سجده سهو پر لاس نه ده. البته که داسې غلطې وکړي چې په هغه سره په لمانځه کې فساد راځي نو بيا سجده سهو نه بلکې لمونځ له سره راگرځول ضروري دی. (فتاوی دارالعلوم ص ۲۱۹ ج ۲، عالمگیری ص ۶۶ ج ۱، ردالمختار ص ۹۰ ج ۱)

يو سورة په دوو رکعتونو کې ويل

مسئله: که څوک په دوو رکعتو کې يو سورة دوه ځله ولولي، نو سجده سهو نه لازميږي. (مابل سجده سهو ص ۲۲، شامی ص ۵۱۰ ج ۱)

مسئله: بهتره دا ده چې په هر رکعت کې پوره پوره (کوچنی) سورة وويل شي او که په يوه رکعت کې د يوه سورة څه برخه ولوستله شي نو دا هم جائز ده، مگر بلا ضرورت دا ښه نه ده. (عالمگیری ص ۲۰ ج ۱، فتاوی رحيمة ص ۱۲۲ ج ۱)

مسئله: په دواړو رکعتونو کې يوه رکوع قرآن مکرر ويل صحيح دی، لمونځ کيږي سجده سهو نه واجبيږي.

(فتاوی دارالعلوم ص ۲۰۵ ج ۲، فتاوی محموديه ص ۹۵ ج ۲)

مسئله: که څوک په اول رکعت کې يوه رکوع ووايي او په دويم کې پوره سورة چې تر رکوع غټ نه وي؛ ووايي په دې کې هيڅ کراهت نشته، البته فضيلت په دې کې ده چې پوره سورة وويل شي.

(فتاوی دارالعلوم ص ۲۲۵ ج ۲، بحواله ردالمختار ص ۵۱۰ ج ۱)

مسئله: په يوه رکعت کې ۲ سورتونه ويل خلاف اولی دی. مگر لمونځ صحيح دی. اوله خلاف اولی څخه مراد کراهت تنزيهې دی.

(فتاوی دارالعلوم ص ۲۵۵ ج ۲، بحواله فتح القدیر ص ۲۹۹ ج ۱)

د اوقافو پر نښه باندې دريدل يانه دريدل

الحمد لله رب العلمين ﴿الرحمن الرحيم﴾ (۲) من شر الوساوس الخناس
﴿الذي يوسوس﴾ (۳) على كل شيء قدير ﴿الذي خلق الموت والحياة﴾
که چيرې څوک پر هغه آيه چې د «لا تشبهوهي ورياندي» د ساه د ختميدلو په وجه وقف وکړي او بيا هغه اخيرنی توري له راگرځولونو مخکې شروع کړي، نو په لمانځه کې څه خلل راځي؟ همدارنگه که چيرې په درېيم مثال کې وقف وکړي نو مخکې تکی به بيا داسې شروع کوي چې «الذي» که «ن الذي»؟

جواب : در هذه بر آية ياندى د ضرورت په وجه وقف كول هيڅ حرج نه دى او د مقابل فقط راگر خول هم ضروري نه دى. په لمانځه كې هم څه ځل ته راځي

كه يې راوگرځوي او په دويم مثال كې د دندې، او د نندې، دواړو ويل درست دى مگر د وقف په حالت كې به «نندې» وايي. (فتاوى رحيميه ص ۲۲۲ ج ۲)

په ځينو الفاظو كې دوه قرائت ويل

سوال : په قرآن كريم كې ځينې ځايونه څه واړه حروف ليكل شوي وي مثلاً: بَصَّة، حم المبطرون (۱) عليهم بمصيطر له دې څخه مقصود دادى چې دا نقطه په سين، صاد دواړو سره ويلاى شي. يعنى تلاوت كړونكى كه سين ووايي او كه صاد، لمونځ ورسره صحيح دى. او دا يې مطلب نه دى چې دا الف څه بايد دوه ځله وويل شي، تلاوت كړونكى كه د هر قاري اتباع كوي د هغه د قرائت موافق دي وايي.

(فتاوى دارالعلوم ص ۲۲۲ ج ۲ بحواله جلالين سورة فاتحه ص ۲۸)

دواحد صيفه جمع او د جمع صيفه واحد ويل

مسئله : په لمانځه كې د قرائت يو ځل واحد د جمع په صيفه او جمع دواحد په صيفه ويل، مثلاً آية آيات وويل شي. غلطى ده، قصداً داسې كول درست نه دى. او كه چيرې په هيره داسې وويل شي، نه لمونځ صحيح دى مگر احتياط كول ضروري دى. (فتاوى دارالعلوم ص ۲۲۲ ج ۲ بحواله د فقه ج ۱ ص ۱۹۱ ج ۱)

په قرائت كې د ښو مسائل

مسئله : كله ناكله څوك لمونځ كوي، قرائت چه پيل كړى يو څه ووايي هيرنې شي او يا متشاباه راشي، نو له بل ځايه او بيا يې له بل

ځايه څخه پيل كړى. خو وروسته د ورياديد لو او يا اشتباه په وجه قرائت بيرته ټول له سره پيل كړى نو په دې صورت كې لمونځ كيږي او سجده سهو هم نه لازميږي. او كه بيا سجده هم وكړي نو دا هم درست كار دى. (فتاوى دارالعلوم ص ۲۹۲ ج ۲، ردالمحتار ص ۵۶۰ ج ۱، شامى ص ۱۸۲ ج ۱)

مسئله : كه چيرې د جمع په لمانځه كې امام په لومړي ركعت كې سورة الدهر شروع كړ، تر نيمايي ورسيد مخكې يې نشو ويلاى دوهم ځل دريم ځل يې بيا له سره پيل او پوره يې كړه په دې صورت كې هم لمونځ صحيح دى. او سجده سهو هم نشته. (فتاوى دارالعلوم ص ۳۲۲ ج ۲)

مسئله : كه چيرې واجب مقدار قرائت پوره شوى وي، بيا غلطى وشي په قرائت كې نو سجده سهو نه لازميږي، مگر كه داسې غلطى وي چه مفسد صلوة وي، بيا نو لمونځ راگرځول لازميږي. (فتاوى دارالعلوم ص ۲۲۸ ج ۲)

مسئله : كه له چا څخه سورة فاتحه يابل سورة پاته شي په هيره او بيا د همدې ركعت په ركوع كې او يا له ركوع وروسته ورپه ياد شي، نوده ته پكار ده چه بيرته ولاړ شي فاتحه او سورة ولولى مگر دواړه هير شوي وي او كنه يودى ووايي (او په اخير كې به سجده سهو وكړى ځكه چه د ركوع په ادا كولو كې تاخير راغى. او كه چيرې په همدې ركعت كې نه بل كې په دويم ركعت كې ورپه ياد شي نو بيا په هغه دويم ركعت كې سورة ويلاى شي خو فاتحه نشي ويلاى ځكه چه بيا په يو هر ركعت كې دوى فاتحې راځي او دا مشروع نه دى. نو په دې صورت كې به هم سجده سهو كوي او لمونځ يې صحت لري. (علم الفقه ص ۱۱۷ ج ۲، فتاوى رحيميه ص ۱۵۶ ج ۱، شامى ص ۶۱۲ ج ۱)

مسئله: که یو څوک تر فاتحې مخکې سورة ولولي. اودلته ورپه یاد شي نو پکار ده چه فاتحه ولولي اودوباره سورة بيا ولولي. او په اخير کې به سجده سهو هم کوي چه له فاتحې وروسته سورة ويل واجب دي. اودلته عمل خلاف شويدي.

(علم الفقه ص ۱۱۲ ج ۱، عالمگیری ص ۶۵، فتاوی رحيميه ص ۱۷ ج ۱)

که په لمانځه کې يوازي فاتحه او يا يوازي سورة ولوستل شي

مسئله: که چا صرف سورة فاتحه او يا صرف سورة ووايه اورکوع ته ولاړي، نو په دې دواړو صورتو کې سجده سهو واجب ده.

(درمختار ص ۲۲۲ ج ۱، فتاوی دارالعلوم ص ۲۱۳ ج ۲)

مسئله: که څوک له سورة فاتحې وروسته صرف دوه آيتونه ولولي، په هيره رکوع ته ولاړ شي (نوچونکه واجب مقدار پوره نشو) نو سجده سهو ورباندې لازمه ده. او که قصداً داسې وکړي بيا به دوباره له سره لمونځ راگرځوي. (عالمگیری ص ۶۵ ج ۱، فتاوی دارالعلوم ص ۲۰۸ ج ۲)

سورة فاتحه دوه ځله ويل

مسئله: که چاد فرض لمانځه په لومړي يادويم رکعت کې په هيره دوه ځله فاتحه وويله يايي د فاتحې اکثره برخه راوگرځوله، نو په دې دواړو صورتو کې سجده سهو واجب ده. او که يي چيري په دريم او يا څلورم رکعت کې دوه ځله وويله، بيا سجده سهو نه نشته او دا يوازي د فرضو خصوصيت دي ليکن د نوافلو په هر رکعت کې داسې وشي سجده سهو واجب ده.

مسئله: که چاد فاتحې زياته برخه وويله لږ ځيني پاته شوه په هيره نو سجده سهو نشته او که يي لږ وويله، اوزياته پاته شوه، نو سجده ور باندې واجب ده. (عالمگیری ص ۶۵ ج ۱، فتاوی رحيميه ص ۱۶۸ ج ۱، فتاوی محموديه ص ۱۹۰ ج ۲ ص ۱۸۵ ج ۲)

مسئله: تر سورة مخکې «الحمد شريف» ويل واجب ده، که چيري د سورة يوه جمله هم تر فاتحې مخکې وويله شي نو سجده سهو لازمه ده. (شرح تقييه ص ۱۱۲ ج ۱)

مسئله: د فرضو لومړي دوه رکعتونه د قرائت لپاره تعين کول واجب دي. (شرح تقييه ص ۲۰ ج ۱، کيږي ص ۲۹۵)

مسئله: که په لومړيو رکعتو کې يي تر فاتحې وروسته سورة ونه وايد، نو په اخير و دوو رکعتو کې دي له فاتحې وروسته ووايي. او په اخير کې دي سجده سهو وکړي. (شرح تقييه ص ۱۱۲ ج ۱)

مسئله: که په غلطۍ سره د څلور رکعتي فرض لمانځه په اخير و دوو رکعتو کې له فاتحې وروسته سورة ووايي، سجده سهو نشته.

(فتاوی رحيميه ص ۲۲ ج ۲ بحواله درمختار ص ۲۲۲ ج ۱)

مسئله: له فاتحې وروسته که چاد کوم سورة اراده کړي وي، په غلطۍ سره يي هغه نه بلکې بل سورة ووايه، لمونځ يي صحيح دي، سجده سهو لازمه نه ده. (عالمگیری ص ۶۵ ج ۱)

مسئله: که چا يو سورة شروع کړ بيا سمدستي بل سورة ووايي، نو لمونځ يي صحيح دي سجده سهو نشته ورباندې. (فتاوی دارالعلوم ص ۲۷۵ ج ۲)

د «التحيات» پر ځای «الحمد» او يا بالعکس ويل

مسئله: که څوک د التحيات پر ځای فاتحه ووايي او بيا د ستي ورپه ياد شي، التحيات پسي ووايي، نو سجده سهو نشته؛ مگر تفصيل

داسی دی چه که خوک د تشهد پر خای فاتحه ولولی یا لومری فاتحه او بیا تشهد و وایی نو په دواړو سورتو کې سجده سهولاً زمیری او که لومری تشهد او بیا فاتحه و وایی نو سجده نه و اجیری.

(فتاوی دارالعلوم ص ۴۰۲ ج ۲ فتاوی رحیمیه ص ۲۲۲ ج ۱)

مسئله: که خوک په لومری رکعت کې د «الحمد لله» وروسته «التحيات» و وایی نو سجده ورباندې واجب ده. او که له فاتحې څخه مخکې التحیات ولولی نو بیا سجده نشته. (عالمگیری ص ۶۶ ج ۱)

د الحمد لله له ولولو وروسته تر دیره پوري چپ دریدل

مسئله: که خوک الحمد لله و وایی، بیا تر دیره خاموش و دریری، دومره چه یو اوږد آیه او یا درې واړه آیتونه لوستل کیږي، بیا وروسته سورة و وایی نو سجده سهو ورباندې لازمه ده.

(فتاوی دارالعلوم ص ۲۸۷ ج ۲، بحواله ردالمختار ص ۶۹۲ ج ۱، عالمگیری ص ۲۹۳ ج ۱)

په لمانحه کې هغه فعل چه د فرض او یا واجب د تاخیر سبب شی

مسئله: که خوک په لمانحه کې داسی عمل تر سره کړی چه د فرض او یا واجب د خنډ (تاخیر) سبب وگرځي، نو په دې صورت کې هم سجده سهو واجب ده: مثلاً: (۱) - له سورة فاتحې وروسته خوک دومره چپ ولاړ و اوسی چه یو رکن ادا کیدای شی. (۲) - یو خوک چه همدومره وخت له قرائت وروسته همدومره خاموش پاته شی. (۳) - یو خوک که له التحیات وروسته په اوله ناسته کې دومره وخت پټه خوله کښینی چه درود شریف او دعاء ویل کیدای شی، په دې ټولو صورتونو کې سجده سهو واجب ده. (علم الفقه ص ۱۲۰ ج ۲، فتاوی دارالعلوم ص ۲۰۱ ج ۲، ردالمختار ص ۲۲۷ ج ۱)

که د فرض په اخیری رکعتونو کې هیڅ ونه ویل شی

مسئله: که خوک د فرض لمانحه په خالی رکعتو کې یعنی په دریم او څلورم رکعت کې، نه سورة فاتحه او نه بل هیڅ و وایی همداسی خاموش پاتی شی، نو سجده سهو ورباندې واجب نه ده: (که څه هم

هیڅ شی ونه وایی، لمونځ یی درست دی - محمد رفعت قاسمی غفر له)

مسئله: د څلورم رکعتی فرض لمانحه په وروستیو دوو رکعتونو کې د سورة ویلو سړی اختیار لري که یی وایی او کنه ځکه چه په دې دوو رکعتونو کې پر فاتحه باندې اکتفاء کول واجب نه دي. چه په زیادت سره یی ترک واجب لازم شی. که څه هم د سورة نه ویل اولی او بهتره ده او سنت هم همدا ده چه ونه ویل شی. مگر په قعده اولی (اوله ناسته) کې داسی نه ده، ځکه هلته پر تشهد باندې اکتفاء کول واجب گڼل شوی، نو که خوک درود شریف او دعاء ورسره ضم کړی، نو په دې سره د واجب ترک لازم شو، بیا سجده سهو لازمیږي.

(فتاوی دارالعلوم ص ۳۹۲ ج ۲، ص ۳۷۵ ج ۲، فتاوی محمودیه ص ۵۵ ج ۱۲)

د فرض لمانحه په لومړیو رکعتونو کې د سورة هیریدل

مسئله: که چیری د فرض په لومړیو دوو رکعتونو کې له چا څخه سورة پاتی شی نو سجده سهو ورباندې واجب ده. ځکه چه د سورة ضمیدل واجب دی د واجب د ترک په صورت کې سجده لازمه ده.

(فتاوی دارالعلوم ص ۳۹۹ ج ۲، عالمگیری مصری ص ۱۱۸ ج ۱)

مسئله: که په سنت، نفل یا فرض لمانحه کې په اول رکعت کې له سورة فاتحې وروسته یی سورة هیرشی، او بیا په رکوع او یا له هغه وروسته کې ورپه یاد شی نور او دې گرځی بیرته دی فاتحه

اوبیا صورت ورسره ضم کړی، رکوع دی وکړی. گویا دا صورت بهتر دی او که داسی ونکړی یعنی را ونه گرځی نو سجده ته ولاړشی، دا هم صحیح دی خو په دی شرط چه په اخیر کې سجده سهو وکړی. البته سجده سهو په دواړو صورتو کې لازمه ده.

(فتاوی دارالعلوم ص ۳۹۸ ج ۲ بحواله ردالمحتار ص ۶۸۲ ج ۱، ص ۲۹۹ ج ۱، امداد الفتاوی ص ۲۲۱ ج ۱)

مسئله: که څوک رکوع مکرره وکړی او یا دری سجده وکړی او یا په څلور رکعتی لمانځه کې له تشهد وروسته درود شریف ووايي چه د دی په وجه د دریم رکعت په قیام کې تاخیر راشی نو سجده سهو لازمه ده. (شرح نقایه ص ۱۱۱ ج ۱، کبیری ص ۲۵۲)

په خفیه لمانځه کې په زوره قرائت ویل

مسئله: که چیرې په خفیه لمانځه کې لکه ماسپښین او مازیگر، څوک په لوړ آواز قرائت ووايي او یا په جهري لمانځه کې سو که قرائت ووايي نو سجده سهو به کوي. ځکه چې واجب ترک سو. مگر که چیرې په جهري لمانځه کې ډیر لږ قرائت په زوره وویل شی چه لمونځ صحت په پیدا کولای شی. مثلاً دوه دری لفظه په لوړ آواز وویل شی نور که په ټیټ آواز وویل شی، هم څه حرج نشته.

(علم الفقاه ص ۱۱۸ ج ۲، هدایه ص ۱۰۵ ج ۱، کبیری ص ۲۶۲، شامی ص ۲۹۹ ج ۱، فتاوی رحیمیه ص ۱۵ ج ۱)

مسئله: که امام په هیره په جهري لمانځه کې سو که قرائت ووايي او تر دریو آیتونو وروسته ورپه یاد شو او یا هم چا مقتدی فتح ورکړه، نودی به بیرته سورة فاتحه له سیره شروع کوي په لوړ آواز به یې وایي او په اخیر کې به سجده سهو هم کوي.

مسئله: که چیرې امام د ماسپښین او یا مازیگر په لمانځه کې په جهر سره قرائت پیل کړ د دریو آیتونو تر لوستلو وروسته ورپه یاد شو او یا چا فتح ورکړه نو تر کومه ځایه چه رسیدلی دی، له هغه ځایه وروسته دی په ورو آواز شروع کړی، له سره پیل کولو ته یې

اړتیا نشته. (شامی ص ۶۹۲ ج ۱، مایل سجده سهو ص ۲۲)

مسئله: که چیرې د ماخستن او یا ماسپښین په دوو اخیرو رکعتو کې په زوره قرائت وایي نو سجده سهو لازمه ده ځکه چه د ماخستن په لمانځه کې که څه هم قرائت واجب نه دی خو چه وایي یې بیا واجب داده چه په ټیټ آواز به یې وایي. دا راز د ماسپښین د فرضو اخیری دوه هم همدا سې دی.

(فتاوی دارالعلوم ص ۲۸۹ ج ۲، ص ۲۹۰ ج ۲، بحواله هدایه ص ۱۱۲ ج ۱، شامی ص ۲۹۷ ج ۱)

مسئله: په کوم لمانځه کې چې په جهر قرائت واجب وی، په هغه کې د واجب په ترک سره سجده لازمیږي او په کوم لمانځه کې چې جهر واجب نه وی هلته یې په ترک سره سجده نه لازمیږي مگر د اخترو نو او جمعی په لمونځو کې د سجده سهو حکم نشته.

(فتاوی دارالعلوم ص ۲۰۲ ج ۲)

مسئله: د امام لپاره دا واجب ده چه د سهار، ماښام، ماخستن، جمعه او اخترونو په لمونځو کې به په زوره قرائت کوي او همدا راز صرف د رمضان المبارک په میاشت په وترو کې هم په لوړ آواز ده. همدا رنگه د ماسپښین او مازیگر په لمونځونو کې په خفیه آواز قرائت

ویل واجب وی. (هدایه ص ۱۷۲ ج ۱، شرح نقایه ص ۸۲ ج ۱)

مسئله : پر منفرد (يعنې تنها لمونځ کوونکې) باندې ، که چيرې جهري لمونځ خفيه او خفيه لمونځ په جهري سره ادا کړي ، سجده سهو واجب نه ده . (عالمگيري ص ۸۲ ، سايل سجده سهو ص ۳۲ ، درمختار ص ۶۸۲ ج ۱)

« والحاصل أن الجهرية لا يجب على المنفرد اتفاقاً وانما الخلاف في وجوب الاخفاء عليه في السرية ، وفي ظاهر الرواية عدم الوجوب كما خرج بذلك في التاتارخانيه عن المحيط وكذا في الذخيره وشروح الهدايه كالنهاية والكفاية والعناية ومعراج الدراية وصرحوا بان وجوب السهو عليه اذا جهر فيما يخافت فيه وانما هو على الامام فقط . » (شامی ص ۲۹۸)

پر امام باندې واجب ده چه په جهري لمانځه کې په جهري سره قرائت وکړي او په سري لمانځه کې په خفيه سره قرائت ووايي . نو ځکه يې په ترک سره په هغه باندې سجده لازمه ده . او منفرد ته اختيار ده ، چه په لور او ازي ووايي او يا په تيت او از سره .

مسئله : په جهري لمانځه کې د امام له سلام گرځولو وروسته مسبق ته هم اختيار ده چه د پاتې رکعتونو په اداينه کې د منفرد حکم لري . البته په زوره سره ويلو کې به د خلکو خيال ساتي او د جهري په هغه کم درجه کې به قرائت وائي . (سايل سجده سهو ص ۹۰ ، ردالمختار ص ۲۹۸ ج ۱)

د سجده تلاوت په تاخير سره د سجده سهو حکم

مسئله : په لمانځه کې چې څوک د سجده تلاوت آية ولولي نو فوراً سجده ورباندې واجب ده . نو که له يوه اوږده او يادري کو چنيو آيتونو وروسته څوک سجده تلاوت وکړي ، په اخير کې سجده سهو کول هم ورباندې لازمه ده . او که چيرې له دريو آيتونو څخه کم ولولي

او بيا سجده تلاوت وکړي ، نو په دې صورت کې سجده سهو ورباندې لازمه نه ده . (سايل سجده سهو ص ۴۵ ، بحواله شامی ص ۲۲۱ ج ۱ ، فتاوی محموديه ص ۱۶۹ ج ۲)

مسئله : که څوک د سجده آية په يوه رکعت کې ولولي ، او په هغه رکعت کې يې د تلاوت سجده هيره شي نو دې په دويم ، دريم او يا څلورم رکعت کې وکړي يعنې په هر رکعت کې چه ورپه ياد شي . خو په اخير کې به سجده سهو هم کوي .

(فتاوی دارالعلوم ص ۲۲۲ ج ۲ بحواله عالمگيري ص ۱۲۲ ج ۱)

مسئله : که څوک د آية سجده د تلاوت څخه وروسته فوراً ياد وېږي آية وروسته رکوع وکړي او په هغې کې د تلاوت د سجده نيت هم وکړي نو سجده تلاوت ادا کيږي او مقتديانو ته هم د تلاوت د سجده د نيت ضرورت شته ، بې له نيت د هغوی غاړې نه خلاصيږي د امام په نيت . او بل دا چه له دزيو آيتونو ويلو وروسته بيا ادا کيدلای هم نشي چه په رکوع او سجده کې دې په نيت کولو سره سجده تلاوت هم ادا شي . دا هغه وخت ادا کيږي چه تر دوو آيتونو کم وخت وي .

(فتاوی دارالعلوم ص ۲۲۲ ج ۲ ، بحواله ردالمختار ص ۲۱۲ ج ۱)

مسئله : که چيرې امام د سجده آية ووايي او هير يې شي چه بايد سجده وکړي ، مقتدي يې فتح ورکړي ، امام صاحب بيا هغه آية تلاوت کړ او بيا سجده وکړي ، نو بس سجده ادا شوه ، دوو سجده و ته ضرورت نشته . (فتاوی رحيميه ص ۲۲۹ ج ۲)

د شک په وجه سجده سهو کول

مسئله : که پر چا باندې سجده سهو واجب نه وي ، صرف د شک پر بنياد به سجده سهو نه کوي . که بيا هم په غلطۍ سره سجده ځيني

و شی د سهوی په گمان. نولمونځ یی صحیح دی، راگرځولوته یی هیڅ ضرورت نشته. او آینه به د دی خیال ساتی چه د شک او شبهی پر بنایه سجده سهونه کوی. (فتاوی دارالعلوم ص ۵۶ ج ۲ اشایی ص ۵۶۰، اماناد حکام ص ۵۲۴ ج ۱)
مسئله: که پر چاباندی سجده سهو واجب وی او ادایی نکړی نولمونځ راگرځول ورباندی واجب دی. (فتاوی دارالعلوم ص ۴۱۴ ج ۲ بحواله ردالمختار ص ۲۲۴ ج ۱)
مسئله: او کله که چاته دا علم نه وی چه آیا په دی غلطی سره به سجده سهو لازمیږی کته؟

نوا احتیاط دا دی چه سجده سهو وکړی. (فتاوی دارالعلوم ص ۲۲۸ ج ۲)
مسئله: که پر چاباندی سجده سهو واجب وی خو هیره یی شی، په یاد ورنه شی تر هغه پوری چه لمونځ ختم شی، وروسته ورپه یاد شی. نو دغه وخت هم سجده کولای شی؛ په دی شرط چه له قبلی یی مخ گرځولی نه وی او یایی خبری کړی نه وی. (علم الفقه ص ۱۲۰ ج ۲)

په سجده سهو کې ټول لمونځونه برابر دی

مسئله: که فرض لمونځ وی که واجب، او یا نفل وی، په دی ټول لمونځونو کې د سجده سهوی حکم سره یو دی. البته د اختر و نو اوجمعی په امانځه کې چون منجمع او ازدحام وی، که سجده سهو کوی، نو په دی سره انتشار پیدا کیږی او خلک په تشویش کې لویږی نو په دغه صورت کې سجده سهو معاف ده. همدارنگه د تراویحوپه امانځه کې هم که کله خلک د یرزیات وی او د سجده سهوی په کولو سره تشویش رامنځ ته کیږی، نو سجده معاف ده. د امانځه د راگرځولو هم څه اړتیا نشته. (فتاوی رحیمیا ص ۵۲۲ ج ۵ درمختار ص ۶۹ ج ۱)

په سنت او نوافلو کې د لومړۍ قعدې (ناستی) حکم

سوال: که چیري په څلور رکعتی سنت لمانځه کې او یا په دوه رکعتی سنت یا نفل کې اول التحیات له چاڅخه هیرشی او یا په همدی حالت کې کښینی سجده سهو وکړی، لمونځ پوره کړی، د ده لمونځ صحیح دی کته؟

جواب: - حامد او مصلیا - په څلور رکعتی سنت لمانځه کې اوله ناسته (التحیات) واجب دی. چه په ترک سره یی سجده سهو لازمیږی. او په نفلی لمانځه کې پر هر دوه رکعتو باندی ناستی کول فرض دی. چه په پرینسودلو سره ئی لمونځ هیڅ صحت نلری. نو که څوک دریم رکعت ته ولاړشی او تر سجدی مخکې راوگرځی ناسته تر سره کړی او بیاد سجده سهوی په کولو سره لمونځ پوره کیږی. او که یی چیري د دریم رکعت سجده کړی وی نو به څلورم رکعت ورسره ضم کړی او بیابنه سجده سهو وکړی، لمونځ یی وشو خو ولی دوه مخکې رکعتونه یی ناسم دی، یوازی وروستی دوه رکعتونه یی معتبر دی. ځکه چه پر اول دوه رکعتو باندی یی ناسته نه وه کړی چه هغه فرض ده نو د دی فرض د پرینسودلو له امله هغه بی اعتباره شوه. او پر همدی تحریمه باندی د دویمې شفعی بناء صحیح ده. مگر سجده سهو په هر صورت ضروری ده. او تشهد واجب ده. او په ترک سره یی سجده لازمیږی.

بله خبره داده، چې که څوک په هیره له اولی ناستی څخه ولاړشی دریم رکعت ته او بیاورپه یاد شی نو په دی کې د فقهاؤ کرام دوه قولونه راغلی دی. یو دا چې وایی په بیرته راگرځیدلو سره لمونځ

فاسد پیری خک کہ چہ دا لہ فرض خخہ واجب تہ را اگر خیدل دی، بل قول دادی چہ لمونخ نہ فاسد پیری خک کہ چہ دلتہ فرض ترک شوی نہ بلکہ مؤخر کرل شوی دی: (فتاوی محمودیہ ص ۱۸۹ ج ۲ بحوالہ درمختار ص ۲۲۹ ج ۱)

مسئلہ: دعاء قنوت واجب دی کہ چیری پاتی شی نوپہ سجده سہو سرہ لمونخ صحیح کیڑی: (آپ کی سائل ص ۳۶۸ ج ۲)

دقرائت پہ منخ کی آیہ پربینودل

مسئلہ: کہ چیری پہ جہری لمانخہ کی دقرائت پہ دوران کی ددری آیتونولہ لوستلو ورستہ یوپورہ آیہ پربینودل شی او یا خہ نورقرآنی آیتونہ پربینودل شی اوپہ دی پربینودلوسرہ دہغہ پہ معنی کی خہ تغیر ہم رانشی نوپہ دی صورت کی لمونخ صحیح دی نہ یی را اگر خول شتہ اونہ سجده سہو لازمہ دہ: (آپ کی سائل ص ۳۲۲ ج ۲، عالمگیری ص ۱۶۵ ج ۱)

کہ چیری در کعتونوپہ شمیر کی شک پیدا شی

مسئلہ: کہ دیوسری دا ہیرہ شی چہ ۳ رکعتونہ یی وکرل کہ خلور ۲ نوکہ چیری ددہ دغہ ہیرہ لومہری خل وی نودہ تہ پکار دہ چہ لہ سرہ بیرتہ لمونخ وکپی اودا افضل دی او کہ چیری یی دا شک ہمیشہ پہ لمانخہ کی وی نویابہ پر غالب گمان عمل کوی: یعنی خومرہ رکعتونہ چہ دہغہ پہ غالب گمان وی ہغہ معتبر دی: او کہ یی نوی خوانہ ہم گمان زیات نہ وی نویابہ دلور رکعتونوپہ لوری فیصلہ کوی: مثلاً د ماسپنین پہ لمانخہ کی یی ۲ رکعتونو او ہم خلورو دکولو گمان وی خویقین یی یوی خوانہ ہم پوخ نہ و نودی بدوایی چہ ۳ رکعتہ دی: یوبہ بل ورسرہ زیات کی خوپہ دی نولو صورتونو کی سجده سہو شتہ:

(معم اللہ ص ۱۲۰ ج ۲، ہدایہ ص ۱۰ ج ۱، شرح فتاوی ص ۱۱۲ ج ۱ فتاوی دارالعلوم ص ۳۱۴ ج ۲، کتاب اللہ ص ۲۲۱ ج ۱)

مسئلہ: کہ چیری شک پہ لمانخہ کی سری دومرہ مشغول کری چہ دیوہ رکن پہ اندازہ دری وارہ « سبحان اللہ » ویلوپوری پہ شک کی ورباندی تیرشی اود ہما یی شک پہ حالت کی پہ قرائت اوتسیبج باندی مشغول ہم نہ وی، نود شک پہ دی تولو صورتونو کی سجده سہو ورباندی لازمہ دہ: کہ پہ ظن غالب یی عمل کری وی اود ہغہ پہ وجہ خنلیدی وی: دا سجده سہو د رکن د مؤخر کیدلو پہ وجہ واجب شوی وی: (درمختار ص ۶۹۶ ج ۱)

مسئلہ: کہ چاہہ ہیرہ د سہار لمونخ خلور او یا د مازیگر لمونخ شپہ رکعتہ وکری، اوس کہ دہ اخیرہ ناستہ کری وی، نو فرض یی اداء شول اوزائد دود رکعتونہ یی نقل وگر خیدل البتہ پہ اخیر کی بہ سجده سہو کوی اوپردہ باندی ہیخ گناہ شتہ: (فتاوی دارالعلوم ص ۲۰۲ ج ۲، ردالمختار ص ۲۰۰ ج ۱)

(کہ خہ ہم د سہار او مازیگر د فرضو وروستہ نقل مکروہ دی، خو ہغہ پہ ہغہ صورت کی چہ قصدا اداء کیڑی، دلتہ خود اسی نہ دہ بلکہ د فرضوپہ ضمن کی پہ ہیرہ اداء شول، تونفل شول، اجر لری اوپردہ باندی ہیخ گناہ شتہ: (محدث رفت)

مسئلہ: کہ چیری امام پہ خلور رکعتی لمانخہ کی اخیرہ ناستہ ونکری او پنجم رکعت تہ ولارشی، رکوع او سجده وکری بیاکشینی: نود اخیرہ قعدی چہ فرض دہ: د پربینودلہ املہ د امام لمونخ ونشو: کلہ چہ د امام لمونخ ونشونود مقتدیانو لمونخ ہم قطعاً صحت نلری:

(فتاوی دارالعلوم ص ۲۰۵ ج ۲، ہدایہ ص ۱۲۲ ج ۱، ردالمختار ص ۵۶۰ ج ۱، باب الامامت)

(اخیره ناسته په لمانځه کې فرض ده، که سړی نه کښینی. ولاړشی، که څه هم په هیره سره وی، لمونځ یی نه کیږي. محمد رقت قاسمی غفر له)
مسئله: که چیري امام په څلورم رکعت کې د تشهد په اندازه کښینی او بیا سېوا پنځم رکعت ته ولاړشی او بیا د هغه پنځم رکعت سجده هم وکړی، نو دې بیا شپږم هم ورسره ختم کړی او بیا دې سجده سېوو کړی، فرض یی پوره شول. اوس که یو بل څوک په همدې وروستیو دوو رکعتو کې (پنځم او شپږم) له امام سره په جماعت کې شریک شی نو د ده لمونځ نه صحیح کیږي ځکه چه امام په دغه وخت کې متفل دی. (فتاوی دارالعلوم ص ۲۱۸ ج ۲ بحواله ردالمختار ص ۱۰۱ ج ۱)

په اوله ناسته کې په هیره سلام گرځول

مسئله: که چا په اوله ناسته کې په هیره یوه طرف ته یا دواړو طرفو ته سلام وگرځاوه، اوسم سستی ورپه یاد شوه نو که څه خبری اتري یا بل کوم عمل یی ترسره کړی نه وی، بس دریم رکعت ته دی پورته شی ځکه په هیره سلام گرځولو سره لمونځ نه فاسد کیږي، نو پاتې رکعتونه دی پوره کړي او په اخیر کې دی سجده سېوو کړي.

(فتاوی دارالعلوم ص ۲۱۲ ج ۲ بحواله ردالمختار ص ۵۲۵ ج ۱ فتاوی رحیمه ص ۱۶۹ ج ۱)

مسئله: لومړی ناسته واجب ده او قاعده داده چه د واجب په ترک سره لمونځ فاسد کیږي نه، بلکې سجده سېو لازمیږي؛ نو که له چا څخه پاتې شی، کښینی دی نه، بلکې په اخیر کې دی سجده سېوو کړي؛ لمونځ یی صحیح دی. (آپ کی مایل ص ۲۲۱ ج ۲)

مسئله: اخیر ناسته فرض ده، که له چا څخه پاتې شی، پنځم رکعت ته ولاړشی، نو اوس که یی د پنځم رکعت سجده کړی نه وی، بیرته

دی راوگرځی قعده دی پوره کړی او په اخیر کې دی سجده سېوو کړی. او که چیري یی د پنځم رکعت سجده هم کړی وی، نو دی یو بل رکعت ورسره ضم کړی. نوبه یی هغه مخکې څلورچه د فرض په نیت یی پیل کړی وو، باطل شی او دغه وروستی دوه رکعت به یی نفل وگرځی او په اول صورت کې به دغه سجده سېو د فرضود تأخیر په وجه وکړی او دغه فرض لمونځ به بیرته له سره راگرځوی. (آپ کی مایل ص ۲۲۲ ج ۲)

مسئله: که څوک پر اول یا دویم رکعت باندې په هیره کښینی، بیا دویم او یا څلورم رکعت ته پورته شی، نو اوس که دی دومره کښینستلی وی چه د یوه رکن مقدار کیږي، نو بیا سجده سېوو ریاندی لازمه ده. (عالمگیری ص ۱۶۵ ج ۱)

مسئله: که چیري امام پر دویم رکعت باندې کښینی او مقتدی په هیره ولاړشی، نو پر مقتدی هم واجب ده چه کښینی اوله امام سره التحیات پوره کړي. (ردمختار ص ۱۶۸ ج ۱)

که څوک له اولي ناستی پرته دریم رکعت ته ولاړشی نو بالکل سیده نه وی دریدلی بیرته دی راوگرځی. او که بیخی سیده دریدلی وی نو بیا دی پسې ودریږي او ناستی ته دی نه راگرځی په اخیر کې دی سجده سېوو کړي. (علم النفع ص ۱۱۹ ج ۲، کسری ص ۲۹۹، شرح تکیه ص ۱۱۲، هدایه ص ۱۰۶ ج ۱ و فتاوی دارالعلوم ص ۲۸۸ ج ۲، ردالمختار ص ۶۸۵ ج ۱)

که د قیام په حالت کې التحیات وویل شی

مسئله: که څوک په لومړی رکعت کې تر سورة فاتحی مخکې التحیات په هیره ووايي نو څه حرج نشته ځکه چه د تحریمی

اوقات حنی ترمنځ هم د یو داسي شئ لوستل پکاروی چه د الله تعریف اوستاینه پکښی ذکر وی. اوالتحیات همداشئ دی. او که یی له قرائت څخه وروسته او یا هم په دویم رکعت کې له قرائت څخه مخکې یا وروسته ووايي نو په دی صورت کې به سجده سهو کوی، ځکه چې له قرائت څخه وروسته باید سړی رکوع ته ولاړشی دا واجب ده او همداراز دویم رکعت په قرائت سره شروع کول واجب دی.

مسئله: که له چا څخه قومه او جلسه پاتی شی نو سجده سهو ورباندی واجب ده. (علم الله ص ۱۱۸ ج ۲)

د دریو حالتونو یو حکم

پوښتنه: که څوک په وروستی رکعت کې له تشهد وروسته ولاړشی اوبیا بیرته کښینی نو د دی دری صورتونه دی: یو دا چې په پوره ډول ودرېږی خو پرته له څه ویلو بیرته دستی کښینی، دویم دا چې ولاړشی او څه هم ووايي، دریم دا چې سورة تول پوره ختم کړی. په دی ټولو صورتونو کې یو حکم دی که مختلف؟

اوبل دا چې کله کښینی سمدستی به سلام گرځوی سجده به کوی او که به التحیات وایی بیا به د سجده سهو لپاره سلام گرځوی؟

جواب: په هر دریو حالاتو کې به چه کله کښینی تشهد به ووايي، د سجده سهو لپاره به سلام وگرځوی بیا به له سره تشهد او نور ووايي د ختم سلام به وگرځوی. (فتاوی دارالعلوم ص ۲۸۲ ج ۲ بحواله ردالمحتار ص ۲۰۰ ج ۱)

مسئله: که څوک په اخیره قعده کې ولاړشی اوبیا ورپه یاد شی او کښینی نو د سجده سهو پخاطر التحیات ونه وایی فوراً سلام وگرځوی، سجده سهو وکړی هم څه حرج نشته ځکه چه قعده

23

او تشهد خولاله مخکې شویږی. نوله کښینا ستلو سره سم دی سلام وگرځوی سجده سهو دی وکړی اوبیا دی له سره تشهد او نور ووايي. د ختم سلام دی وگرځوی. (فتاوی دارالعلوم ص ۲۱۵ ج ۲ بحواله شامی ص ۲۰۰)

مسئله: په اخیره ناسته کې که تر تشهد او درود شریف وروسته څوک لږ انتظار وکړی، سلام ونه گرځوی نو سجده سهو واجب نه ده.

(فتاوی دارالعلوم ص ۲۰۰ ج ۲، رد مختار ص ۲۰۷ ج ۱)

مسئله: په اخیره ناسته کې په دوه ځله تشهد ویلو سره سجده نه واجبېږی. (فتاوی دارالعلوم ص ۲۷۷ ج ۲، عالمگیری ص ۱۱۹ ج ۱)

په ناسته (قعده) کې د سهو مسائل

مسئله: که چیري په فرضی، واجب او یا سنت مؤکد څلور رکعتی لمانځه کې د دویم رکعت د تشهد څخه وروسته په هیره څو الفاظ درود شریف ولولنی، نو سجده سهو ورباندی واجب ده.

(فتاوی دارالعلوم ص ۲۱۲ ج ۲ بحواله ردالمختار ص ۶۹۲ ج ۱، کبیری ص ۲۶۰ شامی ص ۲۷۱ ج ۱)

مسئله: که یو سړی پوره درود شریف او یا د هغه نیمايي تر - اللهم بارک - انک حمید مجید - پوری مکرر په اخیره ناسته کې ووايي، پر هغه باندی سجده سهو واجب نه ده. (فتاوی دارالعلوم ص ۳۹۱ ج ۲ بحواله شامی ص ۶۹۲ ج ۱)

مسئله: که د چادرود شریف هیرشی اود ماثوره دعاء پورخت ورپه یادشی نو د دعاء پریرېدی له سره دی درود شریف پیل کړی او سجده سهو هم ورباندی لازمه نه ده. (فتاوی دارالعلوم ص ۲۹۲ ج ۲ بحواله ردالمختار ص ۲۲۵ ج ۱)

مسئله: که چادرود شریف نیم ووايه، په هیره یی هغه پرېښود او دعاء ماثوره ئې پیل کړه، نو بهتره داده چه هغه دعاء پریرېدی

اوپاتنی درود شریف پسی پوره کړی سجده سهو ورباندی واجب نه ده
(تمی ۱۲۱۵ ج ۱)

مسئله: که چیري مسبوق له امام سره په اخیره ناسته کې تر تشهد وروسته درود شریف اودعاء هم پوره کړی نو وروسته بیا سجده سهو پر لازمه نه ده. (مایل مجده سهو ص ۹۱)

مسئله: که چیري په امام پسی مقتدی تشهد ونه وایی نولمونځ یی صحیح دی راگرځول یی ضروری نه دی. او که په قصدی توګه داسی وکړی نویا هم لمونځ شوی دی خو ولی راگرځول یی ځکه ضروری دی چې په دې قصدی عمل سره په لمانځه کې خلل راغلی دی. یعنی قصد ترک واجب لمانځه ته نقصان رسوی. (امداد الاحکام ص ۲۸۳ ج ۱)

مسئله: که له چا په قعده اولی یا اخیره کې د التحیات څه حصه پاتې شوه، سجده سهو ورباندی واجب ده، که فرض لمونځ وی که نفل. (عالمگیری ص ۱۶۶ ج ۱)

مسئله: په اوله ناسته کې که څوک تشهد ختم کړی او خوشیښی خاموش پاتې وی، نو که دغه خاموشی د یوه رکن په مقدار (۳ ځله سبحان الله ویل) وی نو سجده سهو ورباندی شته او که تر یو رکن کم وی بیان شته. (عالمگیری ص ۱۶۶ ج ۱)

مسئله: که پرچا باندی سجده سهو وی خو ورپه یاد نه وی تر هغو پوری درود شریف ختم کړی بیا ورپه یاد شی، نو هر کله چه ورپه یاد شی په هغه ځای دی سجده وکړی، صحیح ده. بیاد التحیات ووايي اود ختم سلام دی وگرځوی. (عالمگیری ص ۱۶۶ ج ۱)

که چیري امام سلام وگرځوی، ولی مقتدی لا التحیات، درود شریف اودعاء پوره کړی نه وی، نو بهتره داده چه التحیات پوره کړی او بیا سلام وگرځوی، درود اودعاء که پاتې شی هم څه خبره نه ده له امام سره دی سلام وگرځوی. او که چیري امام دریم رکعت ته ولاړ شی، د مقتدی لا التحیات پاتې وی نو پکار ده چې هغه پوره کړی بیا ولاړ شی او که ستم سبتی ورسره ولاړ شی هم څه خبره نه ده.

(مایل مجده سهو ص ۶۹، امداد الفتاوی ص ۵۱۱ ج ۱)

مسئله: که پرچا باندی په لمانځه کې سجده سهو لازمه شی، بیا سجده وکړی خوله سجدی وروسته د التحیات پر ځای فاتحه ووايي نو پرده باندی دوهم ځل سجده واجب نه ده. له فاتحی وروسته دی بیرته التحیات او نور ووايي، لمونځ دی پوره کړی صحیح دی. (عالمگیری ص ۱۶۶ ج ۱)

مسئله: که چا په رکوع او یا سجده کې التحیات ووايه، نو پرده باندی سجده واجب نه ده. (مطهری ص ۲۵۰ ج ۱)

مسئله: که د اخیری التحیات څخه وروسته څه غلطی وشي په لمانځه کې، بیا سجده سهو نشته. لمونځ پوره شوی دی. (آپ کی مایل ص ۲۶۸ ج ۲)

مسئله: که د التحیات پر ځای کوم سورة ولوستل شی او یا التحیات غلط وویل شی نو په دې صورت کې سجده سهو واجب ده. (آپ کی مایل ص ۲۷۰ ج ۲)

په اذکارو او تسبیحاتو کې د سهو مسائل

مسئله : که چا په لمانځه کې اعوذ بالله، یا بسم الله یا ثناء (سبحانک اللهم)

پریښوده؛ نو سجده سهو ورباندې واجب نه ده.

(فتاویٰ عالمگیری ص ۱۶۵ ج ۱، آپ کی مسائل ص ۲۶۵ ج ۲)

مسئله : که څوک په رکوع یا سجده کې د تسبیح پرځای بسم الله

الرحمن الرحیم ووايي نو پر دې باندې سجده سهو واجب نه ده.

(هدایه ص ۱۲۰ ج ۱)

مسئله : که څوک په زوره یعنی په لوړ آواز سره اعوذ بالله، بسم الله یا آمین

ووايي نو سجده سهو ورباندې واجب نه ده.

مسئله : که څوک د لمانځه په حالت کې ذبل څنگلوري سړی څخه

فاتحه واورې او د ولا الضالین پرځای آمین ووايي او یا بل څوک

د عاء کوی دی د هغه پر دعاء باندې آمین ووايي نو د دغه آمین

وړونکی لمونځ فاسد دی. (مسائل سجده سهو ص ۷۶)

مسئله : په رکوع کې دومره وخت ځنډ کول؛ چې هر ښام پر خپل ځای

باندې قرار ونیسي او یو ځل « سبحان ربی العظیم » ویلای شي

واجب دی. که په هیڅ دومره وخت ونه دریدلای شو، نو سجده سهو

واجب ده او که قصد اداسی وکړي نو دویم ځل لمونځ کول لازمي دی.

(مطالعوی ص ۱۶۶ ج ۱)

په رکوع او سجده کې د سهو مسائل

مسئله : په یوه رکعت کې دوی رکوع کول سجده سهو واجبوی. که

سجده سهو ونکړي نو لمونځ به راگرځوی. مگر که دا مسئله په

اختر و نو او یا د جمعې په لمانځه کې رامنځ ته شي نو د ازدحام په وجه

که سجده سهو ونشي هم لمونځ صحت لري.

(فتاویٰ دارالعلوم ص ۲۲۹ ج ۲ ردالمختار ص ۷۰۵ ج ۱)

مسئله : که یو څوک له فاتحې او سورۃ وروسته سمدستي سجده ته

ولاړ شي، رکوع یې هیڅ شي. نو اوس که دغه رکوع له دویم رکعت

څخه مخکې ورپه یاد شي نو پر هغه وخت به پورته شي او رکوع به

وکړي، بیا به سجده ورپسي وکړي او که چیرې تر دویم رکعت

وروسته ورپه یاد شي نو بیا د دغه دویم رکعت رکوع د هغه اول رکعت

رکوع ګڼله کیږي یعنی دغه دویم رکعت لغو او دغه رکعت پخپله اول

بلل کیږي له دې وروسته به خپل رکعتونه پوره کړي. خو په دې

دواړو صورتونو کې سجده سهو لازمه ده.

(علم الفقه ص ۱۱۹ ج ۲، عالمگیری ص ۶۷ ج ۱، فتاویٰ دارالعلوم ص ۱۶ ج ۲)

مسئله : که چیرې په کوم رکعت کې په هیڅ دوو سجده وو پرځای درې

سجده وکړي نو په دې سره سجده سهو واجب ګرځي.

(آپ کی مایل ص ۲۲۱ ج ۲)

مسئله : که چیرې په کوم رکعت کې یوه سجده وکړي او دویم یې

هیڅ شي، او بیا په دویم رکعت کې او یا له هغه وروسته دا خبرې

ناستي تر تشهد مخکې ورپه یاد شي نو دغه سجده به په همدغه وخت

کې کوی او په اخیر کې به سجده سهو کوی، او که چیرې په اخیر

قعه کې تر التحیات وروسته ورپه یاد شي نو به هغه پاتی سجده

سهو وکړي او التحیات به له سره ووايي. او بیا به سجده سهو وکړي.

(بحر ص ۹۲ ج ۲، فتاویٰ محمودیه ص ۲۲۲ ج ۲، علم الفقه ص ۱۱۸ ج ۲، المعیری مصری ص ۱۱۸، فتاویٰ دارالعلوم ص ۲۲۸ ج ۲ و کیږي ص ۲۵۵)

مسئله : که په هیره امام دریمې سجده کې ته ولاړشی نو مقتدی به یې متابعت نه کوی، البته پر امام باندې سجده سهو واجب ده چې په دغه کې به یې مقتدی اتباع کوی. (شامی ص ۱۲۹ ج ۱، فتاوی دارالعلوم ص ۲۱۶ ج ۲)

مسئله : که چاپه لمانځه کې یو رکن پر بل مقدم کړ او بل یې وروسته کړ مثلاً اول یې سجده وکړه او بیا وروسته یې رکوع وکړه یا یې یو رکن مکرر ادا کړ نو پرده باندې سجده سهو لازمه ده. (عالمگیری ص ۱۶۶ ج ۱)

که په امام پسی ولاړوی رکوع او یا سجده ورځنۍ پاتې شی؟

مسئله : که څوک په امام پسی مقتدی وی خو سجده او یا رکوع ورځنۍ په هیره پاتې شی، نو کوم وخت چې ورپه یاد شوه دغه رکن دې اداء کړی اوله امام سره دې شرکت وکړی. او که دغه یې ونکړ، نو بیادې د امام له سلام څخه وروسته دې خپلې رکوع یا سجده وکړی، او بیادې سجده سهو ورپسی وکړی. که په دی صورتونو کې یې یو ونکړ، نو لېوالتیا یې نه صحیح کیږي. دوباره به یې ادا کوی. (مسائل سجده سهو بحواله عالمگیری ص ۱۶۶ ج ۱)

مسئله : پر مقتدی باندې سجده سهو نشته که څه هم واجب ځنۍ پاتې شی او یا فرض تاخیر کړل شی. او نه یې ورباندې اعاده شته. خودا په داسې حال کې چې دی مقتدی یعنی په امام پسی ولاړوی.

(فتاوی دارالعلوم ص ۲۰۴ ج ۲ بحواله ردالمختار ص ۱۹۵ ج ۱)

مسئله : که پر امام باندې سجده سهو واجب وی خو ورپه یاد نشی او ځنۍ پاتې شی نو پر مقتدیانو واجب نه ده. (عالمگیری ص ۱۶۶ ج ۲)

مسئله : که په جمع کې له مقتدی څخه غلطی وشي، نو نه پر مقتدی اوند پر امام باندې سجده سهو لازمه ده. (هدایه ص ۱۰۶ ج ۱، کبیری ص ۲۶۲ ج ۱)

مسئله : مقتدی ته تر خپل امام وړاندې کوم فعل شروع کول مکروه تحریمي دی. (بهشتی زیور ص ۱۱۶ ج ۱، شامی ص ۱۲۹ ج ۱)

مسئله : که څوک له قرائت وروسته تر رکوع مخکې دیوه رکن چې ۳ ځله سبحان الله پکې ویل کیدای شي، په مقدار منتظر پاتې شي یعنی پرته له څه ویلو همدا سې په فکر کې ولاړوی نو سجده سهو ورباندې لازمه ده. (عالمگیری ص ۱۶۵ ج ۱، فتاوی رحیمی ص ۱۸۱ ج ۱)

په رکوع کې د سجده تسبیح ویل

مسئله : که چاپه رکوع کې د سجده او په سجده کې درکوع تسبیح وویلی، نو سجده سهو ورباندې واجب نه ده. البته دا عمل مکروه تنزیهی دی. که په یاد شي ورته، د رکوع او یا سجده تسبیح دې ووايي (تر څو د سنت مطابق شي).

(فتاوی دارالعلوم ص ۲۸۵ ج ۲، درمختار بر حاشیه شامی ص ۱۲۶ ج ۱، آپ کی مایل ص ۳۱۵ ج ۳)

مسئله : که څوک له سجده یا قعدې څخه پنه ولاړیږي دلو کې تکلیف ولری نو که لاس پر مخکته ولگوي او ولاړ شي، څه حرج نشته. (آپ کی مایل ص ۳۱۵ ج ۲)

مسئله : که څوک په رکوع کې د تسبیح پر ځای بسم الله الرحمن الرحیم ووايي نو سجده نه لازمیږي ځکه چې درکوع تسبیح واجب نه دی، مگر تشهد چونکه واجب دی که پاتې شي یعنی پر ځای یې بل څه وویل شي سجده سهو لازمیږي.

(فتاوی دارالعلوم ص ۲۹۶ ج ۲، هدایه ص ۱۲۰ ج ۱، باب سجود البر)

مسئلہ : پہ لمانخہ کې له تکبیر تحریمه پورته نور تکبیر و نه سنت دي ، نو که څوک رگوع ته څی او تکبیر څنی پاتې شی په هیڅه ، لمونځ یی کیږي او سجده سهو هم ورباندې لازمه نه ده . (آپ کی مایل ص ۳۱۵ ج ۳)

په سجده کې شک پیدا کیدل

مسئلہ : که چاته داشک پیدا شو چې یوه سجده یی کړی ، که دوی ؟ نو په دې صورت کې به په غالب گمان عمل کوی او که دا نه و نو به یوه بله سجده وکړی او په اخیر کې به سجده سهو اداء کړی .

(در مختار ص ۱۰۲ ج ۱ ، فتاوی دارالعلوم ص ۲۱۸ ج ۲)

په سجده سهو کې شبه پیدا کیدل

مسئلہ : که چا باندې سجده سهو واجب وی او په اخیره ناسته کې داشک ورپیدا شي چې سجده یی کړی ، کنه ؟ نو په دې صورت کې به پر غالب گمان عمل کوی ، څو که دا نه وی نو دې بیا سجده وکړی .

(مایل سجده سهو ص ۲۸ بحواله شامی ص ۵۲۹ ج ۱)

د تکبیر اتو صحیح طریقہ

سوال : تکبیر تحریمه به کله وایی تر لاس تر لومځکی او یا چې لاس وتری ؟ صحیح طریقہ یی راته وښیږ ؟

جواب : د تکبیر اولی او رفع الیدین په باره کې درې قولونه دي :

(۱) - اول به رفع الیدین وکړی ، یعنی دواړه لاسونه به تر غوږو پورې پورته کړی .

الله اکبر به شروع کړی د تکبیر له ختمیدو سره سم به لاس تر نامه لاندې وتری .

(۲) - تکبیر اولاس پورته کول به یو ځای شروع کړی او یو ځای به یی ختم کړی .

(۳) - اول به تکبیر شروع کړی سمدستی به لاس هم ورسره پورته کړی ، بیا به یی یو ځای سره ختم کړی . (بحواله ص ۲۰۵ ج ۱ ، شامی ص ۲۶۵ ج ۱)

په پورتنیو صورتونو کې لومړی او دویم صورت افضل دی ، دریم صورت هم جایز دی مگر معمول بیا نه دی . (حدایه ص ۸۲ ج ۱)

او په جوهره کې راځی چه صحیح دادی چه لومړی لمونځ کوونکی دواړه لاسونه پورته کړی تر غوږو نو پورې چه کله غوږونو ته ورسیدل هلته دی تکبیر شروع کړی . (جوهره ص ۲۹ ج ۱)

په صورت مسئله کې لمونځ کیږي مگر تر لاس تر لومړی نه . تکبیر څنډولو عادت غلط او مکروه دی . داد ثناء (سبحانک اللهم) د ویلو محل دی . نه د تکبیر تحریمه . تکبیر به د لاس تر لومړی پورې ختموی . په دې کې یوه بله خرابی داده چه د لور آواز اوريدونکي مقتدی یا بل کون مقتدی د امام رفع الیدین ته گوزی بیا تکبیر وایی . نو که امام تر لاس تر لومړی تکبیر وځنډوی او مقتدی یی تر دې مخکې د لاس پورته کولو پر مهال ووايي نو د هغه اقتداء اولسونځ صحیح نشو . دا ځکه چه که چیري د تکبیر اول لفظ «الله» په ویلو کې مقتدی تر امام وړاندې شي او یا هم «الله» لفظ ورسره شروع کړی مگر د اکبر لفظ تر امام مخکې ختم کړی . په دې صورت کې هم د ده اقتداء په امام پسې صحیح نه ده . (در مختار مع شامی ص ۲۲۸ ج ۱)

نو امام ته دا عادت پرېښودل پکار دی .

در رکوع او سجود تکبیراتو صحیح او منونه طریقہ

دی تکبیراتو ته د انتقالو تکبیرونه وایی. نو در رکوع تکبیر باید هغه وخت پیل شی چه سری رکوع ته د حرکت یعنی تیتیدوپه حال کې شی تر هغو پوری چې رکوع ته ورسی. داراز سجده ته د تگ پر وخت به تکبیر پیل کړی چه کله سجده ته ورسید تکبیر به ختم کړی. دا ناسمده چه خوګ رکوع او یا سجده ته ورسیدی لا تکبیر وایی. په دې کې دوه کراسته لازمیری یو دا چه د ترک محل خرابی راشی ولی چه دا د انتقالو تکبیرونه دی یعنی محل یی هغه ځای دی چه رکوع او سجده ته د تللو پر وخت باید د انتقال په حالت کې وویل شی او دلته د تکبیرات بی محل وویل شول ځکه یو په رکوع کې اوبل په سجده کې وویل شو. دویم کراسته دا شو چې اداء یی بی محل شوه یعنی په کوم ځای کې چه باید

« سبحان ربی العظیم یا سبحان ربی الاعلی » ویل شوی وای، په هغه ځای کې تکبیر وویل شو. نو گویا د دغو تکبیراتو په بی ځایه کولو سره دوه کراسته راځی یو ترک محل، دویم اداء بی محل شوه نو په همدې وجه دا عمل د سنت خلاف او مروءه عمل دی. (فتاویٰ د علم ص ۸۸، کیری ص ۲۲۵)

نه تکبیر تحریمه وروسته به لاس پورې دی که به ئې تړی ؟

مسئله : د تکبیر تحریمه او دغنا قنوت او د اختصار لمانخه د تکبیر ورو پر مهال چې لاس پورته شی، سمدستی به یی تړی، دا چې لاس له پورته کیدلو وروسته پرینودل شی، بیا وروسته تر نامه لاندی وینول شی، دا ثبوت نلری. اخلاف په دې خبره کې ده چې د ثناء او قرائت په حالت کې لاس باید وتړل شی او که پرینودل شی.

(فتاویٰ د جمیع ص ۲۶، نورالاصباح ص ۷۶، املاد الاحکام ص ۲۶۵ ج ۱)

مسئله : که خوګ تکبیر تحریمه د قیام په حالت کې نه، بلکه رکوع ته د تیتیدوپه وخت کې وواپی، نو دی په لمانخه کې داخل نه دی. یعنی لمونځ یی صحت نلری. ځکه چه په لمانخه کې د داخلیدو شرط دادی چې تکبیر به د قیام په حال کې ویل کیږی که چیری د « الله » لفظ د قیام او « اکبر » لفظ په رکوع کې وویل شی نو په لمانخه کې داخل نه دی. (فتاویٰ د جمیع ص ۲۱۵ ج ۲، فتاویٰ محمودی ص ۱۲۱ ج ۲)

مسئله : ځینی مقتدیان داسی غلطی کوی چه د هغه په وجه یی لمونځ فاسدیری مثلاً: مخکې له دې چه امام تکبیر تحریمه پوره کړی مقتدیان « الله اکبر » وایی. او یا دا چه امام لا د الله لفظ ختم کړی نه وی، مقتدی بیا ټول تکبیر پوره کړی. نو په دې دواړو صورتونو کې د لمانخه شروع صحیح نه ده، دوی ته پکار ده چه دویم ځل خپل نیت وتړی او په امام پسې اقتداء وکړی. (مغیری ص ۱۲۲)

مسئله : که خوګ په امام پسې هغه وخت په جماعت کې شامل شی چه هغه د رکوع په حال کې وی. نو ده ته سنت داده چه تکبیر تحریمه وواپی او تر نامه لاندی لاس وتړی خو که یوازی تکبیر په ولاړه وواپی اولاس ونه تړی هم لمونځ صحیح دی. (فتاویٰ دارالعلوم ص ۲۹۹ ج ۲، بحر الرائق ص ۲۲۰ ج ۱)

مسئله : که چیری امام په رکوع کې وی او یو سری راشی په رکوع کې ورسره شرکت کوی، نو د تکبیر تحریمه تر ویلو وروسته به بل تکبیر وواپی او په رکوع کې به ورسره شریک شی، خو که دا دویم تکبیر ونه وایی همدا یو تکبیر تحریمه کفایت کولای شی، لمونځ یی صحیح دی. او دغه رکعت یی پیدا کړی دی. (فتاویٰ دارالعلوم ص ۲۹۸ ج ۲، شامی ص ۲۲۲ ج ۱)

مسئله : مقتديانو ته پکار ده چه هر رکن له امام سره يوځای اداء کړي
بي له تعجيل او تاخيره. له تحريمه نيولی په ټولو ارکانو کې به يې
مکمله توگه متابعت کوي، نه به ذره ځنې مخکې کيږي او نه به
ورځنۍ وروسته کيږي. مگر په اوله ناسته او اخيره ناسته کې که
چيري مقتدي التحيات پوره کړي وي، امام پورته شي نو مقتدي به
خپل پاتې تشهد پوره کوي بيا به ولاړيږي، اما په نورو ارکانو کې که
تسبيحات يا بل داسې څه پرېږدي بې له دې چه تکميل شي، څه
پروانلري، ښه داده چه د امام متابعت ټينگ کړي. (علم الفقه ص ۹ ج ۲)

مسئله : حکم دادي چه که امام په رکوع کې وي نو يو شخص راشي
او په رکوع کې ورسره شرکت کوي سمه ستی به تکبير تحريمه ووايي
بيا په ولاړه انتظار کول لازمی نه دی رکوع ته دې ولاړ شي هلته که
امام په رکوع کې صرف پيدا کړي که څه هم د تسبيح ويلو موقع ورته
مساعده نشي نو رکعت يې پيدا کړي لمونځ يې صحيح دی. او که ده
له رسيدلو څخه مخکې امام راپورته شي له رکوع څخه، نويې
رکعت نه دی پيدا کړي. (آپ کي سائل ص ۲۹۱ ج ۲)

د رکوع او سجدي تسبيحات په زوره ويل

مسئله : په فرض لمانځه او نورو کې ثناء، د رکوع او سجدي
تسبيحات، او په لمانځه کې نور اذکار په دومره لوړ آواز سره بايد
وييل شي چه د نورو د توجه د خرابولو شېبه ونه گرځي. بل څوک چې
برلمانځه ولاړ وي او يا په وظيفه مصروف وي، يا څوک په اعتکاف
کې وي او يا هم څوک ويده وي، که د دې خلکو د زور تکليف او توجه

د اړولو باعث وگرځي نو دا ډول اذکار ويل که په لمانځه کې وي که
له لمانځه دباندی، ناسم عمل دی. او د گناه موجب گرځي.

(فتاوی رحيميه ص ۲۲ ج ۳ شامي ص ۶۱۸ ج ۱)

په تکبيراتو کې د سهو مسائل

مسئله : له يوه رکن څخه بل رکن ته د تللو پرمهال مثلاً: له رکوع
څخه سجدي ته د تللو پرمهال چې کوم تکبيرونه وييل کيږي، له دوی
نه که يو پاتې شي په هيره نو سجده سهو ورياندی واجب نه ده. البته د
اختر و نو په لمانځه کې په دويم رکعت کې که د رکوع تکبير پاتې شي
نو سجده واجب ده. مگر خو په اختر کې بيا د ازدحام لامله د سجده

سهو نه کول څه حرج نشته. (فتاوی عالميوري ص ۶۵ ج ۱، آپ کي سائل ص ۲۷۱ ج ۲)
مسئله : که يو سړی په تکبير تحريمه سره لمونځ پيل کړي او قرائت هم
ووايي خو وروسته شک ورته پيدا شي چه تکبيري ويلى کنه؟ او د
دې شک په وجه بيا تحريمه ووايي او قرائت بيا شروع کړي خودلته
ورپه ياد شي چه لومړی ځل يې تکبير تحريمه ويلى وو، نو پرده
باندي سجده سهو لازمه ده. (مسائل سجده سهو ص ۷۰ بحواله مبسوط ص ۲۲۲ ج ۱)

مسئله : که چيري امام په هيره پر اول بيا پر درېيم رکعت کښيښي،
خوله شامقتدي فتح ورکړي او يا خپله ورپه ياد شي نو امام چه
ولاړيږي، د همدې ولاړيدلو په وخت کې به تکبير ووايي. (کيري ص ۲۱۳)

د مسبوق او لاحق پيژندنه او په هغري پوري اړوند مسائل

مسبوق هغه چاته ويل کيږي چه د جماعت د لمانځه يو څه برخه او يا
اکثره برخه ورځنۍ تيره وي. د مسبوق لپاره حکم دادي چې له ده څخه
چې څومره حصه پاتې شوی وي هغه به د امام له سلام گرځولو

وروسته اداء کوي. په دغه حالت کې دې د مقتدي غونډې نه بلکې د منفرد حکم لري. يعنې څرنگه چې منفرد (ثناء، تسميه، تعوذ، قرائت) کولای شي همدا رنگه به يې مسبوق هم کوي او د خطائي په صورت کې به سجده سپړو کوي. (علم الله ص ۲۹۶ ج ۲)

مذرك: هغه چاته ويل كيږي چې له لومړي سره په جماعت کې شريک شي ترپايه پوري. او دې شخص ته مؤتم او مقتدي هم ويل كيږي. (علم الله ص ۲۹۶ ج ۲)

لاحق: هغه چاته ويل كيږي چې له امام سره له لومړي سره په جماعت کې شريک وي خوييا د څه عذر په وجه يو څو رکعتونه او يا ټول رکعتونه ورځنۍ پاتې شي مثلاً: د غفلت په وجه يا د ويرې په وجه او يا د بې اودسۍ په وجه او داسې نور. او يا بې له عذره رکعتونه ځينې پاتې شي، مثلاً: ترخپل امام وړاندې رکوع او سجده او يا بل رکعت اداء کړي او يا يو مقيم شخص په مسافر پسې لمونځ کوي او يا په صلوٰۃ الخوف کې اول يو يا دوه رکعت له امام سره کوي، د لاحق بلل كيږي د دد حکم د مقتدي دې په باقي پاتې لمانځه کې قرائت نشي ويلای، نه به سجده سپړو کوي. اونه يې فرض د اقامت په نيت بدلېږي. دغه سړي د مسبوق بالعکس لومړي به د هغه برخې قضاء راوړي چې له امام سره له اداء کولو څخه پاتې شويده، او که جماعت پاتې وي نو له امام سره به شريک کوي. له لاحق څخه چه کوم رکعات پاتې دي په هغوی کې دې مقتدي گڼل كيږي. اوله امام سره چه څوک مقتدي قرائت نشي کولای، لاحق به يې هم نه کوي. بلکې ساکت

(خاموش) به اوسي. او که له دد څخه د سجده سپړو ضرورت وي، سجده سپړو به نه کوي. (علم الله ص ۲۹۶ ج ۲)

مسئله: که چيري مقتدي په څلور رکعتي لمانځه کې له امام سره صرف يو رکعت پيدا کړي، نو د امام له سلام گرځولو وروسته به په لومړي دوه رکعتونو کې قرائت وايي او په وروستۍ يوه رکعت کې به صرف الحمد لله وايي. (فتاوی دارالعلوم ص ۲۸۲ ج ۲)

مسئله: که چيري يې له امام سره دوه رکعت پيدا کړل نو د امام له سلام گرځولو وروسته به په پاتې دوو رکعتو کې «الحمد» او «سورة» دواړه وايي. (فتاوی دارالعلوم ص ۲۸۸ ج ۲، بحواله ردالمحتار ج ۱ ص ۵۵۲)

مسئله: که چيري يو رکعت ځنې تير شوی يعنې درې رکعت يې له امام سره موندلي وي. نو د امام له سلام گرځولو وروسته به ولاړ شي دغه رکعت به له «سبحانک اللهم» څخه پيل کړي سورة فاتحه او بل سورة به ورسره پوره کړي. او که دوه رکعت ځنې تير وي. نو به دغه دوه رکعتونه وروسته په دې ډول اداء کړي، لکه يوازي چې يې کوي، يعنې په اول رکعت کې به سبحانک اللهم ووايي بيا فاتحه او بيا سورة، په دويم رکعت کې به صرف «الحمد لله» ووايي نه «سبحان» او که درې رکعتونه تير وي. نو هم به په اول کې «سبحان» ووايي.

بيا به فاتحه او بيا سورة ولولي او پر همدې رکعت به قعده هم وکړي. او په دويم رکعت کې به سورة فاتحه او سورة ولولي او په دريم رکعت کې به يوازي فاتحه يعنې «الحمد لله» ووايي. او اخيري ناسته به وکړي. (آپ کو، مايل ص ۲۹۰ ج ۲)

مسئله : دغه پاتی رکعتونه د قرائت په اعتبار خو اول دی ، مگر په ناسته کې د التحیات په لحاظ دا اخیری رکعتونه دی . نو که چیري له امام سره یو رکعت پیدا شي نو یو رکعت چه بل وکړي تعده کول ضروري دی . او پاتی نور دوه رکعتونه به په بله تعده سره اداء کوي .

(آپ کی مایل ص ۲۹۰ ج ۳)

مسئله : څوک چې د مابنام له دریو رکعتونو نه له امام سره دوه رکعت پیدا کړي نو هغه به په تعده کې له امام سره صرف التحیات ولولي او بیا به خاموش کښینی بیا چه کله دغه پاتی یو رکعت پسی اداء کړي نو هلته به ټول خرڅه ولولي . (فتاوی دارالعلوم ص ۳۹۳ ج ۲ ، غنیة المستملی ص ۴۱)

مسئله : او که چیري یو رکعت پیدا کړي بیا په نورو دواړو رکعتونو کې به ناسته کوي او التحیات وایی . (فتاوی دارالعلوم ص ۳۹۶ ج ۳ ، فتاوی رحیمه ص ۳۲۲ ج ۲)

مسئله : څوک چه په څلور رکعتی لمانحه کې مثلاً : ماسپښین ، مازیگر له امام سره صرف یو رکعت پیدا کړي نو دغه سری به امام له سلام څرځولو وروسته خپل پاتی رکعتونه داسی اداء کړي چه ولاړ به شي ثناء او تَعُوذَ به ووايي الحمد لله او سورة به ورپسی ووايي ، رکوع به وکړي او بیا به سجده وکړي التحیات ته به کښینی ځکه چه د دې شفعی بل رکعت خودغه دی شوی دی له امام سره . له التحیات وروسته به پورته شي ، الحمد او سورة به ووايي ، رکوع او سجده به وکړي ، دابه یی دریم رکعت شي له سجدي وروسته به فوراً څلورم رکعت ته پورته شي او یوازی الحمد لله به ووايي . رکوع او سجده به وکړي دایی څلورم رکعت شو ، تشهد ، درود شریف او دعاء به ووايي ، سلام به وگرځوي . (فتاوی دارالعلوم ص ۳۹۷ ج ۳ ، ردالمختار ص ۵۵۷ ج ۱)

24

مسئله : که څوک د مازیگر په لمانحه کې له امام سره یو رکعت پیدا کړي نو د امام له سلام څرځولو وروسته چې یو رکعت وکړي قعد به کوي او بیا به دوه رکعت نور کوي په اخیره ناسته کې به التحیات ، درود شریف او دعاء ولولي . سلام به وگرځوي . (فتاوی دارالعلوم ص ۳۹۶ ج ۳ ، ردالمختار ص ۵۵۷)

مسئله : که چیري له مسبق څخه په رکعت کې کوم فرض پاتی شي او د هغه فرض اعاده ونکړي په لمانحه کې ، نوبه بیرته له سره لمونځ کوي . (فتاوی دارالعلوم ص ۳۹۰ ج ۳ ، ردالمختار ص ۸۱۱ ج ۱)

مسئله : که له چا څخه د مابنام دوه رکعت تیر شوی وی صرف یو رکعت له امام سره پیدا کړي نو هغه دوه رکعت به داسی کوي چه پر دغه اول اول رکعت به کښینی یعنی قعد به کوي که دا ونکړي نو گویا واجب قعد به یی پرېښوده . سجده سهو وریاندی واجب ده . که سجده سهو هم ونکړي نو لمونځ به دوباره کوي .

(فتاوی دارالعلوم ص ۳۹۷ ج ۳ ، ردالمختار ص ۶۹۵ ج ۱)

مسئله : که پر امام باندي سجده سهو واجب وه ، نوموړی سجده سهو وکړي پر التحیات ناست وی بل څوک راشی په دی حالت کې اقتداء پسی وکړي نو اقتداء یی صحیح ده . سجده سهو به دوباره نه کوي . (شامی ص ۵۲۶ ج ۱)

مسئله : که چیري څوک مسبق وی (یعنی څو رکعت ختی تیر شوی وی بیا له امام سره شریک شي د امام له سلام څرځولو وروسته خپل پاتی لمونځ هم پوره کړي . او بیا وروسته د معلومه شي چه د امام

لمونخ په څه وجه فاسد شوی دی. نو د دغه مسبوق لمونخ هم صحت نلري ځکه چې بنائې اصلاً صحيح شوی نه ده.

(فتاوی دارالعلوم ص ۳۱۹ ج ۲ بحواله ردالمختار ص ۵۵۳ ج ۱)

مسئله: د مسبوق لپاره حکم داده چې کله له امام سره شریک شی، ثناء او تعوذ به نه وایی او کله چې یې وروسته خپل پاتې لمونخ راڅخاوه نو هلته به ثناء او تعوذ وایی. که قرائت جهري وی که خفيه

په دواړو کې همدا سی حکم دی. (فتاوی دارالعلوم ص ۳۱۹ ج ۲ بحواله ردالمختار ص ۲۵۶ ج ۱)

مسئله: که څوک تنها لمونخ کوي او وخت هم د جهري لمانخه وي نو افضل داده چې په زوره قرائت وایی په دی شرط که نورو ته دا په زوره قرائت ویل تکلیف نه رساوه.

مسئله: که د ټولو لمونخ قضاء شوی وي، نو په راڅرخیدلو کې به یې

امام په زوره قرائت وایی. (هدایه ص ۱۲۲ ج ۱، شرح تقيیه ص ۸۲ ج ۱)

مسئله: که چیرې مسبوق په هیږه له امام سره سلام وگرځوي، که یو طرف ته وي که دواړو خوا ته نو پکار ده چې دی بیرته ولاړشی او پاتې رکعتونه پورکړي، په هغه سلام ګرځولو سره یې لمونخ نه

فاسد یږي. (فتاوی دارالعلوم ص ۳۱۹ ج ۲ ردالمختار ص ۵۸۱ ج ۱، فتاوی محمودیه ص ۱۲۰ ج ۲)

مسئله: که چیرې مسبوق په هیږه سلام وگرځوي، خو بل څوک یې ورپه یاد کړي او بیا ولاړشی نو په سجده سهو سره یې لمونخ صحت لري. په دی شرط چې د بل چاپه وینا عمل نه بلکې پخپله یې په همدغه حالت کې ور یاد کړي او بیا پردغه خپله یادونه باندې عمل وکړي او ولاړشی. یعنی که ده ته بل څوک دا ورپه یاد کړي چې رکعتونه ټي ځنې تیرکړي نو دی سجدستی ولاړشی، مطلب یې دا شو چې د هغه

پرویتاینې عمل وکړ او په دی سره د ده لمونخ فاسد یږي. او که چیرې دی په دغه وخت کې چې د ابل سړي یې ورپه یاد کړي، په عین حال کې دی داسې لږ فکر وکړي گویا پخپله دا ورپه یاد شوه او په همدغه خپل یادې عمل وکړ، نو لمونخ یې صحيح دی خو سجده سهو به کوي.

(فتاوی دارالعلوم ص ۳۱۹ ج ۲ ردالمختار ص ۵۸۱ ج ۱، فتاوی محمودیه ص ۱۲۰ ج ۲)

مسئله: مسبوق که په هیږه سلام وگرځوي، نو پرته له دی چې خبرې وکړي یا د دعاء لپاره لاس پورته کړي، د پاتې لمانخه لپاره به ولاړیږي خو که د دعاء لپاره یې لاس پورته کړي وی او په عربی یې دعاء لوستل پیل کړي وی نو لمونخ یې صحيح دی په اخره کې به سجده کوي. (فتاوی دارالعلوم ص ۳۸۲ ج ۲ ردالمختار ص ۵۶۰ ج ۱، باب الاستخلاف)

په مسبوق پشی اقتداء کول

مسئله: هغه سړي چې څو رکعتونه ځنې تیر شوي وي، او بیا د امام تر سلام ګرځولو وروسته د خپل پاتې لمانخه د پوره کولو لپاره ولاړشی، او په دی حالت کې بل څوک راشي په ده پشی اقتداء وکړي نو دا اقتداء یې صحيح نه ده. ځکه چې یو سړي هم مقتدی او هم امام

کیدای نشي. (فتاوی دارالعلوم ص ۲۲۶ ج ۲)

سوال: که چیرې پر یوه ځای دوه ۲ نفره له امام سره په جماعت کې شریک شي او دواړه له سلام ګرځولو وروسته د پاتې لمانخه لپاره ولاړشی خویوه ته پخپل لمانخه کې شک وي، نو دا خپل ملګري ګوري (یعنی هغه ته فکر کوي) او د هغه په څیر خپل رکعتونه پوره کوي، نو په دی صورت کې د دغه مسبوق سړي لمونخ صحت لري؟

خواب: په دغه صورت کې د ده لمونځ صحیح دی او راگرځیدل وته یې ضرورت نشته. البته که هغه ملگری ته د خپل امام په سترګه ګوري یعنی د اقتداء په نیت لمونځ پسې پوره کوي، نو بیا صحت نلري او لمونځ به راګرځوي. (فتاوی رحیمیه ص ۱۳۸ ج ۱، بحواله درالمختار مع شامی ص ۵۵۸ ج ۱)

سوال: په حرم شریف کې د حج پر مهال اکثراً خلک د ډیروالی لامله په لار کې کېږي او هغه خلک چه مسبوق وی یعنی رکعتونه ځنې تیروي، نو هغه پاتې لمونځ کول ډیر ورته مشکل وی ځکه چه دا مخکنی خلک د وتلو کوشش کوي، او همداراز نور هم داسې مقامات راځي، نو سړي به څه چل کوي؟

جواب: په داسې حالاتو کې که چیرې سړي داسې وکړي چه له امام سره په اخیره قعده کې صرف التحیات تر عیده ورسوله پوري ولولي. او بیا ولاړ شي خپل پاتې لمونځ په چټکې سره پوره کړي نو څه حرج نشته، لمونځ یې صحت لري.

خو که دومره وخت مخکې ولاړ شي چي د التحیات په اندازه نه وي کښیستلی لمونځ یې فاسد دی. (کبیری ص ۲۳۹، فتاوی رحیمیه ص ۱۳۶ ج ۱)

مسئله: د اختر و نواو جمعي او داسې نور اجتماعي ځایونو کې که ځای ډیر تنګ وي نو د وروستی صف خلک د مخکې صف د خلکو پر شاګانو سجده لګولای شي. (شرح نقایه ص ۲۹ ج ۱، کبیری ص ۲۸۶)

یادونه: له دغودو و پورتنیو مسئلو څخه دی هر وخت فایده وانه څیستله شي ځکه چه عامه خلک په یو ډول سرگرداني کې را ایسارېږي. محمد رفعت قاسمی غفر له

پر مسبوق باندې د سجده سهوي حکم

مسئله: مسبوق که په هر حال کې له امام سره شرکت وکړي، که امام سجده سهو کوي، دی به هرو مرو سجده سهو ورسره کوي یعنی امام که د دې مسبوق له ګډون څخه مخکې غلط شوي او که وروسته. خو که پر امام باندې سجده نه وي. پر مسبوق باندې هغه وخت سجده سهو لازمه شي چه دی د امام له سلام ګرځولو وروسته د پاتې لمانځه لپاره پورته شي. په هغه وخت کې به دی خپله جدا سجده سهو کوي ځکه چه په دغه وخت کې دی د منفرد (تنها) لمونځ کړونکې (حکم لري). (فتاوی دارالعلوم ص ۲۹۱ ج ۲، درمختار ص ۶۸۲ ج ۱، وغیره....)

پر منفرد او مقتدي باندې د سجده سهو حکم

مسئله: د واجب د پریښودلو په وجه پر منفرد باندې هم سجده سهو واجبېږي او مقتدي باندې هم. مګر پر مقتدي باندې د خپلې غلطۍ له کبله نه بلکې د امام د خطایي په وجه وړ باندې لازمه ده. یعنی که امام د خپلې غلطۍ په وجه سجده کوي نو پر مقتدي باندې لازمه ده چه هغه پیروي به کوي. او پر مسبوق باندې لازمه ده، که څه هم مسبوق مقتدي بلل کیږي. خو هغه وخت به یې کوي چه خپل پاتې لمونځ پوره کوي، ځکه تر دې مخکې اداء کول یې بیا د امام مخالفت راځي.

(درمختار ص ۶۸۲ ج ۱، آپ کی مایل ص ۳۶۲ ج ۲)

مقیم، مقتدي به په مسافر امام پسې سجده سهو څنګه کوي؟

مسئله: که چیرې یو مقیم په مسافر امام پسې د لمانځه اقتداء وکړي چه په دې حال کې له امام څخه داسې غلطی وشوه چه سجده سهو وړ باندې لازمه شوه. نو اوس به دغه مقیم مقتدي څه کوي؟

په دې کې دوه قوله دي: يودا چې دې دې له خپل امام سره سجده
سپړ وکړي او د امام له سلام څخه وروسته دې خپل پاتې رکعتونه
پوره کړي.

دویم قول دادې چې دغه مقیم مقتدی به په سجده سپړ کې د امام
پیروي نه کوي بلکې هغه وخت چې خپل پاتې دوه رکعتونه هم پوره
کړي بیا دې سجده سپړ کوي. (درمختار ص ۶۸۲ ج ۱)

پړ لاقی باندې د سجده سپړی حکم

مسئله: لاقی (هغه څوک چې له امام سره نې په تکبیر تحریمه کې
اشتراک کړي وی خویباد څه عذر په وجه له لمانځه وتلی او بیرته
ورسره گډ شوی وی؛ دې ته لاقی وایی) نو دغه به سجده سپړ د
لمانځه په اخیره کې هم کوي، که څه هم یوځل یی له امام سره هم وکړي.
ځکه چې په لومړي سر کې ده داسې عزم کړی و چې په ټولو ارکانو
کې به د امام پیروي کوي، نوله امام سره سجده سپړ به یی هغه اراده
پوره کول وی او خپله جدا سجده به یی د سپړی (غلطی) د اصلاح په
وجه وی. (درمختار ص ۶۸۲ ج ۱)

مسئله: که چیرې کوم سړی لاقی هم وی او مسبق هم مثلاً د یوڅو
رکعتونو له تیریدلو وروسته له امام سره شریک شوی وی اوله همدې
شرکته وروسته یی څو رکعتونه له منځه ولاړ شي، نو هغه ته پکار ده
چې لومړی خپل هغه رکعتونه اداء کړي چې له شرکته وروسته
ورځخه تیر شوی وی یعنی په هغو کې چې دې لاقی بلل کیږي. له دې
وروسته به چیرې جماعت بیا هم باقی وو نو بیا دې په هغه کې شریک
وي او که نه د منځل پاتې لمونځ دې پوره کړي، خو په هغه کې به د

امام د متابعت خیال ساتی وروسته له هغه چې خپل هغه رکعتونه
اداء کړي چې په هغوی کې دې مسبق دی.

مثال: د مبارک په لمانځه کې د یوه رکعت له تیریدلو وروسته
څوک له امام سره شریک شو خو له شرکته وروسته یی اودس مات
شي، دې د اوداسه لپاره ولاړ شي په دغه حالت کې لمونځ ختم شي.
نودې به اول هغه درې رکعتونه اداء کوي چې له شرکته وروسته ځنی
تیر شوی وی، او بیا به هغه رکعت اداء کوي چې تر شرکته مخکې
ورځخه تیر شوی وی. اودغه درې واړه رکعتونه به د مقتدی غوندې
اداء کوي یعنی قرائت به نه وایی اود دې درې رکعتونو په اول رکعت
کې به قعد، کوي ځکه چې دغه د امام دویم رکعت دی. او امام به دې
کې ناسته کړي وه. بیا به په دویم رکعت کې هم ناسته کوي ځکه چې د
غه دویم رکعت شو. او بیا به په درېیم رکعت کې هم ناسته کوي ځکه
چې دغه د امام څلورم رکعت دی. او امام پکې قعد کړي وه او بیا یی
سلام څخه وکړی وو. له دې وروسته به هغه رکعت چې د ده له شرکته
څخه مخکې ورځخه تیر شوی وو، اداء کوي او په رکعت کې به هم
ناسته کوي ځکه چې دغه رکعت د ده څلورم رکعت دی او بل دا چې په
دغه رکعت کې به دې د مقتدی غوندې نه کوي ځکه چې په دې رکعت
کې دې مسبق دی یعنی د منفرد حکم لري. دلته به قرائت هم وایی.

(علم الفقه ص ۹۷ ج ۲، درمختار نماز منون ص ۱۲۸)

مسئله: په صلوة الخوف کې لومړی ډله د لاقی حکم لري، یعنی
خپل پاتې یو یا دوه رکعت به یې له قرائت اداء کوي. او دویم ډله بیا

د مسبوق حکم لری چې خپل پاتی رکعتونه به د منفرد غونډی اداء کوی. (نماز متون ص ۸۲۷-۸۲۸)

همداراز که کوم مقيم شخص په مسافر امام پسې لمونځ کوی نو هغه سړی د امام تر سلام گرځولو وروسته لاحق دی. (بحواله مسلم ص ۲۲۰ ج ۱، اعلام السنن ص ۲۷۶)

که امام له سلام گرځولو خوشيږي وروسته سجده سهو وکړي نو مسبوق به څه کوی؟

مسئله: که چيري پر امام سجده سهو واجب وه، خو هيره يې وه، دواړو طرفونو ته يې سلام وگرځاوه، په دې حال کې مسبوق دخپل پاتي لمانځه لپاره ولاړ شي وروسته امام ته ورپه ياد شي اوسم دستي سجدې ته ولاړي، نو مسبوق به په دغه حالت کې بيرته راوگرځي اوسجده سهو به له امام سره وکړي، په دې شرط چې سجده يې کړي نه وي. که يې سجده کړي وه، بيا به نه راگرځي، خپل لمونځ به پوره کوي او که راوگرځي نولمونځ يې فاسديږي. او که چيري يې سجده هم کړي نه وي خوبيا هم له امام سره سجده سهو کولو ته راونه گرځي، بيا يې هم لمونځ صحت لري خو په اخيره کې به سجده سهو کوي. (فتاوی عالمگیری ص ۱۶۶ ج ۱)

مسئله: که چيري يو مسبوق له امام سره سجده سهو ونکړي او دخپل پاتي لمانځه لپاره ولاړ شي خو په دغه پاتي لمانځه کې بيا له ده څخه هم کومه غلطی وشي نو په اخير کې يوه سجده کول ورته کافي دي. د اولي اودويمي دواړو غلطيو لپاره. البته که دغه مسبوق سلام ته له انتظار کولو پرته ولاړ شي، گنهگار دی. (فتاوی عالمگیری ص ۱۶۶ ج ۱)

که په لمانځه کې له خطا کيدلو وروسته د امام اودس هم مات سي؟ مسئله: که چيري يو امام په لمانځه کې سهوشي، له دې وروسته حدث (بی اودسی) هم ورته ورسيږي، او امام يو مسبوق مقتدي خپل خليفه یا نائب وگرځوي نو تر سلام گرځولو پوري دی دغه مسبوق لمونځ پوره کړي خو سلام به نه گرځوي، څه وخت چې د سلام گرځولو وخت شي نو هغه به يوبل تن چه مدرک وي (يعنی له امام سره يې پوره لمونځ نيولی وي). هغه به مخ ته کړي، هغه مدرک چې راشي که سجده سهو کوي، دهغی خطا چې له امام څخه صادر شوي وه، نو دغه مسبوق به هم سجده سهو ورسره وکړي. بيا به خپل پاتي لمانځه ته ولاړ شي. (عالمگیری ص ۶۶)

په لمانځه کې د بی اودسی بیان

په لمانځه کې که چيري څوک بی اودسه شي په حدث اکبر سره نولمونځ يې فاسد دی. او که په حدث اصغر سره يې اودسه شي نوله دوو حالو به خالي نه وي يابه اختياري وي او يابه غير اختياري. که اختياري وي نولمونځ فاسد دی. مثلاً څوک په لمانځه کې قصد يې په قهقهه سره وخاندي، يا په بدن کې د يوځای په وهلو سره يې له بدن څخه وينه ووزي، يانې هوا ووزي عمداً او داسی نور... په دې ټولو صورتونو کې يې لمونځ فاسديږي. ځکه چې دا ټول افعال دا نسان په اختيار سره له سړي صادريږي. او که غير اختياري وي نو بيا دوه صورتونه دي يودا چې نادر الوقوع وي لکه په قهقهه سره خنډل، ليونی کيدل، بې هوښي راتلل وغيره او بل دا چې کثير الوقوع وي لکه د هوا وتل، بولي، نجاست مذي اوداسی بل شي... نه

نادر الوقوع په صورت کې لمونځ فاسدېږي او که کثیر الوقوع وي نو بیا نه فاسدېږي. بلکې هغه سړي دا اختیار لري چې له بی اودسی وروسته اودس وکړي خپل لمونځ پسې پوره کوي او که اودس کوي بیا له سره لمونځ کوي. خو که داسې وکړي نو افضل او بهتره داده.

په دې صورت کې د لمانځه د نه فساد خوش طونه دي:

(۱) - یو رکن به د حدث (بی اودسی) په حالت کې ادا کوي نه.

(۲) - کوم رکن به د تللو په وخت کې ادا کوي نه. مثلاً کله چې اوداسه ته ځي یا له اوداسه راځي، د قرآن کریم تلاوت به نه کوي ځکه چې قرائت د لمانځه رکن دی.

(۳) - کیم داسې عمل به نه کوي چې د لمانځه سره منافي وي. اونه به داسې یو فعل کوي چې ځان ساتل ورڅخه ممکن وي.

(۴) - د بی اودسی له پښیدو وروسته به له څه عذره پرته دیوه رکن د ادا کولو په مقدار توقف نه کوي. بلکې فوراً به د اوداسه لپاره ځي. مگر که عذرو وي، سمدستي نشي تلای، مثلاً صفونه زیات وي او دی خپله په لومړي صف کې تر نورو صفونو را تیریدل ورته گران وي، بیا که څه وخت پېږي، څه خرج نشته.

(۵) - مقتدی به په هر حال کې او امام به په هغه صورت کې که چیري جماعت باقی وي، لمونځ پر هغه ځای ادا کوي چې اول یی شروع کړی وي.

(۶) - امام که یو داسې څوک د ځان خلیفه ګرځوي چې په هغه کې د امامت صلاحیت او وړتیا نه وي.

منفرد که چیري بی اودسه شي نو هغه ته پکار ده چه فوراً سلام وگرځوي او اودس وکړي او څومره چې ژر ممکن وي له اوداسه نه دي ځان وزگار کړي مگر اودس به دخپلو ټولو شرائطو سره کوي. اوبه که نژدې پيدا کيږي ليري به نه پسي ځي. له اوداسه وروسته يی خوښه ده لمونځ پر هغه ځای کوي او که هغه ځای ته ورځي چې تر مخه یی پیل کړی وو.

مسئله: مقتدی ته په هر حال کې پکار داده چې خپل ځای ته ورشي اولمونځ تمام کړي که جماعت پاتې وي کنه؟ که چیري امام مسبوق مقتدی پر خپل ځای خلیفه کړي نو هغه ته پکار ده چې څومره رکعتونه د امام پر دمه پاتې دي هغه پوره کړي او بیا یو مدرک خپل ځای ته ولاړشي او د پاتې رکعتونو په اداینه کې مصروف شي.

مسئله: که چیري چاته په اخیره قعده کې له دې وروسته چې د التحیات په قدر کښینستی وي، لیونتوب ورپېښ شي یا حدث اکبر ورپېښ شي او یا عمداً حدث اصغر ورو رسيږي. یا بی هوښه سی او یا په قهقهه سره وځاندي نولمونځ فاسدېږي د دغه لمانځه را ګرځول لازمی دی. (علم الفقه ۱۱۱ تر ۱۱۳ ج ۲)

(ددې مسئلې د تفصیل لپاره د مؤلف یو بل ترتیب شوی کتاب (مسائل امامت) وګورئ. محمد رفعت قاسمی غره)

که امام سورة الناس ولولی نو مسبوق به کوم یو وایي؟

مسئله: که یو سړی د ما بنام په لمانځه کې په دویم رکعت کې شامل شو او امام په همدې دویم رکعت کې د الناس سورة (قل اعوذ برب الناس) ووايي نو په دې صورت کې مسبوق ته پخپل پاتې لمانځه کې اختیار ده چې له ټول قرآن شریف څخه چې کوم سورة وایی اوله کومه

خایه بی وایی. خکه چي د قرائت په سلسله کې دغه پاتی لمونځ د ابتداء په حکم کې وی. (فتاوی دارالعلوم ص ۳۷۷ ج ۲ بحواله درمختار ص ۵۵۷ ج ۱)

مسئله: د احنافو مسلک دا دی چې مسبوق چې کوم رکعات د امام له سلام څخه وروسته اداء کوي، که څه هم ظاهراً په اخیره کې اداء کیږي. او د تشهد په لحاظ هغه اخیره دی اوله امام سره چې بی کوم رکعتونه پیدا کړيدي هغوی د تشهد په اعتبار اول دي. او د قرائت په اعتبار اخیره دی. (نماز مستون ص ۸۳۱، کتاب الفقه ص ۲۰۱ ج ۱)

د جماعت په راڅڅولو کې دنوی لمونځ کونکي شرکت

مسئله: که چیري د کوم فرض د پاته کیدو په وجه لمونځ بیرته راڅڅول کیږي، نو دا صحیح ده چې نوی لمونځ کونکي په هغه کې ګډون وکړي ځکه چې اول لمونځ راڅڅول باطل کیږي او که چیري د واجب د پاته کیدو په وجه لمونځ بیرته راڅڅول کیږي نو اوس د نوی لمونځ کونکي لپاره شرکت صحیح نه دی. ځکه چې فرض لمونځ مخکي ادا شوی دی. او دا صرف د تکمیل لمونځ دی.

(فتاوی محمودیه ص ۲۶۸ ج ۱، طحطاوی ص ۱۲۲ ج ۱، فتاوی دارالعلوم ص ۵۱ ج ۲، بحواله ردالمختار ۲۲۶ ج ۱)

مسئله: که چیري کوم شخص (یا امام) پرځمکه باندي سجده سهو لازمه وی خو هیڅ یی شی اداء نکړي نو لمونځ یی ناقص دی. راڅڅول یی ضروری دی. خود راڅڅولو په صورت کې هغه لمونځ نفل دی او فرض لاله مخکي ادا شوی. دغه دریم ځل لمونځ یی د تکمیل لپاره ده نو همدا وجه ده چې که چیري دوباره دغه لمونځ په جماعت سره کیږي او په عین حال کې بل څوک راشي د فرض په نیت

پسې اقتداء وکړي نو دده لمونځ نه ادا کیږي بیا به یی راڅڅوي. ځکه چې په متنفذ پسې د مفترض اقتداء صحت نلري.

(مایل سجده سهو ص ۲۷ بحواله شامی ص ۲۲۲، فتاوی رحیمیه ص ۱۲۶ ج ۱، فتاوی محمودیه ص ۲۱۲ ج ۲)

مسئله: که چیري له اول ناقص لمانځه وروسته سمدستي لمونځ راڅڅوي نو د اقامت اړتیا بیا نشته لومړی اقامت یی کافی دی. او که څه ځنډ وروسته یی راڅڅوي نو بیا به تکبیر یعنی اقامت ورته کوي. (فتاوی رحیمیه ص ۲۱ ج ۲، شامی ص ۲۲۲ ج ۱)

مسئله: که بیا هم په دواړو صورتونو کې دویم ځل اقامت وکړي، څه خرج نشته. (فتاوی دارالعلوم ص ۱۱۰ ج ۲، بحواله ردالمختار ص ۳۷۱ ج ۱)

د دعاء فضائل او آداب

د آنحضرت (ﷺ) په معتبرو احادیثو کې د دعاء د برداسی فضائل او آداب د تعلیم په توګه بیان کړل شوي دي، چې که څوک هغه تعلیمات خپل کړي نو بی له شکې چې دا ډول دعاء د کامیابی او فلاح کیلي ګرځي. مګر که چیري څوک یو وخت دغه ټول یا ځیني آداب پوره نه کړای شي نو پکار دا نه ده چې هغه به نو دعاء پرېږدي بلکې دعاء په هروخت او هر حال کې مسلمان باید پرینږدي او همیشه له الله څخه د هغه د قبولیت امید ولري.

د دعاء دغه آداب په بیلابیلو احادیثو کې بیان شوي دي. د ټولو احادیثو راانقلول د دې کتاب حجم زیاتوی نو ځکه موږ دلته صرف د یوه حدیث مضمون او خلاصه او د هغه کتاب پر حواله اکتفا کوو چې دغه حدیث له سند سره پکښی موجود دی.

- ۱- ادب: په خوراک، خټاک، اغوستلو او گټلو کې به له حرامو څخه ځان ساتي. (رواه مسلم، والترمزي عن ابی هريرة رضي الله تعالى عنه)
- ۲- په اخلاص سره دعاء کول، يعنې په زړه کې داسې پوهيدل چې له الله څخه پرته بل هيڅوک زما مقصد پوره کولای نشي. (متدرک حاکم)
- ۳- له دعاء څخه مخکې يونيک کار کول، او دعاء په وخت کې د هغه داسې يادونه کول چې يا الله ما دغه فلاني عمل خاص ستا د رضا پخاطر ترسره کړ، يا الله ته د همدې عمل په برکت زما کارونه را روغ کړي او زما دعاء قبوله کړي. (مسلم، ترمذي، ابوداؤد)
- ۴- په پاک بدن او پاکو جامو او پاک ځای باندې دعاء کول. (سنن اربعة، ابني حبان، متدرک حاکم)
- ۵- په اوداسه سره دعاء کول. (صحيح سنن عن ابی موسی الأشعري)
- ۶- د دعاء پر مهال قبلي ته مخ کول. (صحيح سنن عن عبدالله بن زيد بن عاصم رح)
- ۷- پر دوو څنگونو کښينا ستل. (ابوعوانه، سعد بن وقاص رضي الله تعالى عنه)
- ۸- د دعاء په اول او اخير کې د الله تعالی حمد او ثناء ويل. (صحيح سنن عن انس رضي الله تعالى عنه)
- ۹- حمد ارازد دعاء په اول او اخير کې پر نبی کریم ﷺ درود شريف ويل. (ابوداؤد، ترمزي، نسائي، ابن حبان، متدرک)
- ۱۰- د دعاء په وخت کې دواړه لاسونه غورول. (ترمذي، متدرک، حاکم)
- ۱۱- دواړه لاسونه تراوړو پوري برابر پورته کول. (ابوداؤد، ترمذي، نسائي)
- ۱۲- په ادب او تواضع سره کښينا ستل. (مسلم، ابوداؤد، ترمذي، نسائي)
- ۱۴- د خپلي عاجزۍ او محتاجۍ يادونه کول. (ترمذي)
- ۱۵- د دعاء په وخت کې آسمان ته پورته نه کتل. (مسلم)

- ۱۶- د الله تعالی اسماء حسنی او د هغه دسترو صفاتو په ذکر کولو. (ابن حبان، متدرک)
- ۱۷- د دعاء په الفاظو کې د قافيه بندۍ له تکيلف څخه ځان ساتل. (بخاري)
- ۱۸- دعاء که د نظم په بڼه وي نو له ترتم ويلو څخه يې ځان ساتل. (حسن حسين)
- ۱۹- د دعاء په وخت کې په انبياء کرام ﷺ او نورو صالحو بندگانو سره توسل کول، يعنې داسې ويل چې: يا الله د دغو مقبولو بندگانو په طفيل سره زما دعاء قبوله وگرځوي. (بخاري بزاو، حاکم)
- ۲۰- دعاء په تيت آواز سره کول. (صحيح سنن عن ابی موسی رضي الله تعالى عنه)
- ۲۱- په هغو دعاگانو سره د پردعاء کول چې له آنحضرت ﷺ څخه منقول دي. ځکه چې آنحضرت ﷺ په دين او دنيا کې هيڅ داسې يو حاجت پري ايښی نه دی چې د هغه لارښونه يې کړي نه وي. (ابوداؤد، نسائي، عن ابی بکره الثقفي)
- ۲۲- په داسې الفاظو دعاء کول چې ډيرې ديني او دنياوي حاجاتو ته شامل وي. (ابوداؤد)
- ۲۳- په دعاء کې به لومړی ځان، بيا مور او پلار او بيا نوعام مسلمانان يادوي. (مسلم)
- ۲۴- که امام وي نو تنهاد ځان لپاره به دعاء نه کوي بلکې د جماعت ټول شريکان به ورسره يادوي. (ابوداؤد، ترمذي، ابن ماجه)
- روايت: د ابوداؤد روايت چې وايي، کوم امام چې په دعاء کې يوازي خپل نفس يادوي نو هغه خپل قوم سره خيانت وکړ. مطلب دا چې په

لمانخه کې به امام داسې دعاء نه غواړي چې یوازی ترده پوري خاص وی مثلاً داسې ووايي «اللهم اشف ابني» يعنې، ای الله! زما زوی ته شفاء ورکړي. یا داسې ووايي: «ارجع الی ضالتي» يعنې زما ورک شوی شنی راپیدا کړه. بلکې داسې دعاء به کوي چې ټولو مقتديانو ته شامله شي. لکه «اللهم اغفر لی وارحمنی» او یا داسې نور. «هَذَا مَا أَقَادَهُ شَيْخُنَا حَكِيمُ الْأَمْتِ حَضْرَتُ مَوْلَانَا شَرْفُ عَلِيِّ تَهَانَوِي رَحِمَهُ اللَّهُ، وَلِشَرَا حَدِيثٍ فِيهِ مَقَالَاتُ يَا بَاهَا نَسْقِي الْحَدِيثَ وَاللَّهُ أَعْلَمُ»

(۲۵) - په عزم سره به دعاء کوي. (يعنې داسې به نه وایي چې الله! که ته غواړي زما کار پوره کړي. (صالحه ص ۲۳۸)

(۲۶) - په ډېر رغبت، مینه او شوق سره به دعاء کوي.

(ابن حنبله ابو عوانه عن ابن هرو ورض)

(۲۷) - څومره چې ممکنه وي د حضور ډېر ابرو لو کوشن به کوي او د دعاء د قبولیت به ډېر امیدوار وي. (مستدرک)

(۲۸) - په دعاء کې به تکرار زیات کوي يعنې په څو څو وار به د خپل حاجت غوښتنه کوي چې لږ تر لږه درې ځله به هرومرو وي.

(ابوداؤد - زين العتي)

فائده: - په یوه مجلس کې درې ځله دعاء مکرر کول او یا په دریو مجلسو کې دعاء تکرارول، دواړه ډول دعاء صادق دي. مگر دا تکرار د انفراد په حالت کې خاص دی. او په جماعت سره د دعاء کول، بیا دویمه او درېیمه دعاء کول لکه په ځینو خلکو کې چې دا ډول رواج دی. دا هیڅ ډول ثبوت نه له صحابه، نه له تابعینو او نه له سلفو څخه لري. په دې توګه د دعاء التزام بدعت دی.

25

(۲۹) - په دعاء کې به الحاح او اصرار ډیر کوي. (نایي، حاکم، ابو عوانه)

(۳۰) - د کومې گناه یا صله رحمې ډېرې کولو دعاء به نه کوي. (مسلم، ترمذی)

(۳۱) - د داسې شی دعاء به نه کوي چې هغه ناشونی وي. (مثلاً ښځه به داسې نه وایي چې زه دې نرشم او یا د لور قدوالا سپري به نه وایي چې زه دې ټیټ شم او یا بلعکس او داسې نور. (نایي)

(۳۲) - د کوم محال (ناشوني) شی دعاء به نه کوي. (بخاری)

(۳۳) - د دې دعاء به نه کوي چې الله تعالی رحمت تر خپل ځان پوري مخصوص کاندې. (بخاری، ابوداؤد، نایي، ابن ماجه)

د دعاء د اجابت (قبليدلو) وختونه

(يعنې د دعاء د قبليدلو خاص وختونه)

لکه څرنگه چې مخکې هم وویل شول چې دعاء هروخت الله تعالی قبولي او مسلمان باید هميشه د دعاء د قبولیت توقع ولري نا امیدی ونکړي. چې دا یوه لویه گناه ده. مګر دلته چې د کومو وختونو یادونه کېږي، دا هغه وختونه دي چې په دې کې دعاء کول ښه فضیلت لري او د قبليدلو یې ډېر زیات امید وي. نو پکار ده چې دا وختونه راڅخه ضائع نه شي:

(۱) - شېقدر (د قدر شېبه) د روزې مبارکې لس ورځو کې هغه طاق ورځې لکه ۲۱، ۲۳، ۲۵، ۲۷، او ۲۹ ورځې شپې، او په دوی کې بیا خاص د ۲۷م شپه ډېر د اهتمام وړ شپه ده باید سترې ډېر محتاط واوسی يعنې ډېرې دعاء گاني وکړي. (ترمذی، نایي، ابن ماجه، مستدرک)

(۲) - د عرفات ورځ: چې دا هم د دعاء د قبوليت لپاره نهايت مبارکه

او مخصوصه ورځ ده. (ترمذی)

(۳) - د جمعې شپه او ورځ: دا هم مبارک او د دعاء لپاره مخصوصه

اهميت لرونکي شپه او ورځ ده. (ترمذی، حاکم)

(۴) - د روژې مبارکي مياشت: د روژې مبارکي ټولې ورځې او شپې

د خير او برکت څخه ډکې دي، په دې ټولو کې دعاء قبلېږي.

(بزار عن عباد بن الصامت رضي الله تعالى عنه)

(۵) - په هره شپه کې د شپې لومړۍ درېيمه برخه (احمد ابو يعلى)

وروستۍ درېيمه برخه (مسند احمد) نيمه شپه (طبراني) د شپيلۍ

وخت. (محتاج ته)

(۶) - د جمعې په ورځ يوه گړۍ په صحيح احاديثو کې راځي چې

د جمعې په ورځ داسې يوه گړۍ شته چې په هغه کې که دعاء

وغوښتله شي، قبلېږي مگر د دغې گړۍ په تمين کې اقوال او

روايات مختلف دي. د محققينو په نزد فيصله داده چې دغه گړۍ د

جمعې په ورځ گړځي او راگړځي، کله يو وخت او کله بيا په بله شيبه

کې راشي. خود نور ووصحابه وو او تابيعينو له اقوالو څخه د دور

وختونو ترجيح ثابتېږي:

(۱) - يو هغه وخت چه امام خطبې ته کښيني او بيا له لمانځه څخه د

فارغ کيدو تر وخته پورې. (مسلم عن ابى موسى الأشعري ر.ح. والتتوي)

يادونه: مگر د خطبې په منځ کې که دعاء کوي نو په ژبه بدي نه

وايي چه دامنع ده. بلکه په زړه کې بدي دعاء کوي. يا هغه دعاگانې

چه خعليب يې کوي پر هغوی باندې په زړه کې آمين آمين وايي

او دويم دماز يگړ وخت دی، تر لمر لويدو پورې.

(ترمذی، احمد عن عبدالله بن سلام ر.ح. ورجه الترمذی وغيره)

فائده: نو هر صاحب حاجت ته پکار ده چې دواړه وخته په دعاء کې

مشغول و اوسې ځکه چې د دومره لوی نعمت د ترلاسه کولو لپاره

دومره لږ وخت ځان مصروف ساتل څه مشکل نه دی. (والله سبحانه وتعالى اعلم)

د دعاء د قبوليت ځينې خاص حالات

(۱) - د آذان پر مهال. (ابوداؤد، مستدرک)

(۲) - د آذان او اقامت تر منځ مهال. (ابوداؤد، ترمذی، نسائی، ابن ماجه)

(۳) - د حی علی الصلوة، حی علی الفلاح نه وروسته د هغه چا لپاره

دعاء کول چې په څه مصيبت کې گرفتار وي، ډېره مجرب او مفیده ده.

(مستدرک)

(۴) - د جهاد په ميدان کې د صف برابرولو پر مهال. (ابن حبان، طبرانی، موسی)

(۵) - د جهاد په ډگر کې د سختي جگړې په حالت کې. (ابوداؤد)

(۶) - له فرض لمانځه وروسته. (ترمذی، نسائی)

(۷) - د سجده په حالت کې. (مسلم، ابوداؤد، نسائی، مگر په فرض لمانځه کې نه)

(۸) - د قرآن کریم د تلاوت وروسته. (ترمذی، او خصوصاً قرآن د ختم نه وروسته،

طبرانی، ابویس) او په خاصه توگه د تلاوت کونکي دعاء د اوریدونکي

په نسبت زیاته مقبوله وي. (ترمذی، طبرانی)

(۹) - د زمزم د ابو خنبلو پر مهال. (مستدرک، حاکم)

(۱۰) - مري ته د حاضریدلو په وخت کې. یعنی څوک چې چاته په

داسې حالت کې ورشي چې هغه د ځکندن په حال کې وي. نو که دغه

سړی دا مهال دعاء وکړي هم یې الله تعالی نه زدوي. (مسلم و سنن ابيه)

(۱۱) - د چرگ دبانگ کولو پر مهال. (بخاری، مسلم، ترمذی، نسائی)

(۱۲) - د مسلمانانو د اجتماع پر مهال. (صالح منه عن عطيفة الانصارية)

(۱۳) - د ذکر په مجلس کې. (بخاری، مسلم، ترمذی)

(۱۴) چې امام «ولا الضالین» وایی پر د مهال. (مسلم، ابوداؤد، نسائی، ابن ماجه)

یادونه :- ظاهراً له دې نه د امام جزری هغه حدیث دی چې ابوداؤد په باب التشهد کې ذکر کړی دی «واذا قرأ غیر المغضوب علیهم ولا الضالین، فقولوا آمین. یحییکم الله تعالی» یعنې کله چې امام ولا الضالین ووايي نو تاسی آمین وایاست، الله تعالی به ستاسی دعاګانې قبولي کړي. له دې نه معلومه شوه چې په دې ځای کې له دعا څخه صرف آمین ویل مراد دی.

نوري دعاګانې مراد نه دي. (آمین هم په زړه کې سوکه ویل بهتر دی (۱۵) - د اقامت پروخت. (طبرانی، ابن مردويه)

(۱۶) - د باران اوریدو پر مهال. (ابوداؤد، ابن مردويه عن سهل بن سعد الساعدي) امام شافعی رحمه الله په کتاب الام کې فرمایي چې ما له ډیرې صحابه او تابعینو څخه دا عمل اوریدلی دی چې د باران اوریدو پروخت به یی په خصوصیت سره دعا غوښتله.

(۱۷) - پر بیت الله شریف باندې د نظر لګیدلو پروخت. (ترمذی و طبرانی)

د سورة الانعام په دې آیه کریمه کې:

«واذا جاءتهم آية قالوا لن نؤمن حتى نؤتى مثل ما أوتى رسل الله أعلم خيث يجعل رسالته»

که چیرې دلته دوو «الله» دنومونو ترمنځ دعا وشی، هغه هم مقبوله وي. امام جزری رحمه الله فرمایي: چې مادې څو څو ځله

تجربه کړېده اوله ډیرو نورو علماؤو څخه دا منقوله ده چې دا یو مجرب عمل دی.

د دعا د قبليد لوی خاص ځایونه

په ټولو متبرک مقاماتو کې د دعا د مقبولیت زیات امید شته. حضرت حصن بصری رحمه الله د مکې اوسیدونکو څلکوته په یولیک کې لیکلی چې: په مکه مکرمه کې (۱۵) ځایونه د دعا د مقبولیت لپاره مجرب دي: په «طواف» کې اوله «ملتزم» سره (یعنې د بیت الله او حجر اسود ترمنځ چې کوم ځای دی) او په «میزاب رخت» کې (یعنې د بیت الله شریف د پرناله لاندې) او په (بیت الله شریف کې دننه) او د «زمزم له څاه» سره اود صفا او مروه، د څو کوپر سر. او د «سعی» په میدان کې چې د صفا او مروه ترمنځ دی. او په «مقام ابراهیم» کې (یعنې د ابراهیم مقام تر شا او په «عرفات» کې او په «مزدلفه» کې په «منی» کې. او د درې واړه جمره ستره. (جمرات). هغه درې ډبرې دي چې په منی کې نصب کړل شوي دي، او حجاج کرام یې په شګو ولسی. امام جزری رحمه الله فرمایي چې که د آنحضرت ﷺ په حضور کې (یعنې د هغه مبارک د مقدسې روضې سره دعا نه قبليږي نوبل به چیرې قبليږي.

هغه خلک چې دعا ئې زیاته مقبوله وي

«مضطرب» یعنې د یو مصیبت خپلي شخص دعا ډېر ژر قبليږي.

(بخاری، مسلم، ابوداؤد)

«مظلوم» که څه هم فاسق او فاجر وي، دعا یې ته رډیږي. (مسند احمد، بزار ابن ابی شیبه) بلکه مظلوم که کافر هم وي، دعا یې نه

رډیږي. (مسند احمد ابن حبان)

د پلار دعا: یعنې د اولاد په حق کې د مور او پلار دعا. (ابوداؤد، ترمذی، ابن ماجه)

د عادل باچادعاء، هم مقبوله وی. (ترمذی، ابن ماجه، ابن حبان) د نیک سړی دعاء هم مقبوله وی. (بخاری، مسلم، ابن ماجه) د هغه اولاد دعاء هم نه ردیږي چې د مور او پلار فرمانبردار وی.

د مسلمان مسافر دعاء هم ښه مقبوله وی. (ابوداؤد، ابن ماجه، بزار) د روژتې سړی دعاء هم مقبوله وی چې د افطار (روژه ماتې) پر مهال دعاء وکړي (ترمذی، ابن ماجه، ابن حبان).

غایبانه دعاء: یعنی چې یو مسلمان د بل مسلمان لپاره په غائبانه توګه دعاء وکړي، الله تعالی یې قبولی. (مسلم، ابوداؤد، ابن ابی شیبه). د حاجیانو دعاء: د حج پر مهال چې تر څو خپل وطن ته بیرته راځي دعاء ګانې کوي، قبلېږي. (جامع ابن منصور).

په یوه صحیح حدیث کې راځي چې نبی کریم ﷺ به د پریشاني او مشکلاتو پر مهال دعاء قنوت کاوه او دعاء به یې کوله. یعنی د سپار لمانځه په دویم رکعت کې تر رکوع وروسته امام په لوړ آواز سره دا دعاء لوستله او لمونځ کوونکو به آمین وایه. د دې دعاء لپاره نه تکبیر ویل کیږي او نه لاس پورته کیږي. له دعاء وروسته به تکبیر ووايي امام او مقتدیان به سجده ته ولاړ شي.

نوموړې دعاء په حصن حصین شریف او د احادیثو په نه رو کتابونو کې هم موجوده ده. همدارنګه له اهل علم خلکو څخه یې هم معلومولاشي. بنده محمد شفیع صلی الله عنه فی یوم عاشوره سنه ۱۳۸۱ هـ.

د اسقاط د حیلي شرعی حیثیت

دا چې فوت شوی (قضاء شوی) لمونځونه، روژې، حج، زکوة او داسې نورو واجباتو او فرائضو اداینه یا کفار ه څنګه کیږي چې

د هغې په وجه سړی له ګناه څخه خلاص شي، د دې ټول تفصیلي بحثونه دغه ښې په کتابونو کې موجود دي. چې د هغوی لنډیز، او خلاصه په مختصر ډول دلته ذکر کیږي تر څو عامه خلک ور څخه ضروري استفاده وکړي.

په اوسني وخت کې ډیرې داسې ښاري او صحرائي خلک شته چې «دور» یا «اسقاط» ګرځول یې یو رسم ګرځیدلی دی، او ځینی ناخبره خلک بیا دا ګمان کوي چې په دې سړه سړی د ټول عمر له قضائي لمونځونو، روژو، حجونو او زکاتونو له مسؤلیه خلاصیدای شي. او داسې ضروري ګڼي لکه تجهیزات او تکفین یو ډېر خاص فرض رکن چې وي. څوک چې یې نه کوي، هغه ډېر ښه ګڼي او تورونه ورباندې لګوي.

بې له شکه چې د فقهاوو په کلام کې د دور او اسقاط صورتونه ذکر شوي دي. مګر هغه چې له څه شرایطو سره ذکر شوي دي په هغوی باندې عوام نه پوهیږي او نه د هغو شرائطو څه خیال ساتي. بلکې د فوت شده فرائضو او واجباتو په اړه ټول احکام نور له پامه غورځوي او یوازي دغه رسم د ټولو څخه د خلاصون یوه ښه کامیاب نسخه ګڼي. په داسې حال کې که چیرې دغه رسم ورواج بلکل کافی و ګڼل شي او په یو څو پیسو باندې دغه کار حاصیلیدای شي، نو بیا څه اړتیا ده چې سړی په ژوند کې د دې عباداتو دا محنت او زحمت پر ځان تیروي. په هر صورت نو د دې مسئلې په اړه څه زمانه وړاندې دیوه ستر عالم حضرت مولانا مفتي محمد حسن صاحب چې د جامع اشرفیه لاهور مهتمم او باني دی؛ د نوموړې څخه دا پوښتنه وشوه چې هغه یې

د جواب د ليكلو دنده ماته وسپارله چې ما هم پنه ښه تفصيل او استدلال سره جواب ورته وليكه، او ډيره مې دا مناسبه وگڼله چې د غوامو د اصلاح لپاره د يوې وړې رسالې په بڼه چاپ شي، نو چونكه دلته يې هم له موضوع سره اړخ لگاوه او د خلكو د پوهاوي لپاره هم مناسب دي؛ دا دې دلته يې ليكو:

الاستفاد

د دې مسئلې په باره كې علماء كرام څه فرمايي چې زموږ په سيمه كې حيله رواج شوي ده، هغه په داسې شكل چې له جنازې وروسته څه خلك دائره جوړه كړي، د مړي وارث يې قرآن شريف او څه پيسې پنه استعماله كې غوټه كړي پوره خلكو ته كېږي، د كلي د مسجد امام چې دلته په خلكو كې ناست وي دا غوټه ورواخلي او دا الفاظ ووايي:

كل حق من حقوق الله تعالى من الفرائض والواجبات والكفارات والمنذورات بعضها اديت وبعضها لم تود الان عاجز عن ادائها واعطيتك هذه المنحة الشريفة على هذه النقودات في حيلة الاسقاط رجاء من الله تعالى ان يغفر له.

او د يو بل په ملك كې يې ورگوي بېرته يې ځنې اخلي خو درې ځله پردې دائره باندې راوگرزي بيا يې نيمې كړي نيمه برخه د كلي امام ته ورکړي او نيمه يې پر غريبانو تقسيم كړي. د يو مسجد امام چې زید دی؛ هغه دا مروج حيله پرېښوده او وايي چې د کتاب او شريعت له مخې د دې هيڅ ثبوت نشته لهدا دا بدعت دی.

د زید پردې کار باندې خلک زید ملا مته وی له دې سره سره چې زید حنفی مذهب دی خو خلک یې وهايي بولي او د دې حیلې پر جواز باندې د پلرونو او نیکه گانو په عمل استدلال کوي نو آیا زید پر حق دی که پر باطل؟

د دې مروج حیلې حکم څه دی زید د همدې رواج او التزام د ختمولو شرعاً حقدار او مصیب دی او که نه؟ دارنگه ځینی صورتونه داسې وی چې له مشترکې ترکې څخه روپي راوړلي کیږي په داسې حال کې چې ځینی وارثان موجود هم نه وي، او کله کله خو یتیمان هم په دې منځ کې وي، نو آیا دغه مال په دې شکل د حیلې لپاره راوړل کیدای شي کنه؟ او دغه ناست خلک یې اخیستلای شي کنه؟
بینو ابالدلائل الشرعية؟

الجواب:- د دوریا اسقاط حيله ځینی فقهاء کرامو د داسې يو شخص لپاره جائزه بللې ده چې له هغه څخه څو لمونځونه، روژې او يا داسې نور عبادات اتفاقاً پاتې شوي وي خود قضاء راوړلو موقع يې نه وي موندلی او بيا يې د مرگ پر مهال وصيت كړی وي. ولي د ده تركه مال دو مړه نه وي چې د ټولو فوت شويو لمونځو او روژو فديه وگرځولای شي. داسې نه چې د هغه په تركه كې مال موجود وي هغه مال وارثين راواخلي، سره تقسيم يې كړي. ويې خوري او څه لږ پيسې راواخلي دا حيله ورياندې جوړه كړي، خداي او خلكو ته فریب په ورکړي. په درمختار، شامی او د فقي په نورو کتابونو کې دا په صراحت سره ذکر شوی او ورسره یې د حیلې شرائط هم واضح کړي چې کومې پيسې چې چاته د صدقې په توگه

چې دی زړه غواړي ورباندې کولای شي. بیایي هغه پخپله خوښه بې له کومه لحاظ د مړي له طرفه کوم بل شخص ته په همغه ډول ورکړي او هغه یې مالک وگرځوي. او بیایي هغه همدا سې درېم تن او هغه یې بیا څلورم ته په دی شکل پسې ورکړي، یعنی چې هر یو یې داسې مالک وگرځي چې هغه که هر څه وغواړي ورباندې کولای شي، که وغواړي له خان سره یې یو سې هم کولای شي مگر دا اوسنی مروج رسم داسې نه دی. اول خو کوم چاته چې ورکول کیږي نه هغه دا فکر کوي چې دا زما شوی اونه یې دا ورکونکی په دې خاطر ورکوي چې بس دا د همدې سړي چې دا پیسې یې ورته ورکړي، هغه له دې ځای ولاړ شي پر خپله مخه ځي، نو دا نور خلک به اجازه ورکړي، نه هیڅکله نه. نو په دی صورت کې تمليک صحیح نشو چې تمليک صحیح نه شونو گواکې فدیة ادا نشوه.

نو نتیجه دا شوه چې دا عمل بې کاراوبی فائدي عمل دی.

(۴) - په دغه مذکور صوره کې دا هم ضروري ده چې کوم سړی مالک گرځول کیږي هغه به مصرف صدقه وي، صاحب د نصاب به نه وي. مگر دلته د دې هیڅ خیال نه ساتل کیږي. عمومأ د مساجد و امامان چې صاحب نصاب هم وي، د هغوی په وسیله دا کار کیږي. په همدې وجه هم دا کارو بار غلط دی سړي ته یې هیڅ ګټه نه رسېږي.

(۵) - او که بالفرض د مصرف صدقه په برخه کې هم صحیح انتخاب شوی وي، او هغوی ته مسئله: پوره معلومه وي. چې هغه د دی پیسو له ترلاسه کولو وروسته د هغه مالک مختار و بولي. او په دې

توګه یې دویم، دریم، څلورم ان تر اخیری شخص پوری ورسېږي نو اخیری سړی خوبي هرو مرو مالک وي. له هغه څخه بیرته اخیستل، نیمایي امام ته ورکول او نیمایي نوره پر غریبانو ویشل، دا د بل چاپه ملک کې د هغه له اجازې پرته تصرف کول دی. چې دا یو ظلم او حرام عمل دی. د پورتنی حدیث د تصریح په استناد.

(۶) - او که فرضاً دغه اخیری شخص بیا له زړه څخه پخپله خوښه دغه پیسې بیرته دوی ته وسپاري او هغه یې تقسیم کړي د ده په خوښه. نو بیا هم دا ډول حيله د هر مړي لپاره په هر وخت کې ضرورت گرځول او د تجهیز او تکفین په درجه کې له واجباتو څخه شمیرل یعنی د واجب په درجه کې هغوی ته اعتقاد لرل، دا احداث فی الدین بلل کیږي. چې د شریعت په اصطلاح دې ته بدعت ویل کیږي. او هغه له خپل ځان څخه په شریعت کې ترمیم او زیاتونه ده. (نعوذ بالله)

همدارنگه یو بل نقصان چې له دغې حیلې سره تړلی دی، هغه دا چې په عوامو خلکو کې ځینی جاهلان او ناخبره خلک د دې جرات کوي چې ټول عمر به نه لمونځ کوي، نه به روژه نیسي، نه به حج کوي، نه به زکوة ورکوي او دا گمان به کوي چې له مرګه وروسته به د څو پیسو په خرڅولو سره دا هر څه بیرته ترلاسه کړي او له گناه به یې خلاص وي. چې دا نو په اصل کې د ټول دین د بنیاد د ړنگولو مترادف دی. الله تعالی دې مونږ ټولو مسلمانانو ته د دین او شریعت صحیح لاره راوښيي او د رسول کریم ﷺ د سنت طریقې اتباع دې رانصیب کړي.

د لمانځه، روزې، او نورو د فديې مسائل

مسئله: کوم سړي چې د لمانځه، روزې، حج یا زکوة څه وصیت کړي وی نو دا وصیت د هغه له ترکې څخه صرف یوه درېیمه برخه جاری کول پر وارثانو لازم دی. که له دې څخه زیات وصیت وی یعنې که د یوې درېیمې برخې څخه یې د زیات وصیت کړي وی نو بیا د ټولو وارثانو پر رضامندی او خوښۍ باندې موقوف دی. که چیرې هغوی ټول یا ځینې یې اجازه ونه کړي نو له مشترکه ترکې څخه د هغه وصیت پوره کیدای نشي. او که چیرې په دې وارثانو کې کوم نا بالغ وي، د هغه اجازه هم معتبره نه ده. د هغه پر حصه باندې د میت هغه وصیت چه تر یوې درېیمې برخې یې زیات کړي وي، اثر نشي غورځولای.

(هدایه، عالمگیری، شامی اوداسی نور.....)

مسئله: که چا وصیت کړي وي او مال هم دومره ورڅخه پاتې شوی وي چې د هغه په دریمه برخه کې ټول وصیتونه پوره کیدای شي نو د وصی او وارثانو پر دمه واجب داده چې دغه وصیت به پوره کوي او په دې کې به کوتاهی نه کوي. یعنې که راولاړ شي چې د میت مال هم موجود وي، دوی د هغه د روزو او لمونځو لپاره د حیلې میلې لاره جوړه کړي او مال یې پخپلو منځو کې سره ویشي نو ګناه به یې د دوی پر دمه وي.

مسئله: د وصیت کولو په صورت کې به د واجباتو او فرائضو د اداینې صورت داوی:

(۱) - د هرې ورځې لمونځونه به د وترو سره شپږ حسنا بېړۍ اود هر لمانځه فدیة به پاو کم دوه سیره غنم او یا د هغوی قیمت وي یعنې

دیوې ورځې د لمونځونو فدیة به لس نیم سیره غنم او یا د هغوی قیمت وي.

(۲) - د روزې فدیة هم پاو کم دوه سیره غنم یا د هغوی قیمت دی. د رمضان المبارک د روزو بر سیره، که بله یعنې د نذر روزه وي د هغه هم فدیة شته.

(۳) - زکوة چې د څومرو کالو وي او د څومره مقدار مال وي، هغه به حساب کړي له هغه قراړه به یې اداء کړي.

(۴) - که فرضي حج یې اداء نشو کړای نو د میت له مکان څخه دې د حج بدل لپاره څوک ولیږل شي چې ټول مصارف او خرچې به یې ضرور اداء کوي.

(۵) - که د چا قرض ورباندې وي نو د هغه د حق سره سم به یې ورته اداء کوي.

(۶) - څومره صدقة الفطر چې شوی وي، د هریوه په بدل کې به پاو کم دوه سیره غنم یا د هغه قیمت ورکوي.

(۷) - که قرباني ځینی پاتې شوی وي، نو د هغه کال په قیمت دی د یوې اوزې یا د غوایی د یوې حصې د قیمت اندازه ولگوي، صدقه دی کړي. (منة البلیل)

(۸) - که سجده تلاوت ورڅخه پاتې شوی وي، نو احتیاط په دې کې دی چې د هرې سجده په بدل کې به پاو کم دوه سیره غنم یا د هغه قیمت اداء کوي.

(۹) - که د فوت شده لمونځونو یاروژو حساب معلوم نه وی نودی تخمیني حساب وکړی دا ټول احکام په هغه صورت کې دی چه په هغه کې میت وصیت کړی وی.

اود وصیت په اندازه یی مال پری ایښي هم وی. او که وصیت پی نه وی کړی او یایی د وصیت د اداینی مطابق مال نه وی پری ایښي، نو پیر وارثانو باندی د هغه د فرائضو او واجباتو فدیة اداء کول لازم نه دی. مگر که پخپله خوښه د همدردی په وجه څه ورکړی په دې لاره کې، نود ثواب موجب هرو مرو گرځی.

بنده محمد شفیع عفی الله عنه

محرم الحرام — کراچی

تمت بالخیر بفضل الله تعالی

۲۰۰۶-۲-۲۰

ستاسو د دعا محتاج دنور القرآن اداری خادم «ابو خالد»



مکتبہ رحمانیہ

ارگ ہزار کشد ہار افغانستان